

10 Förmåner

10.1 Sammandrag

Bestämmelser om ersättning inom frivillig försvarsverksamhet återfinns i dag i tre olika förordningar. Dessa tre förordningar är främst utformade med tanke på verksamhet för och bemanning av statliga myndigheters krigsorganisation. Därtill kan enskilda personer erhålla ersättning enligt räddningstjänstförordningen (1986:1107), som är kopplad direkt till insatser i räddningstjänst i fred enligt räddningstjänstlagen (1986:1102). För andra insatser än räddningstjänst i fredstid saknas det däremot i dag generella regler att tillämpa då frivilliga tas i anspråk.

Mot bakgrund av en vidgad syn på framtidens frivilliga totalförsvarsverksamhet föreslår utredningen ett modifierat ersättnings- och förmånssystem för såväl utbildnings-, kompetensutvecklings- och övningsverksamhet som insatser i fredstid och under höjd beredskap.

10.2 Dagens förmånsprinciper

Bestämmelser om ersättning inom frivillig försvarsverksamhet återfinns i dag i tre olika förordningar. Det är förordning (1994:523) om förmåner till frivilliga, förordning (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän och förordning (1994:522) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning. Dessa tre förordningar är främst utformade med tanke på verksamhet för och bemanning av statliga myndigheters krigsorganisation. Därtill kan enskilda personer erhålla ersättning enligt räddningstjänstförordningen (1986:1107), som är kopplad direkt till insatser i räddningstjänst i fred enligt räddningstjänstlagen (1986:1102).

För andra insatser än räddningstjänst i fredstid saknas det däremot i dag generella regler att tillämpa då frivilliga tas i anspråk.

I dessa fall kan förmåner (ersättningar, försäkringar m.m.) till de frivilliga variera beroende på lokala förhållanden och den aktuella situationen.

När anställd personal och tjänstgörande värnpliktiga ur Försvarsmakten tas i anspråk av räddningsledare i fred med stöd av 34 § räddningstjänstlagen (1986:1102) svarar Försvarsmakten för lön, värnpliktersättningar och försäkringar. När anställda och i förekommande fall civilpliktiga vid civila, statliga och kommunala myndigheter tas i anspråk ankommer det på motsvarande sätt på dessa myndigheter att svara för ersättning, eftersom de enligt 34 § räddningstjänstlagen (1986:1102) är skyldiga att ställa resurser till förfogande.

För tjänstepliktiga enligt 44 § räddningstjänstlagen (1986:1102) och frivilliga som tas i anspråk av räddningsledare för räddningstjänst gäller särskilda ersättningsbestämmelser enligt 48 § räddningstjänstlagen och 78–80 §§ räddningstjänstförordningen (1986:1107). Den som på grund av tjänsteplikt eller frivilligt efter anmodan av räddningsledaren har medverkat i räddningstjänst eller i övning med räddningskår har rätt till skälig ersättning för

kostnader för resa och uppehälle,
arbete och tidsspillan samt
skada på kläder och andra personliga tillhörigheter

I situationer där insatsen inte kan hänföras till räddningstjänst uppstår i dag ofta oklarheter om bl.a. ersättningsnivåer och försäkringar, beroende på om den personal som medverkar i insatsen gör det mot bakgrund av reglerna i 34 § räddningstjänstlagen (1986:1102) eller p.g.a. tjänsteplikt enligt 44 § i samma lag, eller frivilligt efter anmodan av räddningsledaren.

För att minska friktionerna mellan olika grupper, som i dag får olika ersättningar för samma arbete, har det i flera fall fattats särskilda beslut som bl.a. inneburit att hemvärnsmän har fått samma ersättningar som dem som ersätts enligt 48 § räddningstjänstlagen (1986:1102). Det upplevs otillfredsställande av flera myndigheter men också av enskilda att ersättningsfrågorna inte hanteras med stöd av ett generellt regelverk.

Ett flertal kommuner planerar i dag för att i olika omfattning ta frivilliga i anspråk som förstärkningsresurs vid både räddningsinsatser och insatser som inte inryms under räddningstjänstlagen. Några kommuner och statliga myndigheter som utredningen har varit i kontakt med har framfört att medlemmar i frivilliga total-

försvarsorganisationer och andra som tas i anspråk måste acceptera att det finns och måste finnas lokala variationer, när det gäller ersättningar och förmåner vid fredstida insatser i samhällsberedskapen. Det har framförts att det därför inte är befogat att reglera sådana ersättnings- och förmånsprinciper i förordningstext.

10.3 Utgångspunkter för ett modifierat förmånssystem

Med en vidgad syn på framtidens frivilliga totalförsvarsverksamhet behövs ett nytt ersättnings- och förmånssystem för såväl utbildnings-, kompetensutvecklings- och övningsverksamhet som insatser som syftar till att stärka den fredstida samhällsberedskapen och insatser under höjd beredskap. Det nya systemet bör vara generellt användbart för olika aktörer och ta hänsyn till vilken situation som råder.

Utredningen anser att ett system som byggs enligt följande principiella skiss skulle undanröja de problem som uppstår med dagens regelverk.

Figur 10.1. Principer för ersättning och försäkring inom frivilligförsvaret

Intern föreningsverksamhet	→	Ersättning enligt respektive frivilligorganisations bestämmelser	Försäkring enligt respektive frivilligorganisations bestämmelser
Tjänst som instruktör vid utbildning av frivilliga	→	Anställda som är instruktörer på myndighets uppdrag ersätts med ordinarie lön och förmåner. Övriga ersätts av resp. frivilligorganisation	Anställda som är instruktörer på myndighets uppdrag försäkras av myndigheten. Övriga försäkras av resp. frivilligorganisation
Insatser vid höjd beredskap	→	Dagersättning eller dagpenning	Försäkring enligt lag (1977:265) om statligt personskadeskydd, lag (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. och lag (1994:1089) om totalförsvarsplikt
Utb., övning m.m. i fred för bemanning av krigsorg.	→	Dagersättning eller dagpenning	Försäkring enligt lag (1977:265) om statligt personskadeskydd, lag (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. och lag (1994:1089) om totalförsvarsplikt
Utb., övning m.m. för uppgifter i fredstida samh.beredskap	→	Dagersättning eller dagpenning bör vara vägledande	Försäkringsskydd bör lösas genom kommunen, den statliga myndigheten eller av frivilligorganisationerna, alternativt av berörda parter enligt vad som överenskommes
Räddningstjänst	→	Enligt nuvarande system med ersättning till deltidsbrandmän enligt räddningstjänstförordningen	Försäkring enligt lag (1977:265) om statligt personskadeskydd och lag (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.
Annan extraordinär insats i fred	→	Ersättning bestäms av kommun eller statlig myndighet som tar frivilliga i anspråk. Ersättning till deltidsbrandmän bör vara vägledande	Försäkringsskydd bör lösas genom kommunen, den statliga myndigheten eller av frivilligorganisationerna, alternativt av berörda parter enligt vad som överenskommes
Internationella fredsfrämjande och humanitära insatser beslutade av regeringen	→	Den statliga myndighet som ansvarar för insatsen i fråga tecknar avtal med frivilliga deltagare	Försäkring enligt lag (1977:265) om statligt personskadeskydd och lag (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

En rimlig och generell utgångspunkt när det gäller förmåner till frivilliga som gör insatser enligt 34 § eller 44 § räddningstjänstlagen (1986:1102), efter anmodan av räddningsledare eller insatser som inte ryms under räddningstjänstlagen (1986:1102), är att uppdragsgivaren (organisation, stat eller kommun) står för ersättningar och övriga förmåner.

Vid bestämning av ersättningens storlek måste beaktas att deltagande i utbildning och övning samt oftast också vid skarpa insatser i fred, sker frivilligt och av ideella skäl. Man skall alltså inte genom väl tilltagna ersättningar tjäna på att vara frivillig. Å andra sidan skall den enskilde naturligtvis inte åsamkas extra kostnader, för t.ex. resor, kost, logi eller liknande. Som frivillig bör man också få rimlig ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Gällande förmånssystem för hemvärnsmän och medlemmar i frivilliga bemanningsorganisationer som med avtal ingår i myndigheters krigsorganisationer är i huvudsak ändamålsenligt. Förmåner för frivilliga och hemvärnsmän med avtal/kontrakt i krigsorganisationen bör även fortsättningsvis ha kopplingar till totalförsvarspliktigas förmåner.

Staten skall enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd ansvara för förmånssystemen när frivilliga tas i anspråk vid höjd beredskap, vid statlig räddningstjänst och vid statligt beordrade internationella fredsfrämjande eller humanitära insatser.

När frivilliga tas i anspråk i fredstid för räddningstjänst och i andra extraordinära situationer, då insatsen inte är räddningstjänst enligt räddningstjänstlagen (1986:1102), bör det för statligt ledda insatser vara staten (ansvarig myndighet) som ansvarar för förmånssystemen. I den kommunala räddningstjänsten, då personal inte tas i anspråk med stöd av 34 § räddningstjänstlagen (1986:1102), bör det vara kommunerna som ansvarar för förmånssystemen genom i förväg träffade överenskommelser med frivilligorganisationer och/eller enskilda som kommunen anser sig behöva. Ersättning bör utgå enligt normen för deltidsbrandman.

Utredningen har utarbetat principerna i detta kapitel i samverkan med Försvarmakten och Överstyrelsen för civil beredskap. Utredningen har också kontinuerligt fört dialoger om överväganden och förslag med Utredningen om översyn av räddningstjänstlagen (Fö 1999:03), som skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 juni 2001.

10.4 Överväganden om ersättningsnormer för olika förmåner och verksamheter

10.4.1 Intern föreningsverksamhet

Vid den utbildnings- och övningsverksamhet som frivilligorganisationerna själva bedriver gentemot sina medlemmar, s.k. medlemsutbildning, är det respektive frivilligorganisation som ansvarar för förmåner och försäkringskydd.

10.4.2 Instruktörsförmåner

Instruktörsförmåner regleras i förordning (1994:522) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning. Förordningens 1 § lyder: "Denna förordning tillämpas på den som, utan att göra det i tjänsten, fullgör instruktörsuppgifter inom hemvärdet och annan frivillig utbildningsverksamhet inom totalförsvaret (instruktör)."

Utredningens utgångspunkt är att när Försvarsmakten beordrar yrkesofficerare eller reservofficerare som är inkallade för tjänstgöring att arbeta som instruktörer inom frivillig försvarsutbildning så är det att betrakta som tjänstgöring. Det samma gäller då Försvarsmakten i uppdragsdialoger kommer överens med frivilligorganisationer om att tillhandahålla instruktörer. Då är yrkesofficerarna eller reservofficerarna som är inkallade för tjänstgöring också där i tjänsten.

De behåller då Försvarsmakten som arbetsgivare och skall därmed ha ersättning som statsanställda. Det omfattar bl.a. traktement, ersättning för resekostnader och eventuellt overtidsersättning. Instruktörsarvode bör kunna utgå för sådana förberedelser som görs utanför ordinarie arbetstid för yrkes- eller reservofficeraren. Motsvarande förhållande bör gälla för andra statligt eller kommunalt anställda som tas i anspråk för sådana instruktörsuppgifter inom ramen för sin ordinarie anställning.

När yrkes- eller reservofficerare frivilligt och utanför ordinarie uppdragsverksamhet ställer upp som instruktörer åt en frivillig totalförsvarsorganisation, bör ersättningsfrågor däremot regleras mellan instruktören och organisationen i fråga. Den tid som en sådan instruktör ägnar åt frivillig totalförsvarsverksamhet kan då inte betraktas som ordinarie arbetstid för instruktören i fråga. Instruktören ställer upp på sin fritid och bör kunna räkna ordinarie

mantalsskrivningsort som utgångspunkt för förmånsberäkningarna.

Den vägledande principen bör således vara att den frivilliga totalförsvorsorganisation som utnyttjar en yrkesofficer, eller annan statligt anställd, som frivilligt åtar sig att vara instruktör på sin fritid betalar alla kostnader för instruktören. Det omfattar bl.a. ersättning för resekostnader, logi och eventuellt instruktörsarvode.

Det måste, enligt utredningens uppfattning, finnas stort utrymme för lokala variationer, utom när det gäller grunden för att beräkna ersättning till instruktörer. I dag räknas bostad som tjänsteställe för reservofficerare men inte för instruktörer inom frivillig försvarsutbildning. Det innebär att dessa båda yrkesgrupper inte behandlas lika, varken skattemässigt när det gäller utgivna ersättningar eller avdragsmöjligheter i samband med instruktörstjänstgöringen. Utredningen om avdrag för ökade levnadskostnader m.m. föreslår i betänkandet (1999:94) att bostaden skall betraktas som tjänsteställe också för instruktörer inom frivillig försvarsutbildning.

Frivilligorganisationsutredningen delar denna uppfattning och förordar att regeringen nu fattar beslut enligt förslagen som Utredningen om avdrag för ökade levnadskostnader m.m. anger i avsnitt 10.2.

Utredningen har erfarit att när Försvarsmakten ställer instruktörer till förfogande för frivilligförsvaret, uppstår ibland problem med beräkning av arbetstid och arbetsgivaransvarets tillämpning. Försvarsmakten uppger till utredningen att tillgången på instruktörspersonal i vissa regioner och funktioner leder till att taket för individuella arbetstidsuttag riskerar att överskridas. Utredningen anser, utifrån ovanstående principer, att detta problem bör lösas på följande sätt.

Försvarsmakten skall i sina uppdrag till frivilliga totalförsvorsorganisationer ange i vilken utsträckning som myndigheten kan ställa instruktörer till förfogande. Därvid bör möjligheterna att använda alla kategorier anställda prövas, dvs. yrkesofficerare, reservofficerare och civila. Om Försvarsmakten inte genom avtal kan ställa instruktörer till förfogande bör berörd organisation inom frivilligförsvaret själv rekrytera instruktörer. Detta innebär att en frivilligorganisation mycket väl kan anlita exempelvis en yrkesofficer eller reservofficer på dennes fritid. Ett annat alternativ är att fler instruktörer utbildas bland frivilligförsvarets medlemmar så att dessa själva kan tillgodose instruktörsbehovet.

I uppdrag (avtal/överenskommelser/kontrakt) med uppgifter respektive åtaganden mellan statliga myndigheter eller kommuner och frivilliga totalförsvarsorganisationer avseende utbildnings-, kompetensutvecklings- och övningsuppdrag för frivilliga bör kostnader för instruktören regleras.

Utredningen anser att dessa principer kan tillämpas med stöd av nuvarande förordning (1994:522) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning. Utredningen föreslår att Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap får i uppdrag att i samråd utfärda erforderliga interna tillämpningsföreskrifter för militärt respektive civilt försvar.

10.4.3 Insatser vid höjd beredskap

Under höjd beredskap, enligt definition i lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap, får alla samma ersättning som gäller för totalförsvarspliktiga enligt förordning (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga. Staten har också ansvar för försäkringsskyddet enligt lag (1977:265) om statligt personskadeskydd, lag (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. och lag (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

10.4.4 Utbildning och övning för krigsorganisationer

Dagersättning respektive dagpenning gäller i dag som generell ersättning i fredstid till hemvärnsmän och frivilligpersonal som genom kontrakt/avtal har uppgifter i en krigsorganisation. Ersättningsystemet regleras i 2 § förordningen (1994:523) om förmåner till frivilliga och 2 § förordningen (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän.

Syftet med systemet är, enligt Handbok för frivillig försvarsverksamhet (1998), att den frivillige skall ha möjlighet att delta i utbildning och övning även om denne måste ta tjänstledigt från sitt ordinarie arbete och därmed drabbas av löneavdrag.

Dagersättning betalas för närvarande ut med 50 kronor per dag och utnyttjas främst vid kortare grundläggande uppdragsutbildning eller övning (kortare än tre dagar). Dagersättning är skattefri och betalas ut endast för tjänstgöringsdag som omfattar minst sex timmar per dag.

Vid längre grundläggande uppdragsutbildning, repetitionsutbildning och övning utgår *dagpenning* som är 90 procent av sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Det är försäkringskassan som fastställer sjukpenninggrundande inkomst till maximalt 7,5 basbelopp (basbeloppet för år 1999 är 36 400 kronor). Den maximala årsinkomsten blir $7,5 \times 36\,400 = 273\,000$ kronor, vilket motsvarar en månadslön på 22 750 kronor. Taket för ersättning blir alltså 90 procent av detta, dvs. 20 475 kronor per månad. Den maximala dagpenningen är år 2000 fastställd till 678 kronor och den lägsta 55 kronor (se även figur 2.10 i kapitel 2).

Dagpenning är pensionsgrundande och skattepliktig. Vid höjd beredskap utgår alltid dagpenning enligt förordning om förmåner till frivilliga och förordning om förmåner till hemvärnsmän. Försäkringskassan skall också enligt 1 och 2 §§ lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret handlägga frågor om dagpenning. Den enskilde, t.ex. en medlem i en frivillig totalförvarsorganisation, har själv ansvar för att anmäla sin inkomst till försäkringskassan så att rätt dagpenning betalas ut.

Det finns i dag lokala variationer när det gäller förmånsfrågor eftersom förordningen om förmåner till frivilliga inte alltid tillämpas. Ett exempel är räddningshundekipage som är krigsplacerade i kommunernas krigsorganisationer. Där kan det finnas lokala variationer i samband med att avtal tecknas mellan kommunen och räddningshundekipagen beträffande ersättningar, förmåner vid utbildning, övning i fredstid för krigsbefattning.

En möjlig orsak till detta är att de förmånsförordningar som tillämpas i stor utsträckning är avsedda för hemvärnsmän och de frivilligorganisationer som har personal krigsplacerad i Försvarsmakten genom avtal. Förmånsbestämmelserna måste i framtiden även ta hänsyn till att man från flera statliga myndigheters sida, dock inte Försvarsmakten, kommer att minska eller avskaffa avtalstecknande i fredstid. Flera myndigheter uppger till utredningen att de i stället kommer att kompetensutveckla personal i fredstid för att i ett anpassningsskede teckna avtal om krigsplacering. Enligt uppgift till utredningen är ett sådant system mer flexibelt och bättre anpassat till eventuella framtida förändringar i omvärlden och inom totalförsvarsverksamheten.

Utredningens uppfattning är att systemet med dagersättning och dagpenning bör gälla även i fortsättningen för fredstida utbildnings-, övnings- och kompetensutvecklingsinsatser för frivillig

personal som är krigsplacerad eller kommer att bli det under ett anpassningsskede. Detta ersättningssystem bör liksom i dag vara knutet till förmåner för totalförsvarspiktiga.

10.4.5 Utbildning och övning för fredstida samhällsberedskapsinsatser

När kommuner planerar att utnyttja frivilliga försvarsorganisationer, andra frivilligorganisationer och hemvärnet för att stärka den fredstida samhällsberedskapen, finns det sannolikt behov av kommunala utbildnings- och övningsinsatser. Ett exempel är kommunala fredstida insatsgrupper (FIG-grupper) som beskrivs i kapitel 5.

Detta medför naturligtvis också vissa kostnader för kommunerna. Utredningen förordar att delar av de beredskapsmedel, som enligt förordningen (1995:128) om civilt försvar betalas ut till kommunerna, används för att bekosta erforderliga utbildningar och övningar, dels betala ersättning till de frivilliga.

Förordning om förmåner till frivilliga bör kompletteras med en ny 11 § med följande lydelse: "När en medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation deltar i kompetensutvecklings-, utbildnings- och övningsverksamhet i fredstid för att stärka samhällsberedskapen får han eller hon ersättning enligt bestämmande av den statliga myndighet eller kommun som tar den frivillige i anspråk" (se vidare kapitel 12).

Den ersättning och de förmåner som kommunerna svarar för styrs naturligtvis av lokala förutsättningar och förhållanden. Även om det ur rättvisesynpunkt borde ske en samordning förekommer det i dag stora skillnader mellan kommunerna. Utredningen delar den uppfattning som Överstyrelsen för civil beredskap har givit uttryck för i rapporten från avtalsutredningen (2000-06-22), nämligen att man bör eftersträva så liten central styrning som möjligt och i stället lämna stort utrymme åt lokala variationer med hänsyn till rådande förutsättningar och förhållanden.

Det kan dock vara rimligt att följa de förmåner och ersättningar som i dag gäller för frivilliga under utbildning för krigsorganisationer, nämligen dagpenning och därtill följande förmåner (se avsnitt 10.4.4 ovan). När det gäller försäkringsskydd bör det, enligt utredningens uppfattning, lösas genom kommunen eller av frivilligorganisationerna, alternativt av båda parter enligt vad som

överenskommes rörande kommunalt ledd verksamhet. För statligt ledd verksamhet bör lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om ersättning vid ideell skada m.m. tillämpas.

Den frivilliges deltagande i utbildning eller övning för att kunna upprätthålla sin kompetens bör ses som en merit och tillgång även i arbetslivet. Det bör därför ankomma på den enskilde, den frivilliga totalförsvorsorganisationen och uppdragsgivaren att beakta det frivilliga engagemanget i meritvärderingen, t.ex. genom intyg, kompetensbevis eller liknande (se kapitel 6).

10.4.6 Räddningstjänst

I 48 § räddningstjänstlagen (1986:1102) stadgas: "Den som p.g.a. tjänsteplikt eller frivilligt efter anmodan av räddningsledare har medverkat i räddningstjänst enligt denna lag eller i övning med räddningskår har rätt till skälig ersättning för kostnader för resa och uppehälle samt för arbete och tidspillan enligt de bestämmelser som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Ersättning enligt första stycket skall betalas av kommunen till den som har medverkat i kommunal räddningstjänst eller i övning med räddningskår och av staten till den som har medverkat i statlig räddningstjänst."

Frivilliga – både medlemmar i frivilliga totalförsvorsorganisationer och sådana som inte är medlemmar – som deltar i räddningsinsatser enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) får ersättning enligt vad som föreskrivs i 78–80 §§ räddningstjänstförordningen (1986:1107). Det framgår där att skälig ersättning lämnas enligt de grunder som avtalats om motsvarande ersättning till deltidsanställda brandmän.

Ersättningen är, enligt underlag från Statens räddningsverk, från och med 2000-04-01 satt till 152 kronor för första timmen och 101 kronor per timme för tid därutöver. Ersättningen (timersättning och bilersättning, dock inte ersättning för förstörd egendom) är skattepliktig men den berättigar inte till avtalspension. Det tillkommer också sociala avgifter på 32,92 procent om kommunen t.ex. skulle vilja teckna avtal med en frivillig totalförsvorsorganisation om att organisationen förbinder sig att tillhanda hålla personer med viss kompetens.

Utredningen anser att ersättningen till deltidsbrandmän är en rimlig nivå, som dessutom är lika för alla som deltar i samma insats. Det är också utredningens uppfattning att motsvarande ersättning bör utgå till personal ur "hemvärnsrörelsen" (se kapitel 3) som tas i anspråk vid räddningsinsatser.

Förordning (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän anpassades i november 2000 något i riktning mot utredningens överväganden och förslag i detta kapitel, genom att punkten 5 i 2 § ströks och ersattes med tillägget 2 a §. Den nya punkten 2 a § lyder: "När en hemvärnsman tjänstgör i hemvärdet under tid då hemvärnsberedskap inte råder, får han eller hon ersättning för arbete och tidsspilla om tjänstgöringen avser räddningstjänst. Ersättningen lämnas enligt de grunder som senast har avtalats i fråga om motsvarande ersättning till deltidsanställda brandmän."

10.4.7 Annan extraordinär insats i fred

För den som i organiserad form står till förfogande och bistår kommun eller statlig myndighet vid fredstida insatser av olika slag, då det inte är räddningstjänst enligt räddningstjänstlagen (1986:1102), anser utredningen, i likhet med vad Överstyrelsen för civil beredskap har anfört, att frågor om ersättningar, försäkringskydd m.m. bör lösas genom avtal/överenskommelser (några kommuner har redan sådana) mellan den enskilde medlemmen i en frivillig totalförsvarsorganisation eller den frivilliga totalförsvarsorganisationen och den kommun eller statliga myndighet som tar de frivilliga i anspråk.

Det är naturligtvis möjligt att i lag föreskriva om rätt till ledighet från ordinarie arbete då någon tas i anspråk för insatser i samhällsberedskapen. Detta är dock, enligt utredningens bedömning, inte rimligt med tanke på den kommunala självstyrelsen och vitt skilda lokala förutsättningar.

Frågan om ledighet från ordinarie arbetsplats då en frivillig tas i anspråk för andra insatser i fred än räddningstjänst bör därför lösas lokalt genom avtal/överenskommelse mellan den frivillige, kommunen/myndigheten och arbetsgivaren (arbetsmarknadens parter). Det är också viktigt att arbetsgivare är informerade både om att en person ingår i en frivilligorganisation och att viss ledighet för utbildning och övning behövs med jämna mellanrum.

Enligt uppgift till utredningen sker dialoger och kontakter mellan myndigheter och frivilligorganisationer till största delen under ordinarie arbetstid. Detta i kombination med ökade krav på dialoger, redovisning och återrapportering har försvårat situationen för flera frivilligorganisationer, speciellt de mindre, eftersom förtroendevalda i sådana organisationer behöver gå ifrån sitt ordinarie arbete i allt större utsträckning. Utredningen anser att denna fråga i första hand bör lösas genom överenskommelser mellan frivilligorganisationen, berörd myndighet och berörd arbetsgivare. Om detta inte är möjligt bör en ny bestämmelse i förordningen (1994:523) om förmåner till frivilliga tillämpas. Utredningen lämnar förslag om en sådan bestämmelse i kapitel 12.

Om frivilligresurser tas i anspråk enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) gäller de ersättnings- och förmånsbestämmelser som anges i räddningstjänstlagen och räddningstjänstförordningen (1986:1107). Det finns emellertid flera exempel på att frivilligresurser som har använts i en räddningsinsats också har utnyttjats efter att den insatsen har upphört att vara räddningstjänst. Vid sådana insatser är inte räddningstjänstförordningen (1986:1102) tillämplig. Alla frivilliga, oavsett vad den frivilliges insats består av och oavsett om den frivillige är civil eller militär personal, bör ha rätt till förmåner enligt ett tydligt system.

Det finns här två möjliga alternativ till förmåns- och ersättningssystem. Det *ena* är att ersätta förlorad arbetsinkomst för de frivilliga med dagpenning. Denna princip fungerar även för arbetslösa eftersom de enligt uppgift också har en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) fastställd av försäkringskassan. Det *andra* alternativet är att motsvarande ersättnings- och förmånsbestämmelser som gäller vid räddningstjänst i princip bör gälla även för frivilliga, som tas i anspråk vid extraordinära situationer, då räddningstjänstlagen (1986:1102) inte är tillämplig.

Utredningen förordar det andra alternativet, eftersom det sannolikt skapar både rättvisa, större enhetlighet och dessutom ger en mer rimlig ersättning till den enskilde än vad det första alternativet gör. Ersättnings- och förmånsbestämmelserna skulle då vara lika oavsett om det är räddningstjänst eller om insatsen är i en fas där räddningstjänstlagen (1986:1102) inte är tillämplig. De förändringar i förmånsförordningarna för hemvärnsmän respektive frivilliga som regeringen beslutade om i november 2000 följer också detta alternativ.

Genom att utredningen förordar att hänsyn skall tas till lokala förhållanden är det upp till varje kommun att bestämma ersättningar vid andra insatser än räddningstjänst i fredstid. Utredningen kan dock konstatera att det sannolikt skulle underlätta för alla inblandade om förmånssystemet för deltidsbrandmän kunde tillämpas konsekvent, och förordar därför att en sådan rekommendation utfärdas.

10.4.8 Internationella insatser

Vid internationella insatser i kris- och katastrofsituationer (fredsfrämjande och humanitära insatser) rekryterar staten i dag genom ansvarig myndighet frivillig personal och ansvarar därmed för ersättning och försäkringsskydd enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. Denna princip är ändamålsenlig, eftersom frivilliga tas i anspråk av statliga myndigheter vid sådana insatser.

10.5 Förslag

Utredningen föreslår att

staten bör på motsvarande sätt som i dag ansvara för förmånssystemen (ersättningar, försäkringar m.m.) när frivilliga tas i anspråk vid höjd beredskap, vid statlig räddningstjänst och internationella fredsfrämjande eller humanitära insatser,

systemet med dagersättning och dagpenning bör gälla även i fortsättningen för fredstida utbildnings-, övnings- och kompetensutvecklingsinsatser för frivillig personal, som är krigsplacerad eller kommer att bli det under ett anpassningsskede. Detta ersättningsystem bör liksom i dag vara knutet till förmåner för totalförsvarspiktiga,

instruktörer inom frivillig försvarsutbildning bör få rätt att betrakta bostaden som tjänsteställe, enligt förslag i betänkandet (1999:94) från Utredningen om avdrag för ökade levnadskostnader m.m.,

när Försvarsmakten kommenderar yrkesofficerare eller reservofficerare, som är inkallade för tjänstgöring, såsom instruktörer till frivillig försvarsutbildning eller i uppdragsdialoger åtar sig

att tillhandahålla instruktörer, bör yrkesofficerarna och reservofficerarna behålla Försvarsmakten som arbetsgivare och därmed få ersättning som statsanställda. Om däremot en frivillig totalförsvarsorganisation utnyttjar en yrkesofficer eller en reservofficer efter frivilligt åtagande, bör frivilligorganisationen svara för resor, kost, logi m.m. för instruktören. Den tid som en sådan instruktör ägnar åt frivillig totalförsvarsverksamhet kan då inte betraktas som ordinarie arbetstid för instruktören i fråga. Utgångspunkt för förmånsberäkningarna bör vara instruktörens ordinarie mantalsskrivningsort,

Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap får i uppdrag att i enlighet med utredningens förslag och i samråd utfärda erforderliga interna tillämpningsföreskrifter till förordningen (1994:522) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning för militärt respektive civilt försvar,

frågan om ledighet från ordinarie arbetsplats, då en frivillig tas i anspråk för andra insatser i fred än räddningstjänst, bör lösas lokalt genom avtal/överenskommelse mellan den frivillige, kommunen/myndigheten och arbetsgivaren (arbetsmarknadens parter),

frågan om rätt till ledighet för förtroendevalda i första hand bör lösas genom överenskommelser mellan frivilligorganisationen, berörd myndighet och berörd arbetsgivare. Om detta inte är möjligt bör en ny bestämmelse i förordningen (1994:523) om förmåner till frivilliga tillämpas.

kompetensutvecklings-, utbildnings- och övningsverksamhet, som erfordras för frivilliga, som planeras tas i anspråk i kommunal insatsstyrka, bör bekostas med delar av de beredskapsmedel som kommunerna tilldelas enligt förordningen om civilt försvar,

kommuner bör ansvara för förmånssystemen (ersättningar, försäkringsskydd m.m.), när kommunen tar frivilliga i anspråk vid andra insatser i fred än räddningstjänst. Det bör lämnas stort utrymme för lokala variationer med hänsyn till rådande förutsättningar och förhållanden,

principerna och nivåerna för ersättning enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) och räddningstjänstförordningen (1986:1107) bör vara vägledande för kommunernas och de statliga myndigheternas ersättning till frivilliga, som tas i anspråk vid andra insatser än räddningstjänst i fredstid.

11 Finansiering och styrning

11.1 Sammandrag

Den statliga finansieringen av frivilliga försvarsorganisationer omfattar i dag dels organisationsstöd, dels uppdragsersättning. Utredningen konstaterar att det i dagens finansieringssystem saknas generella kriterier som kan tillämpas för fördelning av organisationsstöd. Således har myndigheterna inte haft några principer att följa vid fördelning av stödet. Utredningen har därför ställt upp kriterier för konstruktion av ett nytt system för fördelning av statliga stödmedel till frivillig totalförsvarsverksamhet.

Utredningen föreslår ett finansieringssystem som inte bara knyter an till organisationernas omfattning och inriktning utan också till frivilligorganisationernas kompetens och förmåga att medverka i samhällsberedskapen samt till hur omfattande deras engagemang är i totalförsvarssammanhang. Grunden i den statliga finansieringen bör, som i dag, vara organisationsstöd, dvs. stöd till folkrörelsen frivilliga totalförsvarsorganisationer enligt kriterier som regeringen fastställer. Organisationsstödet bör omfatta grundbidrag, ungdomsbidrag och kompetensbidrag. Grundkriteriet för att godkännas som frivillig totalförsvarsorganisation bör vara att organisationen informerar sina egna medlemmar om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar.

Liksom tidigare kan frivilliga totalförsvarsorganisationer även ta uppdrag från statliga myndigheter och kommuner. För sådana uppdrag till organisationerna bör gälla full kostnadstäckning.

11.2 Bakgrund

I direktiven till utredningen anges, att det i uppdraget ingår att utvärdera och vid behov föreslå ett nytt system för den statliga finansieringen av de frivilliga försvarsorganisationerna med hänsyn till ny inriktning och nya uppgifter samt att föreslå en ändamålsenlig prioritering vid tilldelning av medel. Vidare ingår att särskilt undersöka i vilken mån det nu gällande finansieringssystemet möjliggjort resultatstyrning av verksamheten och vid behov ange hur ett framtida förändrat finansieringssystem skall utformas för att förbättra möjligheterna till resultatstyrning.

Utredningen har uppdragit åt Statskontoret att utvärdera i vilken mån det nu gällande finansieringssystemet möjliggjort resultatstyrning av de frivilliga försvarsorganisationernas medverkan i totalförsvaret. Vidare ingick i uppdraget att, vid behov, undersöka hur ett nytt system för den statliga finansieringen av frivilligorganisationerna med hänsyn till ny inriktning och nya uppgifter skall utformas i syfte att förbättra möjligheterna till resultatstyrning.

Den statliga finansieringen av frivilliga försvarsorganisationer har under 1990-talet behandlats i ett par utredningar, nämligen (SOU 1992:132) *Frivillig verksamhet för totalförsvaret* och (SOU 1997:70) *Totalförsvaret och frivilligorganisationerna – uppdrag, stöd och ersättning*.

På grundval av den sistnämnda utredningen gav regeringen i regleringsbrev för år 1998 i uppdrag till Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap att utveckla en modell för fördelning av Försvarsdepartementets anslag D6 Stöd till frivilliga försvarsorganisationer inom totalförsvaret. De båda myndigheterna bildade en för ändamålet gemensam arbetsgrupp, vilken tog hjälp av Försvarets forskningsanstalt (FOA) att utveckla en modell för värdering och fördelning av D6-anslaget. Den av FOA konstruerade modellen redovisades i metodrapporten *Fördelningsmodell för organisationsstöd till frivilligorganisationerna* (december 1998).

Ytterligare ett par utredningar av mer generell karaktär med inriktning på statens bidrag till och styrning av ideella organisationer förtjänar att nämnas i sammanhanget. Dessa är (SOU 1993:71) *Organisationernas bidrag* och (Ds 1997:36) *Resultatstyrning av Föreningsbidrag*.

Samtliga dessa utredningar har utgjort underlag till frivillig-organisationsutredningens överväganden om utformning av en ny modell för finansiering av frivilliga försvarsorganisationer.

11.3 Huvuddragen i nuvarande finansieringssystem

Syftet med statlig finansiering av de frivilliga försvarsorganisationerna är att rikta ekonomiska resurser till sådan verksamhet som bidrar till totalförsvarets folkliga förankring och demokratins utveckling i totalförvarssammanhang. Den statliga finansieringen syftar också till att stimulera de frivilliga organisationernas engagemang och insatser i totalförsvaret såväl i fred som i krig samt i det avseendet vara en form av ersättning till organisationerna för utfört arbete genom uppdrag från statliga myndigheter.

De frivilliga försvarsorganisationernas finansiering grundas, utöver organisationernas egen finansiering, på statliga medel för den del av deras verksamhet som enligt förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet främjar totalförsvaret och som omfattar försvarsupplysning, rekrytering och utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret.

De statliga medlen till de frivilliga försvarsorganisationerna finansieras över statsbudgeten via olika anslag inom Utgiftsområde 6 Totalförvar, fr.o.m. år 2001 inom politikområdet Försvarspolitik.

Försvarsmakten och Överstyrelsen för civilberedskap skall stödja de frivilliga försvarsorganisationerna så att organisationernas verksamhet främjar försvarsviljan och ger försvarsverksamheten en bred förankring.

Den statliga finansieringen omfattar dels organisationsstöd, dels uppdragsersättning.

Försvarsmakten bereder och beslutar om stöd till frivilliga försvarsorganisationer med uppgifter inom den militära delen av totalförsvaret, medan Överstyrelsen för civil beredskap bereder och beslutar om stöd till frivilligorganisationer med uppgifter inom det civila försvaret. Sedan år 1999 har Överstyrelsen för civil beredskap det övergripande samordningsansvaret för frivilligfrågor inom det civila försvaret.

Finansiering av stödet har under år 2000 skett från anslaget D6 Stöd till frivilliga försvarsorganisationer inom totalförsvaret. Anslaget för året har disponerats på följande sätt: Försvarsmakten

(59 266 miljoner kronor) och Överstyrelsen för civil beredskap (29 020 miljoner kronor). Fördelningen av organisationsstödet till de frivilliga försvarsorganisationerna år 2000 framgår av figur 11.1.

Figur 11.1. Fördelning av organisationsstöd till frivilliga försvarsorganisationer från anslaget D6 år 2000 (tkr)

Organisation/verksamhet	Organisationsstöd från Försvarsmakten	Organisationsstöd från Överstyrelsen för civil beredskap	Totalt organisationsstöd år 2000
Centralförbundet för befälsutbildning	11 220	0	11 220
Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund	1 200	0	1 200
Flygvapenfrivilligas Riksförbund	5 360	0	5 360
Frivilliga Automobilkärarnas Riksförbund	150	3 120	3 270
Frivilliga Flygkåren	525	2 122	2 647
Frivilliga Motorcykelkärarnas Riksförbund	2 110	189	2 299
Frivilliga radioorganisationen	5 200	905	6 105
Frivilliga Skytterörelsen	4 850	0	4 850
Försvarets Personaltjänstförbund	190	0	190
Hemvärnsbefälens Riksförbund	472	0	472
Kustartilleriets Reservofficersförbund	170	0	170
Riksförbundet Sveriges lottakärer	11 370	35	11 405
Sjövärnskärarnas Riksförbund	2 857	0	2 857
Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund	260	0	260
Svenska Blå Stjärnan	0	2 102	2 102
Svenska Brukshundklubben	1 381	555	1 936
Svenska Fallskärmsförbundet	100	0	100
Svenska Flottans Reservofficersförbund	150	0	150
Svenska Pistolskytteförbundet	0	0	0
Svenska Röda Korset	1 800	1 183	2 983
Svenska Sportskytteförbundet	0	0	0
Svenska Värnplikts-officersförbundet	173	0	173
Sveriges Civilförsvarsförbund	0	12 169	12 169

Organisation/verksamhet	Organisationsstöd från Försvarsmakten	Organisationsstöd från Överstyrelsen för civil beredskap	Totalt organisationsstöd år 2000
Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund	4 600	6 640	11 240
Stöd till militära tidskrifter	2 034	0	0
Hyressubventioner	3 094	0	0
<i>Summa</i>	<i>59 266</i>	<i>29 020</i>	<i>88 286</i>

Av de frivilliga försvarsorganisationerna är för närvarande fjorton samlokaliserade på Artillerigården i anslutning till Armémuseum i Stockholm. Dessa får där hyressubventioner motsvarande drygt tre miljoner kronor, som bekostas av Försvarsmakten ur anslaget 6:18. Därutöver stödjer Försvarsmakten ett antal militära tidskrifter med medel ur samma anslag.

Organisationsstödet, anslaget D6, är avsett som finansieringsstöd för de frivilliga försvarsorganisationernas ledning och administration, information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret, rekrytering och fr.o.m. år 2000 även för funktionsutbildning för den egna organisationen samt ungdomsverksamhet. Stödet skall ge möjlighet till kontinuitet och stabilitet i organisationernas grundläggande verksamhet. Stödet fördelas efter dialog med de frivilliga försvarsorganisationerna. Organisationsstödet utgår för år 2001 ur anslaget 6:18 (tidigare D6) Stöd till frivilliga försvarsorganisationer inom totalförsvaret.

Uppdragsersättning utgår till organisationerna för att täcka deras samtliga kostnader, fr.o.m. år 2000 även overhead-kostnader, för den utbildning av frivillig personal till myndigheters m.fl. krigs- och beredskapsorganisation som frivilligorganisationerna genomför. För utbildningsuppdragen erhåller organisationerna också bistånd/stöd från myndigheterna (främst Försvarsmakten) i form av instruktörsstöd, tillgång till fri lokal, materiel, transporter m.m. Ersättningarna är uppdragsstyrda, dvs. uppdrag, handlingsregler och resurser anges av respektive myndighet i dialog med berörda organisationer. Fördelningen av uppdragsmedel år 2000 från respektive myndighet framgår av figur 11.2.

Figur 11.2. Fördelning av uppdragsmedel till frivilliga försvarsorganisationer från anslagen A1, B1, B3 och B6 år 2000 (tkr)

Organisation	Försvarsmakten (anslag A1)	Överstyrelsen för civil beredskap (anslag B1)	Arbetsmarknadsstyrelsen (anslag B3)	Statens räddningsverk - (anslag B3)	Socialstyrelsen (anslag B6)	Summa, uppdragsmedel
Centralförbundet för befälsutbildning	26 650	0	0	0	0	26 650
Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund	2 250	0	0	0	0	2 250
Flygvapenfrivilligas Riksförbund	13 350	0	0	0	0	13 650
Frivilliga Automobilkärernas Riksförbund	0	0	6 050	0	0	6 050
Frivilliga Flygkären	500	0	0	3 300	0	3 800
Frivilliga Motorcykelkärernas Riksförbund	4 575	60	0	0	0	4 635
Frivilliga radioorganisationen	10 200	275	0	0	1 550	12 025
Frivilliga Skytterörelsen	5 000	0	0	0	0	5 000
Försvarets Personalförbund	700	0	0	0	0	700
Hemvärnsbefälens Riksförbund	2 200	0	0	0	0	2 200
Kustartilleriets Reservofficersförbund	300	0	0	0	0	300
Riksförbundet Sveriges lottakärer	21 800	185	0	0	0	21 985
Sjövärnskårernas Riksförbund	2 550	0	0	0	0	2 550
Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund	700	0	0	0	0	700
Svenska Blå Stjärnan	0	0	4 800	0	0	4 800
Svenska Brukshundklubben	2 400	0	0	2 000	0	4 400
Svenska Fallskärmsförbundet	225	0	0	0	0	225
Svenska Flottans Reservofficersförbund	600	0	0	0	0	600
Svenska Pistolskytteförbundet	0	0	0	0	0	0
Svenska Röda Korset	14 000	0	0	0	900	14 900
Svenska Sportskytteförbundet	0	0	0	0	0	0

Organisation	Försvarsmakten (anslag A1)	Överstyrelsen för civil beredskap (anslag B1)	Arbetsmarknadsstyrelsen (anslag B3)	Statens räddningsverk - (anslag B3)	Socialstyrelsen (anslag B6)	Summa, uppdragsmedel
Svenska Värnplikts-officersförbundet	300	0	0	0	0	300
Sveriges Civilförsvarsförbund	0	0	0	12 580	0	12 580
Sveriges Kvinnliga Bilkäres Riksförbund	9 000	0	12 980	0	750	22 730
<i>Summa</i>	<i>117 300</i>	<i>520</i>	<i>23 830</i>	<i>17 880</i>	<i>3 200</i>	<i>162 730</i>

Två frivilliga försvarsorganisationer får varken organisationsstöd eller uppdragsersättning från de ovan nämnda anslagen. Dessa organisationer är Svenska Pistolskytteförbundet som år 2000 tilldelades drygt 780 000 kronor i statsbidrag från Kulturdepartementet och Svenska Sportskytteförbundet som tilldelades cirka 3 miljoner kronor i statsbidrag via Riksidrottsförbundet.

Uppdragsersättningar utgår för år 2001 ur anslaget 6:1 (tidigare A1) Förbandsverksamhet och beredskap m.m., som förvaltas av Försvarsmakten, anslaget 6:4 (tidigare B1) Civil ledning som förvaltas av Överstyrelsen för civil beredskap som funktionsansvarig myndighet, anslaget 6:6 (tidigare B3) där Arbetsmarknadsstyrelsen har en anslagspost och funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst med Statens räddningsverk som funktionsansvarig myndighet har en annan samt anslaget 6:9 (tidigare B6) funktionen Hälso- och sjukvård m.m. med Socialstyrelsen som funktionsansvarig myndighet.

För de organisationer som på uppdragsbasis bedriver stödjande verksamhet i Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland utgår medel efter särskilda beslut av regeringen. Underlag för regeringsbeslut bereds av Försvarsmakten respektive Överstyrelsen för civil beredskap, vilka sedan har att fördela och utbetala medel till organisationerna för denna verksamhet. Den verksamheten är ett led i att medverka till uppbyggnaden av ett demokratiskt system i länderna och ett försvar under demokratisk kontroll. För ändamålet avseende år 2001 har Försvarsmakten tilldelats 4,8 miljoner kronor och Överstyrelsen för civil beredskap drygt 2,8 miljoner kronor.

Den verksamhet som omfattar hemvärnet finansieras helt inom Försvarsmaktens anslag. För år 2001 har avsatts cirka 535 miljoner

kronor. En översiktlig bild av den statliga finansieringen av frivilliga försvarsorganisationer och hemvärnet finns i bilaga 10.

11.4 Synpunkter på dagens finansieringssystem

Vid utredningens konferenser med de frivilliga försvarsorganisationerna framfördes relativt få synpunkter om nuvarande finansieringssystem. Följande principiella synpunkter lyftes emellertid fram.

Det nuvarande finansieringssystemet är statiskt, bl.a. på grund av att myndigheterna inte gör någon genomgripande omprövning av de krav som bör ställas på de frivilliga försvarsorganisationerna och att det är tveksamt om det som utförs svarar mot de reella behov som finns.

Det statliga bidragets totala omfattning har varit oförändrat under flera år. Brist på flexibilitet har medfört att nya organisationer inte tagits upp i kretsen av frivilliga försvarsorganisationer eller att nuvarande antal organisationer omprövats.

Organisationsstödet bör såsom föreslagits av Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap bestå av en fast del och en rörlig del. Båda bör förhandlas fram. Den fasta delen bör täcka kostnader för ledning, administration och rekrytering och omfatta minst ett treårsperspektiv. Den rörliga delen skall vara ett verksamhetsstöd som utgår efter prestation.

Stödet till organisationerna bör inte vara lika för alla utan variera beroende på bl.a. medlemsantal, antal avtal och uppdragens antal och omfattning.

Organisationer bör få betalt efter prestation, eftersom bidrag gör organisationerna till passiva mottagare och mindre benägna att utvecklas.

En enklare finansieringsmodell än den som FOA har föreslagit bör tas fram.

Försvarsmakten respektive Överstyrelsen för civil beredskap har för år 2000 meddelat föreskrifter till organisationerna angående användning av organisationsstödet, utbetalning av detta samt krav på rapportering och redovisning av genomförd verksamhet, bl.a. halv- och helårsrapporter såsom organisationernas årsberättelser och revisionsberättelser/revisorsintyg.

När det gäller uppdragsmedel är regeln den att uppdragsgivande myndighet och uppdragstagande organisation i dialogform och skriftligt preciserar syftet och målet för uppdraget, vad det skall omfatta samt tid och kostnad för detsamma. Beträffande uppdragsmedel har det ansetts både naturligt och möjligt att resultatstyra verksamheten. Resultatstyrningen sker genom dels de uppdragsavtal som tecknas, dels myndigheternas uppföljning av vad organisationerna presterat.

Uppdragsersättningen utgår huvudsakligen till utbildningsuppdrag grundade på behov av personal och utbildning för Försvarsmakten enligt Försvarsmaktsplan. Uppdrag och medel för sådan frivilligutbildning ges respektive fördelas till organisationerna av Högkvarteret/Grundorganisationsledningen. Organisationerna är redovisningsskyldiga till Försvarsmakten för erhållna medel och uppnådda resultat.

Uppdrag till de frivilliga försvarsorganisationerna lämnas i fråga om det civila försvaret främst från Arbetsmarknadsstyrelsen, Socialstyrelsen och Statens räddningsverk samt i mindre omfattning från Överstyrelsen för civil beredskap. Fördelningen av uppdragsmedel till frivilligorganisationerna utgår från behov men också – i högre grad än vad som gäller för Försvarsmakten – från förslag till uppdrag som organisationerna lämnar till myndigheten. Behoven är inte lika tydligt definierade och hårt styrande på den civila sidan som inom det militära försvaret.

Ett stort antal frivilligorganisationer har uttalat till utredningen att de önskar en fastare och mera konsekvent styrning från myndigheternas sida. Enligt organisationernas uppfattning är det nu alltför mycket slentrian i uppdragsgivningen, eftersom organisationerna själva i stor utsträckning föreslår uppdrag åt sig och myndigheterna samtycker. Organisationerna efterlyser en djupare uppdragsdialog som mer än i dag utgår från beskrivna, faktiska behov.

Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap har i december 1998 föreslagit en modell, framtagen av FOA, för fördelningsprinciper för organisationsstöd till frivilliga försvarsorganisationer. Enligt modellen skall ett differentierat organisationsstöd utgå från organisationernas nytta för totalförsvaret i den av regeringen fastställda prioritetsordningen *väpnat angrepp, anpassning, svåra påfrestningar, internationella insatser och fredsnytta*. Enligt modellen skall organisationerna själva ange sina förmågor (mycket god, god, någon, eller ingen) för respektive situation.

Utifrån organisationernas förmågor beräknas sedan det differentierade organisationsstödet genom olika beräkningsskalor.

Enligt utredningens uppfattning är det inte organisationerna själva, utan statsmakterna som skall ange vilka grundförmågor som organisationerna skall ha och upprätthålla för användning i samhällsberedskapen, och för vilka de får statsmedel. I samband med de intervjuer och konferenser som utredningen har genomfört har det också framkommit att flertalet organisationer ställer sig tveksamma till modellen. Mot den bakgrunden avfärdar utredningen den modellen.

11.5 Behov av ett nytt finansieringssystem

I kapitel 3 konstaterar utredningen att den frivilliga totalförsvarsverksamheten står inför betydande utmaningar och förändringar avseende uppgifter i fred och krig. Det är bl.a. en följd av att Försvarsmakten ändras mot en insatsorganisation, att säkerhets- och beredskapsarbetet måste bedrivas enligt en helhetssyn samt att frivilligorganisationerna behöver och kan tas i anspråk i större omfattning i det civila samhället. Detta sammantaget och brister i nu gällande finansieringssystem talar för att en till de nya förutsättningarna mer anpassad styrnings- och finansieringsmodell bör utvecklas. Detta innebär dock inte att de nuvarande stöd- och ersättningsformerna bör utmanövreras helt, utan att de bör anpassas till nya förutsättningar.

Statsmakterna har funnit det angeläget att ekonomiskt och på andra sätt stödja de frivilliga försvarsorganisationerna. Den statliga finansieringen syftar till att främja långsiktigheten och stabiliteten i de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet och insatser med avseende på samhällsberedskapen och totalförsvaret. De främsta syftena med den statliga finansieringen är att skapa goda förutsättningar för att organisationerna skall bidra till

- totalförsvarets folkförankring och demokratiska utveckling,
- totalförsvarets anpassningsförmåga i fred och krig,
- att stärka individens och samhällets förmåga att förebygga och hantera extraordinära situationer i fred och krig,
- att stärka totalförsvarets förmåga i krig,
- att utveckla de frivilliga totalförsvarsorganisationernas kompetens och engagemang i totalförsvaret i fred och krig samt

att främja långsiktigheten och stabiliteten i det frivilliga arbetet för samhällsberedskapen och totalförsvaret.

För att kunna nå dessa syften har utredningen funnit behov av att ställa upp vissa kriterier för konstruktion av bidragssystem och för fördelning av statliga stödmedel till frivillig försvarsverksamhet. Utredningen konstaterar att motsvarande kriterier saknas i dagens finansieringssystem. Således har myndigheterna inte haft några principer att följa vid fördelning av statliga bidrag.

Utredningen har bedömt det ändamålsenligt att bygga upp ett finansieringssystem i moduler, som knyter an till inte bara organisationernas omfattning och inriktning utan fastmer till frivilligorganisationernas kompetens och förmåga att medverka i samhällsberedskapen samt till hur omfattande deras engagemang är i totalförvarssammanhang.

Ett system som är uppbyggt på så sätt skapar enligt utredningen en flexibilitet. Systemet kan därför bättre än i dag anpassas till antalet frivilliga totalförvarsorganisationer. Vissa av dessa kan uppträda som enbart främjande och understödande organisationer, medan andra kan vara både främjande organisationer och åta sig uppdrag och ingå på olika sätt i samhällets totala beredskapsorganisation. Detta öppnar möjligheterna till att ansluta fler frivilliga totalförvarsorganisationer.

De frivilliga totalförvarsorganisationerna kan såsom i dag åta sig uppdrag för både statliga myndigheter och kommuner. För sådana uppdrag förutsätts ekonomisk ersättning utgå för full kostnadstäckning. Ju större ansvar en organisation förmår åta sig och leva upp till inom ramen för uppdragsverksamheten, desto stabilare bör dess ekonomi kunna bli.

11.5.1 Organisationernas egenfinansiering

De frivilliga försvarsorganisationernas grundfinansiering utgörs av organisationernas egna medel. Dessa kan bestå av medlemsavgifter, deltagaravgifter, bidrag från enskilda, insamlingar, lotteri- och försäljningsintäkter, avkastning från eget kapital, donationsmedel, etc. En organisations egenfinansiering är uteslutande en intern angelägenhet utan statlig inblandning.

11.5.2 Statlig finansiering

Det statliga finansiella stödet till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna kommer såsom hittills att bestå av olika komponenter/moduler.

I 7 kap. 7–13 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) stadgas om allmännyttiga ideella organisationer i fråga om befrielse från statlig inkomstskatt.

Det först nämnda rekvisitet om skattebefrielse – allmännyttiga – uppfyller frivilliga försvarsorganisationer, då deras verksamhet inriktas mot samhällsberedskapen och att bidra till och delta i samhällsskyddet samt att mer eller mindre medverka i totalförsvarsuppgifter.

Det andra rekvisitet – ideella – uppfyller de genom att medlemskap i organisationerna är öppet och frivilligt och att deras verksamhet bedrivs utan kommersiell karaktär eller för ekonomisk vinning. En organisations skattebefrielse respektive i vilken mån den kan vara skattskyldig framgår enligt beslut av skattemyndigheten. Någon samlad redovisning av den ekonomiska omfattningen av de frivilliga försvarsorganisationernas skattebefrielse existerar inte i dag. Utredningen kan därför inte ange hur stort belopp den samlade skattebefrielsen motsvarar. Det torde emellertid vara fråga om mångmiljonbelopp.

Utredningen om översyn av reglerna om skattskyldighet i mervärdesskattelagen m.m. (Fi 1999:03; dir. 1999:10) har i en skrivelse med anledning av en enkät som genomfördes våren 2000 anfört: ”Kopplingen till reglerna om inkomstskatt innebär att en allmännyttig ideell förening som är befriad från inkomstskatt för en viss verksamhet inte heller är skyldig att betala mervärdesskatt.”

Mot den bakgrunden bör de frivilliga totalförsvarsorganisationerna, enligt Frivilligorganisationsutredningens mening, vara befriade från mervärdesskatt i sin ideella verksamhet. Så tycks emellertid, enligt uppgifter till utredningen från några frivilliga försvarsorganisationer, inte vara fallet i dag. Det finns inte någon samlad bild över hur stort det sammantagna beloppet skulle vara, som skulle motsvara de frivilliga försvarsorganisationernas befrielse från mervärdesskatt. Även detta belopp torde dock vara betydande.

Utredningen finner starkt vägande skäl för att de frivilliga totalförsvarsorganisationerna skall vara befriade från skatt och mervärdesskatt för sin allmännyttiga ideella verksamhet. Uthyrning av

kursgårdar är, enligt utredningens uppfattning, däremot att betrakta som kommersiell verksamhet och bör således vara skattepliktig. Befrielse från såväl inkomstskatt som mervärdesskatt – som utan befrielsen skulle tillfalla statskassan – kan sägas vara en form av statligt ekonomiskt stöd till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna.

I detta sammanhang bör noteras att frivilliga försvarsorganisationer är befriade från att lämna inkomstdeklarationer.

Utredningen om översyn av reglerna om skattskyldighet i mervärdesskattelagen m.m. (Fi 1999:03) beräknas avsluta sitt arbete den 1 juli 2001.

Organisationsstöd

Grunden i det statliga bidragssystem som riktas till frivilliga totalförsvarsorganisationer bör ha formen av organisationsstöd.

Med organisationsstöd avser utredningen statligt finansierat stöd till folkrörelsen frivilliga totalförsvarsorganisationer enligt vissa kriterier, som regeringen fastställer. Genom kriterierna, generella för alla slag av frivilliga totalförsvarsorganisationer, kommer organisationerna att känna till vilka förutsättningar som gäller för att få organisationsstöd, dvs. stödsystemet blir transparent och förutsebart. Med generella kriterier skapas också förutsättningar att enkelt fördela och i övrigt administrera bidragen till organisationerna. Utredningen bedömer att ett sådant system är både rättvist och kostnadseffektivt.

Någon motsvarighet till de kriterier som utredningen här ställer upp har tidigare inte funnits för de frivilliga försvarsorganisationer som i dag får statliga bidrag. Likartade kriterier gäller emellertid för andra frivilliga, ideella organisationer, som får statliga bidrag genom t.ex. Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) och Ungdomsstyrelsen.

Att utforma kriterier ligger i linje med regeringens vilja att förtydliga och renodla former för ekonomiskt stöd till ideella, frivilliga organisationer. Det nyligen införda politikområdet folkrörelsepolitik är ett uttryck för detta. Något undantag för folkrörelsen frivilligförsvaret bör inte förekomma härvidlag.

Utredningen anser således att en organisation skall uppfylla ett antal formella kriterier för att upptas som frivillig totalförsvarsorganisation. Kriterierna bör samtidigt ligga till grund för att

komma i åtnjutande av organisationsstöd. Liknande kriterier finns alltså redan på andra områden.

För att anses som frivillig totalförsvarsorganisation och vara berättigad till organisationsstöd bör följande kriterier gälla.

En frivillig totalförsvarsorganisation skall

vara självständig, demokratiskt uppbyggd med verksamhet, som inte strider mot grundläggande demokratiska värden, och verka för totalförsvarets demokratiska förankring, genom information/utbildning för medlemmarna bidra till att stärka samhällets säkerhet och beredskap i hela hotskalan fred till och med krig.

Därutöver skall organisationen ha

stadgar samt vara registrerad och ha säte i Sverige,
en vald styrelse och regelbundna medlemsaktiviteter,
ett visst minsta antal individuella medlemmar,
en riksorganisation, om möjligt företrädd i ett visst minsta antal län,
verksamheten dokumenterad i begärd återredovisning och reviderat bokslut samt
fullgjort av bidragsgivaren angivna återrapporteringskrav.

Organisationer som gör anspråk på att vara frivilliga totalförsvarsorganisationer och uppbära statligt ekonomiskt stöd förutsätts ha stadgar, som står i överensstämmelse med kravet på självständighet och demokrati. Det organ som beslutar om bidrag till en frivilligorganisation bör insamla erforderlig dokumentation och föra register över de frivilliga totalförsvarsorganisationerna.

Kriteriet att en organisation skall vara registrerad innebär, att den skall vara upptagen i skattemyndighetens register och ha tilldelats ett organisationsnummer. Organisation på central, regional respektive lokal nivå registreras hos skattemyndigheten i det län där den verkar.

Att organisationen har en aktiv verksamhet skall framgå av återrapporteringen.

Spännvidden är stor i fråga om de frivilliga försvarsorganisationernas medlemsantal. Vissa har endast några hundratal individuella medlemmar, medan andra har flera tiotusental. Det lägsta antalet individuella medlemmar i en frivillig totalförsvarsorganisation bör, enligt utredningens uppfattning, inte understiga 300.

Anledningen härtill är att en organisation bör ha en sådan omfattning att den har förutsättningar att vara en riksorganisation. Detta medlemsantal skulle medge att även små men från beredskapssynpunkt betydelsefulla organisationer kan komma i fråga som frivilliga totalförsvarsorganisationer.

Som jämförelse kan nämnas att de minsta frivilliga försvarsorganisationerna i dag omfattar cirka 350 medlemmar. Antalet 300 skulle därmed borga för att ingen av de nuvarande organisationerna av det skälet skulle uteslutas ur kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer. Det skulle också skapa utrymme för en tämligen nyetablerad organisation att kunna bli frivillig totalförsvarsorganisation, om den i övrigt uppfyller de ställda kraven.

För att komma i fråga som ny organisation bör utöver övriga kriterier ställas kravet, att organisationen har haft verksamhet som har pågått under minst två år sedan den grundades. Skälet är att den skall kunna uppvisa en stabil och långsiktig verksamhet och dokumentation som erfordras. Motsvarande krav ställer både Sida och Ungdomsstyrelsen på de organisationer de stödjer.

De frivilliga försvarsorganisationerna är uppbyggda efter olika strukturer. Några av dem bedriver verksamhet på central nivå med ett antal regionalavdelningar men utan lokala föreningar. Vissa har starka regionala föreningar/förbund/avdelningar/distrikt med ett mindre eller större antal lokalföreningar. Åter andra har tyngdpunkten förlagd till den lokala nivån. Beroende på frivilligorganisationernas inre organisation och storlek är det inte givet att alla organisationer är rikstäckande. För att betraktas som riksorganisation bör kriteriet därför vara att den frivilliga totalförsvarsorganisationen skall vara företrädd i minst en tredjedel av landets län, dvs. för närvarande sju län.

Utredningen anser, att minimikravet för att godkännas som frivillig totalförsvarsorganisation bör vara, att organisationen aktivt informerar/utbildar sina egna medlemmar om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar. Målet bör vara att informationen under motsvarande cirka tolv timmars utbildningstid skall ha givits inom en treårsperiod till minst en tredjedel av medlemmarna med huvudsakligt intresse riktat till totalförsvaret. Resultatet bör redovisas i den årliga åiterrapporteringen.

För ändamålet bör regeringen uppdra åt ansvariga myndigheter att utforma ett generellt informationsinnehåll (utbildningspaket), som kan läggas till grund för informationen till organisationernas

medlemmar, men som också skall kunna användas för att informera andra i samhället (se kapitel 9).

Parallellt härmed kan information om samhällsskydd självfallet lämnas i medlemsblad och debattartiklar, i offentliga debatter, m.m. Här ingår också att på andra sätt främja samhällsberedskapens och totalförsvarets syften att skapa, vidmakthålla och utveckla samhällets förmåga att förebygga och minska skadeverkningar på liv, hälsa, miljö och egendom vid extraordinära situationer i fred och krig.

Det är ett rimligt krav att en frivillig totalförsvarsorganisation i en återredovisning dokumenterar sin verksamhet under året och redovisar denna till det organ som fördelar organisationsstödet. För fortsatt stöd skall detta organ godkänna återredovisningen. Återredovisningen skall åtföljas av reviderat bokslut.

Återredovisningen och bokslutet skall lämnas till det organ som beslutar om och fördelar bidragen senast vid en tidpunkt så att dokumenten kan beaktas i det budgetunderlag som lämnas till regeringen (Försvarsdepartementet).

På grund av tidsnöd vid övergången från ett budgetår till nästa kan det bli nödvändigt att fatta ett preliminärt beslut om bidrag på grundval av en preliminär återredovisning från organisationen. Om återredovisningen eller bokslutet inte godkänns av det beslutande organet skall fortsatt statligt stöd hållas inne till dess förklaring eller rättelse åstadkommit.

Organisationsstödet bör beslutas och fördelas av det centrala samordningsorgan som utredningen föreslår i kapitel 5. Detta förutsätter att uppgifter som att besluta och fördela organisationsstöd delegeras till samordningsorganet såsom myndighetsuppgifter i enlighet med 6 § 11 kap. Regeringsformen, utan att det för den skull är fråga om att inrätta en myndighet.

Regeringen bör uppdra åt berörda totalförsvarsmyndigheter, främst Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap att lämna underlag till Rådet för frivillig samhällsberedskap för fördelning av organisationsstöd till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna.

Organisationsstödet fastställs såsom i dag en gång per år och omfattar kalenderår. Det organ som beslutar om organisationsstöd skall betala ut stödet kvartalsvis i förskott efter rekvisition från respektive frivillig totalförsvarsorganisation.

Beslutande organ och de frivilliga totalförsvarsorganisationerna kommer, om systemet genomförs, inte att föra någon dialog om

organisationsstödet, eftersom det fastställs och fördelas enligt uppställda kriterier. Dialogerna kommer därmed att koncentreras till uppdragsverksamheten.

En frivillig totalförsvarsorganisation skulle i princip kunna uppbära organisationsstöd från flera departementsområden, såg Försvarsdepartementet, Utbildningsdepartementet och Kulturdepartementet. Enligt utredningens uppfattning bör emellertid organisationsstöd utgå från endast ett departementsområde eller en samhällssektor. Ett sådant förfarande ställer krav på samordning mellan olika departementsområden och stödbeviljande organ/myndigheter.

Organisationsstödet bör enligt utredningens uppfattning vara uppdelat på

- grundbidrag,
- ungdomsbidrag och
- kompetensbidrag.

Dessa bidragsdelar utgör de grundläggande modulerna i det statliga stödsystemet.

Grundbidrag

Grundbidrag bör utgå till samtliga frivilliga totalförsvarsorganisationer.

Syftet med grundbidraget bör enligt utredningen vara att bidra till att ersätta kostnader primärt för

- intern ledning och administration,
- rekrytering,
- information och upplysning till medlemmar om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret i fred och krig,
- utbildning av dem som skall genomföra organisationens information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret i fred och krig till organisationens egna medlemmar samt
- utbildning av egna funktionärer.

Utredningen anser att grundbidraget bör fördelas efter medlemsantalet i de frivilliga totalförsvarsorganisationerna. Med hänsyn till den stora spännvidden i de frivilliga totalförsvarsorganisationernas medlemsantal bör de delas in i ett antal storleksklasser, så att organisationer som tillhör samma storleksklass får lika stort bidrag.

Storleken av ett grundbidrag till en organisation blir således beroende av vilken storleksklass organisationen tillhör. Syftet med ett antal klasser är att minimera tröskeeffekterna i steget från en storleksklass till en annan. Antalet klasser bör förslagsvis sättas till elva. Därmed blir steget för en organisation som flyttas från en klass till närmast högre eller lägre inte så stort. Med medlemmar avses de som den frivilliga totalförsvorsorganisationen har registrerade som medlemmar, inklusive ungdomsmedlemmar. Stöd till ungdomsverksamhet behandlas längre fram under rubriken Ungdomsbidrag.

Det förekommer att frivilliga försvarsorganisationer förutom individuella medlemmar kan ha organisationer anslutna som medlemmar. Så är fallet med exempelvis Frivilliga radioorganisationen. Sådana kollektivt anslutna organisationer förutsätts få egna bidrag, varför deras medlemmar inte bör läggas till grund för beräkning av det grundbidrag som utgår till de frivilliga totalförsvorsorganisationerna.

Samma undantag bör gälla för vissa organisationer som registrerar medlemmar, som ägnar sitt huvudsakliga intresse mot verksamhet av liten betydelse för samhällsberedskapen.

I några mycket stora organisationer såsom Svenska Röda Korset med över 300 000 medlemmar och Frivilliga Skytterörelsen med cirka 90 000 medlemmar är endast delar av organisationen engagerade i frivilligförsvaret. Det bör vara medlemsantalet som ingår i dessa delar som utgör grund för till vilken storleksklass organisationen bör föras i detta sammanhang. Indelningen i storleksklasser framgår av figur 11.3.

Figur 11.3. Indelning i storleksklasser för grundbidrag

Klass	Antal medlemmar per klass	Intervall inom klasserna
1	<500	
2	501–1 000	500
3	1 001–2 000	1 000
4	2 001–4 000	2 000
5	4 001–7 000	3 000
6	7 001–11 000	4 000
7	11 001–16 000	5 000
8	16 001–22 000	6 000
9	22 001–29 000	7 000
10	29 001–37 000	8 000
11	> 37 000	

Alla organisationer som tillhör samma storleksklass får lika stort bidrag i form av grundbidrag. Grundbidraget omfattar cirka tio procent av organisationsstödet. En fördelning av grundbidraget enligt en klassindelning på det sätt som här anges är, enligt utredningens uppfattning, rättvis och administrativt enkel samtidigt som det bör underlätta budgetarbetet för varje organisation. Utredningens överväganden om beloppsgränser redovisas i bilaga 9.

Ungdomsbidrag

Utredningen anser att ett särskilt ungdomsbidrag bör införas i syfte att underlätta rekrytering av ungdomar till frivilliga totalförsvarsorganisationer och stimulera deras engagemang i frivilligrörelsen. Ungdomsbidraget bör vara skilt från det organisationsstöd som det i dag ingår i. Fördelningen av ungdomsbidraget bör i huvudsak följa samma principer som gäller för Ungdomsstyrelsens bidrag till ungdomsorganisationer.

Den statliga myndigheten Ungdomsstyrelsen fördelar statsbidrag till ungdomsorganisationer och verkar för förnyelse av ungdomsverksamheten inom kommuner och föreningsliv. Ungdomsstyrelsen har haft regeringens uppdrag att göra en översyn av de formella bidragsreglerna för statsbidrag till ungdomsorganisationerna (Rapport: *Förslag till förändrade bidragsregler*, mars 1999). För fördelning av bidrag har Ungdomsstyrelsen föreslagit kriterier, som, enligt Frivilligorganisationsutredningens uppfattning, ansluter väl till dem som bör gälla för ungdomsbidrag till frivilliga totalförsvarsorganisationers ungdomsverksamhet.

Följande kriterier bör gälla för totalförsvarsorganisationernas ungdomsverksamhet. En frivillig totalförsvarsorganisationens ungdomsverksamhet skall

- ge demokratisk fostran och bidra till samhällsberedskapens inklusive totalförsvarets folkliga förankring,
- främja jämställdhet mellan könen, dvs. flickor och pojkar skall ha likvärdiga förutsättningar i organisationen,
- främja jämlikhet mellan olika ungdomsgrupper, dvs. ett förhållningssätt med etniskt-socialt perspektiv, som verkar för att unga med olika bakgrund tas upp i organisationen,
- leda till meningsfull fritid inom ramen för organisationens verksamhet,

engagera fler ungdomar, bl.a. som rekryteringsbas.

Mål för ungdomsverksamheten skall framgå av frivilligorganisationens stadgar. Ett statligt ungdomsbidrag till frivilliga totalförsvarsorganisationer bör stå öppet för alla organisationer, som bedriver aktiv ungdomsverksamhet.

En förutsättning för att erhålla ungdomsbidraget är att ungdomsverksamheten bedrivs inom och är en del av den frivilliga totalförsvarsorganisationens verksamhet. De organisationer som i dag har sådan ungdomsverksamhet erhåller ungdomsbidrag enligt den beräkningsmodell som utredningen föreslår. Dessa organisationer kan då inte samtidigt erhålla bidrag från Ungdomsstyrelsen. Det är utredningens uppfattning att ungdomsverksamhet som riktar sig mot totalförsvarssektorn bör vara en del av de frivilliga totalförsvarsorganisationernas verksamhet.

Inom vissa organisationer omfattar ungdomsverksamheten åldersintervallet 7 till 25 år, inom andra är intervallet betydligt snävare, 15 till 20 år. Utredningen anser att statligt ungdomsbidrag bör utgå till frivilliga totalförsvarsorganisationer för den ungdomsverksamhet som omfattar åldrarna från lägst 12 och högst till och med 24 år. En organisation kan självfallet bestämma andra åldersgränser, som skall gälla inom intervallet. Barn under 12 år bör emellertid inte inräknas vid beräkning av ungdomsbidrag. De åldersgränser som gäller för organisationens ungdomsrörelse skall framgå av organisationens stadgar.

När det gäller ungdomsverksamhet inom frivilligorganisationerna är det viktigt att Förenta Nationernas barnkonvention mot barnsoldater beaktas. I konventionen, som Sverige har ratificerat, stadgas att man måste vara 18 år för att få vara soldat. Detta innebär att i frivilligverksamhet som har direkt koppling till Försvarsmakten får ungdomar yngre än 18 år inte tilldelas militär vapenutrustning.

Antalet ungdomsmedlemmar skall redovisas i frivilligorganisationens återrapportering. Som medlem i ungdomsverksamheten räknas den som organisationen registrerat som ungdomsmedlem alternativt före årsmötet har ansökt om medlemskap, men som ännu inte registrerats. Ungdomsverksamhet bedrivs för närvarande inte av alla organisationer.

Vissa organisationer har ett stort antal ungdomsmedlemmar. Centraförbundet för Befälsutbildning har t.ex. cirka 3 000 ung-

domar, medan andra har ett betydligt färre antal, såsom Frivilliga radioorganisationen med cirka 300 ungdomar.

Med anledning av att spännvidden är stor, när det gäller antalet ungdomsmedlemmar, kan det enligt utredningen finnas skäl att även i fråga om ungdomsbidraget införa ett antal storleksklasser baserade på riksorganisationernas ungdomsmedlemsantal. Sju klasser har bedömts vara lämpliga enligt figur 11.4.

Figur 11.4. Indelning i storleksklasser för ungdomsbidrag

Klass	Antal medlemmar per klass
1	< 500
2	501–1 000
3	1 001–1 500
4	1 501–2 000
5	2 001–2 500
6	2 501–3 000
7	> 3 000

Utredningen anser att organisationer som tillhör samma klass bör få ett ungdomsbidrag bestående av dels ett fast bidrag per klass, dels ett rörligt bidrag per ungdomsmedlem. Ungdomsbidraget omfattar knappt 5 procent av organisationsstödet. De beloppsgränser som utredningen övervägt för ungdomsbidraget redovisas i bilaga 9.

Ungdomsbidraget är att betrakta som ett statligt ekonomiskt stöd till de frivilliga totalförsvarsorganisationernas ungdomsverksamhet. Formen bidrag innebär att full kostnadstäckning inte kan påräknas, även om kostnaderna för stora delar av ungdomsverksamheten bör kunna täckas av bidragsmedlen.

Ungdomsbidraget bör på motsvarande sätt som grundbidraget syfta till stabilitet och långsiktighet i verksamheten. Detta innebär att en riksorganisation bör få löfte om att få uppbära ungdomsbidrag under en treårsperiod, men att bidragets exakta storlek beslutas för ett år i sänder med hänsyn till den statliga budgetcykeln.

Kompetensbidrag

Med kompetensbidrag avses statligt bidrag till frivilliga bemanningsorganisationer, som kan tillhandahålla personella resurser i sådan omfattning och med den kompetens som myndigheter och kommuner efterfrågar för insatser i extraordinära situationer. Kompetensbidraget är till för att premiera organisationerna för att upprätthålla kompetensen hos sina medlemmar på den nivå som erfordras för fullgoda insatser.

Statliga myndigheter och kommuner har såsom framgår av tidigare kapitel behov av att kunna ta i anspråk frivilliga totalförsvorsorganisationer, som har sådan kompetens som efterfrågas och som kan ställa bemanningspersonal till förfogande i samhällsberedskapen i såväl fred som krig. Det är fråga om dels kontrakts-/avtalspersonal, dels personal som en frivillig totalförsvorsorganisation enligt överenskommelse med en myndighet/kommun lovat att ställa upp med i en extraordinär situation.

Enligt utredningens uppfattning bör ett särskilt bidrag införas i syfte att stimulera de frivilliga totalförsvorsorganisationerna att vidmakthålla och vidareutveckla denna personals grund- och specialkompetens och förmåga till insatser i samhällsberedskapen inklusive totalförsvaret samt därtill rekrytera fler med sådan kompetens. Detta bidrag kan förslagsvis benämnas kompetensbidrag.

Kompetensbidraget kan konstrueras efter olika principer. Utredningen har övervägt följande två alternativ.

Enligt *det ena alternativet* skulle kompetensbidraget grundas på det bedömda antal avtal/överenskommelser, som motsvarar statliga myndigheters respektive kommuners uppställda behov av bemanningspersonal i såväl fred som krig. Behoven resulterar i dels individuella kontrakt/avtal, dels överenskommelser som träffas mellan å ena sidan bemanningsorganisationer bland de frivilliga totalförsvorsorganisationerna och å andra sidan myndigheter respektive kommuner.

De statliga myndigheternas behov är möjliga att beräkna med relativt stor noggrannhet, medan kommunernas behov på nuvarande stadium endast kan uppskattas grovt. Statens och kommunernas resursbehov för civila insatser uppskattas till 45 000–50 000 personer. Det militära behovet beräknas till 35 000 frivilliga i bl.a. hemvärnet och LOMOS, dvs. totalt cirka 85 000 personer. Det är dessa som i första hand berörs av kompetenshöjande insatser.

Härutöver har Försvarsmakten behov av cirka 50 000 personer i hemvärnet med kontrakt med Försvarsmakten. Totalt rör det sig, enligt utredningens uppskattning, om cirka 135 000 personer.

Statens och kommunernas behov av bemanningspersonal med avtal eller andra överenskommelser skulle vara grunden för kompetensbidragets storlek enligt detta alternativ. Kompetensbidraget skulle beräknas för antal utbildnings-/kurstimmar som medlem med kontrakt/avtal/överenskommelse deltagit multiplicerat med ett visst belopp i timersättning enligt formeln:

deltagande medlemmar x medlemsutbildningstimmar x timersättning.

Utbildningens omfattning skulle beräknas såsom i dag enligt bl.a. Handbok H Friv, dvs. 16–20 dagar under en fyraårsperiod. En utbildningsdag beräknas omfatta 6–8 timmar, dvs. minst 24 timmar per år.

Alla slag av utbildnings- och kursverksamheter som är relevanta i sammanhanget bör räknas in i kompetensbidraget. Som exempel på kompetenshöjande utbildningsinsatser/kursverksamhet kan nämnas

grundutbildning, bl.a. självskydd och kommunkunskap,
kompletterings- och fördjupningsutbildning,
befäls- och befattningsutbildning, bl.a. ledarskapsutveckling och
övningsverksamhet, bl.a. fältövningar.

Att teckna avtal förekommer i princip endast när det gäller Försvarsmakten, medan vissa civila myndigheter troligen inte kommer att göra det i fredstid. De planerar att vänta med avtalstecknande till en eventuell anpassningsperiod.

Det andra alternativet innebär att ett kompetensbidrag knyts till antal medlemmar i de organisationer som bemannar befattningar i freds- eller krigstida beredskapsorganisationer eller som utbildar personal för sådana befattningar.

Detta förutsätter att medlemmarna har uppnått en viss grundkompetens, som efterfrågas av statliga myndigheter och kommuner, och som krävs för att organisationerna skall kunna göra eventuella insatser av olika slag. Inriktningen och omfattningen av den grundkompetens det är fråga om varierar från organisation till organisation beroende på deras verksamhetsinriktning.

Kraven som skall gälla för att en organisations medlemmar skall anses ha grundkompetens inom ett område fastställs av Försvarsmakten (Högkvarteret) och Överstyrelsen för civil beredskap i nära samarbete med berörda statliga myndigheter och företrädare för den lokala nivån efter hörande av de berörda frivilliga bemanningsorganisationerna.

Då grundkompetens har uppnåtts, anser utredningen, bör organisationen utfärda ett kompetensbevis/intyg som verifierar medlemmens kunskaper och förmåga. Det samlade antalet medlemmar med dokumenterad kompetens kommer att vara ett mått på organisationens kapacitet att kunna ställa vissa grundläggande resurser till samhällets förfogande.

För att en frivillig totalförsvarsorganisation skall kunna åta sig bemanningsuppdrag eller utföra andra slag av kvalificerade uppdrag erfordras normalt någon form av fördjupade kunskaper eller specialistkunskaper. I den utsträckning sådana inte förvärvats på annat sätt kan grundkompetensen bli en viktig grundsten för vidareutbildning i organisationens regi. För att en organisation skall kunna få tillräckligt många medlemmar med efterfrågad kompetens för uppdrag eller andra kvalificerade insatser torde det vara nödvändigt att utbilda långt fler medlemmar än vad som krävs för det enskilda uppdraget/insatsen.

Det blir de beställande myndigheterna som, genom de krav de kommer att ställa på organisationernas kompetens och förmåga, indirekt kommer att sätta kriterierna för vad som skall anses vara acceptabel kompetensnivå. För att nå upp till ställda krav på efterfrågad bemanning kan det bli aktuellt att myndigheterna ger organisationerna i uppdrag att utbilda medlemmar i erforderligt antal. Det antalet måste vara respektive organisations ansvar att bedöma, i samråd med berörda myndigheter.

Med hänsyn till ändrade förutsättningar i samhället och kanske därmed annorlunda behov torde det bli nödvändigt att en gång vart tredje år stämma av organisationernas kompetens samt behovet av antal kompetensbevis.

Kompetensbidraget enligt detta alternativ bör, enligt utredningen, få följande utformning.

Principen är att det antal kompetensbevis/intyg som garanterar aktuell grundkompetens eller bemanningskompetens och som en organisation redovisar utgör basen för kompetensbidragets storlek. Även i fråga om kompetensbidrag bör enligt utredningens uppfattning införas en indelning i storleksklasser, med hänsyn till att

organisationerna kommer att uppvisa olika antal kompetensbevis/intyg. Ersättningsnivåerna bör knytas till respektive storleksklass. Storleksklasser för kompetensbidrag framgår av figur 11.5.

Figur 11.5. Indelning i storleksklasser för kompetensintyg

Klass	Antal intyg
1	100–250
2	251–500
3	501–1 000
4	1 001–2 000
5	2 001–3 000
6	3 001–4 000
7	4 001–5 000
8	5 001–6 000
9	6 001–7 000
10	7 001–8 000
11	8 001–9 000
12	9 001–10 000
13	> 10 000

Kompetensbidraget omfattar cirka 85 procent av organisationsstödet.

Det första alternativet bygger på ett antal avtal som utredningen uppskattar motsvarar statliga myndigheters och kommuners behov av personal i fred och i krig. Uppskattning skapar osäkerhet. Försvarsmaktens framtida behov av personal med avtal låter sig svårigen exakt fastställas. På den civila sidan med civila statliga myndigheter respektive kommuner är osäkerheten betydligt större. Vissa civila statliga myndigheter planerar att vänta med avtalstecknande till en eventuell anpassningsperiod, och de kommunala insatsgrupper som presenteras i utredningen finns endast som försöksverksamhet på ett fåtal ställen i Sverige. Det kommunala behovet av frivilliga insatser är i dagsläget okänt. Eftersom behoven inte är fastställda är det inte heller möjligt att beräkna antalet utbildningstimmar.

Det förutsätter att myndigheter och kommuner anger tydliga behov av bemanningsresurser såväl i fred som i krig (inklusive bedömda behov i ett anpassningsskede). Behoven behöver konkretiseras i form av krav på frivilliga totalförsvarsorganisationers kompetens. Detta bör ske genom någon form av avtal eller

överenskommelser. Det första alternativet kan därför inte förordas i nuläget.

Det andra alternativet bygger på schablonartade beräkningar, är förutsägbart och kräver mindre administration att fördela än alternativ ett och utfallet motsvarar i stort dagens fördelning av organisationsstöd. Alternativ två utgår också från de kriterier som utredningen föreslår. De schablonartade beräkningarna bygger dels på organisationernas medlemsantal enligt klassindelning på motsvarande sätt som för grundbidraget, dels på myndigheternas och kommunernas behov av personal med efterfrågad kompetens. Alternativet ansluter också till de principer som gäller för statliga bidrag till andra ideella och frivilliga organisationer.

Även det andra alternativet förutsätter emellertid att behoven av bemanningspersonal är preciserade och fastlagda. Detta gäller även antalet kompetensintyg. Det är, enligt utredningens uppfattning, angeläget att statsmakterna fastställer principer och kriterier för statligt stöd till frivillig totalförsvarsverksamhet. Det andra alternativet omfattar sådana principer och kriterier.

Utredningen kan dock konstatera att behoven i dag och för den närmaste framtiden till stor del inte är preciserade. Därmed finns det för närvarande inte förutsättningar att införa något av de två alternativen som presenteras här. Utredningen anser dock att när behoven av bemanningspersonal är mer preciserade bör det andra alternativet med kompetensintyg komma i fråga. Det är, enligt utredningens uppfattning, rimligt att behoven preciserats inom en treårsperiod. Under tiden fram till dess krävs likväl en modell för att fördela organisationsstödet enligt tydliga kriterier.

Utredningen föreslår här *ett tredje alternativ*, ett övergångsalternativ, där kompetensbidraget beräknas utifrån en schablonmodell baserad på bemanningsorganisationernas medlemsantal. Bidraget ges till de organisationer som genom uppdrag, från statliga myndigheter och/eller kommuner, skall kompetensutveckla personal som kommer att ingå i olika insatsorganisationer (i bl.a. militära förband) såväl i fred som krig.

Syftet med schablonbidraget är att ge organisationerna möjlighet att upprätthålla en förmåga att rekrytera medlemmar för att kunna ställa personal till förfogande i dessa bemanningsorganisationer. För att erhålla detta bidrag bör en frivillig totalförsvarsorganisation, enligt utredningens uppfattning, ha minst 100 bemanningsuppdrag enligt dagens avtalskonstruktion. Detta står i

proportion till den lägsta klass där organisationen i fråga hamnar och får ersättning.

Storleksklasser för kompetensbidrag enligt alternativ tre framgår av figur 11.6. De beloppsgränser som utredningen övervägt för bidraget redovisas i bilaga 9.

Figur 11.6. Indelning i storleksklasser för kompetensbidrag under övergångsperioden

Klass	Antal medlemmar per klass
1	< 500
2	501–750
3	751–1 000
4	1 001–1 500
5	1 501–2 000
6	2 001–2 500
7	2 501–3 000
8	3 001–3 500
9	3 501–4 000
10	4 001–4 500
11	4 501–5 000
12	5 001–5 500
13	5 501–6 000
14	6 001–6 500
15	6 501–7 000
16	7 001–8 000
17	8 001–9 000
18	9 001–10 000
19	10 001–15 000
20	15 001–20 000
21	20 001–25 000
22	25 001–30 000
23	> 30 000

Utredningen anser att denna fördelningsmodell för kompetensbidrag är enkel och tydlig. Vidare är schablonmodellen för kompetensbidraget, inom ramen för hela organisationsstödet, lätt att administrera, redovisa samt underlättar statsmakternas uppföljning. När det gäller omfattningen av kostnadsramen för kompetensbidraget, som här bygger på en finfördelad klassindelning, så är det upp till statsmakterna att bestämma denna. Utredningen har i sina överslagsberäkningar utgått från nuvarande

ram för organisationsstöd och anser att kompetensbidraget, enligt föreslagen klassindelning, väl inryms i denna.

Schablonmodellen enligt alternativ tre kan innebära vissa avvikelser i förhållande till den nuvarande fördelningen av organisationsstöd till de olika frivilliga försvarsorganisationerna. Utredningen föreslår att regeringen gör en särskild granskning av dessa skillnader och utjämnar mellan organisationerna så att deras åtaganden gentemot myndigheter och medlemmar inte blir lidande under den treåriga övergångsperioden. Efter det att underlag för att beräkna kompetensbidrag utifrån utfärdade kompetensbevis har tagits fram, bör modellen enligt alternativ två gälla fullt ut. Organisationerna skall då ha anpassat sin verksamhet till de bidragsnivåer som då kan påräknas.

11.6 Särskilda projektbidrag

Frivilliga totalförsvarsorganisationer som inte har medlemmar med kontrakt eller bemanningsavtal (främjandeorganisationer), men som vill åta sig uppgifter och på sikt sluta avtal eller överenskommelser, bör vara berättigade till särskilda startbidrag för att komma i gång med utbildning för organisationens grundkompetens. Startbidraget skall ses som stimulansbidrag för kompetensutvecklingsinsatser.

Det kan också bli fråga om att stödja andra satsningar, t.ex. särskilda projekt för att rekrytera kvinnor eller personer med utländsk bakgrund, och jämställdhetsfrågor. Dessa medel faller utanför ramen för organisationsstödet. När det gäller kompetensbidraget till frivilliga bemanningsorganisationer och dess utfall kan särskilda projektbidrag användas som tillfälligt utjämningsbidrag under övergångsperioden.

Utredningen anser att särskilda projektbidrag bör kunna utgå efter prövning från fall till fall.

11.7 Övriga stödåtgärder

Det statliga stöd som utredningen föreslår skall utgå till frivilliga totalförsvarsorganisationer i form av skattebefrielse, eventuell befrielse från mervärdesskatt, grundbidrag, ungdomsbidrag, kompetensbidrag och särskilda projektbidrag bör på motsvarande sätt som i dag följas även av vissa andra stödåtgärder.

De fjorton frivilliga försvarsorganisationer som är samlokaliserade till Artillerigården vid Armémuseum i Stockholm betalar en lokalhyra motsvarande 340 kronor per kvadratmeter lokalyta i stället för den egentliga hyreskostnaden som är 1 400 kronor per kvadratmeter. Mellanskillnaden, som under ett år uppgår till sammanlagt drygt tre miljoner kronor, subventioneras av Försvarsmakten.

Den samlokalisering som skett här skapar enligt utredningens uppfattning utomordentliga möjligheter till samverkan organisationerna emellan i skilda avseenden, inte minst i administrativt hänseende. De samverkans- och samarbetsmöjligheter som står till buds har emellertid enligt utredningens mening ännu inte utnyttjats fullt ut. Administrativa samverkansområden skulle kunna vara t.ex. gemensam reception och telefonservice, gemensamt vaktmästeri med eventuell reproduktionsanläggning och distribution, transporter, ekonomiadministrativ service och juridisk service. En vidare sådan samverkan har förutsättningar att öka kostnadseffektiviteten. Härutöver kan samverkan omfatta bl.a. vissa gemensamma utbildningsinsatser och instruktörer och lokalutnyttjande.

Utredningen förordar i kapitel 5 att ett centralt samordningsorgan – Rådet för frivillig samhällsberedskap – inrättas med uppgifter att bl.a. företräda det samlade frivilligförsvaret i vissa frågor. Till samordningsorganet bör knytas ett kansli med beredande och vissa administrativa funktioner. Det centrala samordningsorganet med kansli skall ses som gemensamma stödresurser till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna.

Utredningen bedömer att Rådets kansli bör bemannas med en kanslichef och tre till fyra handläggare samt en assistent. Kostnader för kansliet uppskattas till cirka fem miljoner kronor per år (se bilaga 6). Utredningen utgår från att kostnaderna härför finansieras inom ramen för utgiftsområde 6, Totalförsvar, anslag 6:18 Stöd till frivilliga försvarsorganisationer inom totalförsvaret.

11.8 Uppdragsersättning

De frivilliga totalförsvarsorganisationerna kan ta uppdrag från statliga myndigheter och kommuner. Exempel på uppdrag kan vara extern information om samhällsberedskapen och totalförsvaret, instruktörs- och bemanningsutbildning för det offentligas behov såsom bemanning av frivilliga i de kommunala s.k. FIG-grupperna.

För statliga myndigheters och kommuners uppdrag till organisationerna bör, enligt utredningens uppfattning, gälla full kostnadstäckning. Detta innebär att samtliga kostnader, inklusive del av administrationskostnader, som en organisation har i samband med ett uppdrag skall finansieras av uppdragsgivaren. Uppdragskostnader skall inte finansieras av statliga organisationsstöd (grundbidrag, ungdomsbidrag, kompetensbidrag) utan bäras av uppdragets egen finansiering.

Detta ställer krav på både uppdragsgivarna och de uppdragstagande organisationerna att beakta såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter i uppdragsdialogen.

Med hänsyn till att de frivilliga totalförsvarsorganisationerna uppbär statliga bidrag har fråga uppkommit om gränsdragningen mot lagen (1992:1528) om offentlig upphandling (LOU), när det gäller deras uppdragsverksamhet och om denna kan medföra risk för snedvriden konkurrenssituation.

Med upphandling avses enligt lagen köp, leasing, hyra eller hyrköp av varor, byggtreprenader och tjänster. Vid upphandlingar ställs krav på den upphandlande enheten att följa upphandlingsförfarandet enligt LOU, dvs. först tydliggöra och analysera ett behov, upprätta ett tydligt förfrågningsunderlag och fastställa tydliga utvärderingskriterier.

De bidrag som staten ger avser verksamhet som är av samhällsnyttig karaktär och inte av kommersiell eller industriell karaktär och inte heller verksamhet som drivs i ekonomiskt vinningssyfte. Stöd som ges till frivilliga totalförsvarsorganisationer och som är av s.k. benefik karaktär (gåva) omfattas inte av LOU. Ett viktigt konstaterande i sammanhanget är, att det är upphandlande enhet, dvs. i allmänhet statliga myndigheter eller kommuner då det gäller uppdrag till totalförsvarsorganisationer, som bedömer om LOU skall tillämpas i det enskilda fallet. Enligt utredningens uppfattning torde det på motsvarande sätt som i dag bli ovanligt att uppdrag lämnas till totalförsvarsorganisationer i konkurrens med det privata näringslivet.

Självfallet kan situationer uppkomma, då uppdrag som kan utföras av en frivillig totalförsvarsorganisation också skulle kunna utföras av en entreprenör på den fria marknaden. Vid upphandlingar i konkurrens finns det inget som hindrar att frivilliga totalförsvarsorganisationer kan delta i anbudsförfarandet. Ansvaret att beakta LOU ligger på den statliga myndighet respektive kommun som ansvarar för upphandlingen.

11.9 Resultatstyrning, uppföljning, revision

Målet för Försvarmakten respektive Överstyrelsen för civil beredskap beträffande de frivilliga försvarsorganisationerna är, att myndigheterna skall stödja och bistå organisationerna så att deras verksamhet bidrar till att vidmakthålla försvarsviljan och ge totalförsvarsverksamheten en bred förankring samt att de resurser som avdelas för verksamheten kan utnyttjas effektivt.

Försvarmakten har enligt regleringsbrev för år 2000 i uppdrag att i årsredovisningen beträffande avtalspersonal ur de frivilliga försvarsorganisationerna som har krigsbefattning i hemvärnet redovisa antal och organisationstillhörighet. Även genomförd utbildning och resultatet därav skall redovisas.

Vidare skall i årsredovisningen redovisas antalet medlemmar i de frivilliga försvarsorganisationerna. Av redovisningen skall framgå vilken ålders- och kompetensstruktur de organisationer har som omfattas av Försvarmaktens uppdrag. Personal ur frivilliga försvarsorganisationer som har krigsbefattning i Försvarmakten skall redovisas till antal och organisationstillhörighet. Även antalet nya frivilligavtal skall uppges.

Överstyrelsen för civil beredskap skall i sin årsredovisning lämna återrapportering som avser utbildning som genomförts på uppdrag av myndigheter inom det civila försvaret och resultatet av utbildningen. Några krav i övrigt på återrapportering har inte ställts. Enligt utredningens mening uppfyller både Försvarmakten och Överstyrelsen för civil beredskap de krav som regeringen ställt på återrapportering liksom de frivilliga försvarsorganisationerna på de återrapporteringskrav som myndigheterna ställt på dem.

Utredningen anser det både önskvärt och möjligt att ytterligare effektivisera resultatstyrningen beträffande de frivilliga totalförsvarsorganisationerna. Den av utredningen förordade indelningen av organisationsstödet i grundbidrag, ungdomsbidrag och kompe-

tensbidrag förenade med vissa villkor underlättar möjligheterna att utifrån såväl myndigheternas som organisationernas perspektiv ställa relevanta och meningsfulla krav på återrapportering. Exempel på parametrar i återrapporteringen kan vara

- antal medlemmar i de frivilliga totalförsvarsorganisationerna,
- åldersstruktur,
- antal nya medlemmar respektive avgångna,
- antal ungdomsmedlemmar,
- ungdomsverksamhetens utveckling uttryckt i jämförbara mått,
- organisationens kompetens,
- antal utbildningsdagar, typer av utbildning och resultat,
- antal kontrakt/avtal omfattande krigsplacering i Försvarsmakten,
- antal personer fördelade på befattningstyper som en organisation kan ställa till kommunernas tjänst i samhällsberedskapen,
- antal överenskommelser mellan frivilliga totalförsvarsorganisationer och kommuner,
- antal kompetensbevis/intyg
- antal medlemmar med förarkompetens fördelade på olika fordonstyper,
- antal intyg som en motororganisation utfärdat under året avseende förarbevis för olika slag av tunga fordon,
- genomförda informationsinsatser och antal deltagare,
- uppdragsverksamhetens inriktning och omfattning.

När det gäller kompetenser som Försvarsmakten efterfrågar fordras att de personer som skall teckna avtal uppfyller vissa ställda krav i fråga om kunskaper och färdigheter. På motsvarande sätt vore det tänkbart att beträffande t.ex. motorburna frivilliga totalförsvarsorganisationer införa kompetensbevis/intyg som organisationen utfärdar för medlemmar som uppfyller kraven för att köra t.ex. lastbil med släp, bandvagn eller andra tunga fordon.

Vissa av de här angivna parametrarna efterfrågas redan i dag i återrapporteringen, medan andra kan ses som nytillskott. Med utgångspunkt i dessa och ytterligare andra kan olika nyckeltal tas fram såsom resultatmått, som möjliggör för en frivillig totalförsvarsorganisation att inom sig göra jämförelser under en kortare eller längre period.

Uppföljningen av de frivilliga totalförsvarsorganisationernas verksamhet och utveckling bör, enligt utredningens uppfattning, ske i nära dialog mellan organisationerna och det organ som

beslutar om och fördelar statsbidragen. Syftet är att ge svar på bl.a. frågorna: Hur förhåller sig kostnaderna för vad som åstadkommit till resultat och kvalitet? Tillför den frivilliga totalförsvarsorganisationen det mervärde som förväntas med avseende på samhällsberedskapen och totalförsvaret?

Uppföljning och utvärdering av uppdrag, som lämnats till frivilliga totalförsvarsorganisationer, är en uppgift för uppdragsgivande myndigheter respektive kommuner.

De frivilliga totalförsvarsorganisationerna skall årligen vid den tidpunkt och på det sätt som bestämts lämna reviderat bokslut till det organ som beslutar om statsbidragen. Riksrevisionsverket/Riksdagens revisorer skall ges tillfälle att granska organisationernas verksamhet avseende de delar som omfattas av statlig finansiering och hur räkenskaperna redovisats.

11.10 Förslag

Utredningen föreslår att

ett nytt system för fördelning av organisationsstöd till frivilliga totalförsvarsorganisationer införs,

organisationsstödet indelas i grundbidrag, ungdomsbidrag och kompetensbidrag. Under en treårig övergångsperiod föreslår utredningen en annan fördelningsmodell för kompetensbidraget, i form av en schablonmodell baserad på bemanningsorganisationernas medlemsantal,

kriterier för respektive bidrag inom organisationsstödet fastställs,

det av utredningen föreslagna Rådet för frivillig samhällsberedskap tilldelas myndighetsuppgiften och uppdraget att fördela organisationsstödet till frivilliga totalförsvarsorganisationer,

i det årliga budgetarbetet bör regeringen (Försvarsdepartementet) på förslag av Rådet för frivillig samhällsberedskap fastställa dels vilka organisationer som skall ingå i kretsen frivilliga totalförsvarsorganisationer, dels totalsumman av organisationsstöd som skall utgå,

regeringen bör uppdra åt berörda totalförsvarsmyndigheter, främst Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap, att lämna underlag till Rådet för frivillig samhällsberedskap för

fördelning av organisationsstöd till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna,

kostnaderna för Rådet med kansli bör finansieras inom ramen för utgiftsområde 6 Totalförsvar, anslag 6:18 Stöd till frivilliga försvarsorganisationer inom totalförsvaret.

12 Författningsstöd

12.1 Sammandrag

Mot bakgrund av utredningens överväganden, slutsatser och förslag i föregående kapitel anser utredningen att följande författningar bör ändras, kompletteras eller införas:

Förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet,
Förordning (1994:523) om förmåner till frivilliga,
Förordning (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän,
Förordning (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion,
Hemvärnsförordningen (1997:146),
Förordning (2000:278) om gåvor och överföringar av överskottsmateriel hos Försvarsmakten,
Förordning (FFS 1987:8) om frivillig tjänstgöring vid Försvarsmakten,
Ny lag (2001:XX) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Rådet för frivillig samhällsberedskap,
Ny förordning (2001:XX) om statsbidrag och representation rörande frivillig totalförsvarsverksamhet.

Utredningen anser vidare att en översyn även bör göras av andra författningar som har inverkan på frivilligförsvaret och beredskapsansvarigas möjligheter att ta frivilliga i anspråk i hela skalan från fred till krig. I dessa avseenden lämnar inte utredningen konkreta förslag till författningsändringar men ger vissa rekommendationer som bör beaktas då Särbarhets- och säkerhetsutredningen (Fö 1999:04), Personalförsörjningsutredningen (Fö 1999:05) och utredningen om översyn av räddningstjänstlagen (Fö 1999:03) behandlas av statsmakterna.

12.2 Utgångspunkter

Det finns ett stort antal lagar och förordningar som på något sätt berör frivillig totalförsvarsverksamhet. Parallellt med denna utredning pågår ytterligare tre utredningar som arbetar med frågor med anknytning till frivilligförsvaret. Den första är Personalför-sörjningsutredningen (Fö 1999:05) som skall lämna sitt betänkande senast den 28 februari 2001. Den andra är Sårbarhets- och säkerhetsutredningen (Fö 1999:04) som skall lämna sitt betänkande senast den 1 maj 2001 och den tredje är Utredningen om översyn av räddningstjänstlagen m.m. (Fö 1999:03) som skall lämna sitt slutbetänkande senast den 1 juni 2001.

Utredningen har vid kontakter med dessa utredningar förstått att de kommer att lämna förslag till ändringar i författningar. En del av dessa kan komma att påverka frivilligförsvaret och beredskapsansvarigas möjligheter att ta frivilliga i anspråk i hela skalan från fred till och med krig. I dessa avseenden lämnar inte utredningen konkreta förslag till författningsändringar, men ger följande rekommendationer som bör beaktas i en kommande översyn:

Lag (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap och beredskapsförordningen (1993:242) bör ses över i syfte att vidga betydelsen av begreppet totalförsvar. Den definition som utredningen har använt i sina överväganden bör prövas i en sådan översyn. Med en utvidgad betydelse av totalförsvarsbegreppet kan sannolikt flertalet av de föreskrifter som nu gäller, och där begreppet totalförsvar utnyttjas, kvarstå oförändrade även om tillämpningen av vissa föreskrifter vidgas till att omfatta andra situationer än krigsfara och krig.

Lag (1994:1720) och förordning (1995:128) om civilt försvar bör ses över i syfte att dels ge kommuner och landsting utökade befogenheter att förebygga och hantera extraordinära situationer i hela skalan från fred till och med krig, dels revidera bestämmelserna rörande statens ersättning för kostnader för kommuners och landstings beredskapsförberedelser.

Räddningstjänstlagens (1986:1102) bestämmelser avseende ersättning till kommun för medverkan i räddningstjänst bör vidgas att gälla även andra situationer än krigsfara och krig alternativt att motsvarande bestämmelser om självrisk m.m.

införs i annan lag eller förordning. Detta har betydelse bl.a. för utnyttjande av frivilliga i extraordinära situationer.

Förordning (1988:1041) med instruktion för Totalförsvarets chefsnämnd och regeringsbeslut (1984-06-28) om Försvarsrådets verksamhet bör revideras så att frivilligförsvaret blir representerat i nämnden respektive rådet.

De frivilliga försvarsorganisationer, myndigheter och andra frivilligorganisationer som utredningen har varit i kontakt med har framfört synpunkter på dagens författningsreglering av frivillig försvarsverksamhet. Det gäller i första hand förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet som man anser bör ändras och anpassas till nya förutsättningar i samhället.

Utredningen presenterar i det följande konkreta förslag till förändringar i det författningsstöd som direkt berör frivillig försvarsverksamhet och som följer av utredningens förslag i betänkandets övriga kapitel.

12.3 Författningsstöd om frivillig totalförsvarsverksamhet

12.3.1 Förordning (1994:524) om frivillig totalförsvarsverksamhet

Utredningen anser, mot bakgrund av överväganden och förslag i övriga kapitel, att nuvarande förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet bör ersättas. I det följande redovisas förslag till en ny förordning om frivillig totalförsvarsverksamhet, där ändringar jämfört med nuvarande förordning markeras med kursiverad stil. Förslaget bygger på definition av begreppet frivillig totalförsvarsverksamhet som behandlas i betänkandets kapitel 3.

*Nuvarande lydelse***Allmänna bestämmelser**

1 § Med frivillig försvarsverksamhet avses i denna förordning verksamhet som främjar totalförsvaret och som omfattar försvarsupplysning samt rekrytering och utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret.

En organisation som bedriver frivillig försvarsverksamhet benämns i denna förordning frivillig försvarsorganisation.

De frivilliga försvarsorganisationerna anges i bilaga till förordningen.

*Föreslagen lydelse***Allmänna bestämmelser**

1 § Med *frivilligverksamhet för totalförsvaret* avses i denna förordning *ett frivilligt, medborgerligt engagemang för att dels främja totalförsvaret, dels skapa, vidmakthålla och utveckla individens och samhällets förmåga att förebygga och minska skadeverkningar på liv, hälsa, miljö och egendom, dels kunna medverka vid extraordinära situationer i fred och krig.*

En organisation som bedriver frivillig *totalförsvarsverksamhet* benämns i denna förordning frivillig *totalförsvarsorganisation*. *Frivilliga totalförsvarsorganisationer är demokratiskt styrda, rikstäckande organisationer som med statligt stöd bedriver frivilligverksamhet av betydelse för samhällsberedskapen och för totalförsvaret. De hänförs till någon av undergrupperna frivillig bemanningsorganisation eller frivillig främjandeorganisation.*

1. Frivilliga bemanningsorganisationer stärker genom direkta insatser samhällsberedskapen och kan tillgodose behöriga statliga myndigheters och/eller kommuners behov av personal vid extraordinära situationer. De främjar och stödjer samhällsberedskapen och totalförsvaret genom information om

samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret och insatser för totalförsvarets folkliga förankring.

2. Frivilliga främjandeorganisationer främjar och stödjer samhällsberedskapen och totalförsvaret genom information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret och insatser för totalförsvarets folkliga förankring.

2 § Regeringen eller det organ som regeringen bestämmer avgör årligen vilka frivilliga organisationer som skall benämnas frivilliga totalförsvarsorganisationer enligt definitionen i 1 §.

Ianspråktagande av frivilliga

2 § En myndighet med uppgifter inom totalförsvaret får ingå ett skriftligt avtal med en person som tillhör en frivillig försvarsorganisation (en frivillig) om att denne skall tjänstgöra inom totalförsvaret. Personer som har ingått sådana avtal benämns avtalspersonal.

Innan ett avtal enligt första stycket ingås, skall myndigheten kontrollera med den frivilliga försvarsorganisationen att den frivillige är lämplig för tjänstgöringen

3 § En kommun eller en statlig myndighet med uppgifter inom totalförsvaret får ingå ett skriftligt avtal med en person som är medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation om att denne skall tjänstgöra i befattning i utbildnings-, krigs- eller anpassningsorganisation inom totalförsvaret. Personer som har ingått sådana avtal benämns avtalspersonal.

Innan ett avtal enligt första stycket ingås, skall kommunen eller den statliga myndigheten kontrollera med den frivilliga totalförsvarsorganisationen att medlemmen är lämplig för tjänstgöringen.

4 § En statlig myndighet eller en kommun får även ingå ett avtal eller en överenskommelse med en frivillig totalförsvarsorganisation om att ställa ett visst antal medlemmar till förfogande för tjänstgöring i myndighetens eller kommunens fredstida beredskapsorganisation. Enskild medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation som avdelas för sådan tjänstgöring skall teckna en förbindelse om detta med sin organisation eller direkt med berörd kommun eller myndighet.

Myndigheternas uppgifter

3 § Myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret skall, var och en inom sitt verksamhetsområde, efter hörande av berörda frivilliga försvarsorganisationer och de samarbetsorgan som organisationerna kan ha bildat,

1. ange målen för utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret
2. ange vilken utbildning som myndigheten anser bör genomföras
3. lämna organisationerna underlag för upplysningsverksamhet
4. teckna avtal enligt 2 §
5. registrera och krigsplacera

Myndigheternas uppgifter

5 § Myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret skall, var och en inom sitt verksamhetsområde, *fastställa behovet av frivillig totalförsvarsverksamhet inom respektive ansvarsområde och i uppdrag till* berörda frivilliga *totalförsvarsorganisationer* och de samarbetsorgan som organisationerna kan ha bildat,

1. *ange tydliga mål och resultatkrav för uppdrag*
2. *ange tydlig ansvarsfördelning*
3. *reglera kostnader för finansiering av uppdrag*
4. *reglera rutiner för uppföljning och återrapportering av uppdrag*
5. *teckna kontrakt/avtal för respektive uppdrag*

sådan personal som ingått avtal 6. i övrigt stödjade den frivilliga försvarsverksamheten.

6. teckna avtal enligt 3 § och 4 §

7. reglera registrering och placering av sådan personal som ingått avtal enligt 3 § och 4 §

8. i övrigt *reglera stödet till den frivilliga totalförsvarsverksamheten.*

4 § Avtal om tjänstgöring får ingås med den som fyllt 16 år eller, om tjänstgöringen avser Försvarsmakten, 18 år. Den som skall tjänstgöra i Försvarsmakten skall vara svensk medborgare.

6 § Avtal om tjänstgöring får ingås med den som fyllt 16 år eller, om tjänstgöringen avser Försvarsmakten, 18 år. Den som skall tjänstgöra i Försvarsmakten skall vara svensk medborgare.

Av avtalet skall framgå tjänstgöringens art, tjänstgöringsskyldighetens omfattning samt tjänstgöringstidens längd.

Av avtalet skall framgå tjänstgöringens art, tjänstgöringsskyldighetens omfattning samt tjänstgöringstidens längd.

Övriga bestämmelser

7 § Myndigheter som inom sina respektive verksamhetsområden ingått kontrakt/avtal om uppdragsverksamhet med frivilliga totalförsvarsorganisationer skall årligen rapportera resultaten och effekterna av uppdragen till regeringen.

8 § Länsstyrelser skall i samråd med landstingskommunerna/regionerna och kommunerna samordna samarbetet med de frivilliga totalförsvarsorganisationerna inom sitt län och verksamhetsområde.

9 § De frivilliga totalförsvarsorganisationerna skall samordna den verksamhet som bedrivs med statliga medel lokalt, regionalt och centralt gentemot berörda myndigheter och kommuner. Representant för det centrala samordningsorganet skall ingå i Totalförsvarets Chefsnämnd och i Försvarsrådet.

Övriga bestämmelser

5 § har upphävts genom förordning (1995:695).

6 § Om förmåner i samband med tjänstgöring enligt denna förordning finns särskilda bestämmelser.

7 § Föreskrifter som behövs för tillämpningen av denna förordning får utfärdas, efter hörande av berörda myndigheter och organisationer, av Försvarsmakten i fråga om verksamheten inom det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt.

Övriga bestämmelser

10 § Om förmåner i samband med tjänstgöring enligt denna förordning finns särskilda bestämmelser.

11 § Föreskrifter som behövs för tillämpningen av denna förordning får utfärdas, *i samråd med Rådet för frivillig samhällsberedskap samt* efter hörande av berörda myndigheter och organisationer, av Försvarsmakten i fråga om verksamheten inom det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt.

12.3.2 Förordning (1994:523) om förmåner till frivilliga

Bestämmelser om förmåner (ersättningar, försäkringar m.m.) inom frivillig försvarsverksamhet regleras i förordning (1994:523) om förmåner till frivilliga, förordning (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän och förordning (1994:522) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning. Utredningens överväganden och förslag om förmåner i kapitel 10 samt ovanstående förslag till ny förordning om frivillig totalförsvarsverksamhet, innebär att förmånsförordningarna behöver ändras på ett flertal punkter.

Utredningen belyser i kapitel 3 att "hemvärnsrörelsen" skulle kunna ingå i kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer. Om beslut tas om detta är det utredningens bedömning att det finns möjligheter att renodla och förtydliga förmånsbestämmelserna genom att slå samman förmånsförordningarna för frivilliga och hemvärnsmän till en ny, gemensam förordning. En sådan förmånsförordning bör omfatta bestämmelser för frivilliga och hemvärnsmän under höjd beredskap samt för frivilliga vid fredstida utbildnings- och övningsverksamhet och insatser i samhällsberedskapen.

Om "hemvärnsrörelsen" inte skall anses vara en frivillig totalförsvarsorganisation, måste nuvarande förordning om förmåner till frivilliga revideras och anpassas till den av utredningen föreslagna definitionen av frivillig totalförsvarsverksamhet. I det följande presenteras först ett förslag till en sådan reviderad förordning. Därefter presenteras ett förslag till ny sammanslagen förordning om förmåner till frivilliga, där även "hemvärnsrörelsen" ingår som en frivillig totalförsvarsorganisation.

Reviderad förordning om förmåner till frivilliga

I det följande markeras ändringsförslag med kursiverad stil.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning avses med frivillig den som är medlem i en sådan frivillig försvarsorganisation som anges i bilagan till

1 § I denna förordning avses med frivillig den som är medlem i en sådan frivillig *totalförsvarsorganisation* som *uppfyller*

förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet. *kriterier i förordning (2001:00) om frivillig totalförsvarsverksamhet och som anges i regeringsbeslut.*

Enligt överenskommelse mellan en frivillig försvarsorganisation och en berörd myndighet kan även någon annan än den som är medlem i en sådan organisation anses som frivillig under viss tjänstgöring.

Enligt överenskommelse mellan en frivillig *totalförsvarsorganisation* och en berörd myndighet kan även någon annan än den som är medlem i en sådan organisation *adjungeras som medlem och därmed* anses som frivillig under viss tjänstgöring.

Förmåner i fredstid

Förmåner i fredstid avseende utbildning till och tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation

Dagpenning, dagersättning m.m.

Dagpenning, dagersättning m.m.

2 § När en frivillig tjänstgör under tid då det inte råder höjd beredskap, får han eller hon dagpenning, om tjänstgöringen avser

2 § När en *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation* tjänstgör under tid då det inte råder höjd beredskap, får han eller hon dagpenning, om tjänstgöringen avser

1. utbildning i mer än två dagar till en krigsbefattning eller vidareutbildning i en krigsbefattning eller vidareutbildning till instruktör,

1. utbildning i mer än två dagar till *befattning i krigs- eller anpassningsorganisation* eller vidareutbildning i en krigsbefattning eller vidareutbildning till instruktör,

2. deltagande i ledningsövning för totalförsvaret eller i lokal totalförsvarsövning.

2. deltagande i ledningsövning för totalförsvaret eller i lokal totalförsvarsövning.

3. *medverkan i uppgifter som syftar till att upprätthålla Sveriges försvarsberedskap,*

4. *deltagande i samövning*

med förband under krigsförbandsövning eller motsvarande övning.

Vid annan tjänstgöring än som avses i första stycket får den frivillige dag ersättning såvida tjänstgöringen inte gäller räddningstjänst. Vid utbildning enligt första stycket 1 som är kortare än tre dagar betalas dock dagpenning för dag för vilken den frivillige visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

Vid utbildning enligt första stycket 1 som är kortare än tre dagar betalas dag ersättning. Dagpenning utbetalas dock för dag för vilken den frivillige visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

När personal med avtal för tjänstgöring i hemvärdet enligt förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet tjänstgör i hemvärdet under tid då hemvärnsberedskap inte råder, får han eller hon ersättning för arbete och tidspellan om tjänstgöringen avser räddningstjänst. Ersättningen lämnas enligt de grunder som senast har avtalats i fråga om motsvarande ersättning till deltidsanställda brandmän.

3 § En frivillig på lägst gruppchefs nivå har rätt till befattningspenning enligt bestämmande av den myndighet som anges i 16 §.

4 § En frivillig som är funktionär inom en frivillig försvarsorganisation och är avtalsbunden för samverkan med totalförsvarsmyndigheter har rätt till befattningspenning under verksamhet som funktionär enligt bestäm-

3 § En medlem i en frivillig be-
manningsorganisation som är funktionär inom en frivillig totalförsvarsorganisation och är avtalsbunden för samverkan med totalförsvarsmyndigheter har rätt till befattningspenning under

mande av den myndighet som anges i 16 §.

Myndigheten skall bestämma det högsta belopp som får betalas som årligt arvode till övriga funktionärer inom de frivilliga försvarsorganisationerna.

5 § Dagpenning och dagersättning betalas med belopp som motsvarar vad en totalförsvarspiktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspiktiga.

6 § Om en tjänstgöringsdag omfattar mindre än sex timmar, betalas dagpenning och dagersättning endast om den genomsnittliga tjänstgöringen per dag under tjänstgöringsperioden uppgår till minst 6 timmar.

verksamhet som funktionär enligt bestämmande av den myndighet som anges i 22 §.

Myndigheten skall bestämma det högsta belopp som får betalas som årligt arvode till övriga funktionärer inom de frivilliga *totalförsvarsorganisationerna*.

4 § En medlem i en frivillig bemanningsorganisation har rätt till befattningspenning enligt bestämmande av den myndighet som anges i 22 §.

5 § Dagpenning och dagersättning betalas med belopp som motsvarar vad en totalförsvarspiktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspiktiga.

Dagpenning betalas dock inte ut för in- och utryckningsdagar som infaller på lördag, söndag eller helgdag, såvida inte den frivillige visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

6 § Om en tjänstgöringsdag omfattar mindre än sex timmar, betalas dagpenning och dagersättning *enligt bestämmande av den myndighet som anges i 22 §.*

7 § En frivillig får en utbildningspremie när han eller hon

1. fullgjort en avtalsenlig repetitionsutbildning,
2. godkänts vid en befälskurs för avtalsbunden personal,
3. godkänts vid en befördringskurs inom frivillig befälsutbildning eller
4. godkänts vid en utbildning till instruktör.

Premiens belopp fastställs av den myndighet som anges i 16 §.

Reseförmåner

8 § En frivillig får vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och tjänstgöringsplatsen.

Vid tjänstledighetsresor får den frivillige fri hemresa enligt bestämmelser som meddelas av den myndighet som anges i 16 §.

9 § Om en färdbiljett inte tillhandahålls, har den frivillige rätt till resekostnadsersättning.

7 § En *medlem i en frivillig bemanningsorganisation* får en utbildningspremie när han eller hon

1. fullgjort en avtalsenlig repetitionsutbildning,
2. godkänts vid en befäls-, *befattnings- eller specialkurs* för avtalsbunden personal,
3. godkänts vid en befördringskurs inom frivillig befälsutbildning eller
4. godkänts vid en utbildning till instruktör.

Premiens belopp fastställs av den myndighet som anges i 22 §.

Reseförmåner i fredstid avseende utbildning till och tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation

8 § En *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation* får vid inryckning till och utryckning från *utbildning eller annan tjänstgöring* fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och tjänstgöringsplatsen.

Vid tjänstledighetsresor får den frivillige fri hemresa enligt bestämmelser som meddelas av den myndighet som anges i 22 §.

9 § Om en färdbiljett inte tillhandahålls, har *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation*

Denna utgör högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa med tåg eller fartyg i andra klass.

Om en fri resa företas med egen bil, betalas ersättning enligt 5 § allmänt reseavtal (ARA) i dess lydelse enligt Statens arbetsgivarverks cirkulär.

10 § En frivillig får under tjänstgöring fri inkvartering och fri förplägnad. Samma förmåner får den frivillige då han eller hon efter kallelse färdas från bostaden eller arbetsplatsen till tjänstgöringsplatsen samt vid återresa därifrån. Om dessa förmåner inte kan tillhandahållas har den frivillige rätt till ersättning som motsvarar vad en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

rätt till resekostnadsersättning. Denna utgör högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa med tåg eller fartyg i andra klass.

Om en fri resa företas med egen bil, betalas ersättning enligt 5 § allmänt reseavtal (ARA) i dess lydelse enligt Statens arbetsgivarverks cirkulär.

10 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation får under utbildning eller tjänstgöring fri inkvartering och fri förplägnad. Samma förmåner får den frivillige då han eller hon efter kallelse färdas från bostaden eller arbetsplatsen till tjänstgöringsplatsen samt vid återresa därifrån. Om dessa förmåner inte kan tillhandahållas har den frivillige rätt till ersättning som motsvarar vad en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Förmåner för tjänstgöring och ianspråktagande i den fredstida samhällsberedskapen

11 § När en medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation deltar i kompetensutvecklings-, utbildnings- och övningsverksamhet i fredstid för att stärka samhällsberedskapen får han eller hon ersättning enligt bestämmande av den statliga myndighet eller kom-

mun som tar den frivillige i anspråk.

12 § Vid tjänstgöring i fredstid enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) får frivilliga ersättning för arbete och tidspillan som avses i 48 § räddningstjänstlagen enligt de grunder som senast har avtalats i fråga om motsvarande ersättning till deltidanställda brandmän.

13 § Vid tjänstgöring i fredstid då det inte är räddningstjänst enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) får frivilliga ersättning för arbete och tidspillan enligt bestämmande av den statliga myndighet eller kommun som tar frivilliga i anspråk.

Reseförmåner för tjänstgöring och ianspråktagande i den fredstida samhällsberedskapen

14 § Vid annan tjänstgöring i fredstid enligt 11 § och 13 § får en medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation reseersättning enligt vad som bestäms av den statliga myndighet eller kommun som tar medlemmen i anspråk.

15 § Vid tjänstgöring i fredstid enligt 12 § får frivilliga reseersättning enligt 48 § räddningstjänstlagen (1986:1102).

Övriga förmåner

11 § En frivillig har under tjänstgöring rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

12 § En frivillig har samma rätt till familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag enligt 7 kap. 2 § förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga som den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, om den frivilliges tjänstgöring skall pågå minst fyra dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal. Vid annan tjänstgöring har den frivillige rätt till näringsbidrag enligt samma förordning.

En frivillig har samma rätt till grupplivförsäkring för dödsfall som en totalförsvarspliktig har enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Särskilda företeelser om rätt till ersättning för skada och sjukdom under tjänstgöringen finns i lagen (1977:265) om

Övriga förmåner

16 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation har under utbildning till eller tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

17 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation har vid utbildning till eller tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation samma rätt till familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag enligt 7 kap. 2 § förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga som den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, om medlemmens tjänstgöring skall pågå minst fyra dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal. Vid annan tjänstgöring har medlemmen rätt till näringsbidrag enligt samma förordning.

En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation har vid utbildning till eller tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation samma rätt till grupplivförsäkring för dödsfall

statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

som en totalförsvarspliktig har enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Särskilda företeelser om rätt till ersättning för skada och sjukdom under tjänstgöringen finns i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

13 § Deltagare i en frivillig försvarsorganisations ungdomsutbildning får fria resor och andra naturaförmåner eller ersättning för sådana förmåner, med undantag av kontant ersättning för måltid, i samma omfattning som andra frivilliga.

18 § Deltagare i en frivillig totalförsvarsorganisations ungdomsutbildning får fria resor och andra naturaförmåner eller ersättning för sådana förmåner, med undantag av kontant ersättning för måltid, i samma omfattning som andra medlemmar.

19 § Förtroendevalda i frivilliga totalförsvarsorganisationer som deltar i årlig uppdragsdialog med behörig beredskapsmyndighet har rätt till fri resa enligt 8 § och traktamente. Sådan förtroendevald har även rätt till ledighet för sådant uppdrag i högst två dagar per år.

Förmåner under höjd beredskap

14 § En frivillig får vid tjänstgöring under höjd beredskap befattningspenning enligt 3 §, dagpenning enligt 5 § och andra förmåner enligt 8–12 §§.

Förmåner under höjd beredskap

20 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation får vid tjänstgöring under höjd beredskap befattningspenning enligt 4 §, dagpenning enligt 5 § och andra förmåner enligt 8–10, 16–17 §§.

Dessutom betalas fälttraktamente som fastställs av regeringen i särskild ordning.

Förmåner enligt första och andra styckena betalas även till de frivilliga försvarsorganisationernas egen avtalspersonal.

15 § Föreskrifterna i 11 kap. 1–3 §§, 12 kap. 1 § och 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga skall tillämpas under höjd beredskap i fråga om dagpenning. Underlag till Riksförsäkringsverket enligt 11 kap. 2 § skall dock lämnas av Försvarsmakten i fråga om det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt. Vid tillämpningen av 13 kap. 1 § 1 skall Riksförsäkringsverket även höra Överstyrelsen för civil beredskap.

Övriga bestämmelser

16 § Beslut som avses i 3, 4, 7 och 8 §§ skall meddelas, i fråga om verksamheten inom det militära försvaret, av Försvarsmakten och i övrigt av Överstyrelsen för civil beredskap. Innan Försvarsmakten eller Överstyrelsen för civil beredskap meddelar ett sådant beslut skall de samråda med varandra.

17 § De föreskrifter som behövs för verkställigheten av

Dessutom betalas fälttraktamente som fastställs av regeringen i särskild ordning.

Förmåner enligt första och andra styckena betalas även till de frivilliga *totalförsvarsorganisationernas* egen avtalspersonal.

21 § Föreskrifterna i 11 kap. 1–3 §§, 12 kap. 1 § och 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga skall tillämpas under höjd beredskap i fråga om dagpenning. Underlag till Riksförsäkringsverket enligt 11 kap. 2 § skall dock lämnas av Försvarsmakten i fråga om det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt. Vid tillämpningen av 13 kap. 1 § 1 skall Riksförsäkringsverket även höra Överstyrelsen för civil beredskap.

Övriga bestämmelser

22 § Beslut som avses i 3, 7 och 8 §§ skall meddelas, i fråga om verksamheten inom det militära försvaret, av Försvarsmakten och i övrigt av Överstyrelsen för civil beredskap. Innan Försvarsmakten eller Överstyrelsen för civil beredskap meddelar ett sådant beslut skall de samråda med varandra.

23 § De föreskrifter som behövs för verkställigheten av

denna förordning får meddelas, efter hörande av berörda myndigheter och organisationer, av Försvarsmakten i fråga om verksamheten inom det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt.

denna förordning får meddelas, efter hörande av berörda myndigheter och organisationer, av Försvarsmakten i fråga om verksamheten inom det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt.

Ny sammanslagen förordning om förmåner till frivilliga, inklusive "hemvärnsrörelsen"

I det följande markeras ändringar med kursiverad stil.

Nuvarande lydelse av förordning (1994:523) om förmåner till frivilliga	Nuvarande lydelse av förordning (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän	Förslag till lydelse av en ny gemensam förmånsförordning
---	--	---

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning avses med frivillig den som är medlem i en sådan frivillig försvarsorganisation som anges i bilagan till förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet.

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning används begrepp i fråga om hemvärdet i samma betydelse som i hemvärnsförordningen (1997:146).

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning avses med frivillig den som är medlem i en sådan frivillig *totalförsvarsorganisation som uppfyller kriterier i förordning (2001:00) om frivillig totalförsvarsverksamhet och anges i regeringsbeslut.*

I denna förordning används begrepp i fråga om hemvärdet i samma betydelse som i hemvärnsförordningen (2001:00).

Enligt överenskommelse mellan en frivillig försvarsorganisation och en berörd myndighet kan även någon annan än den som är medlem i en sådan organisation anses som frivillig under viss tjänstgöring.

Förmåner i fredstid

Dagpenning, dag-
ersättning m.m.

2 § När en frivillig tjänstgör under tid då det inte råder höjd beredskap, får han eller hon dagpenning, om tjänstgöringen avser

1. utbildning i mer än två dagar till en krigsbefattning eller vidareutbildning i en krigsbefattning eller vidareutbildning till instruktör,

Enligt överenskommelse mellan en frivillig *totalförsvarsorganisation* och en berörd myndighet kan även någon annan än den som är medlem i en sådan organisation *adjungeras som medlem och därmed* anses som frivillig under viss tjänstgöring.

Förmåner i fredstid avseende utbildning till och tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation

Dagpenning, dag-
ersättning m.m.

2 § När en hemvärnsman tjänstgör i hemvärdet under tid då hemvärnsberedskap inte råder, får han eller hon dagpenning, om tjänstgöringen avser

1. utbildning i mer än två dagar till en krigsbefattning eller vidareutbildning i en krigsbefattning,
2. deltagande i ledningsövning för totalförsvaret,

Dagpenning, dag-
ersättning m.m.

2 § När en *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation* tjänstgör under tid då det inte råder höjd beredskap, får han eller hon dagpenning, om tjänstgöringen avser

1. utbildning i mer än två dagar till en krigsbefattning *eller för befattning i krigs- eller anpassningsorganisation* eller vidareutbildning i en krigsbefattning eller vida-

2. deltagande i ledningsövning för totalförsvaret eller i lokal totalförsvarsövning.

3. medverka i uppgifter som syftar till att upprätthålla Sveriges försvarsberedskap

4. deltagande i samövning med förband under krigsförbandsövning.

reutbildning till instruktör,

2. deltagande i ledningsövning för totalförsvaret eller i lokal totalförsvarsövning,

3. medverka i uppgifter som syftar till att upprätthålla Sveriges försvarsberedskap,

4. deltagande i samövning med förband under krigsförbandsövning.

Vid annan tjänstgöring än som avses i första stycket får den frivillige dagersättning såvida tjänstgöringen inte gäller räddningstjänst. Vid utbildning enligt första stycket 1 som är kortare än tre dagar betalas dock dagpenning för dag för vilken den frivillige visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

2 a § När en hemvärnsman tjänstgör i hemvärdet under tid då hemvärnsberedskap inte råder, får han eller hon ersättning för arbete och tidsspillan om tjänstgöringen avser räddningstjänst. Ersättningen lämnas enligt de grunder som senast har avtalats i fråga om motsvarande ersättning till deltidsanställda brandmän.

Vid utbildning enligt första stycket 1 som är kortare än tre dagar betalas dagersättning. Dagpenning utbetalas dock för dag för vilken den frivillige visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

Dagpenning eller dagersättning betalas inte till hemvärnsmän i driftvärdet för tjänstgöring under arbetstid på ordinarie arbetsplats.

När personal med avtal för tjänstgöring i hemvärdet enligt förordningen (1994:524) om fri-

3 § Vid annan tjänstgöring under tid då hemvärnsberedskap inte råder får hemvärnsmannen dager-

villig försvarsverksamhet tjänstgör i hemvärnet under tid då hemvärnsberedskap inte råder, får han eller hon ersättning för arbete och tidsspillan om tjänstgöringen avser räddningstjänst. Ersättningen lämnas enligt de grunder som senast har avtalats i fråga om motsvarande ersättning till deltidsanställda brandmän.

3 § En frivillig på lägst gruppchefs-nivå har rätt till befattningsspenning enligt bestämmande av den myndighet som anges i 16 §.

sättning. Vid utbildning enligt 2 § 1 som är kortare än tre dagar betalas dock dagpenning för dag för vilken hemvärnsmannen visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

4 § Vid tjänstgöring under hemvärnsberedskap får hemvärnsmän dagpenning.

5 § Dagpenning eller dagersättning betalas inte till hemvärnsmän i driftvärdet för tjänstgöring under ordinarie arbetstid.

6 § Dagpenning och dagersättning betalas med belopp som motsvarar vad en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om för-

måner till totalförsvarspliktiga.

Under tid då hemvärnsberedskap inte råder betalas dock inte dagpenning för in- och utryckningsdagar som infaller på lördag, söndag eller helgdag, såvida inte hemvärnsmannen visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

4 § En frivillig som är funktionär inom en frivillig försvarsorganisation och är avtalsbunden för samverkan med totalförsvarsmyndigheter har rätt till befattningspenning under verksamhet som funktionär enligt bestämmande av den myndighet som anges i 16 §.

Myndigheten skall bestämma det högsta belopp som får betalas som årligt arvode till övriga funktionärer inom de frivilliga försvarsorganisationerna.

3 § En *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation* som är funktionär inom en frivillig *totalförsvarsorganisation* och är avtalsbunden för samverkan med totalförsvarsmyndigheter har rätt till befattningspenning under verksamhet som funktionär enligt bestämmande av den myndighet som anges i 27 §.

Myndigheten skall bestämma det högsta belopp som får betalas som årligt arvode till övriga funktionärer inom de frivilliga *totalförsvarsorganisationerna*.

4 § En medlem i en frivillig totalförvarsorganisation har rätt till befattningspenning enligt bestämmande av den myndighet som anges i 27 §.

5 § Dagpenning och dagersättning betalas med belopp som motsvarar vad en totalförvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförvarspliktiga.

5 § Dagpenning och dagersättning betalas med belopp som motsvarar vad en totalförvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförvarspliktiga.

Dagpenning betalas dock inte ut för in- och utryckningsdagar som infaller på lördag, söndag eller helgdag, såvida inte den frivillige visar att han eller hon förlorar arbetsinkomst på grund av tjänstgöringen.

6 § Om en tjänstgöringsdag omfattar mindre än sex timmar, betalas dagpenning och dagersättning endast om den genomsnittliga tjänstgöringen per dag under tjänstgöringsperioden

7 § Om en tjänstgöringsdag under tid då hemvärnsberedskap inte råder omfattar mindre än sex timmar, betalas dagpenning och dagersättning endast om den genomsnittliga tjänstgöringen per

6 § Om en tjänstgöringsdag omfattar mindre än sex timmar, betalas dagpenning och dagersättning enligt bestämmande av den myndighet som anges i 27 §.

uppgår till minst 6 timmar. dag under tjänstgöringsperioden uppgår till minst sex timmar.

7 § En frivillig får en utbildningspremie när han eller hon

1. fullgjort en avtalsenlig repetitionsutbildning,

2. godkänts vid en befälskurs för avtalsbunden personal,

3. godkänts vid en befördringskurs inom frivillig befälsutbildning eller

4. godkänts vid en utbildning till instruktör.

Premiens belopp fastställs av den myndighet som anges i 16 §.

8 § Hemvärnsmän i allmänna hemvärdet får en utbildningspremie när de fullgjort en avtalsenlig repetitionsutbildning och när de godkänts vid en befäls- eller specialkurs inom hemvärdet. Hemvärnsmän inom driftvärdet får också en utbildningspremie när de godkänts vid en befättningskurs inom hemvärdet.

9 § Hemvärnsmän har rätt till befättningspenning enligt föreskrifter som Försvarsmakten meddelar.

10 § Om det finns särskilda skäl, får Försvarsmakten föreskriva att hemvärnsmän skall få ett

7 § En *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation* får en utbildningspremie när han eller hon

1. fullgjort en avtalsenlig repetitionsutbildning,

2. godkänts vid en befäls-, *befattnings- eller specialkurs* för avtalsbunden personal,

3. godkänts vid en befördringskurs inom frivillig

befälsutbildning eller 4. godkänts vid en utbildning till instruktör.

Premiens belopp fastställs av den myndighet som anges i 27 §.

8 § *Om det finns särskilda skäl får Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap föreskriva*

särskilt arvode.

att frivilliga skall få ett särskilt arvode

11 § Under hemvärnsberedskap betalas ett fälttraktamente som bestäms av regeringen

Förmåner för tjänstgöring och ianspråktagande i den fredstida samhällsberedskapen

9 § När en medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation deltar i kompetensutvecklings-, utbildnings- och övningsverksamhet i fredstid för att stärka samhällsberedskapen får han eller hon ersättning enligt bestämmande av den kommun eller statliga myndighet som tar den frivillige i anspråk.

10 § Vid tjänstgöring i fredstid enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) får frivilliga ersättning för arbete och tidspillan som avses i 48 § räddningstjänstlagen enligt de grunder som senast har avtalats i fråga om motsvarande ersättning till deltidsan-

ställda brandmän.

11 § Vid tjänstgöring i fredstid då det inte är räddningstjänst enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) får frivilliga ersättning för arbete och tidspillan enligt bestämmande av den kommun eller statlig myndighet som tar de frivilliga i anspråk.

Reseförmåner

Reseförmåner

Reseförmåner i fredstid avseende utbildning till och tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation

8 § En frivillig får vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och tjänstgöringsplatsen.

Vid tjänstledighetsresor får den frivillige fri hemresa enligt bestämmelser som meddelas av den myndighet som anges i 16 §.

12 § Hemvärnsmän i allmänna hemvärdet får vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och tjänstgöringsplatsen.

Hemvärnsmän i driftvärdet får fri resa enligt första stycket vid tjänstgöring på annan ort än den där de normalt utför arbete i sin anställning.

Vid tjänstledighet får hemvärnsmän fri hemresa.

12 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation får vid inryckning till och utryckning från utbildning eller tjänstgöring fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och tjänstgöringsplatsen.

Hemvärnsmän i driftvärdet får fri resa enligt första stycket vid tjänstgöring på annan ort än den där de normalt utför arbete i sin anställning.

Vid tjänstledighetsresor får *medlemmen* fri hemresa enligt bestämmelser som meddelas av den myndighet som anges i 27 §.

9 § Om en färdbiljett inte tillhandahålls, har den frivillige rätt till resekostnadsersättning. Denna utgör högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa med tåg eller fartyg i andra klass.

Om en fri resa företas med egen bil, betalas ersättning enligt 5 § allmänt reseavtal (ARA) i dess lydelse enligt Statens arbetsgivarverks cirkulär.

13 § Om det inte lämnas ut någon färdbiljett till den som har rätt till fri resa enligt 12 §, har han eller hon i stället rätt till resekostnadsersättning. Ersättningen motsvarar kostnaden för resa med tåg eller fartyg i andra klass eller med buss.

Om en fri resa företas med egen bil, betalas ersättning enligt 5 § allmänt reseavtal (ARA)

13 § Om en färdbiljett inte tillhandahålls, har *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation* rätt till resekostnadsersättning. Denna utgör högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa med tåg eller fartyg i andra klass.

Om en fri resa företas med egen bil, betalas ersättning enligt 5 § allmänt reseavtal (ARA) i dess lydelse enligt Statens arbetsgivarverks cirkulär.

14 § Hemvärnsmän har vid sammanträde med rikshemvärnsrådet, rikshemvärnsstämman och med något annat av hemvärnets särskilda organ för medinflytande rätt till fri resa enligt 12 § och traktamente. Traktamentet betalas enligt de bestämmelser som

enligt kollektivavtal
gäller för arbetstagare
i Försvarsmakten.

10 § En frivillig får under tjänstgöring fri inkvartering och fri förplägnad. Samma förmåner får den frivillige då han eller hon efter kallelse färdas från bostaden eller arbetsplatsen till tjänstgöringsplatsen samt vid återresa därifrån. Om dessa förmåner inte kan tillhandahållas har den frivillige rätt till ersättning som motsvarar vad en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga

15 § Hemvärnsmän får fri inkvartering och fri förplägnad under sin tjänstgöring. Samma förmåner lämnas under den tid då hemvärnsmannen efter kallelse färdas från bostaden eller arbetsplatsen till tjänstgöringsplatsen samt vid återresa därifrån. Om dessa förmåner inte kan lämnas, har hemvärnsmannen rätt till ersättning som motsvarar vad en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

14 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation får under utbildning eller tjänstgöring fri inkvartering och fri förplägnad. Samma förmåner får medlemmen då han eller hon efter kallelse färdas från bostaden eller arbetsplatsen till tjänstgöringsplatsen samt vid återresa därifrån. Om dessa förmåner inte kan tillhandahållas har medlemmen rätt till ersättning som motsvarar vad en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Reseförmåner för tjänstgöring i den fredstida samhällsberedskapen

15 § Vid annan tjänstgöring i fredstid enligt 9 och 11 §§ får en medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation reseersättning enligt vad som bestäms av den

kommun eller statliga myndighet som tar medlemmen i anspråk.

16 § Vid tjänstgöring i fredstid enligt 10 § får frivilliga reseersättning enligt 48 § räddningstjänstlagen (1986:1102).

Övriga förmåner

11 § En frivillig har under tjänstgöring rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

12 § En frivillig har samma rätt till familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag enligt 7 kap. 2 §

Övriga förmåner

16 § Hemvärnsmän i allmänna hemvärdet har under tjänstgöring rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Hemvärnsmän i driftvärdet har också rätt till dessa förmåner under tjänstgöring, om de inte har rätt till motsvarande förmåner enligt andra bestämmelser.

17 § Hemvärnsmän har samma rätt till familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag som totalför-

Övriga förmåner

17 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation har under utbildning till eller tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisationen rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som en totalförsvarspliktig får enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

18 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation har vid utbildning till eller tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisa-

förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga som den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspunkt, om den frivilliges tjänstgöring skall pågå minst fyra dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal. Vid annan tjänstgöring har den frivillige rätt till näringsbidrag enligt samma förordning.

En frivillig har samma rätt till grupplivförsäkring för dödsfall som en totalförsvarspliktig har enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Särskilda företeelser om rätt till ersättning för skada och sjukdom under tjänstgöringen finns i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om stat-

svarspliktiga som fullgör längre grundutbildning än 60 dagar har enligt 7 kap. 2 § förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga, om tjänstgöringen skall pågå minst fyra dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal. Vid annan tjänstgöring har hemvärnsmän rätt till näringsbidrag enligt samma förordning.

Hemvärnsmän har samma rätt till grupplivförsäkring för dödsfall som en totalförsvarspliktig har enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

Särskilda företeelser om rätt till ersättning för skada och sjukdom under tjänstgöringen finns i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

tion samma rätt till familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag enligt 7 kap. 2 § förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga som den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspunkt, om *medlemmens* tjänstgöring skall pågå minst fyra dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal. Vid annan tjänstgöring har *medlemmen* rätt till näringsbidrag enligt samma förordning.

En *medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation har vid utbildning till eller tjänstgöring i befattning i krigs- eller anpassningsorganisation* samma rätt till grupplivförsäkring för dödsfall som en totalförsvarspliktig har enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

lig ersättning vid ideell skada m.m.

13 § Deltagare i en frivillig försvarsorganisations ungdomsutbildning får fria resor och andra naturaförmåner eller ersättning för sådana förmåner, med undantag av kontant ersättning för måltid, i samma omfattning som andra frivilliga.

Särskilda företeelser om rätt till ersättning för skada och sjukdom under tjänstgöringen finns i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m.

19 § Deltagare i en frivillig *totalförsvarsorganisations* ungdomsutbildning får fria resor och andra naturaförmåner eller ersättning för sådana förmåner, med undantag av kontant ersättning för måltid, i samma omfattning som andra *medlemmar*.

20 § *Medlemmar i frivilliga totalförsvarsorganisationer med avtal om krigsplacering i hemvärnet eller annat krigförband i Försvarsmakten har vid sammanträde med rikshemvärnsrådet, rikshemvärnstinget eller med något annat av Försvarsmaktens särskilda organ för medinflytande rätt till fri*

resa enligt 12 § och traktamente. Traktamentet betalas enligt de bestämmelser som enligt kollektivavtal gäller för arbetstagare i Försvarsmakten.

Samma rätt tillkommer förtroendevalda i frivilliga totalförsvarsorganisationer som deltar i årlig uppdragsdialog med behörig beredskapsmyndighet. Sådan förtroendevald har även rätt till ledighet för sådant uppdrag i högst två dagar per år.

Förmåner för hemvärnsmän och medlemmar i frivilliga totalförsvarsorganisationer med avtal om krigsplacering i hemvärdet vid tjänstgöring under hemvärnsberedskap

21 § Vid tjänstgöring under hemvärnsberedskap får hemvärnsmän och medlemmar i frivilliga totalförsvarsorganisationer med avtal om krigsplacering i Försvarsmakten dagpenning.

22 § Under hem-

värnsberedskap betalas ett fälttraktamente som bestäms av regeringen.

Förmåner under höjd beredskap

14 § En frivillig får vid tjänstgöring under höjd beredskap befattningsspenning enligt 3 §, dagpenning enligt 5 § och andra förmåner enligt 8–12 §§.

Dessutom betalas fälttraktamente som fastställs av regeringen i särskild ordning.

Förmåner enligt första och andra styckena betalas även till de frivilliga försvarsorganisationernas egen avtalspersonal.

Förmåner under annan höjd beredskap än hemvärnsberedskap

23 § En medlem i en frivillig totalförsvarsorganisation får vid tjänstgöring under höjd beredskap befattningsspenning enligt 4 §, dagpenning enligt 5 § och andra förmåner enligt 12–14, 17–18 §§.

Dessutom betalas fälttraktamente som fastställs av regeringen i särskild ordning.

Förmåner enligt första och andra styckena betalas även till de frivilliga totalförsvarsorganisationernas egen avtalspersonal.

20 § Andra verkställighetsföreskrifter än som anges i 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspiktiga får meddelas av Försvarsmakten.

15 § Föreskrifterna i 11 kap. 1–3 §§, 12 kap. 1 § och 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga skall tillämpas under höjd beredskap i fråga om dagpenning. Underlag till Riksförsäkringsverket enligt 11 kap. 2 § skall dock lämnas av Försvarmakten i fråga om det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt. Vid tillämpningen av 13 kap. 1 § 1 skall Riksförsäkringsverket även höra Överstyrelsen för civil beredskap.

Övriga bestämmelser

Övriga bestämmelser

18 § Föreskrifterna i 11 kap. 1–6 och 8 §§, 12 kap. 1 § och 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga

24 § Föreskrifterna i 11 kap. 1–3 §§, 12 kap. 1 § och 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga skall tillämpas under höjd beredskap i fråga om dagpenning. Underlag till Riksförsäkringsverket enligt 11 kap. 2 § skall dock lämnas av Försvarmakten i fråga om det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt. Vid tillämpningen av 13 kap. 1 § 1 skall Riksförsäkringsverket även höra Överstyrelsen för civil beredskap.

Övriga bestämmelser

tillämpas i fråga om dagpenning och familjebidrag. Underlag till Riksförsäkringsverket enligt 11 kap. 2 § den förordningen skall dock lämnas av Försvarsmakten.

19 § Andra förmåner än dagpenning och familjebidrag beslutas och betalas ut av Försvarsmakten. Försvarsmaktens beslut får överklagas till Överklagandenämnden för totalförsvaret. Överklagandenämndens beslut får inte överklagas.

25 § Andra förmåner än dagpenning och familjebidrag *till hemvärnsmän och medlemmar i frivilliga totalförsvarsorganisatiner* beslutas och betalas ut, *i fråga om verksamheten inom det militära försvaret* av Försvarsmakten *och i övrigt av Överstyrelsen för civil beredskap. Innan Försvarsmakten eller Överstyrelsen för civil beredskap meddelar ett sådant beslut skall de samråda med varandra.* Försvarsmaktens *och Överstyrelsen för civil beredskaps* beslut får överklagas till Överklagandenämnden för totalförsvaret. Överklagandenämndens beslut får inte överklagas.

26 § Andra verkställighetsföreskrifter än som anges i 13 kap. 1 § 1 förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga avseende hemvärnsmän och medlemmar i frivilliga totalförsvarsorganisationer får meddelas av Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap. Innan Försvarsmakten eller Överstyrelsen för civil beredskap meddelar ett sådant beslut skall de samråda med varandra.

16 § Beslut som avses i 3, 4, 7 och 8 §§ skall meddelas, i fråga om verksamheten inom det militära försvaret, av Försvarsmakten och i övrigt av Överstyrelsen för civil beredskap. Innan Försvarsmakten eller Överstyrelsen för civil beredskap meddelar ett sådant beslut skall de samråda med varandra.

27 § Beslut som avses i 3, 4, 7 och 12 §§ skall meddelas, i fråga om verksamheten inom det militära försvaret, av Försvarsmakten och i övrigt av Överstyrelsen för civil beredskap. Innan Försvarsmakten eller Överstyrelsen för civil beredskap meddelar ett sådant beslut skall de samråda med varandra.

17 § De föreskrifter som behövs för verkställigheten av denna förordning får meddelas, efter hörande av berörda myndigheter och organisationer, av Försvarsmakten i fråga om verksamheten inom det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt.

28 § De föreskrifter som behövs för verkställigheten av denna förordning får meddelas, efter hörande av berörda myndigheter och organisationer, av Försvarsmakten i fråga om verksamheten inom det militära försvaret och av Överstyrelsen för civil beredskap i övrigt.

12.4 Övrigt författningsstöd som berör frivillig försvarsverksamhet

12.4.1 Förordning (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion

Utredningen nämner i några kapitel och i förslaget till ny förordning om frivillig totalförsvarsverksamhet att länsstyrelserna bör få en tydligare samordnande roll när det gäller frivillig totalförsvarsverksamhet. Det finns därför, enligt utredningens bedömning, behov av att ändra vissa paragrafer i förordning (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion. Ändringar och tillägg markeras med kursiverad stil.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Beredskapsförberedelser m.m.

Beredskapsförberedelser m.m.

52 § Länsstyrelsen skall samverka med Försvarsmakten för att åstadkomma en enhetlig inriktning och ledning av totalförsvarets olika delar och en ändamålsenlig användning av civila och militära resurser.

52 § Länsstyrelsen skall samverka med Försvarsmakten *och Överstyrelsen för civil beredskap* för att åstadkomma en enhetlig inriktning och ledning av totalförsvarets olika delar och en ändamålsenlig användning av

Förordning (2000:536).

civila och militära resurser.
Förordning (2000:536).

53 § Länsstyrelsen skall inom länet

1. bevaka att risk- och beredskapshänsyn tas i samhällsplaneringen samt främja arbetet med kommunala riskanalyser,

2. verka för att beredskapsförberedelserna för den civila verksamhet som bedrivs i länet får en enhetlig inriktning och att nödvändig samverkan kommer till stånd,

3. medverka i operativa studier som underlag för planläggningen inom det civila försvaret,

4. samordna planeringen, inriktningen, genomförandet och uppföljningen av ledningsövningar inom det civila försvaret,

5. ge kommunerna och berörda myndigheter, organisationer, trossamfund och företag stöd och underlag för deras beredskapsförberedelser,

6. följa upp kommunernas tillämpning av lagen (1994:1720) om civilt försvar och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, bland annat i samband med övningar.

53 § Länsstyrelsen skall inom länet

1. bevaka att risk- och beredskapshänsyn tas i samhällsplaneringen samt främja arbetet med kommunala riskanalyser,

2. verka för att beredskapsförberedelserna för den civila verksamhet som bedrivs i länet får en enhetlig inriktning och att nödvändig samverkan kommer till stånd,

3. medverka i operativa studier som underlag för planläggningen inom det civila försvaret,

4. samordna planeringen, inriktningen, genomförandet och uppföljningen av ledningsövningar inom det civila försvaret,

5. ge kommunerna och berörda myndigheter, *frivilliga totalförsvarsorganisationer, andra organisationer*, trossamfund och företag stöd och underlag för deras beredskapsförberedelser,

6. samordna den frivilliga totalförsvarsverksamheten i samråd med kommuner och landstingskommun/regioner inom sitt verksamhetsområde i länet.

7. följa upp kommunernas tillämpning av lagen (1994:1720) om civilt försvar och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, bland annat i

samband med övningar.

Länsstyrelsen skall årligen till Överstyrelsen för civil beredskap rapportera vilka beredskapsförberedelser som vidtagits av kommunerna i länet. Länsstyrelsen skall samtidigt redovisa en bedömning av effekten av de vidtagna förberedelserna. Förordning (1999:1425).

Länsstyrelsen skall årligen till Överstyrelsen för civil beredskap rapportera vilka beredskapsförberedelser som vidtagits av kommunerna i länet *och hur kommunernas samverkan med frivilliga och frivilliga totalförsvarsorganisationer bedrivits*. Länsstyrelsen skall samtidigt redovisa en bedömning av effekten av de vidtagna förberedelserna. Förordning (1999:1425).

54 § Länsstyrelsen har inom länet ett särskilt ansvar för beredskapsförberedelser inom följande funktioner enligt bilagan till beredskapsförordningen (1993:242):

- civil ledning,
- ordning och säkerhet m.m.,
- befolkningsskydd och räddningstjänst,
- psykologiskt försvar,
- socialtjänst samt miljö- och hälsoskydd,
- transporter,
- livsmedelsförsörjning m.m.,
- flyktingverksamhet,
- energiförsörjning,
- försörjning med industrivaror.

54 § Länsstyrelsen har inom länet ett särskilt ansvar för beredskapsförberedelser inom följande funktioner enligt bilagan till beredskapsförordningen (1993:242):

- civil ledning,
- ordning och säkerhet m.m.,
- befolkningsskydd och räddningstjänst,
- psykologiskt försvar,
- socialtjänst samt miljö- och hälsoskydd,
- transporter,
- livsmedelsförsörjning m.m.,
- flyktingverksamhet,
- energiförsörjning,
- försörjning med industrivaror
- *frivillig totalförsvarsverksamhet.*

12.4.2 Hemvärnsförordningen (1997:146)

Som en följd av utredningens förslag till ny förordning om frivillig totalförsvarsverksamhet och överväganden angående hemvärdnet i kapitel 3, bör viss författningstext i nuvarande hemvärnsförordning (1997:146) ändras. Personal ur "hemvärnsrörelsen" kommer, om förslaget genomförs, att räknas som frivilliga i fredstid och som hemvärnsmän under höjd beredskap och krig. I det följande markeras ändringar med kursiverad stil.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Hemvärdnets ändamål

1 § Hemvärdnet har till uppgift att skydda viktiga totalförsvarsanläggningar i hembygden (allmänt hemvärn) och att skydda en myndighets eller ett företags egna anläggningar och verksamhet (driftvärn). Det allmänna hemvärdnet får även delta i annan verksamhet där Försvarsmakten medverkar.

Hemvärdnet ingår i Försvarsmakten.

2 § Tillstånd för myndigheter och företag att organisera driftvärn meddelas av Försvarsmakten.

Hemvärdnets personal

3 § Deltagande i hemvärdnet är frivilligt.

4 § Hemvärdnets personal består av hemvärnsmän och personal

1 § Hemvärdnet har till uppgift att skydda viktiga totalförsvarsanläggningar i hembygden (allmänt hemvärn) och att skydda en myndighets eller ett företags egna anläggningar och verksamhet (driftvärn). Det allmänna hemvärdnet får även delta i annan verksamhet där Försvarsmakten medverkar.

Hemvärdnet ingår i Försvarsmakten.

2 § Tillstånd för myndigheter och företag att organisera driftvärn meddelas av Försvarsmakten *i samråd med Överstyrelsen för civil beredskap.*

Hemvärdnets personal

3 § Deltagande i hemvärdnet är frivilligt.

4 § Hemvärdnets personal består av *personal som rekryterats från*

med avtal för tjänstgöring i hemvärnet enligt förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet samt av anställda vid Försvarsmakten som är krigsplacerade i hemvärnet.

frivilliga bemanningsorganisationer enligt förordning (2001:00) om frivillig totalförsvarsverksamhet och som tecknat avtal för tjänstgöring i hemvärnet samt av anställda vid Försvarsmakten som är krigsplacerade i hemvärnet.

5 § Försvarsmakten får anta personal till hemvärnet genom att ingå avtal med en person om att han eller hon skall tjänstgöra som hemvärnsman. Innan avtal ingås skall hemortskommunen ha fått tillfälle att yttra sig.

Avtal om sådan tjänstgöring får ingås med den som har fyllt 18 år, är svensk medborgare och är lämplig för tjänstgöring i hemvärnet.

Av avtalet skall framgå tjänstgöringens art, tjänstgöringsskyldighetens omfattning och tjänstgöringstidens längd. Av avtalet skall det vidare framgå att hemvärnsmannen är skyldig att tjänstgöra under hemvärnsberedskap och inte får säga upp avtalet under sådan beredskap.

6 § Beslut i ärenden om antagning till hemvärnet får inte överklagas.

Hemvärnsberedskap

7 § Vid höjd beredskap eller annars efter särskilt beslut av regeringen skall hemvärnet inta

5 § Försvarsmakten får anta personal till hemvärnet genom att ingå avtal med en person om att han eller hon skall tjänstgöra som hemvärnsman. Innan avtal ingås skall hemortskommunen ha fått tillfälle att yttra sig.

Avtal om sådan tjänstgöring får ingås med den som har fyllt 18 år, är svensk medborgare och är lämplig för tjänstgöring i hemvärnet.

Av avtalet skall framgå tjänstgöringens art, tjänstgöringsskyldighetens omfattning och tjänstgöringstidens längd. Av avtalet skall det vidare framgå att hemvärnsmannen är skyldig att tjänstgöra under hemvärnsberedskap och inte får säga upp avtalet under sådan beredskap.

6 § Beslut i ärenden om antagning till hemvärnet får inte överklagas.

Hemvärnsberedskap

7 § Vid höjd beredskap eller annars efter särskilt beslut av regeringen skall hemvärnet inta

hemvärnsberedskap. Om Försvarsmakten hos regeringen har gjort framställning om hemvärnsberedskap och landets försvar eller säkerhet kräver att hemvärdet tas i anspråk omedelbart, får Försvarsmakten besluta om hemvärnsberedskap för tiden intill dess att regeringen meddelat beslut i frågan.

Medinflytande

8 § Medinflytande inom hemvärdet utövas av förtroendevalda. För hela landet utövas medinflytande av rikshemvärnstinget och rikshemvärnsrådet.

Rikshemvärnstingets syfte är att ge ombuden tillfälle att diskutera frågor av betydelse för hemvärdet.

Försvarsmakten skall höra rikshemvärnsrådet i viktiga frågor som rör hemvärdet.

9 § I rikshemvärnstinget skall valda ombud ur hemvärdets personal delta. Rikshemvärnschefen är ordförande vid rikshemvärnstinget. När rikshemvärnschefen har förhinder skall rikshemvärnsrådets vice ordförande vara ersättare.

10 § Rikshemvärnsrådet består av rikshemvärnschefen, som är ordförande, en ledamot som förordnas av regeringen, ledamöter och ersättare som utses av rikshemvärnstinget och i

hemvärnsberedskap. Om Försvarsmakten hos regeringen har gjort framställning om hemvärnsberedskap och landets försvar eller säkerhet kräver att hemvärdet tas i anspråk omedelbart, får Försvarsmakten besluta om hemvärnsberedskap för tiden intill dess att regeringen meddelat beslut i frågan.

Medinflytande

8 § Medinflytande inom hemvärdet utövas av förtroendevalda. För hela landet utövas medinflytande av rikshemvärnstinget och rikshemvärnsrådet.

Rikshemvärnstingets syfte är att ge ombuden tillfälle att diskutera frågor av betydelse för hemvärdet.

Försvarsmakten skall höra rikshemvärnsrådet i viktiga frågor som rör hemvärdet.

9 § I rikshemvärnstinget skall valda ombud ur hemvärdets personal delta. Rikshemvärnschefen är ordförande vid rikshemvärnstinget. När rikshemvärnschefen har förhinder skall rikshemvärnsrådets vice ordförande vara ersättare.

10 § Rikshemvärnsrådet består av rikshemvärnschefen, som är ordförande, en ledamot som förordnas av regeringen, ledamöter och ersättare som utses av rikshemvärnstinget och i

övrigt ledamöter enligt Försvarsmaktens bestämmande. Rikshemvärnsrådet skall inom sig utse en vice ordförande.

övrigt ledamöter enligt Försvarsmaktens bestämmande. Rikshemvärnsrådet skall inom sig utse en vice ordförande.

11 § En kommun har rätt att utse minst en ledamot i ett hemvärnsråd som organiseras inom kommunen.

11 § En kommun har rätt att utse minst en ledamot i ett hemvärnsråd som organiseras inom kommunen.

Förmåner

Förmåner

12 § I förordningen (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän finns bestämmelser om förmåner till hemvärnsmän vid tjänstgöring enligt denna förordning. Bestämmelser om förmåner för personal med avtal för tjänstgöring i hemvärdet enligt förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet finns i förordningen (1994:523) om förmåner till frivilliga.

12 § I förordningen (2001:00) om förmåner till hemvärnsmän/*frivilliga* finns bestämmelser om förmåner till hemvärnsmän vid tjänstgöring enligt denna förordning. Bestämmelser om förmåner för personal med avtal för tjänstgöring i hemvärdet enligt förordning (2001:00) om frivillig *total*försvarsverksamhet finns i förordningen (2001:00) om förmåner till frivilliga.

Verkställighetsföreskrifter

Verkställighetsföreskrifter

13 § Föreskrifter om tillämpningen av denna förordning får meddelas av Försvarsmakten.

13 § Föreskrifter om tillämpningen av denna förordning får meddelas av Försvarsmakten.

12.4.3 Förordning (2000:278) om gåvor och överföringar av överskottsmateriel hos Försvarmakten

I maj 2000 utfärdade regeringen förordning (2000:278) om gåvor och överföringar av överskottsmateriel hos Försvarmakten. Förordningens 7 § bör ändras som en följd av utredningens övriga överväganden och förslag. Ändringar markeras med kursiverad stil.

Nuvarande lydelse

Frivilliga försvarsorganisationer

7 § Försvarmakten får genom gåva överlåta överskottsmateriel till en sådan frivillig försvarsorganisation som nämns i bilagan till förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet.

Föreslagen lydelse

Frivilliga totalförsvarsorganisationer

7 § Försvarmakten får genom gåva överlåta överskottsmateriel till en sådan frivillig *totalförsvarsorganisation* som *uppfyller kriterier i förordning (2001:00) om frivillig totalförsvarsverksamhet och anges i regeringsbeslut.*

12.4.4 Förordning (FFS 1987:8) om frivillig tjänstgöring vid Försvarmakten

Som en följd av utredningens förslag till ny förordning om frivillig totalförsvarsverksamhet måste viss författningstext i denna förordning ändras, enligt följande förslag.

Nuvarande lydelse

2 § För frivillig tjänstgöring får förordnas

1. reservofficerare,
2. den som avslutat grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt vid Försvarmakten,

Föreslagen lydelse

2 § För frivillig tjänstgöring får förordnas

1. reservofficerare,
2. den som avslutat grundutbildning enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt vid Försvarmakten,

3. kvinnor som har genomgått utbildning enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor,

4. krigsfrivillig personal,

5. medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer,

6. yrkesofficerare som samtidigt innehar en civil statlig anställning.

Förordning (FFS 1995:10)

3. kvinnor som har genomgått utbildning enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor,

4. krigsfrivillig personal,

5. medlemmar i frivilliga *total*försvarsorganisationer,

6. yrkesofficerare som samtidigt innehar en civil statlig anställning.

Förordning (FFS 1995:10)

12.5 Förslag till nytt författningsstöd

12.51 Ny lag (2001:XX) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Rådet för frivillig samhällsberedskap

1 § Rådet för frivillig samhällsberedskap prövar enligt regeringens bestämmande frågor om frivillig totalförsvarsverksamhet inklusive fördelning av statsbidrag till sådan verksamhet.

12.5.2 Förordning (2001:XX) om statsbidrag och representation rörande frivillig totalförsvarsverksamhet

Tillämpningsområde

1 § Denna förordning innehåller föreskrifter om sådant statsbidrag till frivillig totalförsvarsverksamhet som avses i lagen (2001:00) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Rådet för frivillig samhällsberedskap.

Definitioner

2 § Med frivillig totalförsvarsverksamhet avses i denna förordning ett frivilligt, medborgerligt engagemang för att dels främja totalförsvaret, dels skapa, vidmakthålla och utveckla individens och samhällets förmåga att förebygga och minska skadeverkningar på liv, hälsa, miljö och egendom, dels kunna medverka vid extraordinära situationer i fred och i krig.

En organisation som bedriver frivillig totalförsvarsverksamhet benämns i denna förordning frivillig totalförsvarsorganisation. Frivilligförsvaret används som ett samlingsbegrepp för de frivilliga totalförsvarsorganisationerna.

Frivilliga totalförsvarsorganisationer är demokratiskt styrda, rikstäckande organisationer som med statligt stöd bedriver frivilligverksamhet av betydelse för samhällsberedskapen och för totalförsvaret. De hänförs till någon av undergrupperna frivillig bemanningsorganisation eller frivillig främjandeorganisation.

1. Frivilliga bemanningsorganisationer stärker genom direkta insatser samhällsberedskapen och kan tillgodose behöriga statliga myndigheter och/eller kommuners behov av personal vid extraordinära situationer. De främjar och stödjer samhällsberedskapen och totalförsvaret genom dels information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret, dels insatser för totalförsvarets folkliga förankring.
2. Frivilliga främjandeorganisationer främjar och stödjer samhällsberedskapen och totalförsvaret genom dels information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret, dels insatser för totalförsvarets folkliga förankring.

3 § Med ungdomar avses i denna förordning personer från 12 till och med 24 år.

Syftet med statsbidrag

4 § Statsbidraget utgår för att stödja frivilliga totalförsvarsorganisationer i deras arbete för

1. totalförsvarets folkförankring och demokratiska utveckling,
2. totalförsvarets anpassningsförmåga i fred och krig,
3. att stärka individens och samhällets förmåga att förebygga och hantera extraordinära situationer i fred och krig,

4. att främja frivilligt engagemang i samhällsberedskapen i fred och krig, och
5. att främja långsiktigheten och stabiliteten i det frivilliga arbetet för samhällsberedskapen och totalförsvaret.

Förutsättningar för statsbidrag

5 § I enlighet med de syften som anges i 4 § kan statsbidrag lämnas enligt denna förordning för att bidra till att ersätta kostnader för

1. intern ledning och administration,
2. utbildning av egna funktionärer,
3. information till medlemmar om samhällets säkerhet och beredskap i fred och krig,
4. utbildning av dem som skall genomföra organisationens information om samhällets säkerhet och beredskap i fred och krig,
5. rekrytering av bemanningspersonal och
6. kompetensutveckling av bemanningspersonal.

6 § Statsbidrag kan utgå till

1. frivilliga totalförsvarsorganisationer som är medlemmar i Rådet för frivillig samhällsberedskap för verksamhet enligt 5 § 1–6,
2. frivilliga totalförsvarsorganisationer som uppfyller kriterier för frivillig totalförsvarsverksamhet enligt 2 §.

Former av statsbidrag

7 § Statsbidrag utgår i form av

1. grundbidrag
2. ungdomsbidrag
3. kompetensbidrag
4. särskilda projektbidrag

Beslut om statsbidrag

8 § Fördelning av statsbidrag enligt denna förordning beslutas av Rådet för frivillig samhällsberedskap.

(Under en övergångsperiod bör lydelsen vara: Förslag om fördelning av statsbidrag enligt denna förordning bereds och insänds till regeringen av Rådet för frivillig samhällsberedskap)

Ansökan om statsbidrag skall göras skriftligen av frivilliga totalförsvarsorganisationer till Rådet för frivillig samhällsberedskap senast den dag och enligt de anvisningar i övrigt som Rådet bestämmer.

Redovisning

9 § En frivillig totalförsvarsorganisation som har beviljats statsbidrag enligt denna förordning skall lämna Rådet för frivillig samhällsberedskap de redovisningshandlingar, verksamhetsberättelser och andra uppgifter som Rådet bestämmer.

Rådet för frivillig samhällsberedskap skall avge årsberättelse med verksamhetsberättelse och ekonomisk redovisning enligt regeringens budgetanvisningar.

Avslag och återbetalning

10 § Rådet för frivillig samhällsberedskap får besluta att ett beviljat statsbidrag inte skall betalas ut, om det kan antas att bidraget har beviljats på grund av felaktiga uppgifter.

(Under en övergångsperiod bör lydelsen vara: Rådet för frivillig samhällsberedskap får lämna förslag till regeringen att ett beviljat statsbidrag inte skall betalas ut, om det kan antas att bidraget har beviljats på grund av felaktiga uppgifter).

Rådet för frivillig samhällsberedskap får vidare besluta att ett bidrag skall betalas tillbaka

(Under en övergångsperiod bör lydelsen vara: Rådet för frivillig samhällsberedskap får vidare lämna förslag till regeringen att ett bidrag skall betalas tillbaka)

1. om det har beviljats på grund av felaktiga uppgifter,
2. om det inte används för det ändamål det beviljats för, eller

3. om mottagaren inte lämnar sådana handlingar och andra uppgifter som avses i 9 §.

(Under en övergångsperiod bör följande text läggas till: När rådet för frivillig samhällsberedskap lämnar ett sådant förslag skall yttrande från berörd organisation bifogas förslaget).

Överklagande

11 § Beslut från Rådet för frivillig samhällsberedskap enligt denna förordning får inte överklagas.

Övriga bestämmelser

12 § Rådet för frivillig samhällsberedskap skall utfärda de närmare bestämmelser som erfordras för att utveckla frivilligförsvaret i enlighet med regeringens inriktning av verksamheten.

Rådet för frivillig samhällsberedskap skall därvid samråda med Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap.

13 § Rådet för frivillig samhällsberedskap skall företräda frivilligförsvaret i Totalförsvarets chefsnämnd och i Försvarsrådet.

13 Ekonomiska konsekvenser, plan för genomförande och särskilda redovisningar

13.1 Sammandrag

Utredningen konstaterar att det i dag saknas generella kriterier och enhetliga principer för beräkning och fördelning av organisationsstödet. Det nya finansieringssystemet föreslås bestå av en bidragsdel och en ersättningsdel. Utredningen anger för respektive del de kriterier och beräkningsnormer som bör tillämpas. Organisationsstöd föreslås utgå till alla frivilliga totalförsvarsorganisationer och vara indelat i grundbidrag, ungdomsbidrag och kompetensbidrag. Uppdragsersättningar bör inrymmas i de berörda totalförsvarsmyndigheternas anslag och redovisas där.

Myndigheter och kommuner har i dag svårt att ge en rimligt säker uppskattning av det samlade behovet av frivilliga. Regeringen bör ålägga de beredskapsansvariga att lämna ett sådant behovsunderlag inom en tvåårsperiod. Under övergångsperioden bör en något modifierad beräkningsnorm tillämpas för kompetensbidraget. Med utredningens förslag kan antalet frivilliga totalförsvarsorganisationer komma att utökas. Det kan också tillkomma fler organisationer med ungdomsverksamhet. Den totala ramen för organisationsstöd kan därmed öka något, enligt utredningens bedömning till högst cirka 95 miljoner kronor i dagens penningvärde. Om myndigheter och kommuner lägger kraft på att ta frivilligförsvaret i anspråk kan kostnaderna för uppdragsmedel komma att öka. Utredningen redovisar en tids- och åtgärdsplan för hur förslagen bör genomföras.

13.2 Det nuvarande statliga stödet till frivilliga försvarsorganisationer

Utredningen har kartlagt omfattningen av det ekonomiska stöd som staten ger till dagens frivilliga försvarsorganisationer och hemvärdnet. Det har inte varit möjligt att göra en total beräkning av stödet, bl.a. därför att uppgifter om exempelvis skattelättnader till ideella föreningar och indirekt verksamhetsstöd i olika former från statliga myndigheter inte har kunnat verifieras.

Vidare har utredningen funnit att det finns en viss oklarhet om vad som ingår i det som anges som organisationsstöd respektive vad som bokförs som overheadkostnader på de uppdrag som många av organisationerna utför åt statliga myndigheter och andra.

En översiktlig sammanställning av hur den statliga finansieringen av i dag fördelar sig framgår av figuren i bilaga 10. Där framgår dels de medel som Försvarsmakten avdelar till den verksamhet som bedrivs inom ramen för hemvärdnet, dels de medel som via särskilda anslag är riktade direkt till frivilligförsvaret eller som avdelas ur vissa myndigheters ordinarie anslag. I några fall redovisas medel som ligger utanför utgiftsområde 6 Totalförsvaret, t.ex. de ungdomsbidrag som rör frivillig försvarsverksamhet och som betalas ut via Ungdomsstyrelsen.

Det sammanlagda statliga stödet till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärdnet uppgår således, enligt bilaga 10, till drygt 900 miljoner kronor. Det bör noteras att av dessa tilldelas 535 miljoner kronor hemvärdnet, som ingår i Försvarsmakten. De frivilliga försvarsorganisationerna erhåller årligen organisationsstöd, uppdragsersättning och andra stöd samt stöd till en ungefärlig summa av 370 miljoner kronor.

Som en följd av de oklarheter som nämns ovan går det inte att göra en direkt jämförelse mellan å ena sidan dagens statliga stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och andra organisationer, som verkar inom totalförsvarssektorn och å andra sidan de belopp, som enligt de föreslagna beräkningsnormerna och fördelningskriterierna bör utgå till frivilliga totalförsvarsorganisationer i framtiden. Utredningen bedömer emellertid att den totala belastningen på statsbudgeten inte kommer att öka.

13.3 Ekonomiska konsekvenser av utredningen förslag

Dagens nivåer på de anslag som är särskilt avdelade till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna har i huvudsak varit oförändrade under senare år, samtidigt som totalförsvaret i övrigt varit utsatt för besparingar. Det kan anses vara ett tecken på den vikt som statsmakterna fäster vid den frivilliga försvarsverksamheten. Samtidigt sätter självfallet de snävare budgetramar som myndigheterna disponerar en press även på frivilligförsvaret, eftersom myndigheterna måste göra en total avvägning varvid även uppdragen till frivilligorganisationerna kan påverkas. Frivilligorganisationerna måste samtidigt kunna ges en långsiktig och rimligt stabil grund för sin verksamhet. Organisationsstödet bör utformas mot den bakgrunden och beloppen bör årligen justeras enligt principer som gäller för prisomräkning av övriga försvarsanslag.

Dagens finansieringssystem har inte, enligt utredningens uppfattning, givit den önskade mål- och resultatstyrning som statsmakterna har eftersträvat. För att bättre kunna nå dessa syften har utredningen utformat ett delvis nytt system för styrning och finansiering. Det innebär ett finansieringssystem, som inte bara knyter an till organisationernas omfattning och inriktning utan också till frivilligorganisationernas kompetens och förmåga att medverka i samhällsberedskapen och till hur omfattande deras engagemang är i totalförsvarssammanhang. Vissa av organisationerna kan uppträda som enbart främjande och understödjande organisationer, medan andra kan vara både främjande organisationer och åta sig uppdrag och ingå på olika sätt i samhällets totala beredskapsorganisation.

Finansieringssystemet föreslås bestå av en bidragsdel och en ersättningsdel.

Organisationsstöd föreslås utgå till alla frivilliga totalförsvarsorganisationer och vara indelat i ett grundbidrag, ett ungdomsbidrag och ett kompetensbidrag. Därutöver kan organisationerna söka bidrag för särskilda projekt. Utredningen anger för respektive del de kriterier och beräkningsnormer som bör tillämpas.

Utredningen konstaterar att det i dag saknas generella kriterier och enhetliga principer för beräkning och fördelning av organisationsstödet. Utredningen har vägt flera olika beräknings- och fördelningsmodeller mot varandra. Med ledning av de senaste årens utfall, regeringens budgetförslag och utredningens olika beräkningar bedömer utredningen det vara rimligt att cirka 10 procent

av dagens samlade statliga stöd bör avsättas som en ram för organisationsstöd till de framtida frivilliga totalförsvarsorganisationerna. Det innebär att högst cirka 95 miljoner kronor i dagens penningvärde kommer att utgå i form av organisationsstöd.

Kriteriet för att en organisation skall kunna benämnas frivillig totalförsvarsorganisation är att organisationen informerar sina medlemmar om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret. Att nå ut med denna information innebär, enligt utredningens uppfattning, en bred och stark folkförankring av samhällsberedskapen och totalförsvaret samt att den enskilde medborgarens kunskaper och medvetenhet om sådana frågor stärks. Organisationsstödet bör, enligt utredningens uppfattning, vara långsiktigt och omfatta treårsperioder.

I budgetpropositionen (2000/2001:1) föreslår regeringen att anslaget 6:18 skall omfatta 88,265 miljoner kronor för åren 2001, 2002 och 2003. Om statsmakterna delar utredningens uppfattning att frivillig totalförsvarsverksamhet bör betraktas som en allt viktigare resurs för samhällets säkerhet och beredskap, kan detta innebära att fler organisationer bör beredas möjlighet att ingå i kretsen frivilliga totalförsvarsorganisationer, främst som främjandeorganisationer.

I sådana fall kan kostnaderna för organisationsstödet komma att öka något. Utredningen har bedömt att med ett utökat antal frivilliga totalförsvarsorganisationer kan det totala organisationsstödet komma att öka till omkring 95 miljoner kronor. Detta förutsätter naturligtvis att alla de organisationer som utredningen anser bör ingå också vill det själva. I denna summa ligger även organisationsstöd för medlemmar ur "hemvärnsrörelsen".

I den budgettram som Försvarmakten i dag har avdelat till hemvärdet ingår sannolikt visst stöd, som ges till hemvärnsföreningar. De har ett nära samband med hemvärnsförband som är en del av Försvarmaktens krigsorganisation. Om "hemvärnsrörelsen" kommer att inkluderas i kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer, skulle det möjligen kunna innebära att vissa belopp bör överföras från andra anslagposter till anslaget för organisationsstöd till frivilliga totalförsvarsorganisationer. Om detta stöd läggs till det organisationsstöd om knappt 90 miljoner kronor som i dag utgår till frivilliga försvarsorganisationer, så ligger det totala beloppet på dagens organisationsstöd sannolikt i intervallet 90–95 miljoner kronor.

Enligt utredningens förslag bör en frivillig totalförsvarsorganisation bedriva sin ungdomsverksamhet inom den egna organisationen för att vara berättigad till ungdomsbidrag inom organisationsstödet. Om de organisationer som i dag bedriver ungdomsverksamheten i separata organisationer med bidrag från Ungdomsstyrelsen inordnar den i den frivilliga totalförsvarsorganisationen, kan kostnaderna för totalförsvarets organisationsstöd komma att öka. Utredningen anser dock att bidragsmedel från Ungdomsstyrelsen bör kunna omfördelas till totalförsvarsanslagen. Den totala belastningen på statsbudgeten för organisationsstöd kommer då att påverkas marginellt.

Utredningen vill särskilt framhålla att det för närvarande inte finns ett säkert underlag för att fullt ut tillämpa den modell för fördelning av kompetensbidrag inom ramen för organisationsstödet som bygger på kompetensintyg som föreslås i kapitel 11.

Utredningen anser att den föreslagna modellen är att föredra på sikt, eftersom den bygger på behov av personal med kompetensintyg/avtal och premierar de organisationer som gör konkreta insatser för att höja medlemmarnas användbarhet i samhällsberedskapen. På kort sikt har dock myndigheterna svårigheter att ange sina behov av personal från frivilliga totalförsvarsorganisationer på grund av den omställning som pågår. Frivilligorganisationerna har därmed också svårigheter att ange det antal kompetensbevis som behövs bland medlemmarna för att tillgodose det framtida bemanningsbehovet.

Utredningen konstaterar att det för närvarande är svårt att ge en rimligt säker uppskattning av myndigheters och kommuners samlade behov av frivilliga. Regeringen bör därför ålägga de beredskapsansvariga att lämna ett sådant underlag inom en tvåårsperiod. I avvaktan på detta föreslår utredningen att regeringen under en övergångsperiod bör tillämpa en något modifierad beräkningsnorm, när det gäller kompetensbidraget till frivilliga bemanningsorganisationer.

Utredningen föreslår därför att den del av organisationsstödet som avser kompetensbidrag övergångsvis beräknas enligt en schablonmodell baserad på bemanningsorganisationernas medlemsantal. Bidraget ges till de organisationer som genom uppdrag, från statliga myndigheter och/eller kommuner, skall kompetensutveckla personal som kommer att ingå i olika insatsorganisationer inklusive militära insatsförband, nationella skyddsstyrkor och hemvärn. Syftet med schablonbidraget är att ge

organisationerna möjlighet att utveckla och anpassa sin förmåga att rekrytera och utbilda medlemmar för framtida bemanningsuppdrag.

Utredningen anser att denna schablonmodell för beräkning av kompetensbidrag är enkel och tydlig. Vidare är bidraget, inom ramen för hela organisationsstödet, lätt att administrera och särredovisa vilket underlättar statsmakternas uppföljning och kontroll.

Beräkningen av kompetensbidragen enligt denna modell bygger på en finfördelad klassindelning (se bilaga 9) och ger ett utfall för de enskilda organisationerna, som i huvudsak motsvarar det stöd som i dag utgår. För de organisationer som får större avvikelser bör det övergångsvis kunna utgå särskilda projektbidrag, för att organisationerna skall kunna ställa om sin verksamhet till de nya uppgifter som skall lösas i framtiden.

Utredningens förslag om att inrätta Rådet för frivillig samhällsberedskap syftar bl.a. till att förbättra samverkan mellan de frivilliga totalförvarsorganisationerna. Detta bör, enligt utredningens uppfattning, kunna leda till besparingar i administration m.m. Samtidigt innebär ett inrättande av rådet naturligtvis kostnader. Utredningen har uppskattat kostnaderna för detta till cirka fem miljoner kronor per år – en kostnad som på sikt bör kunna balanseras mot uppnådda rationaliseringsbesparingar och högre effektivitet.

Utredningen har uppskattat att organisationsstödet kommer att fördelas på följande sätt.

– grundbidrag	cirka 10 miljoner kronor
– ungdomsbidrag	cirka 5 miljoner kronor
– Rådet för frivilligsamhällsberedskap	cirka 5 miljoner kronor
– kompetensbidrag	cirka 70 miljoner kronor
Summa årligt organisationsstöd	90–95 miljoner kronor

När det gäller uppdragsersättning innebär utredningens förslag om tydligare mål- och resultatstyrning från uppdragsmyndigheter, att frivilliga totalförvarsorganisationer skall ha full kostnadstäckning för sina uppdrag, dvs. uppdragskostnaderna skall även omfatta alla administrations-, personal- och overheadkostnader som uppkommer i samband med uppdraget. Varje uppdragsgivare bör därmed få

bättre förutsättningar att bedöma vad uppdragen till frivilliga totalförsvarsorganisationer kostar och att precisera uppdragen.

Utredningens förslag bedöms ge bättre förutsättningar att relatera uppdragsersättningar till förväntade prestationer. Det bidrar också till att renodla organisationsstödet och hålla det åtskilt från uppdragsersättningarna. Tydligare inriktningsmål från statsmakterna för frivillig totalförsvarsverksamhet och bättre uppföljning av både organisationsstöd och myndigheternas uppdragsersättningar bör, enligt utredningens bedömning, bidra till att öka kostnadseffektiviteten i den statliga finansieringen av frivillig totalförsvarsverksamhet.

Med utredningens förslag kommer större ansvar att läggas på uppdragsgivande myndigheter och kostnaderna för uppdrag kommer att variera beroende på i vilken grad uppdragsgivande myndigheter tar frivilliga totalförsvarsorganisationer i anspråk. Samtidigt finns det stora möjligheter att behoven av frivilliga i den fredstida samhällsberedskapen ökar, om myndigheter och kommuner lägger kraft på att ta samhällsresursen frivilligförsvaret i anspråk.

På sikt finns det därför mycket som talar för att uppdragsersättningen för frivillig totalförsvarsverksamhet kan komma att öka i omfattning. Samhällsekonomiskt torde det ändå innebära en vinst om så skulle bli fallet.

Beräkningar av de samhällsekonomiska effekterna av frivilligt arbete visar att det årligen i Sverige bedrivs ideellt, oavlönat arbete motsvarande cirka 300 000 heltidsarbeten, till ett uppskattat värde av 70 miljarder kronor.¹ Sektorerna idrott och fritid har flest frivilligarbetare. Även inom sektorn frivillig totalförsvarsverksamhet sker omfattande ideella insatser och verksamheten engagerar många människor. De medel som satsas på frivillig totalförsvarsverksamhet är därför, enligt utredningens uppfattning, väl använda eftersom de ger tillbaka så mycket mer för samhället och de enskilda medborgarna.

Utredningens förslag om informationssatsningar rörande samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar medför kostnader. Kostnaderna för informationsmaterial, som Styrelsen för psykologiskt försvar bör få i uppdrag att utarbeta, bör regleras inom ramen myndighetens normala budgetprocess. Styrelsen för psykologiskt försvar uppskattar initialkostnaderna till cirka 2,5 miljoner kronor. Årskostnaden för att vidmakthålla och successivt aktualisera materialet kan uppskattas till cirka en miljon

¹ *Kommunaktuellt* nr 30 från den 12 oktober 2000.

kronor. För denna kostnad skapas förutsättningar för att bedriva en bred information om samhällsberedskapen och totalförsvaret med utnyttjande av den kompetens som finns inom de frivilliga totalförsvarsorganisationerna.

13.4 Genomförande

13.4.1 Övergripande inriktning

Utredningen föreslår ett styrnings- och finansieringssystem, som inte bara knyter an till organisationernas omfattning och inriktning utan också till frivilligorganisationernas kompetens och förmåga att medverka i samhällsberedskapen samt till hur omfattande deras engagemang är i totalförvarssammanhang. Förslagen syftar till att reglera formerna för det offentliga stödet till frivilliga totalförsvarsorganisationer. Deras deltagande i samhällsberedskapen i fred och krig bör underlättas dels genom det långsiktiga organisationsstöd som statsmakterna riktar direkt till organisationerna, dels genom att beredskapsansvariga instanser åläggs att ta frivilliga i anspråk i så stor utsträckning som möjligt.

Utredningens förslag syftar också till att utveckla förutsättningarna för statsmakternas mål- och resultatstyrning av frivilligförsvaret.

I regeringens årliga regleringsbrev bör anges tydliga verksamhetsmål för och resultatkrav på den frivilliga totalförsvarsverksamheten. Organisationsstödet bör redovisas som en särskild anslagspost i regleringsbrevet. Där bör anges organisationsstödet omfattning och vilka organisationer som är berättigade till sådant stöd. I förberedelserna för och i genomförandet av den ordinarie budgetprövningen bör Rådet för frivillig samhällsberedskap på kort sikt föreslå regeringen och på längre sikt besluta vilka organisationer som är berättigade till organisationsstöd.

För att få en bättre bild över myndigheternas bemanningsbehov, styrning av uppdragsgivandet till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna, kostnader samt hur uppdragsmedlen fördelas är det utredningens uppfattning att någon form av funktionsamordning bör ske på civil sida. Utredningen anser att en lämplig samordningsmyndighet för detta är Överstyrelsen för civil beredskap. Uppdragsersättningar bör inrymmas i de berörda totalförsvarsmyndigheternas anslag och redovisas där.

13.4.2 Tidpunkt för förändringar

Det är många formella regler som skall ändras i samband med genomförandet av utredningens förslag. Det är fråga om införande av eller ändring i författningsstöd, avtal, anslagskonstruktioner, bidragssystem, vidare skall Rådet för frivillig samhällsberedskap organiseras, kansli skall upprättas, m.m. Sammantaget talar detta för att en förändring bör ske vid ett årsskifte.

Utredningen har gjort bedömningen att efter beslut av regering och riksdag om att genomföra förändringen krävs ett års förberedelsestid. Grundat på detta kan följande tids- och åtgärdsplan redovisas.

År 2001

Frivilligorganisationsutredningens betänkande remitteras under våren 2001. Beredningen av ärendet i Regeringskansliet bör resultera i ett ställningstagande i budgetpropositionen eller annan proposition under hösten 2001. Med propositionen som grund kan de praktiska förberedelserna för att genomföra förslagen påbörjas i samarbete med de frivilliga totalförsvarsorganisationerna, Försvarsmakten, Överstyrelsen för civil beredskap och övriga berörda totalförsvarsmyndigheter.

År 2002

År 2002 slutförs förberedelsearbetet. Lokala och regionala samarbetsorgan organiseras i kommuner och län. Rådet för frivillig samhällsberedskap och dess kansli bör successivt ta över den centrala samordningen. Dialoger genomförs mellan frivilligförsvaret och beredskapsansvariga instanser om de uppdrag som frivilligförsvaret skall utföra. Myndigheternas behov av frivilliga klarläggs och kompetensnivåer och former för att utfärda kompetensbevis beslutas.

År 2003

Från och med budgetåret 2003 bör utredningens förslag kunna tillämpas på de frivilliga totalförsvarsorganisationerna och i deras samarbete med beredskapsansvariga samhällsorgan. Kompetensbidrag bör kunna beräknas med ledning av myndigheternas behov av frivilliga och de kompetensbevis som de frivilliga totalförsvarsorganisationerna utfärdar till sina medlemmar. Då kan kompetensbidraget enligt schablonmodellen upphöra och i stället beräknas enligt den av utredningen föreslagna modellen med kompetensintyg.

År 2005

Regeringen bör under året låta utvärdera Rådet för frivillig samhällsberedskap och dess verksamhet.

13.5 Särskilda redovisningar

Kommittéer som tillkallats p.g.a. ett regeringsbeslut och som har ett utredningsuppdrag är enligt 14, 15 §§ kommittéförordningen (1998:1474) skyldiga att redovisa ekonomiska och andra konsekvenser som ett genomförande av kommitténs förslag får för olika samhällsfunktioner och samhällsintressen. I kommittéförordningen nämns bl.a. ekonomiska konsekvenser, kommunal självstyrelse, brottslighet och brottsförebyggande arbete, jämställdhet och integrationspolitik.

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Utredningen föreslår att samverkansformer mellan kommuner och frivilliga totalförsvarsorganisationer utvecklas och att någon form av lokala samverkansråd bildas så att kommuner har möjlighet att ta frivilliga totalförsvarsorganisationer och andra frivilligorganisationer i anspråk vid extraordinära situationer. Utredningen anser att förslagen bör få positiva regionala och lokala effekter genom de förebyggande och direkta insatser som frivilliga kan bidra med inom sina respektive områden.

När kommunerna bildar lokala samarbetsstrukturer, som skulle kunna inrymmas i kommunernas beredskapsplanering, uppstår sannolikt vissa nya kostnader för bl.a. information, utbildning, övningar, administration eller annan stödverksamhet som rör samverkan med frivilliga totalförsvarsorganisationer. Staten bör mot den bakgrunden stödja kommunerna inom ramen för de beredskapsmedel som enligt 2 kap. 6 § lagen (1994:1720) om civilt försvar och 2 kap. 5 § förordningen (1995:128) om civilt försvar tilldelas kommunerna.

Brottslighet och brottsförebyggande arbete

Flera av utredningens förslag syftar till att stödja ungdomsverksamheten i frivilliga totalförsvarsorganisationer och hemvärdet så att ungdomar av båda könen engagerar sig. Ungdomsverksamheten bidrar, enligt utredningens uppfattning, till demokratisk fostran, sociala nätverk mellan ungdomar och kunskap om föreningsliv. Utredningen delar Rikspolisstyrelsens uppfattning, som kommit till uttryck i andra sammanhang, att detta också är en form av brottsförebyggande arbete. Frivilligorganisationernas och hemvärdets ungdomsverksamhet kan erbjuda en innehållsrik och meningsfull sysselsättning för ungdomar, som för huvuddelen kan innebära att de blir medvetna och goda medborgare, som kan ta avstånd från kriminalitet och missbruk.

Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män samt integration

Utredningens förslag om att frivilliga totalförsvarsorganisationer skall informera sina medlemmar om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret, bör bidra till att öka kunskapen om dessa frågor hos både män och kvinnor. Vidare bör utredningens förslag om att utvidga kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer möjliggöra för fler kvinnor att engagera sig inom frivillig totalförsvarsverksamhet.

Utredningens förslag om "hemvärnsrörelsen" som en frivillig totalförsvarsorganisation möjliggör att till "hemvärnsrörelsen" rekrytera både ordinarie och extra hemvärnsmän med kontrakt och andra – veteraner, hemvärnsungdomar eller övriga intresserade i olika medborgargrupper. Det kan vara exempelvis kvinnor och

personer med invandrabakgrund. En sådan bredd i medlemskader kan bli mycket betydelsefull, när bara en liten del av befolkningen tas ut för värnpliktsutbildning i fred. Alla som är med i en hemvärnsförening får dessutom tillgång till viktig information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret.

Den samlade föreningsrörelsen inom frivilligförsvaret skulle alltså kunna vara ett instrument för folkförankring, demokratisk fostran och integrering, och samtidigt utgöra en "varmhållen tillväxtpool" om världsläget skulle försämrats.

14 Utredningens förslag

Utredningen presenterar i kapitlet en sammanställning av de förslag som har lagts i tidigare kapitel. Förslagen är grupperade i funktionsområden.

Övergripande förslag om frivillig totalförsvarsverksamhet

Utredningen föreslår att

den frivilliga totalförsvarsverksamheten anpassas, utvecklas och utformas enligt de behov och förutsättningar som gäller för framtidens totalförsvar. Det ställer nya krav på kompetensutveckling om frivilliga skall kunna användas i extraordinära situationer i hela hotskalan från fred till och med krig,

frivilligorganisationerna utvecklar sin förmåga att ställa upp med resurser utifrån samhällets behov,

kommuner och statliga myndigheter ökar ambitionen att ta frivilliga totalförsvarsorganisationer i anspråk i samhällsberedskapen,

författningsstödet anpassas till totalförsvarets ändrade inriktning så att möjligheterna att utnyttja frivilligorganisationer utökas,

begreppet frivillig försvarsverksamhet omdefinieras och att nuvarande definition av begreppet totalförsvar ses över,

frivilliga totalförsvarsorganisationer indelas i två kategorier; frivilliga främjandeorganisationer och frivilliga bemanningsorganisationer,

nya kriterier införs för vad som definierar en frivillig totalförsvarsorganisation. En lägsta nivå på motprestation bör vara att en sådan organisation bedriver information om samhällets

säkerhet och beredskap samt totalförsvaret till sina egna medlemmar,

nuvarande förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet ersätts av en ny förordning om frivillig totalförsvärsverksamhet,

frivilligförsvärets föreningsverksamhet hålls åtskild från myndigheters ansvarsområde. Det berör särskilt Försvarsmakten och dess hemvärnsförband. Hemvärnsföreningar bör betraktas som en frivillig totalförsvärsorganisation – hemvärnsrörelsen. Denna bidrar i hög grad till totalförsvärets folkförankring och främst Försvarsmaktens personalförsörjning. Offentliga bidrag bör kunna utgå till hemvärnsrörelsen enligt samma normer som för övriga frivilliga totalförsvärsorganisationer.

Mål- och resultatstyrning, uppdragsstyrning m.m.

Utredningen föreslår att

regeringen (Försvarsdepartementet) utformar tydliga inriktningsmål, som uttrycker statsmakternas krav på den frivilliga totalförsvärsverksamheten. Exempel på sådana mål är att bidra till folkupplysningen rörande samhällets hot och risker, att stärka samhällets beredskap att hantera extraordinära situationer eller att förebygga omfattande skadeverkningar på liv, hälsa, miljö och egendom,

dialoger och uppdragsstyrning inom den frivilliga totalförsvärsverksamheten utvecklas och koordineras på ett bättre sätt än i dag. Utredningen föreslår att

organisationsstödet även i fortsättningen renodlas och redovisas för sig,
ersättning för uppdrag även i fortsättningen inbegriper alla kostnader och att uppdrag skall kunna särredovisas,
tydligare, mer konkreta och långsiktiga uppdrag (cirka tre år) utformas i dialoger med statliga myndigheter,
uppdrag grundas på behov,
tydligare och mer funktionella system för uppföljning och utvärdering av genomförda uppdrag utarbetas och att tydliga och mätbara mål sätts upp för uppdragen,

regeringen (Förvarsdepartementet) följer upp hur uppdragsmyndigheterna genomför uppdragsstyrningen, och hur uppdragen uppfyller de av statsmakterna uppställda inriktningsmålen,

regeringen uppdrar åt Förvarsmakten att i samråd med Överstyrelsen för civil beredskap och övriga uppdragsgivande myndigheter samt frivilligförsvarets centrala samarbetsorgan göra en översyn av former för redovisning och återrapportering av frivilligorganisationernas verksamhet och verka för förnklingar. Statsmakternas inriktning av mål- och resultatstyrning bör ligga till grund för en sådan översyn,

regeringen uppdrar åt Överstyrelsen för civil beredskap att göra en behovssammanställning vart tredje år över hur civila, statliga myndigheter och kommuner avser utnyttja frivilliga och att motsvarande redovisning åläggs Förvarsmakten,

regeringen uppdrar åt Överstyrelsen för civil beredskap att dels samordna de civila, statliga uppdragsgivande myndigheternas bemanningsbehov, dels redovisa hur kostnader och uppdrag fördelas mellan olika frivilliga totalförvarsorganisationer,

uppdrag till frivilliga totalförvarsorganisationer skall ha full kostnadstäckning, dvs. uppdragstagarna (frivilliga totalförvarsorganisationer) måste i dialogerna med uppdragsgivarna ange alla administrations-, personal- och övriga overheadkostnader som uppkommer i samband med det enskilda uppdraget.

Samverkan och samordning

Utredningen föreslår att

frivillig totalförvarsverksamhet och frivilliga totalförvarsorganisationer betraktas som en viktig del i den framtida folk rörelsepolitiken, utan att kopplingen till säkerhets- och försvarspolitikerna för den skall försvagas,

frivilligförsvaret, vid sidan av militärt och civilt försvar, betraktas som och ges förutsättningar att utvecklas till en viktig aktör i det framtida totalförsvaret,

det samlade frivilligförsvaret ges en stärkt ställning i förhållande till de statliga och kommunala beredskapsmyndigheterna genom

att markera frivilligförsvaret som både folkrörelse och resurs i samhällsberedskapen,

ett centralt samordningsorgan, Rådet för frivillig samhällsberedskap, inrättas. Rådets huvuduppgift föreslås vara att företräda det samlade frivilligförsvaret i vissa frågor,

Rådet för frivillig samhällsberedskap blir representerat i Totalförsvarets Chefsnämnd och i Försvarsrådet,

staten stödjer kommunerna i deras arbete med att bilda lokala samarbetsstrukturer med frivilligförsvaret. Detta bör till del finansieras med de beredskapsmedel som tilldelas kommunerna enligt 2 kap. 6 § lagen (1994:1720) om civilt försvar och 2 kap. 5 § förordningen (1995:128) om civilt försvar,

kommunens behov av förmågor för att stärka samhällsberedskapen, dvs. kompetenser och resurser ur bl.a. frivilliga totalförsvarsorganisationer, tydliggörs i de beredskapsplaner som skall upprättas enligt 2 kap. 1 § lagen (1994:1720) om civilt försvar och 2 kap. 1 § förordningen (1995:128) om civilt försvar,

regeringen uppdrar åt Överstyrelsen för civil beredskap att utveckla reglerna för fördelning och uppföljning av beredskapsmedel till kommunerna,

länsstyrelserna i förordning (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion får en tydligare roll som samordnande organ gentemot den frivilliga totalförsvarsverksamheten i länet.

Utbildning och kompetensutveckling samt meritvärdering

Utredningen föreslår att

regeringen uppdrar åt Försvarsmakten, Överstyrelsen för civil beredskap, Arbetsmarknadsstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens jordbruksverk och Statens räddningsverk samt frivilligförsvarets centrala samordningsorgan att i samråd se över möjligheterna till samordning av utbildningar inom frivillig försvarsverksamhet och att vid behov föreslå lämpliga åtgärder för ökad samordning och effektivitet,

regeringen uppdrar åt Överstyrelsen för civil beredskap, Försvarsmakten, Värnpliktsrådet, Civilpliktsrådet och frivilligförsvarets centrala samordningsorgan att i samråd utreda dels vilka

utbildningar inom ramen för frivilligförsvaret som skulle kunna tillgodoräknas i samband med mönstring och garantera att den enskilde får rätt att göra värnplikt eller civilplikt, dels vilka krav som bör ställas på sådana utbildningar,

regeringen uppdrar åt Försvarshögskolan att i samråd med frivilligförsvarets centrala samordningsorgan utreda kriterier för meritvärdering av utbildningar inom frivillig försvarsverksamhet och hur sådana utbildningar kan relateras till likartade utbildningar i samhället i övrigt.

Materieförsörjning

Utredningen föreslår att

Försvarsmakten alltjämt ansvarar för att utbildning och utrustning av frivilliga i krigsorganisationens förband uppfyller de krav som Försvarsmakten ställer. Försvarsmakten svarar för kostnaderna för denna verksamhet och ger uppdrag till behöriga totalförsvarsorganisationer att rekrytera och bemanna sådana förband,

respektive myndighet, som har överlämnat överskottsmateriel eller annan materiel till en frivillig totalförsvarsorganisation, efter överlämnandet inte har några åtaganden för underhåll och reparationer. Dessa åtaganden åvilar respektive frivillig totalförsvarsorganisation,

Försvarsmakten och respektive frivillig bemanningsorganisation får i uppdrag att genom avtal eller överenskommelser reglera hur förbandsmateriel, som Försvarsmakten tillhandahåller de frivilliga bemanningsorganisationerna och hemvärnet, kan användas vid insatser i den fredstida samhällsberedskapen,

uppdragsgivande kommun eller myndighet som tar frivilliga totalförsvarsorganisationer i anspråk vid insatser i den fredstida samhällsberedskapen, eller för utbildning/övning för sådana insatser, bör svara för uppkomna kostnader för användning av utrustning, fordon m.m.

Traditioner och minnen

Utredningen föreslår att

totalförsvarets myndigheter och organisationer svarar för sin respektive interna historiska dokumentation och traditionsbevarande verksamhet samt kostnader för detta,

Statens försvarshistoriska museer ges ett utvidgat tillsyns- och kvalitetsansvar för traditions- och minnesbevarande verksamhet inom totalförsvaret,

regeringen uppdrar åt Statens försvarshistoriska museer att i samråd med Försvarsmakten och Statens sjöhistoriska museer utforma styrande riktlinjer för hur totalförsvarsinriktad traditions- och minnesbevarande verksamhet skall bedrivas i berörda föreningar, organisationer och myndigheter,

läns- respektive hembygdsmuseerna på regional och lokal nivå genom överenskommelser med Statens försvarshistoriska museer, Statens sjöhistoriska museer och Försvarsmakten anförtros uppgiften att tydliggöra och värda även totalförsvarets kulturarv och att göra denna samhällssektor känd och förankrad hos breda medborgargrupper. Totalförsvarets myndigheter och frivilliga totalförsvarsorganisationer skall understödja den minnesbevarande verksamheten och medverka vid insamling, dokumentation och information,

Sveriges Hembygdsförbund medverkar i arbetet med traditioner och minnen från hela totalförsvaret.

Information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret

Utredningen föreslår att

regeringen uppdrar åt Styrelsen för psykologiskt försvar att i samråd med frivilligförsvarets centrala samordningsorgan, Försvarsmakten, Överstyrelsen för civil beredskap, Statens räddningsverk och Totalförsvarets pliktverk utarbeta ett informationspaket om information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret som stöd för frivilliga totalförsvarsorganisationer. Uppdraget bör bedrivas i samverkan med Civilpliktsrådet, Värnpliktsrådet och i anslutning till det sam-

arbete mellan Försvarsmaktens rekryteringscentrum och frivilliga försvarsorganisationer som nyligen inletts.

Förmåner

Utredningen föreslår att

staten på motsvarande sätt som i dag ansvarar för förmånsystemen (ersättningar, försäkringar m.m.), när frivilliga tas i anspråk vid höjd beredskap, vid statlig räddningstjänst och internationella fredsfrämjande eller humanitära insatser,

systemet med dagersättning och dagpenning gäller även i fortsättningen för frestdida utbildnings-, övnings- och kompetensutvecklingsinsatser för frivillig personal, som är krigsplacerad eller kommer att bli det under ett anpassningsskede. Detta ersättningssystem bör liksom i dag vara knutet till förmåner för totalförsvarspliktiga,

instruktörer inom frivillig försvarsutbildning får rätt att betrakta bostaden som tjänsteställe, enligt förslag i betänkandet (1999:94) från Utredningen om avdrag för ökade levnads-kostnader m.m.,

när Försvarsmakten kommenderar yrkesofficerare eller reservofficerare, som är inkallade för tjänstgöring, såsom instruktörer till frivillig försvarsutbildning eller i uppdragsdialoger åtar sig att tillhandahålla instruktörer, behåller yrkesofficerarna och reservofficerarna Försvarsmakten som arbetsgivare. De får därmed ersättning som statsanställda. Om däremot en frivillig totalförsvarsorganisation utnyttjar en yrkesofficer eller en reservofficer efter frivilligt åtagande, svarar frivilligorganisationen för resor, kost, logi m.m. för instruktören. Den tid som en sådan instruktör ägnar åt frivillig totalförsvarsverksamhet skall inte betraktas som ordinarie arbetstid för instruktören i fråga. Utgångspunkt för förmånsberäkningarna föreslås vara instruktörens ordinarie mantalsskrivningsort,

regeringen ger Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap i uppdrag att i enlighet med utredningens förslag och i samråd utfärda erforderliga interna tillämpningsföreskrifter till förordning (1994:522) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning,

frågan om ledighet från ordinarie arbetsplats, då en frivillig tas i anspråk för andra insatser i fred än räddningstjänst, i första hand löses lokalt genom avtal/överenskommelse mellan den frivillige, kommunen/myndigheten och arbetsgivaren (arbetsmarknadens parter),

frågan om rätt till ledighet för förtroendevalda i första hand löses genom överenskommelser mellan frivilligorganisationen, berörd myndighet och berörd arbetsgivare. Om detta inte är möjligt tillämpas en ny bestämmelse i förordningen om förmåner till frivilliga,

kompetensutvecklings-, utbildnings- och övningsverksamhet, som erfordras för frivilliga som planeras tas i anspråk som kommunal förstärkningsresurs, bekostas med delar av de beredskapsmedel som kommunerna tilldelas enligt förordningen om civilt försvar,

kommuner ansvarar för förmånssystemen (ersättningar, försäkringsskydd m.m.), när kommunen tar frivilliga i anspråk vid andra insatser i fred än räddningstjänst. Det bör lämnas stort utrymme för lokala variationer med hänsyn till rådande förutsättningar och förhållanden,

principerna och nivåerna för ersättning enligt räddningstjänstagen (1986:1102) och räddningstjänstförordningen (1986:1107) bör vara vägledande för kommunernas och de statliga myndigheternas ersättning till frivilliga, som tas i anspråk vid andra insatser än räddningstjänst i fredstid.

Finansiering

Utredningen föreslår att

ett nytt system för fördelning av organisationsstöd till frivilliga totalförsvarsorganisationer införs,

organisationsstödet indelas i grundbidrag, ungdomsbidrag och kompetensbidrag. Under en treårig övergångsperiod föreslår utredningen en annan fördelningsmodell för kompetensbidraget, i form av en schablonmodell baserad på bemanningsorganisationernas medlemsantal,

kriterier fastställs för respektive bidrag inom organisationsstödet,

det av utredningen föreslagna Rådet för frivillig samhällsberedskap tilldelas vissa myndighetsuppgifter och på sikt rätten att fördela organisationsstödet till frivilliga totalförsvarsorganisationer,

regeringen (Försvarsdepartementet) i det årliga budgetarbetet, på förslag av Rådet för frivillig samhällsberedskap, fastställer dels vilka organisationer som skall ingå i kretsen frivilliga totalförsvarsorganisationer, dels totalsumman av organisationsstöd som skall utgå,

regeringen uppdrar åt berörda totalförsvarsmyndigheter, främst Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap, att lämna underlag till Rådet för frivillig samhällsberedskap för fördelning av organisationsstöd till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna,

kostnaderna för Rådet med kansli finansieras inom ramen för utgiftsområde 6 Totalförvar, anslag 6:18 Stöd till frivilliga försvarsorganisationer inom totalförsvaret.

Författningsstöd

Utredningen föreslår att

texten i följande författningar revideras, enligt utredningens förslag i kapitel 12:

- förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet,
- förordning (1994:523) om förmåner till frivilliga,
- förordning (1997:147) om förmåner till hemvärnsmän,
- förordning (1997:1258) med länsstyrelseinstruktion,
- hemvärnsförordningen (1997:146),
- förordning (2000:278) om gåvor och överföringar av överskottsmateriel hos Försvarsmakten,
- förordning (FFS 1987:8) om frivillig tjänstgöring vid Försvarsmakten,

följande nya författningar införs, enligt utredningens förslag i kapitel 12:

- lag (2001:XX) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Rådet för frivillig samhällsberedskap,

förordning (2001:XX) om statsbidrag och representation rörande frivillig totalförsvarsverksamhet,

utredningens definitioner av frivillig totalförsvarsverksamhet, frivillig totalförsvarsorganisation och totalförsvar beaktas, då ställning skall tas till de förslag som kommer att lämnas av Utredningen om översyn av räddningstjänstlagen m.m. (Fö 1999:03), Sårbarhets- och säkerhetsutredningen (Fö 1999:04) och Personalförsörjningsutredningen (Fö 1999:05).

Särskilt yttrande

Av Lars Frisk / Generalmajor, Försvarsmakten

Utredningen lämnar i vissa avseenden förslag som jag finner angeläget att särskilt kommentera.

Rådet för frivillig samhällsberedskap

Utredaren föreslår att ett Råd för frivilligverksamheten, med vissa myndighetsuppgifter, inrättas för att ge frivilligförsvaret bättre förutsättningar att åstadkomma en bättre samordning av och större tyngd i för frivilligförsvaret gemensamma angelägenheter. Jag delar utredarens uppfattning att det är angeläget att så sker men anser att det kan åstadkommas på ett mindre kostnadskrävande och framför allt på ett sätt som kan upplevas stå i samklang med frivilligverksamhetens inneboende demokratiska styrningssätt. Jag förordar således i stället att dagens organ för central samordning och samverkan, Frivilligorganisationernas samarbetskommitté (FOS), ges ett större inflytande och tydlighet. Detta kan åstadkommas genom att FOS ges inflytande motsvarande utredarens förslag och att regeringskansli och myndigheter använder FOS som prioriterad remissinstans i frågor som påverkar frivilligförsvaret. FOS skulle också på detta sätt få ett stort inflytande för utformning och fördelning av organisationsstöd.

Hemvärnsrörelsen

Enligt min uppfattning finns det redan i dag en tydlig gränsdragning mellan den föreningsverksamhet som å ena sidan hemvärnsföreningarna och frivilligorganisationerna bedriver och å andra sidan den verksamhet som Försvarsmakten ansvarar för. Detta upplevs inte som ett problem inom Försvarsmakten och jag

tycker det är oklart vad som motiverar utredarens förslag i detta avseende.

Hemvärnsföreningarna skulle i detta avseende kunna jämföras med andra personalföreningar inom Försvarsmakten dvs. organiserade direkt som resultat av Försvarsmaktens organisation. Jag anser därför inte att offentligt stöd skall ges till dessa föreningar på samma sätt som till frivilliga totalförsvarsorganisationer

Styrning av stöd och uppdrag/Finansiering

Utredaren vill ytterligare renodla vad som är organisationsstöd och vad som är att betrakta som uppdrag. Det är angeläget att statsmakterna enligt utredarens förslag uttalar vilka kriterier som skall gälla för organisationsstöd och uppdrag. Jag ser emellertid en väsentlig nackdel att separera ansvaret för styrning av organisationsstödet från uppdragsstyrningen. Det finns ett ömsesidigt beroende mellan stöd och uppdrag vilket ökar risken för att resurserna inte används rationellt eller att orättvisor uppstår. Denna helhetssyn har, utanför regeringskansliet, myndigheterna Försvarsmakten och ÖCB de bästa förutsättningarna att utöva.

Ett sätt att minska denna starka koppling mellan stöd och uppdragsstyrning är att stödet endast omfattar det föreslagna grundbidraget och inte omfattar beställning av utbildning och kompetenser.

Figurförteckning

- Figur 2.1 Tidigare och nuvarande anslagsbeteckningar för frivillig försvarsverksamhet
- Figur 2.2 Försvarsmaktens behov av avtalspersonal år 2000
- Figur 2.3 Försvarsmaktens bedömda behov av frivilliga med avtal från frivilliga försvarsorganisationer samt hemvärnsmän med kontrakt
- Figur 2.4 Försvarsmaktens fördelning av organisationsstöd år 2000 (tkr)
- Figur 2.5 Försvarsmaktens fördelning av uppdragsmedel år 2000 (tkr)
- Figur 2.6 Överstyrelsen för civil beredskaps fördelning av organisationsstöd år 2000 (tkr)
- Figur 2.7 Arbetsmarknadsstyrelsens fördelning av uppdragsmedel år 2000 (tkr)
- Figur 2.8 Statens räddningsverks fördelning av uppdragsmedel år 2000 (tkr)
- Figur 2.9 Socialstyrelsens fördelning av uppdragsmedel år 2000 (tkr)
- Figur 2.10 Den enskildes ersättning i relation till inkomst
- Figur 3.1 Nya definitioner av begreppen frivillig försvarsverksamhet och frivillig försvarsorganisation
- Figur 3.2 Ny definition av begreppet totalförsvaret
- Figur 3.3 Personalkategorier i hemvärdet – tillgång och behov
- Figur 5.1 Organisation av FIG-grupp i Örnsköldsviks kommun
- Figur 5.2 Skiss över organisation av lokalt samverkansråd
- Figur 5.3 Sammanfattning av de tre alternativen till central samordningsform
- Figur 6.1 Struktur för rekrytering, ungdomsverksamhet och utbildning
- Figur 8.1 Försvarsmaktsanknuten museiverksamhet

- Figur 8.2 Uppgifter och aktörer i traditionsvården inom Försvarsmakten
- Figur 8.3 Uppgifter och aktörer i en nedläggningssituation
- Figur 10.1 Principer för ersättning och försäkring inom frivilligförsvaret
- Figur 11.1 Fördelning av organisationsstöd till frivilliga försvarsorganisationer från anslaget D6 år 2000 (tkr)
- Figur 11.2 Fördelning av uppdragsmedel till frivilliga försvarsorganisationer från anslagen A1, B1, B3 och B6 år 2000 (tkr)
- Figur 11.3 Indelning i storleksklasser för grundbidrag
- Figur 11.4 Indelning i storleksklasser för ungdomsbidrag
- Figur 11.5 Indelning i storleksklasser för kompetensintyg
- Figur 11.6 Indelning i storleksklasser för kompetensbidrag under övergångsperioden

Kommittédirektiv

Den frivilliga försvarsverksamhetens framtida inriktning och uppgifter inom totalförsvaret Dir.
1999:95

Beslut vid regeringssammanträde den 18 november 1999.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall lämna förslag om den frivilliga försvarsverksamhetens framtida inriktning och uppgifter inom totalförsvaret. I uppdraget ingår att

- utreda vilken roll den frivilliga försvarsverksamheten skall ha i framtiden inom totalförsvaret,
- utreda den frivilliga försvarsverksamhetens betydelse och uppgifter vid situationer där vårt land hotas av eller blir utsatt för ett väpnat angrepp,
- utreda vilken roll de frivilliga försvarsorganisationerna skall ha när det gäller att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred,
- utreda de frivilliga försvarsorganisationernas möjligheter att medverka i internationell verksamhet,
- utvärdera och vid behov föreslå ett nytt system för den statliga finansieringen av frivilligorganisationerna med hänsyn till ny inriktning och nya uppgifter och även föreslå en ändamålsenlig prioritering vid tilldelning av medel. Vid utvärderingen skall utredaren särskilt undersöka i vilken mån det nu gällande finansieringssystemet möjliggjort resultatstyrning av verksamheten och vid behov hur ett framtida förändrat finansieringssystem skall utformas för att förbättra möjligheterna till resultatstyrning,
- utreda möjligheterna att rekrytera till de frivilliga försvarsorganisationerna samt hemvärnet så att dessa kan lösa de uppgifter eller krav totalförsvaret ställer,
- utreda och vid behov föreslå förändringar som rör ersättningar, försäkringar, utrustning, materiel samt frivilligavtalets för-

- hållande till ordinarie arbetsgivare för frivilliga, hemvärnsmän och frivilliga instruktörer samt
- utreda behov av och former för förstärkning av de frivilliga försvarsorganisationerna med materiel som framledes avvecklas från Försvarsmakten.

Den frivilliga försvarsverksamhetens uppgifter i dag

Den frivilliga försvarsverksamheten omfattar militära och civila frivilliga försvarsorganisationer samt hemvärdet.

De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet regleras i förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet. Enligt förordningen avses med frivillig försvarsverksamhet sådan verksamhet som främjar totalförsvaret och som omfattar försvarsuppläsning samt rekrytering och utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret.

Hemvärdets verksamhet regleras bl.a. i hemvärnsförordningen (1997:146).

De frivilliga försvarsorganisationerna medverkar, var och en på sitt sätt, till den del av totalförsvarets samlade verksamhet som baseras på anställningsavtal eller pliktlagstiftning. I samarbete med berörda myndigheter rekryterar, informerar och utbildar de frivilliga försvarsorganisationerna frivilliga för beredskaps- och krigsorganisationen samt vidareutbildar personal inom totalförsvaret.

Redan i samband med den ändrade inriktning av totalförsvaret som lades fast i 1996 års totalförvarsbeslut (prop.1996/97:4, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109) förutspåddes de frivilliga försvarsorganisationerna få förändrade uppgifter och förutsättningar. Detta främst mot bakgrund av reduceringen av den militära grundorganisationen och användningen av totalförvarsresurser för att dels genomföra internationella fredsfrämjande och humanitära insatser, dels stärka samhällets samlade förmåga att möta svåra påfrestningar på samhället i fred.

I den totalförvarspropositionen framhöll regeringen bl.a. att de frivilliga försvarsorganisationerna genom sitt starka engagemang och sin breda kompetens inom skilda områden i samhället utgör en viktig resurs för landets försvar. Regeringen ansåg det vara en tillgång för landet att ha ett folkförsvar där var och en efter sin förmåga och kunskap bidrar till landets försvar.

Behovet av en utredning

Ändrad inriktning av totalförsvaret påverkar den frivilliga försvarsverksamheten

I regeringens propositioner 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar och 1999/2000:30 Det nya försvaret konstateras att det förändrade omvärldsläget måste innebära en ändrad inriktning och struktur för landets framtida försvar. Under de närmaste tio åren är ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige inte möjligt att genomföra så länge Sverige har en grundläggande försvarsförmåga. Vi kan däremot inte avskriva väpnade angrepp mot begränsade mål i Sverige. Inriktningen av det militära och civila försvaret har utgått från hotet om ett väpnat angrepp i form av en militär invasion. Det militära försvaret skall alltmer utvecklas mot en insatsorganisation, som främst skall bestå av krigsförband för att försvara landet mot ett väpnat angrepp, hävda territoriell integritet samt kunna delta i internationell fredsfrämjande och humanitär verksamhet.

Regeringen anser att förmågan att lösa de operativa uppgifterna, inom militärt respektive civilt försvar, är av betydande vikt för vår förmåga att motstå begränsade angrepp till exempel i form av sabotageattacker eller med fjärbekämpningsvapen. Det är av stor vikt att den frivilliga försvarsverksamhetens roll förnyas i takt med totalförsvaret i övrigt och att denna verksamhet utvecklar nya förmågor och kompetenser för att kunna bidra till vår förmåga att möta nya hot och risker.

Totalförsvarets ändrade inriktning innebär ett behov av nya förmågor och kompetenser. Detta innebär att de prioriteringar, förmågor och satsningar på kompetensutveckling som gäller för totalförsvaret också påverkar de frivilliga försvarsorganisationerna.

Hemvärnet är en del av Försvarsmakten. Med sin anpassade beredskap utgör hemvärnet en viktig resurs vid väpnat angrepp samt kan stödja samhället i fred såväl vid svåra påfrestningar som vid mer normala händelser inom till exempel räddningstjänsten. Förnyelse av hemvärnet måste ske i samma takt som övriga delar av Försvarsmaktens kompetens breddas och fördjupas.

Såväl militärt som civilt försvar måste kunna anpassas till nya säkerhetspolitiska lägen i omvärlden inom ett år och tillväxt skall kunna ske inom en period om fem till tio år. Därutöver skall det

alltid finnas en förmåga att genomföra förändringar om och när förutsättningarna ändrats.

När det gäller inriktningen av planeringen inom civilt försvar anger regeringen i prop. 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar och prop. 1999/2000:30 Det nya försvaret att civilt försvar på kort tid skall kunna utveckla en sådan förmåga hos viktiga samhällsfunktioner att samhället kan motstå mer omfattande insatser av fjärrstridsmedel och begränsade luftrörliga insatsstyrkor. Det civila försvaret skall även på längre sikt kunna bidra till den samlade förmågan att möta ett väpnat angrepp genom såväl mer omfattande militära operationer som nya typer av väpnade angrepp.

Användning av frivilliga försvarsresurser i beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred

Enligt lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap skall totalförsvarsresurser utformas så att de även kan användas för att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred. Dessa resurser skall även kunna användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

Mot bakgrund av bl.a. det vidgade säkerhetsbegreppet beslutade riksdagen våren 1997 om en ambition för beredskapen mot svåra fredstida påfrestningar med anledning av propositionen Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred (prop. 1996/97:11, bet. 1996/97:FöU5, rskr. 1996/97:203). Enligt propositionen är det bl.a. inom områdena nedfall av radioaktiva ämnen, kemikalieolyckor och utsläpp av farliga ämnen till sjöss, allvarlig smitta och svåra störningar i viktiga infrastruktursystem, till exempel elförsörjning, telekommunikationer och försörjning med vatten, särskilt viktigt med en god beredskap.

Frågan om finansiering av de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet

Vad gäller den statliga finansieringen av de frivilliga försvarsorganisationerna gäller fr.o.m. år 1994 ett system som har till syfte att ge organisationerna möjligheter att verka i en större ekonomisk

trygghet och stabilitet än tidigare. Detta sker genom att en del av de belopp som tilldelas organisationerna blir relativt oberoende av eventuella fluktuationer i utbildningsverksamheten.

Genom införandet av systemet avsåg regeringen även att förtydliga de frivilliga försvarsorganisationernas ställning som enskilda frivilliga sammanslutningar samt ge dem ökad självständighet. Ett annat syfte med det nya finansieringssystemet var att ge statsmakterna bättre möjligheter till resultatstyrning.

Systemet innebär att statliga medel till de frivilliga försvarsorganisationerna utgår dels som stöd till organisationerna i form av statsbidrag, dels som ersättning för den utbildning som bedrivs inom organisationerna för att tillgodose behov inom olika delar av totalförsvaret.

Statsbidragsdelen avser bidrag till organisationernas ledning och administration till rekrytering och försvarsupplysning och finansieras genom ett särskilt anslag under sjätte utgiftsområdet. Den andra delen avser de frivilliga försvarsorganisationernas utbildningsverksamhet och finansieras från sjätte utgiftsområdets anslag till funktionerna Befolkningsskydd och räddningstjänst, Arbetskraft samt Hälso- och sjukvård inom det civila försvaret samt från Försvarsmaktens anslag Förbandsverksamhet och beredskap m.m. inom det militära försvaret.

Regeringen beslöt i november 1996 om direktiv till en särskild utredare med uppgift att pröva gällande finansieringssystem för tilldelning av statliga medel för de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet (dir. 1996:102). Utredaren skulle även föreslå förändringar av finansieringssystemet med inriktning mot att organisationerna skulle tilldelas statliga medel i förhållande till den betydelse respektive organisation bedömdes ha för totalförsvaret.

Utredaren lämnade i betänkandet Totalförsvaret och frivilligorganisationerna – uppdrag, stöd och ersättning (SOU 1997:70) förslag till ett delvis nytt finansieringssystem. Detta finansieringssystem innebär att de frivilliga försvarsorganisationerna bör tilldelas statligt stöd i förhållande till organisationernas förmåga att verka för totalförsvaret vid, i angelägenhetsordning, väpnat angrepp, under en anpassningsperiod, svåra påfrestningar på samhället i fred och internationella insatser. Regeringen har anslutit sig till utredarens förslag i skrivelse till riksdagen (skr. 1997/98:4) hösten 1997.

Överstyrelsen för civil beredskap föreslår, i en skrivelse till regeringen i oktober 1998, att den gällande prioriteringsordningen vid bedömning av respektive frivillig försvarsorganisations betydelse ändras så att de civila frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet inriktas mot en omedelbar förmåga att medverka vid svåra påfrestningar på samhället i fred och vid internationella insatser samt en förmåga att på sikt kunna medverka till personalförsörjningen inom totalförsvaret inför ett väpnat angrepp.

Användning av frivilliga försvarsorganisationer i internationell fredsfrämjande och humanitär verksamhet

De frivilliga försvarsorganisationerna bedriver sedan några år ett samarbete med motsvarande verksamheter i de baltiska länderna. Syftet med samarbetet är att stödja dessa länders uppbyggnad av ett försvar under demokratisk kontroll. Under år 1999 har organisationerna på uppdrag av regeringen kartlagt intresse och behov av sådant samarbete även från Polens och från Rysslands sida.

Uppdraget

Den särskilde utredaren skall lämna förslag om den frivilliga försvarsverksamhetens framtida inriktning och uppgifter inom totalförsvaret.

Utredaren skall i sitt arbete utgå från vad regeringen framfört i propositionen (1998/99:74) Förändrad omvärld – omdanat försvar samt prop. 1999/2000:30 Det nya försvaret om totalförsvarets framtida inriktning.

Följande frågor och områden skall behandlas.

- *Den frivilliga försvarsverksamhetens roll i det framtida totalförsvaret.*

Det i regeringens propositioner 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar och prop. 1999/2000:30 Det nya försvaret redovisade förändrade omvärldsläget kommer att innebära ändrad inriktning och struktur för vårt lands försvar. Det militära försvaret kommer alltmer att utvecklas mot en insatsorganisation. Denna organisation skall främst bestå av krigsförband och vara

dimensionerad för att försvara landet mot väpnat angrepp, hävda territoriell integritet samt kunna delta i internationell fredsfrämjande och humanitär verksamhet. Det är därför av betydande vikt att militärt respektive civilt försvar har en förmåga att lösa de operativa uppgifter som behövs för att motstå begränsade angrepp till exempel i form av sabotageattacker eller med fjärrbekämpningsvapen. I takt med dessa förändringar inom totalförsvaret är det av stor vikt att även den frivilliga försvarsverksamhetens roll inom totalförsvaret förnyas, så att dess kompetens och förmåga kan bidra till att möta hot och risker.

- *Den frivilliga försvarsverksamhetens betydelse och uppgifter vid situationer där vårt land hotas av eller blir utsatt för ett väpnat angrepp. Analysen skall avse dels ett väpnat angrepp i nuvarande omvärldsläge, dels ett sådant angrepp som föregåtts av en så kallad anpassningsperiod.*

Det nya säkerhetspolitiska läget och den härmed förändrade inriktningen av vårt lands totalförsvaret innebär att såväl militärt som civilt försvar måste ha förmåga att kunna anpassas till nya säkerhetspolitiska lägen i vår omvärld inom ett år. Tillväxt skall kunna ske inom en period om fem till tio år. För en situation där de säkerhetspolitiska förutsättningarna ändras skall det härutöver alltid finnas en förmåga att genomföra förändringar.

- *Den frivilliga försvarsverksamhetens betydelse för samhällets förmåga att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred.*

Enligt lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap skall totalförsvarets resurser utformas så att de även kan användas för att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred. Dessa resurser skall även kunna användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

- *De frivilliga försvarsorganisationernas möjligheter att medverka i internationell verksamhet.*

De frivilliga försvarsorganisationerna bedriver i dag ett samarbete med motsvarande verksamheter i de baltiska länderna med syfte att stödja dessa länders uppbyggnad av ett försvar under demokratisk kontroll. För år 1999 har de frivilliga försvarsorganisationerna på

uppdrag av regeringen genomfört en kartläggning av behov och intresse av ett sådant samarbete även från Polens och Rysslands sida. I uppdraget skall ingå att belysa framtida inriktning och avgränsning av samarbetet samt formerna för detta.

Den fredsfrämjande och humanitära verksamheten är en av totalförsvarets viktigaste uppgifter och det är därför av vikt att även de frivilliga försvarsorganisationernas möjligheter att bidra utreds.

- *Frågan om nuvarande system för den statliga finansieringen av de frivilliga försvarsorganisationerna i relation till ny inriktning och nya uppgifter för de frivilliga försvarsorganisationerna.*

I samband med tidigare utredning av de frivilliga försvarsorganisationernas finansieringssystem (dir. 1996:102) angav regeringen att utredaren, förutom att pröva gällande finansieringssystem, även skulle föreslå förändringar av finansieringssystemet med inriktning mot att organisationerna skulle tilldelas statliga medel i förhållande till den betydelse respektive organisation bedömdes ha för totalförsvaret. Regeringen anslöt sig till utredarens förslag vilket innebär att de frivilliga försvarsorganisationerna skall tilldelas statligt stöd i förhållande till organisationernas förmåga att verka för totalförsvaret vid, i angelägenhetsordning, väpnat angrepp, under en anpassningsperiod, svåra påfrestningar på samhället i fred och internationella insatser.

- *Det av Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap lämnade förslaget till fördelningsprinciper vid myndigheters fördelning av statsbidraget till de frivilliga försvarsorganisationerna.*

Mot bakgrund av ovan redovisade prioriteringsprinciper vid tilldelning av statsbidrag till de frivilliga försvarsorganisationerna gav regeringen Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap i 1998 års regleringsbrev uppdraget att vidareutveckla principer för tilldelning av dessa medel. Myndigheternas förslag har lämnats till regeringen den 22 februari 1999.

- *I vilken mån det nu gällande finansieringssystemet möjliggjort resultatstyrning av verksamheten samt hur ett framtida, förändrat finansieringssystem skall utformas för att utveckla möjligheterna till resultatstyrning, med utgångspunkt från den frivilliga försvarsverksamhetens roll i det framtida totalförsvaret.*

Gällande system för finansiering av de frivilliga försvarsorganisationerna infördes år 1994 och hade till syfte att ge organisationerna möjligheter att verka i en större ekonomisk trygghet och stabilitet än tidigare. Systemet skulle även förtydliga de frivilliga försvarsorganisationernas ställning som enskilda frivilliga sammanlutningar samt ge dem ökad självständighet. Det var även viktigt att ge statsmakterna möjligheter till resultatstyrning. Utredaren bör ta del av planerat utvecklingsarbete inom Regeringskansliet vad gäller resultatstyrning av statsbidrag till folkrörelser och föreningsliv.

- *Möjligheterna att rekrytera till de frivilliga försvarsorganisationerna samt hemvärdet så att dessa kan lösa de uppgifter och uppfylla de krav totalförsvaret ställer.*

Rekryteringen till hemvärdet och de frivilliga försvarsorganisationerna har varit av stor betydelse för förmågan att lösa de operativa uppgifterna, inom det militära och civila försvaret. Detta gäller även deras roll för den folkliga förankringen. Det är av särskild vikt att rekryteringen till hemvärdet och de frivilliga försvarsorganisationerna kan säkerställas till den kvantitativa och kvalitativa nivå som befinns lämplig.

- *Frågor om ersättningar, försäkringar, utrustning, materiel samt frivilligavtalets förhållande till ordinarie arbetsgivare för frivilliga, hemvärnsmän och frivilliga instruktörer.*

För att verksamheten skall kunna bedrivas på ett lämpligt sätt och med beaktande av de särskilda förutsättningar för fullgörande av tjänstgöring som frivilliga, hemvärnsmän och frivilliga instruktörer har är det av stor vikt att regler för ersättningar, försäkringar, utrustning, materiel samt dessa gruppers förhållande till ordinarie arbetsgivare utreds och vid behov förändras.

- *Behovet av och formerna för förstärkning av de frivilliga försvarsorganisationerna med materiel som framledes avvecklas från Försvarsmakten.*

Det kan finnas behov av att förstärka de frivilliga försvarsorganisationerna med materiel eller andra resurser. För att detta skall vara möjligt måste bl.a. behovet, kostnader, ansvar, utbildning samt förvaring utredas. Sådana resurser kan till exempel utgöras av materiel som Försvarsmakten framledes kan komma att avveckla.

Utredaren skall samråda med övriga pågående utredningar inom totalförsvarets personalförsörjningsområde såsom Utredningen om översyn av totalförsvarspliktens tillämpning och andra pliktfrågor (dir. 1997:106, dir. 1998:49 och 1999:85) samt Utredningen om översyn av Försvarmaktens personalförsörjning (dir. 1999:84). Utredaren skall även samråda med utredningen om principer för bättre helhetssyn vid planering för civilt försvar och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred (dir. 1999:63).

Författningsreglering

Om behov finnes skall utredaren lämna förslag till nödvändiga författningsändringar.

Redovisning av uppdraget m.m.

Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 december 2000. En delredovisning av arbetsläget skall ske senast den 1 augusti 2000.

Utredaren skall bedriva sitt arbete i samverkan med Försvarmakten och Överstyrelsen för civil beredskap.

Utredaren skall hålla Försvarsberedningen och berörda totalförsvarsmyndigheter samt de frivilliga försvarsorganisationerna informerade om sitt arbete och ge dem tillfälle att framföra synpunkter.

(Försvarsdepartementet)

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om den frivilliga försvarsverksamhetens framtida inriktning och uppgifter inom totalförsvaret

**Dir.
2000:25**

Beslut vid regeringssammanträde den 30 mars 2000.

Sammanfattning av uppdraget

Utöver tidigare beslutade direktiv (dir. 1999:95) skall i uppdraget även ingå att:

- utreda om militära traditioner och militärkulturhistorisk verksamhet kan utvecklas och bevaras inom ramen för den frivilliga försvarsverksamheten samt
- utreda vilka organisationer som bör inordnas i den frivilliga försvarsverksamheten. Utredaren skall i detta avseende lämna förslag till nödvändig författningsreglering.

Bakgrund

Med stöd av regeringens bemyndigande den 18 november 1999 (dir. 1999:95) tillkallade chefen för Försvarsdepartementet den 18 november 1999 en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag om den frivilliga försvarsverksamhetens framtida inriktning och uppgifter inom totalförsvaret. Utredningen skall enligt direktiven vara slutförd senast den 31 december 2000.

Uppdraget

Flera frivilliga grupper och organisationer genomför i dag ett omfattande arbete för att bevara militära traditioner och militärkulturhistorisk verksamhet. Dessa grupper har ofta samverkat och

genomfört evenemang tillsammans med bl.a. Försvarsmakten. Dessa evenemang har en betydelsefull roll när det gäller folkförankringen och möjligheten att skapa en positiv bild av landets försvarsverksamhet.

Det är angeläget att pröva möjligheten att utveckla dessa grupper och organisationers arbete, t.ex. genom att, inom ramen för hemvärnets verksamhet, organisera någon form av samordnings- och stödfunktion.

Utredaren skall därför pröva den frivilliga försvarsverksamhetens, främst hemvärnets, möjligheter att bidra till att utveckla och bevara militära traditioner och militärkulturhistorisk verksamhet i samverkan med övriga aktörer inom totalförsvaret.

De frivilliga försvarsorganisationerna har sedan lång tid bedrivit ett omfattande och värdefullt arbete inom ramen för landets försvarsverksamhet. Förändrade krav och behov inom denna verksamhet kommer att innebära förändringar när det gäller de organisationer som skall ingå i den frivilliga försvarsverksamheten. För en del uppgifter kan behovet av stöd från den frivilliga försvarsverksamheten ha minskat, för andra uppgifter kan det finnas nya behov av stöd från den frivilliga försvarsverksamheten. Exempel på nya behov kan t.ex. vara frivillig försvarsverksamhet till stöd för totalförsvaret och internationella fredsfrämjande insatser. Andra områden kan t.ex. vara personalvård och krishantering. Det är angeläget att utreda hur förändringar i den frivilliga försvarsverksamheten påverkar behovet av resurser.

Utredaren skall mot denna bakgrund bedöma vilka organisationer som enligt förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet skall tillhöra den kategori frivilligorganisationer som ingår i den frivilliga försvarsverksamheten. I uppdraget ingår att lämna förslag till nödvändig författningsreglering.

Redovisning av uppdraget

Tidpunkten för när uppdraget skall redovisas flyttas fram. Utredningen skall i sin helhet vara slutförd senast den 28 februari 2001. En delredovisning av arbetsläget skall ske senast den 1 september 2000.

(Försvarsdepartementet)

Utredningens intervjuer och kontakter

Frivilligorganisationsutredningen har under arbetets gång haft kontakt med ett stort antal myndigheter, organisationer och privatpersoner. Dessa återfinns i nedanstående lista. Personliga kontakter och intervjuer markeras med *. Övriga kontakter har skett via brev, e-post, fax eller telefon.

Frivilliga försvarsorganisationer och andra frivilligorganisationer

Befälsföreningen Militärtolkar*
Centralförbundet för Befälsutbildning*
Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund*
Flygvapenfrivilligas Riksförbund*
Fredsbaskrarna Sverige*
Frivilliga Automobilkårens Riksförbund*
Frivilliga Flygkåren*
Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund*
Frivilliga radioorganisationen*
Frivilliga Skytterörelsen*
Förbundet Fältpostbefäl*
Förbundet Sveriges Reservofficerare, SVEROF*
Förbundet Sveriges Ungdomsbrandkärer*
Försvarets Fältartistförening*
Försvarets Personaltjänstförbund*
Hemvärnsbefälets riksförbund*
Kustjägarveteranerna*
Riksförbundet Sveriges lottakärer*
Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska Föreningar*
Sjöräddningssällskapet*
Sjövärnskårens Riksförbund*
Svenska Blå Stjärnan*
Svenska Brandförsvarsföreningen*

Svenska Brukshundklubben*
 Svenska Fallskärmsförbundet*
 Svenska Flottans Reservofficersförbund*
 Svenska Livräddningssällskapet*
 Svenska Pistolskytteförbundet*
 Svenska Sportskytteförbundet*
 Svenska Röda Korset*
 Svenska Värnpliktofficersförbundet*
 Sveriges Civilförsvarsförbund*
 Sveriges Kvinnliga Bilkarers Riksförbund*
 Sveriges Hembygdsförbund*
 Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund*
 Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund*
 Totalförsvarets Psykförsvarsförbund*

Myndigheter, organisationer, politiska ungdomsförbund och övriga

Myndigheter

Arbetarskyddsverket
 Arbetsdomstolen
 Arbetsgivarverket
 Arbetsmarknadsstyrelsen*

ansvar för funktionen *Arbetskraft* omfattande arbetskraftsförsörjning, arbetsmarknadsutbildning, arbetarskydd, arbetsmarknadstvister

Banverket
 Civilbefälhavaren i Södra civilområdet
 Civilbefälhavaren i Mellersta civilområdet
 Civilbefälhavaren i Norra civilområdet
 Elsäkerhetsverket
 Exportkreditnämnden
 Finansinspektionen

ansvar för funktionen *Finansiella tjänster*

Fiskeriverket
 Försvarsmakten*

Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 14
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 15
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 17
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 23
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 31
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 32
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 43
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 44
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 47
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 51
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 52
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 53
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 53
 Försvarsområdesbefälhavaren i Fo 63
 Försörjningskommissionen
 Generaltullstyrelsen
 Institutet för framtidsstudier
 Kommerskollegium

Ansvar för funktionen
Utrikeshandel

Krigsförsäkringsnämnden
 Kustbevakningen
 Lantmäteriverket

ansvar för funktionen *Land-
 skaps- och fastighetsinforma-
 tion*

Luftfartsverket
 Läkemedelsverket
 Länsstyrelsen i Stockholms län
 Länsstyrelsen i Uppsala län
 Länsstyrelsen i Södermanlands län
 Länsstyrelsen i Östergötlands län
 Länsstyrelsen i Jönköpings län
 Länsstyrelsen i Kronobergs län
 Länsstyrelsen i Kalmar län
 Länsstyrelsen i Gotlands län
 Länsstyrelsen i Blekinge län
 Länsstyrelsen i Skåne
 Länsstyrelsen i Hallands län
 Länsstyrelsen i Västra Götalands
 län*
 Länsstyrelsen i Värmlands län
 Länsstyrelsen i Örebro län

Länsstyrelsen i Västmanlands län	
Länsstyrelsen i Dalarnas län	
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	
Länsstyrelsen i Västernorrlands län*	
Länsstyrelsen i Jämtlands län	
Länsstyrelsen i Västerbottens län	
Länsstyrelsen i Norrbottens län	
Militärbefälhavaren i Södra militär- området	
Militärdistriktsstaben i Södra militär- området*	
Militärbefälhavaren i Mellersta militärområdet	
Militärbefälhavaren i Norra militär- området	
Militärkommando Gotland	
Naturvårdsverket	
Post- och telestyrelsen	ansvar för funktionerna <i>Post- befordran</i> och <i>Telekommuni- kationer</i>
Riksförsäkringsverket	ansvar för funktionen <i>Social- försäkring m.m.</i> omfattande administration av socialför- säkringen samt arbetslöshets- och tjänstegrupplivförsäkring
Rikspolisstyrelsen	ansvar för funktionen <i>Ord- ning och säkerhet m.m.</i> om- fattande upprätthållande av allmän ordning och säkerhet
Riksskatteverket	ansvar för funktionen <i>Skatte- och uppbördsväsende</i>
Riksåklagaren	
Rättsmedicinalverket	
Sjöfartsverket	
Smittskyddsinstitutet	
Socialstyrelsen*	ansvar för funktionen <i>Hälso- och sjukvård m.m.</i> omfattande hälso- och sjukvård, social- tjänst, miljö- och hälsoskydd

Statens energimyndighet	ansvar för funktionen <i>Energi-försörjning</i> omfattande försörjning med bränslen, drivmedel, elkraft
Statens förlikningsmannaexpedition	
Statens försvarshistoriska museer*	
Statens invandrarverk	ansvar för funktionen <i>Flyktingverksamhet</i>
Statens jordbruksverk*	ansvar för funktionen <i>Livsmedelsförsörjning m.m.</i> omfattande försörjning med livsmedel inkl. vatten, reglerings- och ransoneringsåtgärder avseende livsmedel, livsmedelshygien, civil veterinärverksamhet
Statens järnvägar	
Statens kriminaltekniska laboratorium	
Statens kärnkraftinspektion	
Statens livsmedelsverk	
Statens pensionsverk	
Statens räddningsverk*	ansvar för funktionen <i>Befolkningskydd och räddningstjänst</i>
Statens strålskyddsinstitut	
Styrelsen för psykologiskt försvar*	ansvar för funktionen <i>Psykologiskt försvar</i>
Svenska Kraftnät	ansvar för delfunktionen <i>Elförsörjning</i>
Sveriges geologiska undersökning	
Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	
Totalförsvarets pliktverk*	
Ungdomsstyrelsen	
Vägverket	

Överstyrelsen för civil beredskap*

ansvar för funktionerna *Civil ledning, Transporter* omfattande transportsamordning, transporter via järnväg, landsväg, flyg, till sjöss samt väg- och banhållning samt *Försörjning med industrivaror*

Organisationer och föreningar

Allmänna Försvarsföreningen*
 Centraförbundet Folk och Försvar*
 Civilpliktsrådet*
 Förbundet för Sveriges folkförsvar*
 Föreningen Sveriges Sjöfart & Sjöförsvar*
 Försvarsfrämjandet*
 Kungliga Krigsvetenskapsakademien
 Kungliga Örlogsmannasällskapet
 Landstingsförbundet*
 Svenska Kommunförbundet*
 Svenska Lokaltrafikföreningen*
 Värnpliktsrådet*

Politiska ungdomsförbund

Centerpartiets Ungdomsförbund
 Grön Ungdom
 Kristdemokratiska Ungdomsförbundet
 Liberala Ungdomsförbundet
 Moderata Ungdomsförbundet
 Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund
 Ung Vänster

Övriga

Arbetsgruppen Frivilligförsvaret i Utveckling (Ag FU)	
Docent Wilhelm Agrell	Lunds universitet
Avdelningsdirektör Anders Bergvall*	Överstyrelsen för civil beredskap
Carl Bildt	
Informationschef Peter Birgersson	Strömstads kommun, medverkade i utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Bollnäs kommun	Kommunstyrelsens ordförande
Chefrådgivare Göran Bäckstrand	Svenska Röda Korset
Hovrättsassessor Michael Cervin	Malmö tingsrätt, medverkade i utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Beredskapssamordnare Conny Christoffersson	Malmö stad, medverkade i utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Försvarsberedningen*	
Försvarsutskottet*	Representanter för samtliga partier
Departementssekreterare Mari Granath	Enheten för kulturarvsfrågor, Kulturdepartementet
Räddningschef Håkan Hagström	Strömstads kommun, medverkade i utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Överbefälhavare, general Johan Hederstedt*	Försvarsmakten
Överste 1 Ulf Henricsson	
Civilingenjör Sven Hugosson*	
Departementsråd Gunhild Lindström*	Länsstyrelsenheten, Finansdepartementet
MKO Hemvärnsråd*	
Enhetschef Magnus Lindell*	Sida

Överste Göran Lindqvist Kommunalråd Erland Landqvist* Departementssekreterare Curt-Olof Mann	Södra Militärdistriktet Strömstads kommun Kulturdepartementet, medverkade i utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Generaldirektör Lennart Myhlback Regional rådgivare Christina Nelke	Rädda Barnen, Mellanösternprogrammet
Räddningschef Lars Nyman	Ånge kommun, medverkade i utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Överste Bo Pellnäs Utbildningskonsult Björn Pettersson* Rikshemvärnsavdelningen* Jurist Stefan Roos* Sundsvalls kommun*	Hemvärnschef, Rådmansö
Docent Lars Svedberg* Head of Delegation Sten Swedlund Professor Carl-Olof Ternryd	Sida Representanter för kommunkansliet och räddningstjänsten Sköndalsinstitutet Svenska Röda Korset Kungliga Krigsvetenskapsakademien, moderator vid utredningens seminarium på Försvarshögskolan den 19 oktober 2000
Professor Peter Wallensteen Kommendör Lars Wedin Generalmajor Mats Welff*	Uppsala universitet Försvarsmakten Rikshemvärnschef

Ekonomie doktor Filip Wijkström	Handelshögskolan i Stockholm
Örnsköldsviks kommun*	Representanter för kommunledningen och kommunkansliet

Mallar för inhämtande av skriftligt underlag

Utredningen har skrivit till ett stort antal frivilligorganisationer och beredskapsmyndigheter för att få in skriftligt underlag till utredningens fortsatta arbete. För att strukturera underlaget på lämpligt sätt har respektive organisation och myndighet ombetts svara enligt nedanstående mallar.

Mall för frivilliga försvarsorganisationer och andra frivilligorganisationer

Utredningen önskar få underlag från frivilligorganisationerna enligt nedanstående frågemall. Vi vore tacksamma att få underlaget dels skriftligt, dels på diskett (PC). Redovisningen enligt nedanstående punkter bör vara så kortfattad som möjligt, gärna i punktform där det går.

1. Medlemmar

Antal medlemmar i organisationen 2000-01-01

Utveckling och trender: Redovisning av medlemstal enligt ovanstående punkt för åren 1985, 1990 och 1995.

Medlemsfördelning (om möjligt), vad beträffar ålder, kön, geografisk spridning, avtal/inte avtal (i förekommande fall)

Ungdomsverksamhet, i förekommande fall: Vilken ålder riktar den sig till? Omfattning? Vad innehåller den? Hur finansieras den?

Rekrytering av nya medlemmar: Hur och hur mycket?

2. Verksamhet (2000-01-01)

Huvudsakliga uppgifter, enligt stadgar (motsv.). Tyngdpunkt i Er verksamhet?

Utbildning: Hur mycket? Vad omfattar utbildningsverksamheten? Hur ofta genomförs utbildningar? Var (kursgårdar etc.)? Hur genomförs utbildningar?

Övningsverksamhet: Typ av övning, materiel och materieförsörjning?

Försvarsupplysning: Vad omfattar den? Till vem/vilka riktas den? Hur genomförs den (t.ex. via kurser, medlemsblad, hemsida)?

Finansiering av verksamheten: Statliga medel, ersättning, medlemsavgifter, övriga avgifter m.m., omfattning samt fördelning av dessa olika intäktsformer?

Samverkan med andra frivilligorganisationer: Med vilka? Hur mycket? Vad samverkar man om?

Myndigheter: Vilka är centrala? Hur ser Ni på dem och på statlig styrning av frivilligorganisationer?

Samverkan med kommuner, landsting och länsstyrelser?

Internationell verksamhet: Medverkan i sådan? Var sker den internationella verksamheten? Vad omfattar den (i tid, antal personer m.m.)? Hur ofta genomförs den? Hur fungerar samordning, styrning, finansiering?

3. Organisation (2000-01-01)

Inre struktur (t.ex. styrelse, administration, regional-lokal nivå). Geografisk spridning.

Kursgårdar: Äger organisationen kursgård? Hur många? Var finns de? Hur finansieras kursgårdarna?

4. Den framtida rollen

Hur ser Ni på Er framtida roll?

Hur definierar Ni begreppet totalförsvaret?

Vad kan organisationen bidra med för kompetens och hur bör den enligt Er användas i det framtida totalförsvaret (vid väpnat angrepp, svåra påfrestningar på samhället i fred, internationell verksamhet)?

Behöver Ni få andra/tydligare definierade uppgifter i det framtida totalförsvaret? I så fall vilka?

Vilka befogenheter har Er organisation? Vilka befogenheter bör den ha?

Ändrade former för samordning, styrning, finansiering (fördelningsprinciper)? Vad är bra i dag, och vad behöver ev. ändras?

Vad i Er verksamhet skall finansieras med statliga medel? Vad skall finansieras på annat sätt?

Kan och/eller behöver stödet och styrningen från myndigheter utvecklas?

Finns det exempel på områden där samverkan med kommuner, landsting och länsstyrelser skulle kunna utvecklas?

Hur kan en framtida givande samverkan mellan frivilligorganisationer se ut? Vilka områden kan man i så fall samverka på?

Hur kommer er framtida inre struktur (organisation, nivåer m.m.) att utformas?

Om det föreligger ett stort rekryteringsbehov, hur planerar Ni att åtgärda det?

Kan systemet för ersättningar, avtal med arbetsgivare m.m. utvecklas, i så fall hur och på vilket sätt?

Har Ni behov av materiel från Försvarmakten, i så fall vilken och hur mycket?

Mall för myndigheter inom beredskapsområdet

Utredningen önskar få underlag från myndigheterna enligt nedanstående frågemall. Vi vore tacksamma att få underlaget dels skriftligt, dels på diskett (PC). Redovisningen enligt nedanstående punkter bör vara så kortfattad som möjligt, gärna i punktform där det går.

1. Behov av frivilliga och frivilliga försvarsorganisationer

Vilka behov har myndigheten av frivilliga och frivilligorganisationer i dag? Hur ser behovet ut?

Vilka behov ser myndigheten av frivilliga och frivilligorganisationer i framtidens totalförsvaret, relaterat till huvuduppgifterna för militärt respektive civilt försvar?

Vilken kompetens kan organisationerna bidra med?

Vilka krav ställer myndigheterna på en frivillig försvarsorganisation?

Kriterier för att bedöma och värdera frivilligorganisationerna (inför fördelning av statliga medel), bör dessa ändras och i så fall hur?

Myndighetens uppfattning om frivilligorganisationernas samarbete med kommuner, landsting och länsstyrelser?

Myndighetens möjligheter till stöd med materielförsörjning?

Plikt eller frivillighet: Synpunkter på principer för att människor deltar i totalförsvaret? Bör pliktområdet utökas eller bör frivillighet bli mer framträdande?

2. Finansiering

Omfattning av statliga medel till organisationerna?

Granskning/revidering av organisationernas verksamhet och ekonomi? Vem utför detta?

Synpunkter på finansieringen så som den är utformad i dag?

Vad skall finansieras med statliga medel? Vad skall finansieras på annat sätt?

Systemet med avtalstecknande med enskilda och ersättningar: Synpunkter och kommentarer?

3. Styrning

Principer för styrning, planering, målformulering, återrapportering från organisationerna m.m. Synpunkter?

Fördelning av ansvar mellan myndigheter, organisationer, kommuner, landsting och länsstyrelser? Synpunkter?

Författningsreglering: Är den över lag funktionell och ändamålsenlig? Om inte, vad behöver ändras och på vilket sätt? Synpunkter på frivilligförordningen (1994:524)?

Styrning av och dialoger med frivilligorganisationerna: Kan detta förbättras och i så fall hur?

Finns avtal eller annan form överenskommelse mellan myndigheter och frivilligorganisationerna? Hur ser sådana i så fall ut? (Skicka kopia, om möjligt).

Frivilliga försvarsorganisationer och andra frivilliga organisationer

I bilagan ges en kortfattad beskrivning av de 24 organisationer som i dag definieras som frivilliga försvarsorganisationer enligt förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet. Därutöver beskrivs hemvärnet, fem rikstäckande organisationer under Centralförbundet för Befälsutbildning samt ytterligare ett antal organisationer som enligt utredningens uppfattning skulle kunna ingå i kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer. Beskrivningarna bygger på fakta från organisationerna själva och på intervjuer med respektive organisation. Organisationerna presenteras för tydlighetens skull i bokstavsordning.

Allmänna Försvarsföreningen

Allmänna Försvarsföreningen bildades år 1890 för att *söka skapa en levande och kraftig övertygelse om behovet av att stärka och utveckla vårt försvar*. År 1968 gick Allmänna Försvarsföreningen samman med Riksförbundet för Sveriges Försvar. I dag är Allmänna Försvarsföreningen medlem i Centralförbundet Folk och Försvar och samverkar med Frivilligorganisationernas Samarbetskommitté (FOS). Allmänna Försvarsföreningen deltar i dag som obunden förening i den säkerhets- och försvarspolitiska debatten på olika sätt och anordnar årligen ett 50-tal arrangemang över hela landet (föredrag, diskussioner, spel och studiebesök). Föreningen har också en egen tidning, "Vårt försvar" som utkommer fyra gånger per år, och en debattsida på sin hemsida. Allmänna Försvarsföreningen omfattar 13 länsorganisationer, en central stämma, en central styrelse och ett centralt kansli i Stockholm. De cirka 2 000 enskilda medlemmarna finns över hela landet, med tyngdpunkt i Göteborg och Stockholm samt den samverkande Föreningen för Göteborgs försvar.

Befälsföreningen Militärtolkar

Befälsföreningen Militärtolkar är en rikstäckande förening under Centraförbundet för befälsutbildning. Föreningen har som huvuduppgifter att bedriva försvarsupplysning samt att rekrytera, utbilda och vidareutbilda frivilliga tolkar för Försvarsmakten. Varje sommar anordnar Befälsföreningen Militärtolkar en tvåveckorskurs i ryska och polska. Därutöver anordnas ett antal språkkurser och förhörskurser på Försvarets Tolkskola. Föreningen anordnar också ett antal seminarier med föredragshållare, primärt för föreningens medlemmar och i andra hand allmänheten. Den internationella verksamheten kommer att utvecklas i framtiden. Befälsföreningen Militärtolkar är en rikstäckande förening med drygt 350 medlemmar, antalet har varit tämligen konstant under en längre tid.

Befälsföreningen Militärtolkar ser framtida uppgifter i att samverka med andra frivilligorganisationer samt med civila och militära myndigheter. Föreningen skulle t.ex. kunna vara en resurs vid övningar eller hålla förberedande kurser om språk, seder, politiska system m.m. i länder dit Försvarsmakten eller civila myndigheter skall skicka personal.

Centraförbundet för Befälsutbildning

Centraförbundet för Befälsutbildning är en befälsutbildande organisation som i första hand vänder sig till värnpliktigt befäl, reservofficerare och hemvärnsbefäl inom Armén och Kustartilleriet. Utbildningens övergripande syfte är att komplettera den obligatoriska militära utbildningen och att bibehålla samt utveckla målgruppernas kompetens. Förbundet bedriver också försvarsupplysning och har en omfattande ungdomsverksamhet. Centraförbundet för Befälsutbildning består av 28 FBU-förbund (Frivillig Befälsutbildning) och cirka 260 lokala föreningar. Under riksförbundets paraply finns också fem rikstäckande, i praktiken självständiga, förbund som här redovisas separat. Dessa är Befälsföreningen Militärtolkar, Förbundet Fältpostbefäl, Försvarets Fältartistförening, Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund och Totalförsvarets Psykförsvarsförbund. Centraförbundet för Befälsutbildning har totalt drygt 36 000 medlemmar och antalet har varit tämligen konstant under 1990-talet. I medlemsantalet ingår medlemmarna i Befälsföreningen Militärtolkar, Försvarets

Fältartistförening, Förbundet Fältpostbefäl, Totalförsvarets Hälso- och skyddsförbund och Totalförsvarets Psykförsvarfsförbund.

Centralförbundet för Befälsutbildning ser positivt på framtiden eftersom behovet av frivillig befälsutbildning för försvarets huvuduppgifter bedöms öka när Försvarmakten minskas och repetitionsövningar m.m. blir färre. Utbildning kommer att bli en viktigare profilfråga.

Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund

Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund har till uppgift att rekrytera och utbilda, befodringsutbilda och kompletteringsutbilda frivilliga för deras krigsbefattningar som flygfältsingenjörer eller flygfältstekniker inom Flygvapnet. Därutöver skall Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund bedriva försvarsupplysning. Organisationens medlemmar kommer alla från bygg- och anläggningsbranschen, de har alla avtal och är krigsplacerade men har i dag ingen egentlig uppgift annat än i händelse av höjd beredskap eller krig. Det behövs år 2000 omkring 750 personer med avtal. Riksförbundet har 694 medlemmar år 2000, vilket är en minskning sedan mitten av 1980-talet. Riksförbundet består av tre föreningar och en gemensam förbundsstyrelse.

Flygfältsingenjörsföreningarnas Riksförbund ser framtida uppgifter i att kunna biträda hela totalförsvaret med sin kompetens, och även utnyttja den vid internationella militära och civila insatser. Det kan gälla t.ex. minröjning, vägbyggnad och uppbyggnad av infrastruktur.

Flygvapenfrivilligas Riksförbund

Flygvapenfrivilligas Riksförbund bildades ur äldre föreningar år 1962 och har till uppgift att bedriva utbildning (krigs-/kompetensuppgifter, instruktörer, befodrings- och kompletteringsutbildning m.m.), medlemsvårdande aktiviteter, försvarsupplysning och ungdomsverksamhet. Utbildningen riktar sig mot medlemmar verksamma inom Flygvapnets basförband och/eller luft- och markobservationssystemet LOMOS. Flygvapenfrivilligas Riksförbund samverkar med flera andra frivilligorganisationer beträffande utbildning. Internationellt verkar förbundet i Norden, Estland och Polen. Medlemsantalet är år 2000 cirka 11 500, varav cirka 2 400

med avtal. Medlemsantalet har ökat sedan mitten av 1980-talet. Förbundet består av ett centralt kansli och elva flygvapenförbund.

Flygvapenfrivilligas Riksförbund ser positivt på framtiden eftersom förbundets specialområden, främst LOMOS och BAS 2004, förstärks i det nya försvaret, samtidigt som det finns behov av att bibehålla kompetens hos krigsplacerade och värnpliktiga samt därför att ungdomsverksamheten kontinuerligt ökar i omfattning.

Fredsaskrarna Sverige

Fredsaskrarna Sverige är en rikstäckande förening, ursprungligen en kamratförening som nu vill erkännas som frivillig försvarsorganisation. Fredsaskrarna Sverige utbildar kamratstödjare och bedriver kris- och kamratstödjande verksamhet för personer som har gjort FN-tjänst eller annan likvärdig utlandstjänst. Enligt ett avtal med Försvarsmakten skall Fredsaskrarna Sverige även stödja dem som inte är medlemmar i föreningen. Det finns 24 specialutbildade kamratstödjare i föreningen. Föreningen har sedan en tid tillbaka kontakt med Regina Birkehorn, författare till boken Att komma hem – från FN-tjänst, som tjänstgör vid Etiska Institutet i Uppsala. Syftet med kontakten är att redan före den planerade starten av utbildningar på förbunds nivå få in etiska regler och bestämmelser med riktlinjer för hur kamratstödsarbetet skall bedrivas. Därutöver värder föreningen FN-traditioner och samverkar både nationellt och internationellt med liknande organisationer. Medlemsantalet har stigit kraftigt sedan mitten av 1980-talet och uppgår nu till cirka 5 600 personer.

Fredsaskrarna Sverige ser kris- och kamratstöd som en viktig verksamhet i framtiden. Försvarsmaktens internationella insatser skall öka i omfattning vilket ökar behovet av kris- och kamratstöd. Det är också tänkbart att Fredsaskrarna Sverige kan erbjuda sina tjänster åt civila, t.ex. personal från Statens räddningsverk, som tjänstgjort utomlands. En annan viktig framtidsuppgift är att sprida information om FN och utlandstjänst på skolor.

Frivilliga Automobilkårens Riksförbund

Frivilliga Automobilkårens Riksförbund har till uppgift att rekrytera och utbilda frivilliga som genom avtal tjänstgör som motorfordonsförare åt totalförsvaret vid höjd beredskap och i krig. Frivilliga Automobilkårens Riksförbund utbildar också instruktörer och funktionärer med avtal, bedriver försvarsupplysning och ställer frivilliga till samhällets förfogande i fredstid. Frivilliga Automobilkårens Riksförbund består av 27 kårer. Dessa är självständiga ekonomiska enheter med redovisningsskyldighet gentemot Riksförbundet som leder verksamheten genom mål- och ramstyrning. I kärstyrelserna ingår representanter för åkerinäringen, trafiklärare, yrkesförare och ombudsmän för Svenska Åkeriförbundet och Transport. Samverkan är större med transportnäringen än med Försvarsmakten. Frivilliga Automobilkårens Riksförbund har drygt 12 000 medlemmar, varav cirka 10 800 med avtal. Antalet medlemmar har ökat sedan mitten av 1980-talet.

Frivilliga Automobilkårens Riksförbund ser en framtida roll i att bibehålla nuvarande verksamhet och att skapa fungerande nätverk med både transportnäringen, andra frivilligorganisationer och kommuner. Förbundet vill också inrikta sig på fortbildning av civila yrkesförare, t.ex. om farligt gods eller körning under svåra förhållanden.

Frivilliga Flygkåren

Frivilliga Flygkåren (FFK) har till uppgift att rekrytera och utbilda medlemmar, och att genom frivilligavtal ställa dem till räddningstjänstens, civila försvarsmyndigheters och Försvarsmaktens förfogande såväl i fred som i krig. I krig lyder den civila delen (CF-grupperna) av FFK under länsstyrelserna och den militära delen (MD-flygggrupperna) utgör en del av hemvärnet inom Försvarsmakten. Därutöver bedriver FFK totalförsvarsupplysning och medverkar i flygsäkerhetsarbete. Cirka 50 procent av verksamheten utgörs under fredstid av uppdragsflyg där FFK regelbundet (flera gånger per vecka) sedan mer än tio år flyger på uppdrag åt myndigheter och andra aktörer. Uppdragsflyget får inte vara kommersiellt. Resterande 50 procent av verksamheten är uppdrag från huvudmyndigheten Statens räddningsverk, Överstyrelsen för civil beredskap och Försvarsmakten för utbildning, krigsplacering

och övningar. FFK samverkar med ett flertal andra frivilligorganisationer samt med kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter.

FFK har år 2000 omkring 2 200 medlemmar, varav drygt 1 000 med avtal. Medlemmarna har ökat i antal sedan mitten av 1980-talet. Kåren består av 23 flygavdelningar och en central kärstab. Organisationen äger inga egna flygplan. I stället hyrs flygplan in från, i första hand, de flygklubbar där medlemmarna bedriver annan ideell flygverksamhet. FFK ser positivt på framtiden eftersom det finns ett ökande behov av flygresurser inom ett flertal områden, bl.a. flygräddning, skogs- och havsövervakning, flygfotografering m.m. för räddningstjänst och andra myndigheter. FFK är ett etablerat och växande komplement i många olika samhällsfunktioner.

Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund

Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund bildades år 1929 och har till huvuduppgift att rekrytera, utbilda och kompletteringsutbilda motorcykelordonnanser för krigsplacering i totalförsvaret (främst hemvärdet med avtal om tjänstgöring) samt att bedriva försvarsupplysning. Organisationen skall också kunna ställa sina medlemmar till samhällets förfogande i fredstid och under höjd beredskap. Uppdragen åt det militära och civila försvaret kommer från Försvarmakten respektive Överstyrelsen för civil beredskap. Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund arbetar också med trafiksäkerhetsfrågor, bedriver tävlingsverksamhet och har ungdomsverksamhet. Organisationens struktur kommer troligen att förändras från år 2002 genom att den centrala styrelsen och de 30 lokala kårerna kompletteras med åtta regionala förbund. År 2000 har Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund 5 099 medlemmar, varav cirka 1 000 med avtal. Det totala avtalsbehovet är omkring 1 700. Efter några år med minskande antal medlemmar ökar nu antalet igen, både totalt och antalet frivilligavtal.

Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund ser framtida uppgifter i att utbilda egna instruktörer med förordnande vid Försvarets Motorskola för att stödja Försvarmakten, att utöka deltagandet i militära och civila internationella insatser samt att

utveckla samverkan med andra frivilligorganisationer och kommuner.

Frivilliga radioorganisationen

Frivilliga radioorganisationen bildades år 1946 och har bl.a. till uppgift att bedriva försvarsupplysning, rekrytera och utbilda frivilliga för avtalstecknande och krigsplacering, ställa personal och sambandsmateriel till samhällets förfogande och bedriva ungdomsverksamhet. Frivilliga radioorganisationen genomför uppdragsutbildning åt Försvarsmakten (Armén, Flygvapnet och Marinen, sambandspersonal och -befäl i hemvärnet) samt åt Överstyrelsen för civil beredskap och Socialstyrelsen (personal för samband inom länsstyrelser och landsting). Organisationen verkar också i Lettland och Litauen. Frivilliga radioorganisationen är organiserat i 27 regionala förbund och cirka 120 lokala föreningar. År 2000 har organisationen omkring 7 700 medlemmar, varav cirka 2 900 med avtal. Antalet medlemmar har varit i princip oförändrat under lång tid.

Frivilliga radioorganisationen ser framtida uppgifter i att upprätthålla kunskaper i telegrafi inom Försvarsmakten, att repetitionsutbilda personal för Försvarsmaktens ledningssystem och att vid behov förstärka ledningssystem inom kommuner, länsstyrelser och landsting, att vara en ledande frivilligorganisation även inom IT-området och att tillsammans med myndigheter arbeta för ett mindre sårbart samhälle.

Frivilliga Skytterörelsen

Frivilliga Skytterörelsen bildades år 1860 och har till uppgift att bedriva skytte med gevär, korthållsgevär, luftgevär, kulsprutepistol och automatkarbin. Skytteinstruktörer utbildas för en återtagningssituation åt Försvarsmakten. Frivilliga Skytterörelsen består av ett centralförbund, 27 länsförbund och drygt 1 300 lokala skytteföreningar. Medlemsantalet är år 2000 cirka 90 000. Huvuddelen av verksamheten genomförs i förbunden och föreningarna på 300-meters- och 200-metersbanor (cirka 1 200 st.), på korthållsbanor (cirka 500 st.) och i skjuthallar (cirka 3 000 st.). Flertalet av dessa ägs av Frivilliga Skytterörelsen. Därutöver genomförs många fältskjutningar. Frivilliga Skytterörelsen erhåller statligt stöd från

Försvarsmakten för underhåll m.m. av skjutbanorna. Stödet delas med Svenska Pistolskytteförbundet och Svenska Sportskytteförbundet.

Frivilliga Skytterörelsen samverkar nationellt med Försvarsmakten, kommuner, m.fl. i första hand om miljöfrågor (buller och bly) och utbildningsfrågor samt med andra frivilligorganisationer, främst de andra skytteorganisationerna och hemvärnet. Frivilliga skytterörelsen administrerar också besiktningen av skjutbanor genom Statens skytteombud, med ett ombud i varje förbund. Internationellt samarbetar Frivilliga skytterörelsen främst med Norge, Danmark och Finland samt Polen och de baltiska länderna (de sistnämnda med statliga Baltikummedel kanaliserade genom Försvarsmakten). Frivilliga Skytterörelsen ser som sin framtida roll att kombinera folkrörelsen, folksporten och folkförsvartanken och att utbilda människor i vapenhantering för att därigenom aktivt medverka till totalförsvarets folkförankring.

Förbundet Fältpostbefäl

Förbundet Fältpostbefäl bildades i sin nuvarande form år 1960 och det är ett rikstäckande förbund under Centralförbundet för befälsutbildning. Huvuduppgiften är att bedriva försvarsupplysning samt att rekrytera och utbilda frivillig fältpostpersonal ingående i Försvarsmakten. Förbundet har drygt 700 medlemmar och antalet har minskat de senaste åren. Det krävs enligt förbundets stadgar anställning i Posten för att bli medlem. Fältpostverksamheten bygger på den kompetens medlemmarna har i sina ordinarie arbeten, oftast som postkassörer. Årligen anordnas både centrala och regionala kurser. Fältpostfunktionen omfattar hantering av försändelser och kassaservice. Förbundet Fältpostbefäl medverkar också i internationella insatser, vilket ger värdefulla övningstillfällen.

Förbundet Fältpostbefäl står inför förändringar bl.a. eftersom Post- och telestyrelsen har av sagt sig ansvaret för fältposten och överfört det till Försvarsmakten. Förbundet ser nya möjligheter att samverka mer med andra frivilligorganisationer och att stödja civila myndigheter och organisationer vid internationella insatser där Försvarsmakten upprättar ett fältpostkontor.

Förbundet för Sveriges folkförsvar

Förbundet för Sveriges folkförsvar bildades under hösten 1999. Förbundets huvudsakliga uppgifter är att slå vakt om försvarets folkliga förankring, verka för en utvidgad värnplikt och arbeta för den allmänna värnpliktens bevarande samt att väcka opinion för en förstärkning av försvarets lokala organisation. I arbetet för att bibehålla försvarets folkliga förankring lägger Förbundet för Sveriges folkförsvar särskild vikt vid den stora folkrörelse som frivilligförsvaret utgör. Förbundet för Sveriges folkförsvar arbetar genom utskick av medlemstidskrift, deltagande i försvarsdebatten, uppvaktningar av beslutsfattare i försvarsfrågor, tidningsartiklar och övrig påverkan genom central och lokal organisation. För närvarande befinner sig Förbundet i ett organisationskede. Under våren 2001 kommer en lokal organisation av verksamheten ute i landet att påbörjas och medlemmar att rekryteras. Målet är att i slutet av år 2001 ha cirka 500 medlemmar.

Förbundet Sveriges Reservofficerare, SVEROF

Kustartilleriets reservofficersförbund och Svenska Arméns och Flygvapnets reservofficersförbund gick samman under hösten 2000 och bildade den nya organisationen Förbundet Sveriges Reservofficerare, SVEROF. Svenska Flottans Reservofficersförbund ingår inte i SVEROF. Den nya organisationen har år 2000 cirka 5 200 medlemmar, med drygt 700 från Kustartilleriets reservofficersförbund och omkring 4 500 från Svenska Arméns och Flygvapnets Officersförbund. SVEROF är organiserat i sektioner med en amfibiekårsektion, en armésektion och en flygvapensektion. Därtill kommer den fackliga verksamheten som bedrivs inom ramen för det SACO-an slutna Sveriges Reservofficersförbund (SROF). SROF ger också ut tidningen Reservofficeraren som distribueras fyra gånger per år i cirka 7 500 exemplar.

SVEROF:s huvudsakliga uppgifter är att bevaka reservofficerarnas intressen, erbjuda olika utbildningar och kurser, upprätthålla och utveckla internationella kontakter, bedriva försvarsupplysning och idrotts- och tävlingsverksamhet. Förbundet ser, när försvaret minskas och repetitionsövningarna blir färre, en viktig framtida uppgift i att säkerställa tillgången på kompetent personal åt Försvarsmakten samt att utveckla och bibehålla reservofficerarnas

och andra officerares kompetens som anställda. SVEROF arbetar också internationellt i paraplyorganisationen Confédération Interalliée des Officiers de Reserve (CIOR) genom SWEROF, som i detta sammanhang är ett svenskt paralyorgan för både SVEROF och Svenska Flottans reservofficersförbund.

Förbundet Sveriges Ungdomsbrandkärer

Förbundet Sveriges Ungdomsbrandkärer bildades år 1990 men frivilliga ungdomsbrandkärer har funnits på flera platser i södra Sverige sedan slutet av 1950-talet. Förbundet vänder sig till ungdomar mellan 12 och 18 år. Huvudmålet är att göra ungdomar riskmedvetna samtidigt som de får lära sig brandsläckning, förebyggande säkerhetsarbete, första hjälpen-sjukvård och mycket annat. Utbildningarna följer en utbildningspärm som förbundet har tagit fram tillsammans med Räddningsverket. Förbundets kärer och deras medlemmar fungerar som ambassadörer för räddningstjänst och människors säkerhet i samhället. Dessutom bedriver förbundet en intensiv internationell verksamhet med bl.a. läger och tävlingar där ett tiotal nationer deltar. För närvarande finns ungdomsbrandkärer i 48 kommuner, främst i södra Sverige. Totalt har förbundet cirka 2 000 medlemmar år 2000. Antalet medlemmar har ökat kraftigt sedan förbundet bildades, liksom kärerna som har ökat från tio till 48. Målet är en ungdomsbrandkår i varje kommun.

Förbundet Sveriges Ungdomsbrandkärer vill erkännas som frivillig försvarsorganisation och ser framtida uppgifter i att bedriva upplysning om skydd och säkerhet i samhället, att fortsätta vara ett komplement till kommunal räddningstjänst, att utbilda ungdomar och rekrytera dem till räddningstjänster och att i större utsträckning än i dag fånga upp och utnyttja de räddningsmän och flygplatsbrandmän som har utbildats tidigare.

Föreningen Sveriges Sjöfart & Sjöförsvaret (FSSS) – The Maritime League

Föreningen Sveriges Sjöfart och Sjöförsvaret (FSSS) är en ideell, politiskt och fackligt obunden organisation med omkring 1 700 medlemmar som arbetar för att skapa insikt, kunskap och förståelse för alla verksamhetsfält i det maritima området, från sjöförsvaret till sjöfart. FSSS är en del av det maritima nätverket, där

huvudintressenterna är: Sveriges Fartygsbefälsförening, Sjöbefälsförbundet, SEKO/Sjöfolk, Sjöfartsverket, Svenska Transportarbetarförbundet, Sveriges Redareförening, Sveriges Fiskares Riksförbund, Sjöassuradörernas Förening, Sjöfartsforum, Kustbevakningen, Marinen, Stiftelsen Sveriges Sjömanshus. Dessa organisationer är på olika sätt engagerade i och stödjer FSSS. FSSS ändamål är att "samla i Sverige maritimt engagerade och intresserade personer och organisationer samt att verka för ett ökat samarbete mellan dem allt för att främja Sveriges maritima intressen".

FSSS har en centralstyrelse för policyutveckling och gemensamma frågor samt lokalavdelningar i Göteborg, Helsingborg, Malmö, Ystad, Karlskrona, Kalmar, Visby och Stockholm. De arrangerar möten, studiebesök etc. En aktiv ungdomsverksamhet bedrivs på Vitsgarn i Hårsfjärden och vid Bovik på Björkö i Göteborgs skärgård av Ungdomsförbundet Sveriges Flotta, som sedan 1964 bedriver sin verksamhet fristående med eget ekonomiskt och juridiskt ansvar. Verksamheten omfattar seglarläger, konfirmations- och seglarläger samt smälager och kursverksamhet under höst, vinter och vår. FSSS har ansatt en målbild som innebär en tydlig ungdomsprofil. FSSS ger ut tidningen Sjöfart och Sjöförsvaret – Under svensk flagg med sex nummer per år. Tidningens syfte är att hålla medlemmarna och andra intresserade à jour med vad som händer över hela den maritima bredden samt kunna utgöra forum för debatter och synpunkter inom hela det maritima området.

Försvarets Fältartistförening

Försvarets Fältartistförening bildades år 1956 och är ett rikstäckande förbund under Centralförbundet för befälsutbildning. Huvuduppgifterna är att rekrytera och utbilda fältartister samt att organisera dessa i grupper för krigsplacering i Försvarmakten, att planera för regelbundna fältartistuppdrag utomlands (2–5 st/år) genom att gentemot Swedint ha en framförhållning beträffande ledare för grupperna samt att ansvara för gruppsammansättningen. Dessutom bedriver Försvarets Fältartistförening försvarsupplysning och genomför flera fältartistuppdrag i Sverige i form av underhållning eller som PR åt försvaret. Försvarets Fältartistförening håller årligen två centrala kurser med totalt 35–

40 elever. Kurserna genomförs i Centralförbundet för Befälsutbildnings regi på Falsterbo kursgård i Höllviken. Kurserna har en militär del av AMU-karaktär där även krishantering ingår, och en fältartistdel där olika typer av stora och små rent akustiska shower genomförs. Försvarets Fältartistförening har i dag cirka 480 medlemmar bestående av professionella musiker, sångare, skådespelare, dansare, ståuppare från hela Sverige. Ungefär hälften har krigsfrivilligavtal och är krigsplacerade.

Försvarets Fältartistförening ser positivt på framtiden. Föreningen har inga problem att rekrytera nya medlemmar. Underhållning är alltid viktig, inte minst i tider av kris, och föreningens medlemmar gör viktiga insatser hemma och utomlands och marknadsför Sverige och totalförsvaret på ett positivt sätt.

Försvarets Personaltjänstförbund

Försvarets Personaltjänstförbund bildades år 1955 och har till huvuduppgift att bedriva försvarsupplysning samt att rekrytera och utbilda personal som handhar frågor om personaltjänstverksamhet inom Försvarmakten. Det krävs utbildning inom personalfrågor, sjukevård eller sociala frågor för att bli medlem och Försvarets Personaltjänstförbund. Förbundet är därför ett fackkompetensförbund. År 2000 har förbundet 467 medlemmar i de fyra föreningarna. Det är en kraftig minskning sedan mitten av 1980-talet, bl.a. beroende på att Försvarets Fältartistförening och Totalförsvarets Psykförsvarsförbund tidigare ingick i Försvarets Personaltjänstförbund. Förbundet satsar på krishantering och hemkomstverksamhet för utlandssoldater, och man har härigenom viss samverkan med SWEDINT. Årligen anordnas kurser på Centralförbundet för Befälsutbildnings kursgård i Tylöback.

Försvarets Personaltjänstförbund ser möjligheter i att krishantering, hemkomstverksamhet och socialt stöd kan användas inom flera områden, både i Sverige och i andra länder, och att behovet av kompetens på området kommer att öka.

Försvarsfrämjandet

År 1939 bildades 1939 års försvarsförbund, som redan år 1940 bytte namn till Försvarsfrämjandet. Under 1940-, 50- och 60-talen hade organisationen som mest över 40 000 medlemmar. Försvarsintresset har avtagit markant genom åren och Försvarsfrämjandets medlemmar har minskat i antal varje år, ner till cirka 400 år 1999. Genom förnyelse av styrelsen och en målmedveten inriktning mot kortsiktiga mål, har trenden vänt och år 2000 har Försvarsfrämjandet drygt 450 medlemmar. Medlemsstocken har dessutom förnygrats samtidigt som flera föreningar har anslutit sig som medlemmar. Försvarsfrämjandet ger ut tidskriften Fritt Militärt Forum fyra gånger om året. Tidskriften är ett öppet debattforum där kritiska artiklar blandas med information om teknisk utveckling. Främjandet anordnar även två offentliga möten per år, med inbjudna talare och efterföljande debatt.

Hemvärnet

Hemvärnet är inte en frivillig försvarsorganisation enligt frivilligförordningen (1994:524) utan en del av Försvarsmaktens krigsorganisation. Hemvärnet består av allmänna hemvärnet och driftvärn. Driftvärnet är myndigheters och organisationers eget skydd vid höjd beredskap. Sedan början av 1990-talet har driftvärnet minskat kraftigt i omfattning. Allmänna hemvärnet har till uppgift att bevaka och skydda totalförsvarets viktigaste infrastruktur (kraftförsörjning, ledningssystem, kommunikationer och andra krigsviktiga anläggningar) främst mot sabotage, bevaka och skydda viktiga anläggningar vid flygets och marinens baser mot sabotage, bevaka och skydda prioriterade ammunitions- och mobiliseringsförråd mot sabotage, starta upp vissa anläggningar och vid behov även kunna betjäna dessa, bevaka och skydda infallsportar mot sabotage och vid behov kunna utföra fördröjande fältarbeten i anknytning till dessa samt att medverka i ytövervakningen. Det finns också hemvärn med marina uppgifter.

Hemvärnet har år 2000 cirka 72 000 medlemmar, varav omkring 4 000 i hemvärn med marina uppgifter. Medlemsantalet sjunker stadigt. Målet är att vara 90 000 medlemmar år 2004 och 125 000

inom ett år i ett tillväxtskede. Medlemmar från åtta¹ andra frivilligorganisationer har sin personal krigsplacerad i olika funktioner i hemvärdnet. Hemvärdnet är inom varje kommun organiserat i hemvärnsområden som leds av en hemvärnschef. Hemvärnsområdena är organiserade i hemvärnskretsar som leds av en kretshemvärnschef. Varje krets omfattar mellan fyra och åtta hemvärnsområden och hemvärnskretsens område är anpassat till försvarsområdesgruppernas ansvarsområden. Ett hemvärnsområdes personalstyrka, bestående av ordinarie hemvärnsmän och avtalspersonal, bör vara minst 75 och högst 200 personer.

Hemvärdnet ser framtida uppgifter i att utveckla samverkan mellan frivilligorganisationer, inrikta sin verksamhet mer mot civila uppgifter, att kunna vara en resurs för kommuner vid svåra påfrestningar i fredstid och att utveckla lokala nätverk på kommunal nivå.

Hemvärnsbefälets riksförbund

Hemvärnsbefälets riksförbund förvandlades från intresseorganisation till frivillig försvarsorganisation år 1994. Förbundets huvudsakliga verksamhet och uppgift är att stödja hemvärdnet genom kompetenshöjande utbildning (ledarskap, taktik), rekrytera befäl och hemvärnsmän genom utbildning samt bedriva försvarsupplysning. Tyngdpunkten ligger på ledarskapsutbildning och rekrytering. Hemvärnsbefälets riksförbund omfattar ett centralt kansli och 23 regionala sektioner. År 2000 har förbundet drygt 9 000 medlemmar vilket är en kraftig ökning sedan 1994. Hemvärnsbefälets riksförbund samverkar med flera andra frivilligorganisationer som bedriver utbildning, och har verksamhet i de baltiska länderna samt Polen.

Hemvärnsbefälets riksförbunds framtida roll är av naturliga skäl knuten till utvecklingen av hemvärdnet och förbundet har stor insikt i hemvärdnets behov av utbildning och rekrytering. Utbildning av reservofficerare för tjänstgöring i hemvärdnet, utbildning av ungdomar (som inte sker i dag) och förbandsinstruktörer är också viktiga framtidsområden.

¹ Enligt beslut av Försvarsmaktens grundorganisationsledning den 5 september 2000 (dnr 16 137:71705) tillkommer Sjövärnsskärernas Riksförbund som en åttonde avtalsorganisation från och med den 1 januari 2001. Sjövärnsskärernas Riksförbund kan därmed teckna avtal med marinens krigsorganisation och hemvärn med marina uppgifter.

Riksförbundet Sveriges lottakårer

Riksförbundet Sveriges lottakårer bildades år 1924 och har till uppgift att ge totalförsvarsinformation samt att rekrytera och utbilda kvinnor för totalförsvaret. Tyngdpunkten ligger på avtals-, funktions- och medlemsutbildning. Organisationen utbildar avtalspersonal för Armén med hemvärdet, Marinen och Flygvapnet i uppgifter inom tolv kompetensområden/tjänstegrenar, bl.a. sjukvård, förplägnad, personalvård, underrättelsetjänst, stabs- och sambandstjänst, LOMOS och bevakningstjänst. Organisationen har en omfattande ungdomsverksamhet i den separata organisationen Sveriges unglottor. Lottorna omfattar 24 regionala lottaförbund och 432 lokala lottakårer. År 2000 har organisationen drygt 26 000 medlemmar, varav drygt 9 000 med avtal. Avtalsbehovet år 2000 är drygt 11 300. Medlemsantalet har minskat sedan mitten av 1980-talet. Riksförbundet Sveriges lottakårer samverkar med flera andra frivilligorganisationer och arbetar internationellt med övriga nordiska länder, i Estland, Lettland och Litauen. Under år 2000 har samarbete påbörjats med Polen och Ryssland.

Lottorna ser som sin framtida uppgift i att fånga upp engagerade kvinnor med intresse för försvars- och säkerhetspolitik, att vidga inriktningen mot kvinnligt ledarskap, insatser i det fredstida samhället, internationella uppdrag samt totalförsvarsinformation, bl.a. i skolor. Organisationen avser också att utveckla all utbildning mot internationell verksamhet, öka utbildningen av totalförsvarsinformatörer och instruktörer samt att utöka samverkan med både andra frivilliga försvarsorganisationer (bl.a. om administration och utbildning) betydligt och internationellt.

Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska föreningar

Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska föreningar bildades år 1999. Det är en intresseorganisation för frivilliga uppvisningsgrupper som övar och uppträder i olika offentliga sammanhang. Förbundet vill erkännas som frivillig försvarsorganisation. Förbundets uppgifter är att verka för att levandehålla militärkulturhistoria, verka för samarbete mellan militärkulturhistoriska föreningar och att vara ett informations- och samverkansorgan för medlemmarna i gemensamma frågor i förhållande till Försvarsmakten, myndigheter och andra organisationer. Förbundet bedriver försvars-

upplysning, bl.a. genom uppvisningar, och föreningarna anordnar olika utbildningar i exempelvis excersis eller fältövningar.

I Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska föreningar ingår 34 föreningar varav åtta musikkårer spridda över hela landet, men med huvudsaklig anknytning till orter där regementen finns eller har funnits. Förbundets föreningar återfinns över hela landet och representerar olika epoker: två från 1500- och 1600-talen, fem från karolinertiden, två från gustavianska tiden, 13 från 1800-talet, två från beredskapstiden, två 1900-tals motorhistoriska och åtta musikkårer från m/ä-tiden. Totalt har förbundet 2 400 betalande medlemmar och tillgång till 190 hästar.

Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska föreningar ser framtida uppgifter i att vidmakthålla och stärka Sverige bilden och bidra till försvarets folkförankring genom lokala och nationella uppvisningar, tillhandahålla enheter med specialkompetens till statsceremonielet och att representera Sverige internationellt i t.ex. PR-aktiviteter, minnesceremonier, parader eller tattooer.

Sjöräddningssällskapet

Svenska sällskapet för Räddning af Skeppsbrutne började sin verksamhet som ideell och frivillig organisation år 1907. Sjöräddningssällskapet, som tilltalsnamnet är i dag, är fortfarande en ideell och frivillig förening med sjöräddning som huvuduppgift. Sällskapet har i dag omkring 25 000 medlemmar och 45 sjöräddningsstationer runt Sveriges kust. Dessa stationer bemannas av omkring 600 frivilliga sjöräddare och åtta fast anställda som förfogar över ett 80-tal båtar, från tunga räddningskryssare till snabba räddningsbåtar. Under år 1999 utförde sällskapet totalt drygt 1 600 uppdrag. Målet är att sjöräddarna skall kunna lämna stationen inom 15 minuter, dygnet runt, året runt, på larm, som oftast kommer från 112 eller sjöräddningen i Göteborg.

Sjöräddningssällskapet begär inga statliga eller kommunala bidrag, utan verksamheten bygger helt på medlemskap, försäljning av medlemsartiklar, donationer, testamenten och sponsorsintäkter. Sällskapet får dock ett visst kommunalt stöd från vissa kustkommuner. Sedan januari 1995 har sällskapet fått in drygt 230 miljoner kronor i donerade medel. Till Sjöräddningssällskapet hör sällskapet Livbojen, vars cirka 8 000 medlemmar i 25 föreningar främjar Sjöräddningssällskapet verksamhet och samlar in pengar. Sjörädd-

ningssällskapet var 1924 en av initiativtagarna till bildandet av International Lifeboat Federation (ILF), som i dag omfattar 57 medlemmar från drygt 40 länder. Sjöräddningssällskapet erbjuder också tjänsten Trossen Sjöassistans för båtägare. Sedan år 1998 driver sällskapet, tillsammans med Fiskets Utbildningscentrum (FUC), Sjösäkerhetsskolan på Öckerö. På skolan finns bl.a. utbildningar i sjösäkerhet för yrkesfiskare och Fast-Rescue-Boat-kurser för besättningsmän.

Sjövärnskårernas Riksförbund

Sjövärnskårernas Riksförbund har till uppgift att medverka i frivilligutbildning inom Marinens krigsorganisation, att leda sådan utbildning och verksamhet som Försvarmakten inte anordnar, att medverka i rekrytering till och utbildning av hemvärn med marina uppgifter, att bedriva försvarsupplysning samt maritim ungdomsverksamhet. Utbildningsverksamheten omfattar både ungdomsutbildning och vuxenutbildning. Förbundet samverkar främst med hemvärn med marina uppgifter. Sjövärnskårernas Riksförbund är organiserat i 17 sjövärnskårer längs kusten och ett centralt förbund med kansli. Organisationen har år 2000 cirka 4 600 medlemmar, antalet har sjunkit något under 1990-talet. Från och med den 1 januari 2001 är Sjövärnskårernas Riksförbund en avtalsorganisation. Därmed kan Sjövärnskårernas Riksförbund teckna avtal med marinens krigsorganisation och hemvärn med marina uppgifter. Avtalsbehovet uppges vara 950 personer. Sjövärnskårernas Riksförbund ser framtida uppgifter att utbilda ungdomar ur utbildningsreserven som underlag för rekrytering till officerare/reservofficerare, att samverka med civila maritima myndigheter som Kustbevakningen och Sjöfartsverket och att vara en resurs för hela samhället vid behov.

Svenska Blå Stjärnan

Svenska Blå Stjärnan bildades år 1917 och har till uppgift att rekrytera och utbilda frivilliga i djurskötsel och djursjukvård för tjänst inom totalförsvaret, verka för god djurskötsel och djursjukvård, informera om totalförsvaret och att genom ungdomsverksamhet stimulera medlemmar till fortsatt engagemang. Tyngdpunkten ligger på djurvård och djursjukvård syftande till livs-

medelssäkerhet vid kris och krig. Sedan år 1987 är Svenska Blå Stjärnan öppen även för män. Organisationen består av en centralstyrelse, 24 regionala förbund och 25 lokala kårer inom några av de stora förbunden. År 2000 har organisationen drygt 5 000 medlemmar, varav cirka 3 000 med avtal. Antalet medlemmar har varit oförändrat under lång tid. Länsvisa djurskötargrupper med olika kompetenser har upprättats som resurs för samhället.

Svenska Blå Stjärnan samverkar både med andra frivilliga försvarsorganisationer och ideella organisationer i samhället. Internationellt samarbetar organisationen främst med Estland och Ryssland. Svenska Blå Stjärnan ser en framtida uppgift i att bidra till folkförankringen av totalförsvaret och att vara en kompetent resurs i det sårbara samhället.

Svenska Brandförsvarsföreningen

Svenska Brandförsvarsföreningen är en ideell förening som bildades år 1919. Föreningens huvuduppgift är att utan vinstintresse arbeta för ett bättre brandskydd, att öka kunskapen om bränder och brandrisker samt att minska konsekvenserna av bränder. Detta sker genom påverkan av enskilda människor, företag, regelsystem (lagstiftning, försäkringsvillkor, normer, rekommendationer) och tillverkare, konsulter samt entreprenörer. Som medel för detta används bl.a. utbildningar och utbildningspaket, kampanjer och projekt, information, handböcker, statistik, forskning och genom olika nätverk. Svenska Brandförsvarsföreningen har ett eget förlag, en egen tidning och producerar egna nyhetsbrev till företaget.

Föreningen har också kanslierna för Svenska Brandförsvarsföreningens Elektriska Nämnd (försäkringsbolagens centrala organ i elsäkerhetsfrågor), Sjöfartens Brandskyddskommitté, Lantbrukets Brandskyddskommitté och BRANDFORSK. Föreningen anordnar årligen utbildningar i skolor och förskolor för ett stort antal barn och ungdomar (bl.a. Bamses brandskola). Internationellt samverkar Svenska Brandförsvarsföreningen med motsvarande organisationer, främst inom ramen för CFPA (Confederation of Fire Protection Associations). Svenska Brandförsvarsföreningen samverkar således med ett stort antal aktörer och når ut i landet genom 23 regionala, självständiga brandförsvarsföreningar och nära kontakter med de kommunala räddningstjänsterna som alla är medlemmar i Svenska

Brandförsvarsföreningen. Föreningen har cirka 1 500 organisationer, t.ex. försäkringsbolag, kommuner och företag, som medlemmar men det finns även ett 60-tal enskilda medlemmar.

Svenska Brandförsvarsföreningen ser samverkansmöjligheter och samverkansvinster med att vara en frivillig totalförsvarsorganisation samtidigt som det skulle öka trovärdigheten för Svenska Brandförsvarsföreningen att tillhöra den kretsen.

Svenska Brukshundklubben

Svenska Brukshundklubben bildades år 1918 och har till uppgift att utbilda hundar för totalförsvaret, anordna tävlingar och utställningar, sprida kunskap om hundvård och fostran samt att anordna kurser för hundar av alla raser. Svenska Brukshundklubben består av ett centralt kansli, 18 distrikt och drygt 280 lokala klubbar. Därutöver ingår 14 rikstäckande rasklubbar som ansvarar för 22 olika raser. År 2000 var medlemsantalet cirka 60 000, vilket är en stor ökning sedan mitten av 1980-talet. Drygt 1 800 medlemmar har avtal. Det totala avtalsbehovet år 2000 uppges vara drygt 4 900 personer. Varje år går cirka 23 000 personer kurser hos Svenska Brukshundklubben. Den frivilliga försvarsverksamheten omfattar utbildning av bevaknings-, räddnings- och minhundar, avtalsutbildning och instruktörsutbildning för Flygvapnets, Marinens och Arméns (hemvärnets) krigsorganisation. Svenska Brukshundklubben arbetar också internationellt med instruktörsutbildningar i Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland. Svenska Brukshundklubben har också en omfattande samverkan med andra frivilliga försvarsorganisationer.

Svenska Brukshundklubben har en välkänd verksamhet utöver den frivilliga försvarsverksamheten som kommer att fortgå. Planer finns på att utbilda olika sorters servicehundar som fyller funktioner i fredstid, t.ex. åt myndigheter eller kommuner, och behovet av specialutbildade hundar inom totalförsvaret kommer att finnas kvar.

Svenska Fallskärmsförbundet

Svenska Fallskärmsförbundet bildades år 1955 och har till uppgift att främja, leda och administrera fallskärms hoppning i Sverige samt i samarbete med Svenska Flygsportförbundet företräda svensk fallskärms hoppning i utlandet. Förbundet bedriver också nationell och internationell tävlingsverksamhet. Utbildning genomförs på lokal, regional och central nivå. Svenska Fallskärmsförbundet har uppdrag från Försvarmakten att upprätthålla och utveckla hoppkunnskaperna hos krigsplacerade fallskärmsjägare och annan nyckelpersonal, att utbilda instruktörer i fallskärms hoppning, att rekrytera frivilliga till detta samt att bedriva försvarsupplysning. Förbundet hade år 1999 omkring 2 800 medlemmar varav cirka 100 krigsplacerade fallskärmsjägare. Avtalsbehovet år 2000 uppges vara 15 personer. Antalet medlemmar har varierat något sedan mitten av 1980-talet. Förbundet består av 22 lokala fallskärmsklubbar och ett centralt kansli.

Svenska Fallskärmsförbundet ser framtida uppgifter i att kunna tillhandahålla klubbarnas cirka 30 flygplan med piloter som en samhällsresurs, bl.a. för flygfotografering, landsättning av personer eller hundar och flygspaning. Uppdraget med fallskärmsjägarna skulle också kunna utvidgas om förbundet får utökade resurser.

Svenska Flottans Reservofficersförbund

Svenska Flottans Reservofficersförbund bildades 1935 och har till uppgift att tillvarata medlemmarnas kärntressen, att verka för ett gott samarbete mellan örlogs- och handelsflottorna samt att bedriva utbildning för medlemmarna. Förbundet är organiserat i tre kretsar (Stockholm, Malmö och Göteborg) med flest antal medlemmar i Stockholm. År 2000 har förbundet cirka 1 000 medlemmar vilket är en kraftig ökning sedan början av 1990-talet. Svenska Flottans Reservofficersförbund anordnar många utbildningar, bl.a. i förbandsledning, samband, stridsledning, navigation, skyddsvakt folk- och havsrätt och räddningstjänst. Förbundet samverkar internationellt med Estland, bl.a. om utbildning. Nationellt har förbundet mycket nära samverkan med Försvarmakten, örlogsskolorna, KA1 (stöd till tävlingar) och krigsförbanden inom flottan.

Svenska Flottans Reservofficersförbund avser att fortsätta med att bedriva kvalitativ utbildning för reservofficerare i flottan efter-

som dessa också är en viktig resurs som anställd personal. Det finns också förutsättningar för ökad samverkan med andra frivilliga försvarsorganisationer inom utbildningsområdet.

Svenska Livräddningssällskapet

Svenska Livräddningssällskapet bildades år 1898 och är i dag en utbildningsorganisation för vattensäkerhet. Arbetet med att ge alla en grundläggande simkunskap, och därmed ökad trygghet och livskvalitet, är basen i verksamheten. Svenska Livräddningssällskapet utbildar årligen ett stort antal simlärare, livräddare och badbevakare, och organisationen har ett mycket nära samarbete med simhallar och skolor för att genom undervisning och information stärka det personliga säkerhetsmedvetandet. De centrala projekten Barnens Livräddningsskola och Ett tryggt bad är två exempel. Svenska Livräddningssällskapet är, tillsammans med bland annat kommunala räddningstjänster och Självhjälps-sällskapet, en länk i den kommunala räddningskedjan genom livräddningsstationerna på flera svenska stränder. Organisationen bedriver också tävlingsverksamhet inom livräddning. Svenska Livräddningssällskapet omfattar en riksstyrelse, 24 länsförbund och ett 30-tal lokala föreningar. År 2000 har Svenska Livräddningssällskapet 6 500–7 000 medlemmar.

Svenska Livräddningssällskapet ser framtida uppgifter i att fortsätta bedriva utbildning inom vattensäkerhet, att försöka forma barns och ungdomars attityder och att fungera som en resurs i den kommunala räddningskedjan. Andra uppgifter skulle kunna vara att utnyttjas som utbildningsresurs av bl.a. Försvarsmakten och Kustbevakningen och att, vid verksamheten i simhallar och skolor, sprida information om samhällets säkerhets- och skyddssystem i stort.

Svenska Pistolskytteförbundet

Svenska Pistolskytteförbundet bildades 1936 och är riksorganisation för landets pistolskytteföreningar. Svenska Pistolskytteförbundet har till uppgift att främja och utveckla skyttet med pistol och revolver samt att verka för ökad skjutskicklighet och ansvarsfull hantering av vapen. Förbundet är en idrottsorganisation där medlemmarna tränar och tävlar målskjutning på bana eller vid

fältskjutningar. Kopplingarna till totalförsvaret finns av tradition men är i dag mindre framträdande. Svenska Pistolskytteförbundet har cirka 45 000 medlemmar varav cirka 20 000 aktivt tävlande. Medlemsantalet har minskat generellt. Förbundet består av 26 kretsar, cirka 600 lokala skytteföreningar samt riksförbundet.

Svenska Pistolskytteförbundet samarbetar nationellt med de andra skytteorganisationerna och internationellt med Danmark, Norge, Finland, Estland, Lettland och Litauen (bl.a. träningsläger i de nordiska länderna och utbildning i skytte och föreningskunskap för de baltiska länderna). Svenska Pistolskytteförbundet ser en framtida roll som en bred nationell idrottsorganisation och frivillig försvarsorganisation med medlemmar som också kan göra insatser i samhället åt kommuner, t.ex. vid eftersök av försvunna personer.

Svenska Röda Korset

Svenska Röda Korset är en av Internationella rödakorskommittén erkänd nationell förening som medverkar i humanitärt arbete i fred och krig. Svenska Röda Korset medverkar i totalförsvarets sjukvård och arbetar för skydd av civilbefolkningen i händelse av krig. Organisationen utbildar också sjukvårdare till hemvärnet och ett stort antal medborgare i första hjälpen samt arbetar med krishantering. Svenska Röda Korset har år 2000 cirka 340 000 medlemmar, varav cirka 7 200 med avtal med hemvärnet. Avtalsbehovet år 2000 uppges vara omkring 7 500 personer. Det finns också ett självständigt ungdomsförbund med cirka 8 000 medlemmar. Organisationen består av en centralstyrelse, tio regionkontor och omkring 2 000 lokala kretsar.

Svenska Röda Korset ser stora möjligheter att i framtiden vara en utbildande organisation som genom frivilliga i större utsträckning fungerar som en resurs för det civila samhället, bl.a. som medmänskligt stöd i allmänhet och inom vård och omsorg.

Svenska Sportskytteförbundet

Svenska Sportskytteförbundet bildades 1943 och är den samlande organisationen för svenskt sportskytte. Förbundet har till uppgift att främja utbredningen av skytte enligt Internationella Sportskyttefederationens (ISSF) program, i avsikt att bl.a. nå en framgångsrik internationell representation. Svenska Sportskytteförbundets kopplingar till totalförsvaret är främst vård och användning av skjutbanor (tillsammans med övriga skytteorganisationer) m.m. samt försvarsupplysning vid utbildningar av medlemmar. Medlemsantalet har ökat sedan mitten av 1980-talet och uppgår år 2000 till cirka 90 000. Förbundet består av en central förbundsstyrelse, 23 självständiga distriktsförbund och drygt 870 lokala klubbar. Svenska Sportskytteförbundet har barn-, ungdomsbredd- och elitidrottsverksamhet inom gevärs- och pistolskytte, lerduveskytte och viltmålsskytte.

Svenska Sportskytteförbundet ser en framtid som fortsatt bred skytteorganisation inom den svenska idrotten, där man verkar för en stor bredd och en framgångsrik elit samt som utbildare av kunniga skytteinstruktörer. Förbundet önskar också enligt sina måldokument ett samgående med Frivilliga skytterörelsen, Skytterörelsens Ungdomsorganisation och Svenska Pistolskytteförbundet, som man redan i dag samverkar mycket med.

Svenska Värnpliktsofficersförbundet

Svenska Värnpliktsofficersförbundet har till uppgift att bedriva försvarsupplysning, utbilda värnpliktsofficerare, rekrytera och utbilda instruktörer samt att vara intresse- och kamratorganisation för värnpliktsofficerare och verka för ökad förståelse för värnpliktsofficerens situation. Målgruppen är främst värnpliktiga kompanibefäl. Förbundet erbjuder utbildning som syftar till att vidmakthålla eller utveckla kompetensen hos värnpliktsofficerare. Utbildningen är vanligtvis trupperingsöverskridande och har på senare tid fokuserat på skjutsäkerhet. Svenska Värnpliktsofficersförbundet har år 2000 cirka 1 700 medlemmar organiserade i åtta föreningar och en central styrelse.

Svenska Värnpliktsofficersförbundet är sedan den 1 januari 2001 ett specialförbund inom Centralförbundet för Befälsutbildning.

Sveriges Civilförsvarsförbund

Sveriges Civilförsvarsförbund bildades år 1937 och arbetar med förebyggande och förberedande verksamhet, avhjälpan verksamhet i samband med särskilda händelser och verksamhet för en grundläggande försvarsförmåga och anpassning till höjd beredskap på 5–10 års sikt. I fred är den första grenen mest omfattande, att stärka människors risk- och säkerhetsmedvetande och motståndskraft för att klara grundläggande behov (mat, vatten, värme, skydd och information), att människor skall kunna förebygga och hantera olycksfall och skador samt att ge befolkningen verktyg för att undvika att bli brottsoffer.

Förbundet utbildar hemskyddsombud och genomför självskyddsutbildningar i skolor m.m. på uppdrag av Räddningsverket. Förbundet bedriver också försvarsupplysning. Sveriges Civilförsvarsförbund har år 2000 drygt 34 700 medlemmar, vilket är en minskning sedan mitten av 1980-talet. Av dessa har drygt 18 600 avtal som hemskyddsombud. Organisationen består av en förbundsstyrelse, ett centralt kansli, 22 distrikt och cirka 300 lokala föreningar. Sveriges Civilförsvarsförbund samverkar nationellt främst med de avtalstecknande frivilligorganisationerna, med kommuner och länsstyrelser och flera centrala myndigheter, och internationellt arbetar förbundet i de baltiska länderna, Polen och Ryssland.

Sveriges Civilförsvarsförbund ser en framtida roll i att som bred utbildningsorganisation bidra till att skapa trygga och motståndskraftiga människor i ett humant, robust och säkert samhälle, genom information och utbildning i olika former. Den enskilda människan behöver ta ett större ansvar i framtidens sårbara samhälle och det kräver utbildning.

Sveriges Hembygdsförbund

Sveriges Hembygdsförbund är riksorganisation för Sveriges 1 800 hembygdsföreningar. Dessa är i sin tur organiserade i 26 regionala hembygdsförbund. Hembygdsrörelsens arbete syftar allmänt till att göra människor medvetna om vårt gemensamma kultur- och naturhistoriska arv. Hembygdsföreningarna har tillsammans cirka 450 000 medlemmar. Antalet medlemmar har ökat under 1990-talet och bara de fem senaste åren har cirka 300 nya hembygdsföreningar anslutits. Sveriges Hembygdsförbund ger stöd till

hembygdsföreningarna och har fyra huvuduppgifter; medlems-service (t.ex. rådgivning, försäkringar), informationsverksamhet (mot föreningar, politiker, allmänhet m.m.), opinionsbildning (remissinstans, delta i offentlig debatt) och projektutveckling (av projekt av riks- eller sårintresse). I stort sett allt arbete utförs däremot ideellt i de lokala föreningarna. Hembygdsföreningarna samverkar med bl.a. kommuner och skolor. Hembygdsförbunden har täta kontakter med läns museer och landsting. Det finns också ett flertal exempel på att hembygdsföreningar driver t.ex. turistbyråer, postkontor och gallerier.

Hembygdsvrörelsen har en stark och bred lokal förankring och engagerade medlemmar som gärna ställer upp för samhället om något inträffar. Sveriges Hembygdsförbund ser också naturliga kopplingar mellan lokala hembygdsfrågor och traditionsfrågor inom totalförsvaret där förbundet skulle kunna göra något, eventuellt tillsammans med Statens försvarshistoriska museer.

Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund

Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund är en helt kvinnlig organisation med uppgift att ge totalförsvarsinformation och att rekrytera och utbilda bilförare åt totalförsvaret. Därutöver verkar Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund för trafiksäkerhet och samverkar med andra frivilliga försvarsorganisationer, myndigheter, trafiksäkerhets- och motororganisationer samt humanitära sammanslutningar. Utbildningen omfattar avtalsutbildning, med krigsplacering inom både Försvarsmakten (bl.a. i hemvärnet) och för det civila behovet, allmän bilkåristutbildning, funktionärsutbildning och ledarskapsutbildning. Medlemsantalet år 2000 är drygt 10 000, varav cirka 4 500 med avtal. Det totala avtalsbehovet år 2000 uppges vara 5 300 personer. Antalet medlemmar har minskat sedan mitten av 1980-talet. Förbundet består av 26 distrikt och 130 lokala kårer. Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund samverkar med ett flertal andra frivilligorganisationer samt med kommuner, landsting och länsstyrelser. Internationellt arbetar Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund helt på eget initiativ med trafiksäkerhetsarbete i Lettland, Litauen och Polen. Samverkan med Ryssland har även påbörjats under år 2000. Detta finansieras med särskilda medel via Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap.

Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund ser att behovet av kvinnor som engagerar sig inom totalförsvaret kommer att öka i framtiden. En möjlig framtida uppgift är att rekrytera unga flickor och ge dem en utbildning med B-körkort inkluderat för totalförsvarets behov. Organisationen kan då bidra med välutbildade och förberedda medlemmar som kan tjänstgöra i både krig och fred (kris/katastrof m.m.), även åt civila uppdragsgivare som t.ex. Statens räddningsverk. En annan viktig del som Kvinnliga Bilkären ser är att ytterligare öka totalförsvarsinformationen, och då gärna till dagens skolelever.

Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund

Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund vill erkännas som frivillig försvarsorganisation. Riksförbundet är en central sammanslutning av i stort sett alla militära kamratföreningar i Sverige, som tillsammans omfattar drygt 45 000 medlemmar år 2000. Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund har till uppgift att stödja och utveckla den militära kamratföreningsverksamheten, förmedla kontakter mellan föreningar och mellan Sverige och grannländerna samt att verka i frågor som rör försvaret. Organisationen bedriver också totalförsvarsupplysning genom att de lokala föreningarna ofta anordnar seminarier och föreläsningar om aktuella frågor rörande försvaret samt ger ut informationskrifter. Det är också en social verksamhet där människor träffas.

Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund ser en förstärkt framtida roll inom sin nuvarande verksamhet, när regementen m.m. läggs ned, och inom traditionsvården där lokala kamratföreningar redan i dag i flera fall helt eller delvis svarar för förbandsmuseernas löpande verksamhet.

Sällskapet Kustjägarveteraner (Kustjägarveteranerna)

Kustjägarveteranerna bildades 1992 som en ren kamratförening. Medlemmar är värnpliktiga och reservofficerare som genomgått kustjägarutbildning samt tidigare befäl och andra med kopplingar till kustjägarverksamhet. Föreningen hade år 2000 ca 1 100 medlemmar, varav en stor del ur senare årsklasser. Kustjägarveteranerna strävar efter att bli en frivillig försvarsorganisation. Föreningen bedriver en rad verksamheter och har en

ytterförläggning på ön Vitsgarn. Bland aktiviteter med militär anknytning kan nämnas demonstration av ny militär materiel och utrustning, provskjutning av vapen och de årliga veterandistanspaddlingarna, som föregås av ett flertal övningspaddlingar i skärgården. Dessa aktiviteter genomförs till dels i samarbete med militären. Till detta kommer inslag av försvarsupplysningskaraktär, information om utvecklingen inom amfibiekåren, befälsträffar, korandet "årets kustjägare" m.m. Föreningen har en medlemstidning och hemsida.

Med detta som bakgrund är det föreningens ambition att som frivillig försvarsorganisation upprätthålla kustjägarkompetens åt Försvarsmakten, genom att erbjuda övningar inom kustjägarverksamhet (spaning, genomsökning, attackdykning, eldledning, överfall, anfall, sabotage m.m.). Om Försvarsmakten inte skulle ha behov av eller visa intresse för kustjägarverksamhet kommer Kustjägarveteranerna att fortleva som en vanlig militär kamratförening. Kustjägarveteranerna har diskuterat samverkan med bl.a. Centralförbundet för Befälsutbildning, hemvärnet och Sjövärnskårens Riksförbund.

Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund

Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund är ett rikstäckande förbund under Centralförbundet för Befälsutbildning och bildades i sin nuvarande form år 1977. Förbundet är ett fackkompetensförbund för miljö- och hälsoskyddsinspektörer. Av Sveriges cirka 1 300 inspektörer är 400 medlemmar i Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund. Förbundet anordnar årligen en kurs på Centralförbundet för Befälsutbildnings gård på Fårö, där miljö- och hälsoskyddsinspektörerna utbildas i att hantera en kris- eller krigssituation inom både den civila och militära delen av totalförsvaret. Ett stort antal medlemmar har deltagit i internationella insatser. Förbundet har av naturliga skäl nära samverkan med kommuner och myndigheter som Livsmedelsverket och Smittskyddsinstitutet.

Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund ser möjligheter i att utöka sitt deltagande i internationella insatser, som nu prioriteras inom Försvarsmakten, och i utvärderingar av genomförda insatser. Behovet av kunskap om sjukdomar, smittspridning, hantering av vatten, mat, miljöskyddsfrågor m.m. i samhället och inom Försvarsmakten är stort och kommer att öka.

Totalförsvarets Psykförsvarsförbund

Totalförsvarets Psykförsvarsförbund är ett rikstäckande förbund under Centralförbundet för Befälsutbildning. Förbundet har till uppgift att bedriva försvarsupplysning samt att rekrytera och utbilda personal som är krigsplacerad i det psykologiska försvarets organisationer eller i övrigt i krig och vid svåra påfrestningar i fred har uppgifter inom det psykologiska försvarets verksamhetsområden. Totalförsvarets Psykförsvarsförbund är ett kompetensförbund inom information, informationshantering och informationskrigföring. Många av de cirka 650 medlemmarna är journalister eller informatörer. Medlemsantalet har ökat sedan mitten av 1980-talet. Förbundet består av en central styrelse och sex regionala föreningar. Årligen anordnar förbundet och föreningarna två utbildningsomgångar vardera.

Totalförsvarets Psykförsvarsförbund ser framtida uppgifter i att vara en kompetensresurs för kommuner i fred där certifierad personal med avtal kan användas samt att utbilda professionella informatörer som kan ställas till samhällets förfogande vid större olyckor och svåra påfrestningar i fred.

Frivilligorganisationsutredningens enkätundersökningar

I det följande presenteras sammanfattningar av de två undersökningar som utredningen medverkat i. Utredningen har dels låtit Styrelsen för psykologiskt försvar inkludera ett antal frågor om frivilligförsvaret i sin årliga undersökning om medborgarnas försvarsvilja, dels låtit Totalförsvarets pliktverk ställa samma frågor till drygt 500 mönstrande vid sina regionkontor. Sist i bilagan följer frågorna som har ställts i de båda undersökningarna.

Styrelsen för psykologiskt försvar – Opinion 2000

Utredningen har i dialog med Styrelsen för psykologiskt försvar medverkat i myndighetens årliga undersökning om svenskarnas syn på samhället, säkerhetspolitiken, omvärlden och försvaret med några frågor som gäller inställningen till frivilligförsvaret och viljan att engagera sig. Frågornas utformning diskuterades också med Särbarhets- och säkerhetsutredningen (Fö 1999:04).

Till grund för studien ligger telefonintervjuer med ett representativt urval bosatta i Sverige i åldern 18 till 74 år. Totalt intervjuades 760 personer, vilka representerar 6,13 miljoner människor. Bortfallet uppgick i år till 37 procent. Intervjuerna genomfördes under perioden mellan den 4 och den 26 september 2000. För en fullständig redovisning av opinionsläget hänvisas till rapporten "Opinion 2000" från Styrelsen för psykologiskt försvar.

Av undersökningen framgår bl. a att 63 procent anser att Sverige "absolut" bör ha ett militärt försvar vilket dock är färre än 1998 och 1999 då 71 respektive 67 procent ansåg detta. Omkring tio procent är tveksamma eller tar avstånd från det militära försvaret. Det förhållandet har gällt de senaste åren i Styrelsens för psykologiskt försvarstudier.

Drygt en femtedel – 23 procent – är för ökade statsanslag till det militära försvaret, 16 procent tycker att anslagen bör minskas medan

majoriteten, 54 procent, förespråkar oförändrad tilldelning. Jämfört med åren 1996–1999 ligger opinionsläget i stort sett fast, men relaterat till åren dessförinnan har andelen för ökade anslag vuxit medan gruppen som förespråkar lägre militärutgifter minskat. Lite över hälften av befolkningen, 52 procent, förespråkar oförändrade anslag till den civila delen av totalförsvaret medan 30 procent önskar ökade anslag.

Tilläggs skall att 57 procent av de tillfrågade anser att deras kunskaper om totalförsvaret är dåliga eller obefintliga, medan tre procent betecknar dem som "mycket goda". Hälften, 49 procent, föredrar att Sverige har ett militärt försvar som bygger på plikt men 42 procent hellre ser ett försvar med enbart anställda, dvs. ett yrkesförsvar.

En fråga med direkt anknytning till utredningen är befolkningens uppfattning om huvuduppgifterna för den militära respektive den civila delen av totalförsvaret. På frågan vilken av det militära försvarets huvuduppgifter man tror blir den viktigaste under den kommande tioårsperioden, dvs. vilket man bör lägga resurserna på, anser 38 procent att dessa bör läggas på (förmågan till) deltagande i internationella fredsfrämjande insatser. Frekvensmässigt på andra hand nämns uppgiften att freda våra gränser mot illegala intrång (24 procent) och i tredje hand stödet till det civila samhällets förmåga att klara av svåra påfrestningar i fred (20 procent). Elva procent anger att möta ett väpnat angrepp mot vårt land som huvuduppgift.

När det gäller huvuduppgifterna inom den civila delen de kommande tio åren framhåller 38 procent att resurserna bör läggas så att man i fred skall kunna stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera allvarliga samhällsstörningar, större olyckor och katastrofer. Förmågan att i händelse av väpnat angrepp mot vårt land trygga den livsnödvändiga försörjningen nämns av 29 procent medan 19 procent nämner förmågan att bidra till fred och säkerhet i vår omvärld, dvs. internationella insatser. Uppgiften "att stödja det militära försvaret" nämns av sex procent.

Två tredjedelar, män oftare än kvinnor, kan namnge en eller flera av de cirka 40 frivilligorganisationer i vårt land som arbetar med inriktning mot säkerhet, försvar, internationellt fredsarbete och social omvårdnad. Klart oftast nämns hemvärnet (42 procent), Svenska Röda Korset och Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund (36 procent i bägge fallen) samt Riksförbundet Sveriges Lottakärer (31 procent). I övrigt ligger frekvenserna strax under 10 procent

(Rädda Barnen, Amnesty, Centralförbundet för Befälsutbildning, Sveriges Civilförsvarsförbund) eller lägre.

Få, tre procent, uppger sig vara aktiva medlemmar i en frivilligorganisation med verksamheter som vetter mot säkerhet, försvar, internationellt fredsarbete eller social omvårdnad, nio procent är passiva medan det stora flertalet – 88 procent – svarar ”nej” på frågan. Andelen aktiva eller passiva medlemmar är högst i åldersgruppen 50 till 64 år (16 procent) samt bland dem i åldern 30 till 39 år (13 procent), bland högutbildade (15 procent) samt bland boende i mindre orter eller på landsbygden (14 procent).

Bland icke-medlemmarna kan strax över hälften, 57 procent (vilket motsvarar omkring 3 miljoner personer i åldern 18 till 74 år), tänka sig att engagera sig i någon frivilligorganisation för att kunna hjälpa till om samhället skulle drabbas av en allvarlig samhällsstörning, 13 procent är tveksamma medan 28 procent tar avstånd från tanken. Andelen som kan tänka sig att engagera sig är högst i åldersgrupperna 18–24 år (65 procent) och 40–49 år (70 procent), bland medel- och högutbildade (cirka 60 procent) och bland storstadsbor (64 procent).

Vilken verksamhet skulle man föredra att engagera sig i? Bland de icke-medlemmar som kan tänka sig ett engagemang (totalt omkring 2,3 miljoner) anges oftast verksamheter som har att göra med befolkningsskydd och räddningstjänst (totalt 75 procent, oftast män, 84 procent), vård, omsorg, hälso- och sjukvård (68 procent, oftast kvinnor, 77 procent), flyktinghjälp och humanitärt bistånd (63 procent, oftast kvinnor, 70 procent) samt djur- och miljöskydd (62 procent).

Aktiviteter som omfattar skydd och bevakning av samhällsviktiga anläggningar föredras av 49 procent (oftast män, 71 procent) medan 28 procent (också i störst utsträckning män, 43 procent) väljer aktiviteter med inriktning på vapenträning och militära verksamheter. Jämförs svaren i åldersgrupperna är andelen som kan tänka sig verksamheter som har att göra med befolkningsskydd och räddningstjänst respektive vård, omsorg, hälso- och sjukvård högst i åldrarna 18–24 och 40–49 år, flyktinghjälp och humanitärt bistånd anges oftast i intervallet 30–64 medan arbete inom djur- och miljöskydd oftast föredras i åldern 25–29 och 40–49 år. Vapenträning och militära verksamheter nämns oftast av personer i åldern 18 till 29 år.

Kan man tänka sig att ställa upp som frivillig i en fredsfrämjande FN-insats någonstans i världen? ”Ja absolut” svarar 18 procent (omkring 1,1 miljoner i befolkningen), 23 procent svarar ”ja kanske”

medan 43 procent inte alls kan tänka sig detta. Andelen helt övertygade är större bland männen än bland kvinnorna (22 mot 14 procent) och högre i åldersgrupperna 18–24, 25–29 och 30–39 år än i övriga åldersgrupper. Majoriteten (73 procent) menar att engagemanget främst skulle gälla civila verksamheter medan 8 procent föredrar militär verksamhet.

Avslutningsvis – i vilken utsträckning samvarierar tanke och handling? Bland dem som anser att huvuduppgiften för det militära försvaret de kommande tio åren är att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser respektive som anser att huvuduppgiften blir att stödja det civila samhällets förmåga att klara av svåra påfrestningar är 87 respektive 86 procent inte med i någon frivilligorganisation, men 65 respektive 56 procent av dessa – eller 57 och 48 procent räknat på samtliga med respektive uppfattning om huvuduppgift - kan tänka sig ett engagemang i en sådan.

När det gäller medverkan i en fredsfrämjande FN-insats kan 23 respektive 16 procent i grupperna med olika uppfattning om det militära försvarets huvuduppgifter "absolut" och 28 respektive 23 procent "kanske" tänka sig att medverka i en sådan. En klar majoritet bland dessa föredrar i så fall civila verksamheter.

86 procent av dem som anser att huvuduppgiften de kommande tio åren är att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera allvarliga samhällsstörningar samt 88 procent av dem som anser att huvuduppgiften blir att bidra till fred och säkerhet i omvärlden är inte medlemmar i någon frivilligorganisation. Bland dessa kan 58 respektive 57 procent tänka sig ett engagemang vilket motsvarar cirka 50 procent beräknat på samtliga med respektive uppfattning om huvuduppgifter.

En femtedel bland dem som anser att huvuduppgiften för den civila delen av totalförsvaret blir att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera allvarliga samhällsstörningar och 17 procent bland dem som menar att huvuduppgiften blir att bidra till fred och säkerhet i omvärlden kan "absolut" tänka sig att medverka i en fredsfrämjande insats, medan 21 och 24 procent i respektive grupp "kanske" kan det. Även här dominerar önskemål om medverkan av civila karaktär.

Totalförsvarets pliktverk – undersökning bland mönstrande

Det årliga värnpliktsuttaget har de senaste åren minskat stadigt, även om nästan 50 000 ungdomar fortfarande mönstrar varje år. I samband med mönstringen får de information om totalförsvaret. Det är viktigt att på olika sätt försöka fånga upp de mönstrande som inte tas ut till värnplikt, bl.a. som potentiella medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer.

Det är här intressant och viktigt att undersöka vilken kunskap om frivillig försvarsverksamhet som de mönstrande har och i vilken utsträckning de är benägna att engagera sig i någon frivillig försvarsorganisation. Utredningen har därför låtit Totalförsvarets pliktverk distribuera samma frågor som inkluderades i Styrelsen för psykologiskt försvars årliga undersökning till mönstrande vid Totalförsvarets pliktverks fem regionkontor. Sammanlagt har undersökningen omfattat drygt 530 personer under hösten 2000.

Resultaten från denna undersökning stöder i huvudsak resultaten från undersökningen från Styrelsen för psykologiskt försvar. På frågan vilken av det militära försvarets huvuduppgifter man tror blir den viktigaste under den kommande tioårsperioden, dvs. vilket man bör lägga resurserna på, anser 221 av 537 tillfrågade att dessa bör läggas på (förmågan till) deltagande i internationella fredsfrämjande insatser. Frekvensmässigt på andra hand nämns uppgiften att freda våra gränser mot illegala intrång (100 av 537 tillfrågade) och i tredje hand stödet till det civila samhällets förmåga att klara av svåra påfrestningar i fred (80 av 537 tillfrågade). 65 av 537 tillfrågade anger att möta ett väpnat angrepp mot vårt land som huvuduppgift.

När det gäller huvuduppgifterna inom den civila delen de kommande tio åren framhåller 186 av 537 tillfrågade att resurserna bör läggas så att man i fred skall kunna stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera allvarliga samhällsstörningar, större olyckor, katastrofer etc. När det gäller förmågan att i händelse av väpnat angrepp mot vårt land trygga den livsnödvändiga försörjningen anser 109 av 537 det som viktigast medan 139 tillfrågade nämner förmågan att bidra till fred och säkerhet i vår omvärld, dvs. internationella insatser. Uppgiften "att stödja det militära försvaret" nämns av 47 tillfrågade.

Drygt 340 tillfrågade kan namnge en eller flera av de cirka 40 frivilligorganisationer i vårt land som arbetar med inriktning mot säkerhet, försvar, internationellt fredsarbete och social omvårdnad. Oftast nämns Rädda Barnen (248), hemvärnet (244), Amnesty (232)

och Svenska Röda Korset (224). 20 tillfrågade är i dag aktiva (16) eller passiva (4) medlemmar i någon sådan frivilligorganisation, medan 141 tillfrågade skulle kunna tänka sig att aktivt engagera sig i någon frivilligorganisation som arbetar med inriktning mot säkerhet, försvar, internationellt fredsarbete och social omvårdnad. I första hand är det befolkningsskydd och räddningstjänst (86) och vapenträning (82) som man då vill engagera sig i.

245 tillfrågade kan "absolut" eller "kanske" tänka sig att delta i fredsfrämjande insatser. I första hand är det militär verksamhet som är intressant (95) följt av att det inte spelar någon roll om det är militär eller civil verksamhet (77).

301 av 537 tillfrågade anser sig ha "ganska dåliga" eller "mycket dåliga" kunskaper om totalförsvaret. När det gäller statsutgifterna anser 169 tillfrågade att statsutgifterna för det militära försvaret bör behållas oförändrade. 214 tillfrågade anser att motsvarande gäller även för det civila försvaret.

Frågor

I det följande redovisas de frågor som utredningen har låtit Styrelsen för psykologiskt försvar och Totalförsvarets pliktverk ställa i de två redovisade undersökningarna. I det följande har frågorna andra nummer än i rapporten från Styrelsen för psykologiskt försvar.

1. Sveriges totalförsvaret, dvs. det militära och det civila försvaret, har ett antal **huvuduppgifter**. Jag kommer nu att läsa upp dessa huvuduppgifter och Du ombedes tala om vilken av dessa uppgifter som Du tror är den **viktigaste under den närmaste tioårsperioden**. Om vi börjar med **det militära försvaret**, vilken av följande fyra huvuduppgifter tror Du blir den viktigaste att lägga resurser på under **de närmaste tio åren**? Att kunna
 1. *möta ett väpnat angrepp* på vårt land (krig råder)
 2. *freda våra gränser* mot illegala intrång (t.ex. ubåtskränkningar, smuggling, överflygning) (fred råder)
 3. *delta i internationella fredsfrämjande militära och humanitära insatser*
 4. *stödja* det civila samhällets förmåga att klara av svåra påfrestningar i fred

Viktigaste är	1	2	3	4	vet inte
2. Om Du sedan tänker på den civila delen av totalförsvaret . Vilken av följande fyra huvuduppgifter tror Du blir den viktigaste att lägga resurser på under den närmaste tioårsperioden ? Förmåga att					
1.					
2.					
3.					
4.					

Viktigaste är	1	2	3	4	vet inte
3. I dag finns i Sverige nästan 40 s.k. frivilliga organisationer med inriktning mot säkerhet, försvar, internationellt fredsarbete och social omvårdnad. Kan Du namnge någon eller några av dem?					
00					
01					
02					
03					
04					
05					
06					
07					
08					
09					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					

- 17 Kustartilleriets Reservofficersförbund (KAROF)
 - 18 Kustjägareveteranerna (KJV)
 - 19 Läkare utan gränser (LUG)
 - 20 Riksförbundet Sveriges Lottakärer (SLK)
 - 21 Rädda Barnen (RB)
 - 22 Sjöräddningssällskapet (SSRS)
 - 23 Sjövärnskärernas Riksförbund (SVK)
 - 24 Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund (SAFR)
 - 25 Svenska Blå Stjärnan (SBS)
 - 26 Svenska Brukshundklubben (SBK)
 - 27 Svenska Fallskärmsförbundet (SFF)
 - 28 Svenska Flottans Reservofficersförbund (SFRO)
 - 29 Svenska Freds- och skiljedomsföreningen
 - 30 Svenska Officersförbundet (SO)
 - 31 Svenska Pistolskytteförbundet (SPF)
 - 32 Svenska Reservofficersförbundet (SROF)
 - 33 Svenska Röda Korset (SRK)
 - 34 Svenska Sportskytteförbundet (SSPF)
 - 35 Svenska Värnpliktofficersförbundet (SVOF)
 - 36 Sveriges Civilförsvarsförbund (SCF)
 - 37 Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund (SKBR)
 - 38 Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund (SMKR)
 - 39 Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund (THF)
 - 40 Totalförsvarets Psykförsvarsförbund (TOPF)
 - 41 Annan
4. Är Du i **dag** själv **medlem** i någon frivilligorganisation med inriktning mot säkerhet, försvar, internationellt fredsarbete eller social omvårdnad? OM JA – i vilken eller vilka?
- 0 nej inte medlem
 - 1 ja, aktiv medlem
 - 2 ja, passiv medlem
 - 3 minns inte / vet inte

OM INTE MEDLEM

5. Skulle Du kunna tänka dig att **aktivt engagera** dig i någon frivilligorganisation för att kunna vara en resurs /kunna hjälpa till / om samhället skulle drabbas av en allvarlig samhällsstörning, t ex en stor olycka, katastrof och liknande?

- 1 ja
- 2 tveksamt, knappast, osäkert ----> direkt till fråga 7
- 3 nej ----> direkt till fråga 7
- 4 vet inte, har inte funderat på detta ----> direkt till fråga 7

OM TÄNKA SIG FRIVILLIGT ENGAGEMANG

6. Inom vilken eller vilka **verksamheter** skulle Du i så fall kunna *tänka Dig* att aktivt engagera Dig? Skulle Du kunna tänka Dig att arbeta med (LÄS UPP)

	ja	nej	kanske
1 befolkningsskydd och räddningstjänst	1	2	3
2 vatten- och livsmedelsförsörjning, energiförsörjning	1	2	3
3 tele- och datakommunikation, informationshantering	1	2	3
4 flyktinghjälp och humanitärt bistånd	1	2	3
5 djur- och miljöskydd	1	2	3
6 transporter, trafiksäkerhet, sjösäkerhet	1	2	3
7 vård, omsorg, hälso- och sjukvård	1	2	3
8 skydd och bevakning av samhällsviktiga anläggningar	1	2	3
9 vapenträning, militära verksamheter	1	2	3
10 någon annan verksamhet	1	2	3

7. Antag att **Förenta Nationerna** (FN) ber Sverige att medverka i en fredsfrämjande insats någonstans i världen. Kan Du tänka dig att **delta som frivillig** i en sådan insats?

- 1 är redan/har varit engagerad ----> direkt till fråga 9
- 2 ja absolut
- 3 ja kanske

- 4 tveksamt, knappast, osäkert -----> direkt till fråga 9
- 5 nej ----> direkt till fråga 9
- 6 vet inte, har inte funderat på detta ----> direkt till fråga 9

OM ENGAGEMANG

8. Skulle Ditt engagemang i så fall främst gälla **militär verksamhet** eller **civil verksamhet**?
- 0 inte relevant
 - 1 främst militär verksamhet
 - 2 främst civil verksamhet
 - 3 spelar ingen roll ("där jag gör mest nytta")
 - 4 vet inte, kan inte säga
9. Allmänt sett – vilka **kunskaper** tycker Du att Du har om det **svenska totalförsvaret**, dvs. om vårt militära och civila försvar?
- 1 mycket goda
 - 2 ganska goda
 - 3 ganska dåliga
 - 4 mycket dåliga
 - 5 inga alls

Och till slut Din inställning i några frågor kring försvaret

10. Sveriges försvar består förutom det militära försvaret också av civila försvarsresurser. Om Du först tänker på det **militära** försvaret – Anser Du att **statsutgifterna** för det militära försvaret bör ökas, bibehållas oförändrade eller minskas? Bör de
- 1 ökas
 - 2 bibehållas oförändrade ----> direkt till fråga 12
 - 3 minskas
 - 4 saknar uppfattning - kan inte besvara frågan ----> direkt till fråga 12

OM ÖKAS/MINSKAS

11. När Du säger att statsutgifterna för det militära försvaret bör ökas /bör minskas/ tänker Du då **generellt** eller på **någon speciell del** av det militära försvaret? I så fall främst på vilken del?

- 1 generellt, "överlag"
- 2 armén (markförsvaret)
- 3 marinen (sjöförsvaret)
- 4 flyget (luftförsvaret)
- 5 kan inte motivera uppfattningen

12. Om Du sedan tänker på de **civila** delarna av totalförsvaret (t ex energiförsörjning, ledning och samordning, transporter, livsmedel, skyddsrum, andningsskydd m.m.) – Anser Du att **statsutgifterna** för de civila delarna av totalförsvaret bör ökas, bibehållas oförändrade eller minskas? Bör de

- 1 ökas
- 2 bibehållas oförändrade ----> direkt till fråga 13
- 3 minskas
- 4 saknar uppfattning – kan inte besvara frågan ----> direkt till fråga 13

OM ÖKAS/MINSKAS

13. Tänker Du då på det civila försvaret **generellt** eller på **någon speciell sektor** (funktion) inom detta? I så fall främst på vilken?

- 01 generellt ("överlag")
- 02 befolkningsskydd och räddningstjänst
- 03 vatten- och livsmedelsförsörjning, energiförsörjning
- 04 tele- och datakommunikation, informationshantering
- 05 flyktinghjälp och humanitärt bistånd
- 06 djur- och miljöskydd
- 07 transporter, trafiksäkerhet, sjösäkerhet
- 08 vård, omsorg, hälso- och sjukvård
- 09 skydd och bevakning av samhällsviktiga anläggningar
- 10 annan
- 11 kan inte motivera uppfattningen

”Rådet för frivillig samhällsberedskap”

1. Inledning

Den frivilliga totalförsvarsverksamheten präglas av mångfald. Det finns ett stort antal aktörer, bl.a. statliga myndigheter och kommuner, som för olika behov efterfrågar de frivilliga totalförsvarsorganisationerna. Det finns också flera uppgifter som kan vara svåra och komplexa för enskilda frivilligorganisationer.

Utredningen föreslår i kapitel 5 att ett nytt centralt samordningsorgan, ”Rådet för frivillig samhällsberedskap”, bör inrättas. I det följande presenteras dels en modell för hur Rådet kan utformas, dels ett utkast till stadgar för Rådet. Den slutgiltiga utformningen av Rådets organisation och stadgar måste naturligtvis utarbetas av de frivilliga totalförsvarsorganisationerna själva.

Rådet för frivillig samhällsberedskap (RFS) skall utgöra ett centralt samordningsorgan med uppgift att stödja medlemsorganisationerna och företräda den samlade frivilliga totalförsvarsrörelsen gentemot kommuner, statliga myndigheter, riksdag och regering samt medborgarna.

För att kunna bli medlemmar i Rådet för frivillig samhällsberedskap måste organisationer uppfylla kriterier i förordning (2001:00) om frivillig totalförsvarsverksamhet. RFS för frivillig samhällsberedskap bör föreslå vilka organisationer som uppfyller kriterierna och vilka som därmed bör ingå i Rådet- och på sikt tilldelas myndighetsuppgiften att fördela bidrag till dessa. Att gentemot politiker aktivt verka med en styrka som en samlad folkrörelse utgör har hög prioritet. Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av den förändrade samhällsbilden och statsmakternas tydliga uttalanden om att stärka samhällsberedskapen genom att utnyttja bl.a. totalförsvarets resurser i extraordinära situationer i fred och krig.

I det här sammanhanget behöver den frivilliga totalförsvsverksamheten en stark plattform som ständigt tydliggör det ansvar förmåga och resurser som den frivilliga totalförsvrörelsen kan bidra med i samhällsberedskapen, såväl i fred som krig.

Därför har RFS också en viktig roll som samarbetspartner till statliga myndigheter och kommuner. Det kan gälla t.ex. Försvarmakten och Överstyrelsen för civil beredskap i fråga om behov, uppdragsstyrning och uppdragsersättningar eller Skolverket och kommuner angående information till skolorna. RFS kan också vara remissinstans i vissa fall, exempelvis i övergripande frågor.

2. Övergripande organisationsstruktur och ansvarsfördelning

Rådet för frivillig samhällsberedskap är ett permanent, centralt samordningsorgan för de frivilliga totalförsvorsorganisationerna.

Varje enskild frivillig totalförsvorsorganisation verkar som en självständig enhet gentemot sina medlemmar och företräder dessa i Rådet för frivillig samhällsberedskap.

De enskilda organisationerna stöds av Rådet i sitt strategiska arbete och i övergripande frivilligfrågor. I dessa avseenden företräder Rådet för frivillig samhällsberedskap det samlade frivilligförsvaret gentemot riksdag och regering, Försvarmakten, Överstyrelsen för civil beredskap, andra statliga myndigheter och kommuner. Rådet för frivillig samhällsberedskap företräder således det frivilliga totalförsvaret på liknande sätt som Riksidrottsförbundet gör för idrottsrörelsen och Folkbildningsrådet för studieförbund och folkhögskolor. Rådets huvudsakliga uppgifter bör vara att

- företräda frivilligförsvaret mot regering och riksdag i gemensamma frågor,
- stödja och vid behov företräda sina medlemsorganisationer gentemot statliga myndigheter, kommuner och samhället i övrigt,
- bevaka frivilligförsvarets roll i samhällsberedskapen,
- föreslå regeringen (Försvarsdepartementet) vilka organisationer som enligt en ny frivilligförordning skall räknas som frivilliga totalförsvorsorganisationer,
- bereda beslut om och administrera organisationsstöd till dessa organisationer. Rådet övertar därmed motsvarande uppgifter från Försvarmakten och Överstyrelsen för civil beredskap,

företräda frivilligförsvaret i Totalförsvarets Chefsnämnd och i Försvarsrådet,
bevaka frivilligförsvarets intressen i folkrörelsepolitiken och verka för en demokratisk utveckling, folkförankring och etiska regler i frivilligförsvaret.

Rådet för frivillig samhällsberedskap bör ha en övergripande organisationsstruktur med stämma, styrelse och ett kansli. Till Rådet bör knytas ett antal fasta utskott, t.ex. internationellt utskott, informationsutskott och utbildningsutskott. Därtill kan tillfälliga utskott bildas vid behov, t.ex. för större projekt, inför stora evenemang, eller för att samordna likartade funktioner inom flera frivilligorganisationer. Rådet för frivillig samhällsberedskap kan därigenom flexibelt anpassas till antalet frivilliga totalförsvarsorganisationer och till förändringar i omvärlden. Det bör kunna ge service och stöd till de organisationer som uppfyller kriterierna för att vara frivilliga totalförsvarsorganisationer.

Rådet för frivillig samhällsberedskap skall ha fastställda stadgar som reglerar verksamheten och avgränsar Rådets arbete gentemot de enskilda organisationernas interna angelägenheter. Rådet kan också på sikt, i likhet med Riksidrottsförbundet, Folkbildningsrådet och Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund, tilldelas vissa myndighetsuppgifter enligt en ny lag och en ny förordning om fördelning av statsbidrag till frivilliga totalförsvarsorganisationer.

Det är viktigt att statsmakterna tydligt anger sina övergripande mål och åtaganden för frivillig totalförsvarsverksamhet. Detta måste emellertid göras efter en avvägningsprocess som rör militärt försvar, civilt försvar och frivilligförsvaret. Genom att ge Totalförsvarets chefsnämnd en roll i processen kan regeringen skapa ett fungerande forum för totalförsvarets högsta företrädare för militärt och civilt försvar tillsammans med motsvarigheten inom frivilligförsvaret. Rådet bör vara representerat i Totalförsvarets Chefsnämnd och i Försvarsrådet.

3. Beskrivning

I det följande presenteras exempel på hur Rådet för frivillig samhällsberedskap skulle kunna organiseras och hur stadgar skulle kunna formuleras.

Riksstämman

Riksstämman hålls en gång årligen.

Riksstämman beslutar om stadgar, verksamhetsinriktning, budget och årsredovisning.

I riksstämman ingår representanter för samtliga frivilliga totalförsvarsorganisationer samt styrelsens ordförande.

Riksstämman fattar beslut med enkel majoritet i alla frågor utom stadgeändringar. Här erfordras godkännande av två tredjedelar av de röstberättigade. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Röstberättigade är de ombud som respektive frivillig totalförsvarsorganisation utsett samt ordföranden i Rådet. Varje frivillig totalförsvarsorganisation företräds av ett antal ombud. Antalet ombud avgörs med ledning av det antal enskilt anslutna medlemmar som respektive organisation organiserar enligt följande:

300-1 000 medlemmar	1 ombud
1 001-5 000 medlemmar	2 ombud
5 001-12 000 medlemmar	3 ombud
>12 001 medlemmar	4 ombud

Styrelsen

Styrelsen utses av riksstämman.

Styrelsen består av ordförande, tio ledamöter och tio personliga ersättare. Ordföranden utses av riksstämman. Styrelsen väljer inom sig vice ordförande och övriga erforderliga funktionärer. Styrelsens sammansättning bör vara sådan att det råder balans mellan frivilliga bemanningsorganisationer och frivilliga främjandeorganisationer.

Styrelsen sammanträder minst en gång varje kvartal.

Styrelsen är beslutsmässig när ordföranden och minst sju ledamöter är närvarande.

Det centrala kansliet

Rådet för frivillig samhällsberedskap organiserar ett centralt kansli för det dagliga arbetet och för att verkställa stämmans och styrelsens beslut.

Kansliet leds av en chef, som utses av styrelsen. Kansliet svarar för planering och genomförande av riksstämman och styrelsens

sammanträden. Kansliet bereder på styrelsens uppdrag remissvar och samordnar arbetet med de olika frivilliga totalförsvarsorganisationerna. I kansliets uppgifter ingår bl.a. kontakter med departement och myndigheter samt utredningsarbete enligt styrelsens anvisningar.

Kansliet kan bestå av tre funktioner enligt följande:

Planerings- och koordineringsfunktion

Funktionen svarar för planering av riksstämman och styrelsemöten samt för externa kontakter med politiker, Forsvarsdepartementet, berörda myndigheter och kommuner när det gäller bl.a. policy- och inriktningsfrågor och planeringsstöd. Funktionen bör i sitt arbete ha nära kontakter och samarbete med de frivilliga totalförsvarsorganisationernas samarbetsorgan på regional och vid behov även på lokal nivå.

I planerings- och koordineringsfunktionen ingår bl.a. juridisk kompetens i form av t.ex. deltidsbefattning eller konsultativt stöd. Kompetensen bör omfatta bl.a. föreningsjuridik och skattejuridik. Funktionen ger råd vid avtalsskrivning och vid upphandlingssituationer.

Funktionen ger service och konsultstöd till föreningar och förbund.

Informationsfunktionen

Informationsfunktionen har tre roller. För det första en roll som innebär bl.a. arbete med strategisk informationsplanering (marknadsföring), policyfrågor och opinionsbildning. För det andra en service roll som innebär att funktionen fungerar som internkonsult i informationsfrågor, producerar informations- och utbildningsmaterial, sammanställer och producerar i samråd med de frivilliga totalförsvarsorganisationerna en gemensam utbildningskatalog samt medverkar i omvärldsbevakning. För det tredje en roll som medverkande i produktion av gemensam tidskrift/tidning/internetportal som kan vara ett elektroniskt informationsnät (intranät) på bl.a. förbunds nivå.

För grupper utanför frivilliga totalförsvarsrörelsen är Internet sannolikt den viktigaste kanalen genom en portal för den samlade frivilliga totalförsvarsrörelsen. Arbetsgruppen Frivilligförsvar i Ut-

veckling (Ag FU) behandlar informationsfrågor, däribland frågan om en gemensam internetportal, i sin rapport *Frivilligförsvaret i Utveckling* som presenterades i juni 2000.

En särskild uppgift för funktionen bör vara att utforma och upprätthålla en IT-standard inom den frivilliga totalförsvarsrörelsen som underlättar kommunikation mellan rörelsens olika delar. Funktionen bör på sikt kunna svara för såväl egen programutveckling som stöd åt organisationerna i frågor som rör IT och utbildning.

Administrativa funktionen

Administrativa funktionen svarar för ekonomisk redovisning och kansliets personaladministration. Andra viktiga områden är att på sikt administrera fördelningen av de statliga bidragen till den frivilliga totalförsvarsrörelsen. Funktionen kan också göra sammanställningar av uppdragsverksamhet och uppdragsstöd inom frivillig totalförsvarsverksamhet.

Funktionen kan tillhandahålla de flesta ekonomiska och löneadministrativa tjänster som de frivilliga totalförsvarsorganisationerna behöver. Vidare kan funktionen svara för sammanställning av frivilligorganisationernas medlemsregister.

4. Sammanfattning av uppgifter för Rådet och dess kansli

Rådet för frivillig samhällsberedskap

Föreslå regeringen (Försvarsdepartementet) vilka organisationer som enligt förordning (2001:00) om frivillig totalförsvarsverksamhet är frivilliga totalförsvarsorganisationer,
Genom tilldelad myndighetsuppgift på sikt fördela medel för organisationsstöd till dessa organisationer,
Vara språkrör till regering och riksdag i gemensamma frågor,
Bedöma tillgången på resurser i stort som kan användas vid extraordinära situationer,
Verka för att använda frivilligförsvaret vid extraordinära situationer nationellt och internationellt,
Sammanställa verksamhet och uppdrag i årliga rapporter till regeringen (Försvarsdepartementet),
Vara remissinstans,

Koordinera internationellt utvecklingssamarbete (i enlighet med förslag i betänkandet (1999:6) Effektivare totalförsvarsstöd i östersjöområdet),
Vid behov företräda sina medlemmar gentemot myndigheter, politiker och samhälle,
Vara representerat i Totalförsvarets Chefsnämnd och i Förvarsrådet,
Allmänt slå vakt om frivilligverksamhetens samhällsnytta,
Ge service till frivilliga totalförsvarsorganisationer på områden där dessa inte kan eller vill skaffa sig egen kompetens,
Driva policy- och utvecklingsfrågor,
Bistå med rådgivning i allmänhet,
Vid behov sköta ett samlat medlemsregister eller organisationsregister,
Ge stöd med utbildningshjälpmedel, t.ex. information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvaret och skolinformation,
Bistå med vaktmästeri och posthantering,
Vid behov bistå med och utveckla gemensamma ekonomiadministrativa rutiner åt organisationer,
Bistå med utbildningssamordning och samordna gemensam utbildningskatalog,
Bistå med juridisk rådgivning,
Vara stödresurs till kommuner, länsstyrelser, andra statliga myndigheter och landsting.

Finansiering

Rådet för frivillig samhällsberedskap bör finansieras genom att staten avdelar särskilda medel. Det centrala kansliet bör kunna bemannas med viss personal från de omkring 118 årsarbetskrafter som i dag finns på de centrala kanslierna hos de organisationer som definieras i förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet.

Utredningen bedömer att Rådets kansli bör bemannas med en kanslichef och tre till fyra handläggare samt en assistent. Kostnader för kansliet bedöms till cirka fem miljoner kronor per år, fördelat enligt följande.

Utgiftsområde	Kostnader (tkr)
Löne- och personalkostnader	3 000
Förvaltningskostnader (administration, IT, varor, tryckeri m.m.)	1 000
Verksamhetskostnader (resor, publikationer, tjänster, konsulter m.m.)	900
Hyeskostnader (för cirka 100 kvadratmeter)	100
Summa	5 000

Idéutkast till stadgar för Rådet för frivillig samhällsberedskap

1 kap. Den frivilliga totalförsvarsrörelsens verksamhetsidé*

Frivilliga totalförsvarsorganisationer (FTO) är demokratiskt styrda och politiskt obundna, rikstäckande organisationer som med statsmakternas stöd bedriver frivilligverksamhet av betydelse för samhällsberedskapen och för totalförsvaret.

Med frivilligverksamhet för totalförsvaret avses ett frivilligt, medborgerligt engagemang för att dels främja totalförsvaret, dels skapa, vidmakthålla och utveckla individens och samhällets förmåga att förebygga och minska skadeverkningar på liv, hälsa, miljö och egendom, dels kunna medverka vid extraordinära situationer i fred och krig.

Syftet med frivillig totalförsvarsverksamhet är att frivilliga totalförsvarsorganisationer skall

- bidra till totalförsvarets folkförankring och demokratiska utveckling,
- bidra till totalförsvarets anpassningsförmåga,
- främja frivilligt engagemang i samhällsberedskapen i fred och krig,
- bidra till att stärka individens och samhällets förmåga att förebygga och hantera extraordinära situationer i fred och krig,
- främja långsiktigheten och stabiliteten i det frivilliga arbetet för samhällsberedskapen och
- ersättas ekonomiskt för utfört arbete inom ramen för uppdragsverksamhet.

Vi organiserar vår frivilliga totalförsvarsverksamhet

Vi organiserar vår frivilliga totalförsvarsverksamhet i självständiga, frivilliga totalförsvarsorganisationer och förbund, som tillsammans skapar en stark och livaktig folkrörelse förenad i Rådet för frivillig samhällsberedskap (RFS).

Vi delar in vår frivilliga totalförsvarsverksamhet

Vi delar in våra frivilliga totalförsvarsorganisationer i två kategorier, nämligen frivilliga bemanningsorganisationer och frivilliga främjandeorganisationer.

1. Frivilliga bemanningsorganisationer stärker genom direkta insatser samhällsberedskapen och kan tillgodose behöriga statliga myndigheters och/eller kommuners behov av personal vid extraordinära situationer. De främjar och stödjer totalförsvaret genom information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar och insatser för totalförsvarets folkliga förankring.
2. Frivilliga främjandeorganisationer främjar och stödjer samhällsberedskapen och totalförsvaret genom information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar till egna medlemmar och utomstående samt genom insatser för totalförsvarets folkliga förankring

Vår verksamhetsidé

Vi vill på alla nivåer bedriva frivillig totalförsvarsverksamhet så att den ger uttryck för ett frivilligt, medborgerligt engagemang för att dels främja totalförsvaret, dels skapa, vidmakthålla och utveckla individens och samhällets förmåga att förebygga och minska skadeverkningar på liv, hälsa, miljö och egendom vid extraordinära situationer i hela hotskalan fred – krig.

Därför vill vi utforma vår frivilliga totalförsvarsverksamhet så att varje organisation har en identitet i folkrörelsen frivilligt totalförsvar,
såväl frivillig totalförsvarsverksamhet som totalförsvarets folkförankring får hög status och legitimitet genom att frivilligverksamheten lyfts fram i samhället,
den har en samlad kompetens om frivilligfrågor,
den samlade frivilligrörelsen kan driva övergripande frågor gentemot politiker, myndigheter, kommuner, allmänhet och andra organisationer,
den kan bevaka att frivilligförsvarets roll beaktas i samhällsberedskapsplaneringen,
den kan samordna och följa upp information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar samt bidra till att hålla den aktuell,

den kan verka för en samlad marknadsföring av frivillig totalförsvarsverksamhet
den i alla led ständigt utvecklas och förbättras till form och innehåll,
den ger upplevelser och skapar kontakt mellan människor ur olika samhällsgrupperingar,
de som deltar får vara med och bestämma om och ta ansvar för sin verksamhet och att
den ger alla som deltar en kamratlig och trygg social gemenskap.

Den frivilliga totalförsvarsrörelsens verksamhetsidé är antagen av XXXX års stämma.

1 §*

Den frivilliga totalförsvarsrörelsens verksamhetsidé

Frivillig totalförsvarsverksamhet skall bedrivas i enlighet med den av RFS-stämman beslutade verksamhetsidén

2 kap. Grundläggande bestämmelser för Rådet för frivillig samhällsberedskap (RFS)

1 § Uppgift

Rådet för frivillig samhällsberedskap (RFS) är den svenska frivilliga totalförsvarsrörelsens samlade organisation med RFS-stämman som dess högsta beslutande organ.

RFS har till uppgift att handha för den frivilliga totalförsvarsrörelsen gemensamma angelägenheter såväl nationellt som internationellt.

RFS huvudsakliga uppgifter skall vara att

föreslå regeringen (Försvarsdepartementet) vilka organisationer som enligt en förordning (2001:XX) om frivillig totalförsvarsverksamhet räknas som frivilliga totalförsvarsorganisationer, genom tilldelad myndighetsuppgift bereda beslut om och på sikt fördela organisationsstöd till dessa organisationer, vara språkrör till regering och riksdag i gemensamma frågor, vid behov företräda sina medlemmar gentemot statliga myndigheter, kommuner och samhället i övrigt,

allmänt slå vakt om frivilligverksamhetens samhällsnytta, vara förespråkare för att dels hålla diskussionen levande om hur folkrörelsen demokratiskt skall utvecklas, dels hur etikfrågor och andra viktiga aktuella ämnesområden som rör folkrörelsen beaktas.

2 § Omfattning – organisatorisk uppbyggnad

RFS är en ideell förening. Den består av frivilliga totalförsvarsorganisationer (FTO) med till dem anslutna ideella föreningar som bedriver frivilligverksamhet för totalförsvaret.

Såsom FTO är föreningen ansluten till RFS.

För att verkställa RFS-stämmans beslut och driva det dagliga operativa arbetet utses en styrelse för RFS som stöds av ett centralt kansli.

3 § Beslutande organ

RFS beslutande organ är RFS-stämman, extra RFS-stämma och RFS-styrelsen.

4 § Verksamhets- och räkenskapsår

RFS verksamhets- och räkenskapsår omfattar tiden från och med den 1 januari till och med den 31 december.

5 § Förslag till stadgeändring

Förslag till ändring av stadgarna eller om RFS upplösning får skriftligen avges enligt X kap. X §

6 § Beslutförhet i stadgefrågor

För bifall till stadgeändring fordras beslut av RFS-stämman med kvalificerad majoritet, dvs. minst 2/3 av antalet avgivna röster.

För RFS upplösning fordras beslut härom med minst 2/3 av antalet avgivna röster vid vardera två på varandra följande RFS-stämmor.

X kap Styrelsen

1 § Sammansättning, kallelse, beslutförhet

Då RFS-stämman inte är samlad, är styrelsen RFS beslutande organ.

Styrelsen har sitt säte i Stockholm.

Styrelsen består av ordförande och tio övriga ledamöter med tio utsedda ersättare. Ledamöterna är valda av RFS-stämman för en mandatperiod av två år. Hälften av ledamöterna ersätts årligen vid stämman.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

Sekreterare hämtas från RFS kansli.

Styrelsen är beslutför när samtliga ledamöter kallats senast åtta dagar före sammanträde och minst sju av ledamöterna och ordföranden är närvarande. Om ordföranden finner det erforderligt kan brådskande ärende avgöras genom skriftlig omröstning eller vid telefonsammanträde (per capsulam). Sådant beslut skall protokollföras. Det skall anmälas vid närmast därefter följande sammanträde.

2§ Åligganden

Styrelsen skall

1. verka för att den av stämman antagna verksamhetsidén efterlevs,
2. verkställa stämmans beslut,
3. handha och ansvara för RFS medel,
4. upprätta förvaltningsberättelse och verksamhetsberättelse för varje räkenskaps- och verksamhetsår,
5. senast den DD MM varje år ställa förvaltningsberättelsen, räkenskaperna och övriga för revision erforderliga handlingar avseende föregående räkenskapsår till förfogande för de enligt XX kap. X § valda revisorerna,
6. årligen utsända årsredovisning till de frivilliga totalförsvarsorganisationerna och de regionala samordningsorganen,

7. till stämman överlämna sina förvaltnings- och verksamhetsberättelser samt revisorernas berättelser för de två senaste räkenskaps- och verksamhetsåren,
8. i övrigt bereda de ärenden som skall föreläggas stämman,
9. bestämma tid och ort för stämma enligt kapitel XX samt ombesörja kallelser till denna,
10. tillsätta för verksamheten inom RFS erforderliga särskilda utskott, t.ex. utbildningsutskott.
11. vid behov fastställa inriktningen och eventuell instruktion för RFS särskilda organ samt granska deras verksamhet,
12. bestämma om organisationen av och befattningar vid RFS kansli,
13. företräda RFS i frågor rörande det säkerhetsfrämjande utvecklingsarbetet med länderna i Central- och Östeuropa samt internationella fredsfrämjande insatser i vad avser inom RFS gemensamma ärenden samt på begäran från de frivilliga totalförsvarsorganisationerna lämna råd och anvisningar vid sådana frågor, samt
14. i övrigt sköta löpande ärenden och fullgöra de skyldigheter som enligt dessa stadgar ankommer på RFS.

De frivilliga försvarsorganisationernas historia

Utredningen har uppdragit åt docent Klaus-R. Böhme, tidigare vid Försvarshögskolan, att skriva en översiktlig historik över de frivilliga försvarsorganisationerna. Historiken redovisas i det följande.

Inledning

Sedan år 1953 regleras i av regeringen fastställd förordning, vilka föreningar som är frivilliga försvarsorganisationerna. Den senaste förordningen är utfärdad år 1994 SFS (1994:524). Den räknar upp följande 24 organisationer:

CFB	Centralförbundet för Befälsutbildning
FIFF	Flygfältsingenjör föreningarna
FVRF	Flygvapenfrivilligas Riksförbund
FAK	Frivilliga Automobilkärernas Riksförbund
FFK	Frivilliga Flygkären
FMCK	Frivilliga Motorcykelkärernas Riksförbund
FRO	Frivilliga Radioorganisationen
FSR	Frivilliga Skytterörelsen
FPF	Försvarets Personaltjänstförbund
HBR	Hemvärnsbefälets riksförbund
KAROF	Kustartilleriets Reservofficersförbund
SKL	Riksförbundet Sveriges lottakärer
SVK RF	Sjövärnskårernas Riksförbund
SAFR	Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund
SBS	Svenska Blå Stjärnan
SBK	Svenska Brukshundklubben
SFF	Svenska Fallskärmsförbundet
SFRO	Svenska Flottans Reservofficersförbund

SRK	Svenska Röda Korset (i fråga om medverkan i totalförsvarets sjukvård och i verksamheten för civilbefolkningens skydd i krig)
SPSF	Svenska Pistolskytteförbundet
SSF	Svenska Sportskytteförbundet
SVOF	Svenska Värnpliktsofficersförbundet
SCF	Sveriges Civilförsvarsförbund
SKBR	Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund

Dessa organisationer indelas i tre grupper, varav den första omfattar de som bedriver frivillig befälsutbildning, den andra de föreningar som tecknar avtal för tjänstgöring vid höjd beredskap och den tredje organisationer som utvecklar medlemmars färdigheter.

Till första gruppen räknas Centralförbundet för Befälsutbildning, Flygfältingenjörsföreningarna, Flygvapenföreningarnas Riksförbund, Försvarets Personaltjänstförbund, Hemvärnsbefälets Riksförbund, Kustartilleriets Reservofficersförbund, Sjövärnskärernas Riksförbund, Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund, Svenska Flottans Reservofficersförbund och Svenska Värnpliktsofficersförbundet.

Andra gruppen omfattar Frivilliga Automobilkärernas Riksförbund, Frivilliga Flygkären, Frivilliga Motorcykelkärernas Riksförbund, Frivilliga radioorganisationen, Riksförbundet Sveriges lottakärer, Svenska Blå Stjärnan, Svenska Brukshundklubben, Svenska Röda Korset, Sveriges Civilförsvarsförbund, Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund.

Den tredje gruppen utgörs av Frivilliga Skytterörelsen, Svenska Fallskärmsförbundet, Svenska Pistolskytteförbundet, Svenska Sportskytteförbundet.¹

Det kan förvåna att inte hemvärdnet, som ju huvudsakligen rekryterar frivilliga, räknas till de frivilliga försvarsorganisationerna, men detta torde förklaras av att statsmakterna allt sedan hemvärdnets framväxt i början av andra världskriget mycket målmedvetet integrerade det i det militära försvaret.²

¹ Se försvarsmaktens hemsida: Frivilliga försvarsorganisationer. SOU 1997:70, s. 49 ff. Jfr vidare Disa Byman m.fl. (red.), Frivilligrörelsen värnar Sverige, Stockholm 1997.

² Åberg, Alf, Från värdkase till 1940 och Bojerud, Stellan, Hemvärdnet 1940–1990. I: Kjellander, Bo (red.), Hemvärdnet 1940–1990, Stockholm 1990, s. 35 ff, 39 ff.

Antalet frivilliga försvarsorganisationer håller på att förändras. I slutet av oktober 2000 gick KAROF och SAFR ihop till den nya organisationen Förbundet Sveriges Reservofficerare – SVEROF.³ SFRO valde däremot att stå utanför den nya organisationen.⁴ Vidare eftersträvar flera föreningar status som officiell frivillig försvarsorganisation, nämligen Befälsföreningen Militärtolkar, Fredsbaskrarna Sverige, Förbundet Fältpostbefäl, Försvarets Fältartister, Kustjägareveteranerna, Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska föreningar, Svenska Livräddningssällskapet, Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund, Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund och Totalförsvarets Psykförsvärsförbund.⁵ Av dessa är redan Befälsföreningen Militärtolkar, Förbundet Fältpostbefäl, Försvarets Fältartistförening, Totalförsvarets Psykförsvärsförbund och Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund anslutna till CFB.⁶ I det följande behandlas endast de föreningar som f.n. officiellt räknas som frivilliga försvarsorganisationer.

Tidigare historiker

Någon historik som behandlar samtliga frivilliga försvarsorganisationer föreligger inte. Första gången presenterades dock de frivilliga försvarsorganisationerna kortfattat av generalstaben år 1939. Vid denna tid fanns åtta sådana föreningar: Frivilliga Automobilkåren, Frivilliga landstormsrörelsen, Frivilliga Skytterörelsen, Riksluftskyddsförbundet, Svenska Röda Korset, Svenska Röda Stjärnan, Sveriges frivilliga motorbåtskår och Sveriges frivilliga motorcykelkår.⁷

Korta presentationer av dem finns även i fem offentliga utredningar.⁸ Den första av dessa utredningar tillsattes år 1948 med uppdrag att kartlägga den frivilliga försvarsverksamheten och att lämna

³ Meddelande från SVEROF 2000-10-21.

⁴ Pressmeddelande från SFRO 2000-10-25.

⁵ Frivilligorganisationsutredningen, Arbetsmaterial 2000-08-11 Bilaga X: Frivilliga försvarsorganisationer och andra frivilliga organisationer, s. 1 f, 4 f, 7 f, 10, 12 f.

⁶ SOU 1997:70, s. 48.

⁷ Erik Malmström (red.), Medborgarboken om folkförsvaret, Stockholm 1939, s. 286 ff, 295, 314.

⁸ SOU 1950:38 Utredning rörande Frivilligt Försvarsarbete, s. 13 ff. SOU 1968:1 Frivilligförsvaret 1. De frivilliga försvarsorganisationerna utom hemvärnet, 16 ff. SOU 1985:35 Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret, s. 37 ff, 181 ff. SOU 1992:132 Frivillig verksamhet för totalförsvaret, 19 ff. Ett mål- och resultatperspektiv. SOU 1997:70 Totalförsvaret och frivilligorganisationerna – uppdrag, stöd och ersättning, s. 35 ff, 100, 183 f.

förslag hur den kunde samordnas. Utredningen lämnade sitt betänkande år 1950. Den föreslog fastare regler för föreningarnas erkännande som frivilliga försvarsorganisationer. Vidare förordade den en ganska centralstyrd sammanordning av deras verksamhet. Det första förslaget resulterade i att Kungl. Maj:t år 1953 utfärdade en särskild förordning om frivilligorganisationerna.⁹ Det senare förslaget stötte på hårt motstånd från de berörda organisationerna. Statsmakterna nöjde sig med att föreslå ett samordningsorgan för dessa. Därför bildades Frivilliga Försvarsorganisationernas Samarbetskommitté (FOS) som började sitt arbete vid årsskiftet 1953/54.¹⁰ Denna kommitté har en rådgivande och samordnande funktion. Ordförandeskapet alternerar mellan de olika organisationerna. Dess verksamhet har aldrig behandlats vare sig i någon vetenskaplig framställning eller i några memoarer. Att undersöka dess historia kunde vara lockande, men skulle kräva en stor arbetsinsats, eftersom kommittén inte tycks ha ett eget arkiv, utan dess arbete måste skildras med hjälp av de olika organisationernas arkiv.¹¹ FOS behandlas inte i denna framställning.¹²

Dessutom utgav Sune Glad år 1968 en kort och odokumenterad översikt över de vid denna tid existerande frivilligorganisationerna.¹³ En liknande, år 1990 publicerad presentation finns hos Christine Malmström-Barke.¹⁴

För många organisationer finns dock historiker. Dessa är emellertid av mycket skiftande karaktär. Endast enstaka har detaljerade käll- och litteraturhänvisningar. Några har summariska hänvisningar, men de flesta saknar även dessa och har mera karaktär av minnen. För vissa organisationer saknas även sådana. I det följande kommer frivilligorganisationerna att presenteras i den ordning det bildats och det kommer att uppges, varifrån uppgifterna hämtats. Vidare anges om respektive organisation har ett tillgängligt arkiv, med vars hjälp fördjupade studier i

⁹ Kommittédirektiv nr 1133, RA. SOU 1950:38, s. 9 ff, 92 ff, 170 ff. SFS 1953/737. Carl-Erik Almgren, Den militära ledningens syn på SKL och dess uppgifter. I: SKL historiekommitté, Lottorna i samhällets tjänst, Stockholm 1984, s. 95.

¹⁰ Svenska försvarsväsendets rulla 1955.

¹¹ Gunnar Ståhl t. K-R Böhme e-mail 2000-10-03.

¹² Om SOF se Sune Glad, Våra frivilliga försvarsorganisationer, Stockholm 1968, s. 28. Christine Malmström Barke, Frivilligförsvarsverksamhet. I: Stig Strömbäck (red.), Försvar för frihet och fred, Stockholm 1990, s. 91. Disa Byman (red.), s. 9. I FOS är förutom de ovan uppräknade organisationerna även hemvärnet, Centralförbundet Folk och Försvar (CF) och Allmänna försvarsföreningen (AFF) representerade.

¹³ Sune Glad, s. 8 ff.

¹⁴ Christine Malmström-Barke, s. 84 ff.

föreningens historia skulle vara möjliga. Sådana arkivstudier har av praktiska skäl endast kunnat ske i undantagsfall för denna översikt.

De frivilliga försvarsorganisationerna – korthistoriker

Frivilliga Skytterörelsen (FSR)

Frivilliga Skytterörelsen är den med avstånd äldsta av landets frivilligrörelser. Den härleder sitt ursprung från de frivilliga skarp-skytteföreningarna. Sådana bildades år 1860 i bl.a. Stockholm och Göteborg. Sju år senare fanns 304 föreningar i landet med över 40 000 medlemmar. Därefter följde dock en nedgångsperiod.

I september 1893 samlades representanter från 35 skytteföreningar i Stockholm och beslöt att tillsätta en centralstyrelse för Sveriges frivilliga skytteföreningar. I december 1893 fastställde Kungl. Maj:t stadgar för skytteväsendets organisation

År 1903 ersattes centralstyrelsen och allmänna representantskap av Skytteförbundens överstyrelse med ett ombud från varje förbund.

Sedan år 1968 finns en självständig ungdomsorganisation inom Frivilliga Skytterörelsen, Skytterörelsens ungdomsorganisation.¹⁵

Strax efter krigsutbrottet 1939 spelade Frivilliga Skytterörelsen en mycket pådrivande roll vid tillkomsten av hemvärnet.¹⁶

Frivilliga Skytterörelsens målsättning var ursprungligen att befrämja skjutskickligheten bland svenska folket och att väcka dess intresse att bidra till Sveriges försvar. Detta är fortfarande centralt för förbundet, som bedriver skytte med gevär, korthållsgevär, luftgevär, kulsprutepistol och automatvapen. På senare tid har även engagerat sig i miljöfrågor, särskilt frågor rörande buller och blybelastning.

Frivilliga Skytterörelsen har sedan lång tid tillbaka ett internationellt samarbete, i första hand med de nordiska grannländerna. Under det senare åren har den även engagerat sig i Baltikum, framför allt i Lettland.¹⁷

¹⁵ Sune Glad, s. 8. SOU 1950:38, s. 19 f. Christine Malmström-Barke, s. 84 f. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet Bestandsöversikt. Del 8. Enskilda arkiv, Stockholm 1997, s. 188 ff. Arkiven efter Skytteförbundens överstyrelse och efter Skytterörelsens ungdomsorganisation förvaras i KrA. Disa Byman (red.), s. 39. Frivilligorganisationsutredning: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 4.

¹⁶ Alf Åberg, s. 29 ff. Stellan Bojerud, s. 39, 40 ff.

¹⁷ Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 4.

Frivilliga Skytterörelsen upplevde en andra storhetstid under beredskapstiden och under de första åren av Kalla kriget. År 1949 hade den drygt 240 000 aktiva medlemmar. År 1968 hade antalet sjunkit till 216 000. År 1998 fanns det drygt 100 000 medlemmar och år 2000 är antalet nere i 90 000 och den fortsätter att sjunka.¹⁸

Svenska Röda Korset (SRK)

Bildades i anslutning till uppkomsten av det internationella röda korset år 1864 med namnet Föreningen för frivillig vård av sårade och sjuka i fält. Året därpå kunde även kvinnor bli medlemmar. År 1886 ändrades namnet till Svenska föreningen röda korset och år 1915 till Svenska Röda Korset. I enlighet med sin målsättning åtog sig Svenska Röda Korset uppgifter såväl inom det militära försvaret som i civilförsvaret. Det innebar att föreningen i krigsfall skulle inrätta vissa sjukhus och ställa sjukvårdspersonal till förfogande. Föreningen bildade också en ungdomsorganisation.¹⁹

För Svenska Röda Korset innebar Försvarsmaktens inriktning under senare tid på insatser i samband med katastrofer eller utomlands inget nytt.²⁰

Antalet medlemmar i Svenska Röda Korset har minskat sedan år 1945. År 1949 fanns det knappt 483 000 medlemmar, år 2000 är det omkring 340 000.²¹

Centralförbundet för Befälsutbildning (CFB)

Sveriges landstormsföreningars centralförbund, som bildats år 1912, bedrev bl.a. utbildning av landstormsbefäl. Genom 1941 års värnpliktslag avskaffades landstormen. Förbundet ombildades därför till Centralförbundet för Befälsutbildning, som blev en sammanslutning för förbund och föreningar som bedriver befälsutbildning. År 2000 består det av 28 Frivilliga Befälsutbildningsförbund. Dessutom finns där fem ännu ej som frivilliga försvarsorganisationer erkända organisationer: Befälsföreningen Militärtolkar, Förbundet Fältpostbefäl, Försvarets Fältartist-

¹⁸ SOU 1950:38, s. 22. SOU 1968:5, s. 20. Fakta om totalförsvaret 98, s. 48. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 4.

¹⁹ Sten Söderberg, Svenska Röda Korset 1865–1965 – de första 100 åren, Stockholm 1965, s. 57 ff, 432 ff. SOU 1950:38, s. 18 ff. Svenska Röda Korsets arkiv förvaras på RA.

²⁰ Jfr Disa Byman (red.), s. 26 f.

²¹ SOU 1950:38, s. 19. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 11.

förening, Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund och Totalförsvarets Psykförsvarsförbund. Förbundet vänder sig till värnpliktigt befäl, reservofficerare och hemvärnsbefäl inom armén och kustartilleriet. År 1949 förbundet hade 38 500 medlemmar. År 2000 är det drygt 33 000.²²

Sjövärnskårernas Riksförbund (SVK RF)

Den första frivilliga motorbåtsflottiljen organiserades år 1913 i Göteborg. Strax därpå organiserades sådana flottiljer i Stockholm, Norrköping och Karlskrona. De bildade år 1915 Sveriges frivilliga motorbåtskår med marinstabschefen som chef. Kåren skulle i krigsfall och i vissa fall under fred ställa medlemmar och motorbåtar till Kungl. Maj:ts förfogande. Fram till krigsutbrottet 1939 tillkom flottiljer i Stockholms skärgård, Härnösand, Kalmarsund och Öresund.

År 1941 omorganiserades de frivilliga motorbåtsflottiljerna till 16 sjövärnflottiljer, Göteborgs, Stockholm, Östergötland, Blekinge, Västernorrlands, Sörmlands, Södertörns, Kalmarsunds, Öresunds, Norra Smålands, Gävleborgs, Roslagens, Gotlands, Sydöstra Skånes, Vänerens och Norrbottens. Dessa underställdes marinen och en chef för sjövärnskåren, som måste vara sjöofficer i reserven, tillsattes. Kåren ingick således i försvarsmakten och räknades inte som frivillig försvarsorganisation i egentlig mening. Dess ställning kan jämföras med den hemvärnet intog i detta avseende.

År 1981 avvecklades sjövärnskåren och ersattes av Sjövärnskårernas Riksförbund som blev erkänt som frivillig försvarsorganisation.²³

Sjövärnskårernas riksförbund, som även bedriver en omfattande ungdomsverksamhet, hade i början av 1990-talet drygt 4 000 medlemmar. Antalet steg med omkring 1 000 till år 1997. År 2000 är det cirka 4 600.²⁴

²² SOU 1950:38, s. 13 f. Alf Åberg, s. 34 f. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet Bestandsöversikt, s. 181. Centralförbundets för befälsutbildning arkiv förvaras i KrA. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 1.

²³ Björn Gäfvert (red.), Krigsarkivet Bestandsöversikt Del 1, Stockholm 1987, s. 258. Björn Gäfvert (red.), Krigsarkivet Bestandsöversikt Del 6, Stockholm 1994, s. 323 ff. Evabritta Wallberg, Krigsarkivet, s. 198 f. Arkiven efter vissa frivilliga motorbåtsflottiljer, vissa sjövärnflottiljer och chefen för sjövärnskåren förvaras i KrA. Sjövärnets Sjövärnsposten 2/98, s. 12 f; 12 f; 1/99, s. 9 ff, 17. Jfr Disa Byman (red.), s. 34.

²⁴ Fakta om totalförsvaret 1992–1993, s. 42. SOU 1997:70, s. 51. Frivilligorganisationsutredning: Arbetsmaterial 2000-08-11 Bilaga X: Frivilliga försvarsorganisationer och andra frivilliga organisationer, s. 8.

Frivilliga Automobilkärernas Riksförbund (FAK)

År 1903 bildades Kungl. Automobilklubben (KAK). Hos den väcktes efter engelskt förebild tanken att organisera en frivillig automobilkår för att stödja försvaret. Efter diskussioner med generalstaben förverkligades planerna år 1915. Kåren organiserades militärt med en kår- och en souschef, som förordnades av Kungl. Maj:t. Dessutom ingick en militär ledamot i styrelsen. I krigsfall skulle kåren ställa förare och fordon till försvarets förfogande. Kåren deltog fram till år 1930 i militära övningar. År 1931 ändrades inriktningen. Kåren blev en personal- och utbildningsorganisation. Den som genomgick kårens utbildning blev FAK-officer och krigsplacerades vid mobiliserade förband.

År 1958 fick kåren en riksstyrelse. Samtidigt ändrades inriktningen igen. Kåren utbildar nu förare för tunga fordon åt totalförsvaret.²⁵

Kåren är en av de frivilligorganisationer som ökat sitt medlemsantal sedan år 1948. Då uppgick det till drygt 900. År 1975 var det uppe i 2 500. År 2000 finns drygt 12 000 medlemmar.²⁶

Svenska Blå Stjärnan (SBS)

Bildades 1917 med namnet Svenska Röda Stjärnan efter förebild av den år 1914 i Genève bildade L' Etoile Rouge, ett förbund vars uppgift var vård av hästar i krig. Detta var även den svenska föreningens första uppgift. Efter första världskriget vidgades den till att även gälla djurvård i fred.

År 1941 ändrades namnet till Svenska Blå Stjärna. Föreningen, vars ordförande utsågs av Kungl. Maj:t. Utbildade och tillhandahöll personal för djursjukvård och djurskötsel, s.k. djursystrar. Till följd av försvarets avhästning försköts förbundets uppgifter alltmer till civilförsvaret. Dess medlemmar krigsplaceras som djursjukvårdare och djurvårdare inom jordbruket för att säkerställa god livsmedelsförsörjning i kris och krig. Andra krigsplaceras som veterinärbiträden. I fred kan de tjänstgöra som avbytare på bondgårdar.

²⁵ SOU 1950:38, s. 14 f. Karl Eric Holm, Arméns motorisering och FAK:s utveckling, Stockholm 1996, 13 ff, 25 ff, 31 ff, 39 ff. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 182. Frivilliga Automobilkårens arkiv förvaras i KrA. Disa Byman (red.), 11 f.

²⁶ SOU 1950:38, s. 15. Karl Eric Holm, s. 41. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 2 f.

Föreningen var ursprungligen endast öppen för kvinnor, men sedan år 1987 kan även män bli medlemmar.

Svenska Blå Stjärnan hade år 1949 drygt 2 800 medlemmar. I början av 1990-talet hade antalet stigit till knappt 5 300. År 2000 har drygt 5 000 medlemmar.²⁷

Riksförbundet Sveriges lottakärer (SLK)

Den första svenska lottakären bildades 1924 i Stockholm på initiativ av Thyra Wadner, som inspirerats av de finska Lotta Svärdföreningarna. Namnet blev Stockholms landstormskvinnor. Den fick under de följande åren efterföljare i hela landet. År 1930 höll kårerna sitt första riksmöte och bildade Lottarådet. Organisatoriskt tillhörde lottorna landstormsföreningarnas centralförbund. 1939 ändrades namnet till Sveriges lottakärer. År 1942 lämnade de landstormsrörelsen och den 1 januari 1943 bildade man den självständiga organisationen Riksförbundet Sveriges lottakärer.

Till en början biträdde lottorna landstormen huvudsakligen vid utspisningen och inte minst genom insamlingar. Efterhand fick de alltmer kvalificerade uppgifter inom armén, marinen, flygvapnet och hemvärnet, där de krigsplaceras i staber, stridsledningscentraler, luftförsvaret, i personalvårdstjänst samt i sjukvårds- och förplägnadstjänst.

Sedan år 1933 bedriver organisationen en omfattande utbildning för ungdomar mellan 15 och 18 år. Denna unglottaorganisation fick 1965 en självständig ställning och benämndes Sveriges Unglottor.

Lottorna har sedan länge ett internationellt samarbete, särskilt med motsvarande organisationer i de nordiska grannländerna. Under senare år har detta arbete utsträckts till Baltikum, Polen och Ryssland.

Lottornas medlemsantal steg brant under beredskapsåren. År 1944 var det som högst med knappt 111 000, unglottorna inte inräknade. Därefter sjönk medlemsantalet till drygt 81 000 år 1948. Under intryck av det Kalla kriget skedde under 1950-talet en

²⁷ SOU 1950:38, s. 20 f. Fakta om totalförsvaret 1992–1993, 42. Alf Åberg, Kvinnoinsatser för försvaret kring sekelskiftet. I: SLK historiekommitté (utg.), Lottorna i samhällets tjänst, Stockholm 1984, s. 17 ff. Leif Törnquist, Stjärnan i förändring: SBS blå stjärna och dess historia, Stockholm 1997. Evabritta Wallberg, Krigsarkivet, s. 196. Svenska Blå Stjärnans arkiv förvaras i KrA. Disa Byman (red.), s. 22 f. Frivilligorganisationsutredning: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 8 f.

ökning till som mest drygt 99 000 lottor år 1957. Därefter har antalet medlemmar minskat kontinuerligt. År 2000 finns cirka 26 000 lottor.²⁸ En förklaring till denna minskning är givetvis att landet inte upplevde eller upplever ett direkt hot. Som en ren kvinnoorganisation drabbades Riksförbundet Sveriges lottakärer dessutom av att kvinnorna i allt högre grad blev förvärvsarbetsande och därför fick mindre tid över för frivilligt försvarsarbete.

Svenska Arméns och Flygvapnets reservofficersförbund (SAFR)

Reservofficersinstitutionen för armén infördes i Sverige genom 1892 års härordning. Svenska arméns reservofficersförbund bildades år 1924. Det hade som målsättning att verka för en ändamålsenlig utveckling av reservofficersinstitutionen, för en fortsatt militär utbildning av reservofficerarna samt för deras kärntressen och sammanhållning.

Flygvapnets reservofficerare bildade ett förbund med samma målsättning år 1935. Tilläggas kan att flygvapnet vid denna tid hade en egen reservofficersutbildning, men ännu ingen officersutbildning. Den fick man först genom 1936 års försvarsbeslut. Fram till dess rekryterades aktiva officerare genom passage eller tillfälliga kommenderingar från de äldre försvarsgrenarna.

År 1945 gick dessa två reservofficersförbund samman i Svenska arméns och Flygvapnets reservofficersförbund.²⁹

Förbundets medlemsantal har under 1990-talet gått ned från drygt 5 000 till cirka 4 200.³⁰

År 2000 gick Kustartilleriets reservofficersförbund ihop med Svenska Arméns och Flygvapnets reservofficersförbund i den nya organisationen Förbundet Sveriges Reservofficerare, SVEROF.³¹

²⁸ SOU 1950:38, s. 16 f. Maria Brück, Den svenska lottarörelsen. Carl Eric Almgren, Den militära ledningens syn på SKL och dess uppgifter. Carl-Otto Engwall, Lottorna och hemvärnet. Carl Herlitz, Länkar i luftförsvaret. Torbjörn Rimstrand, Lottornas utbildning. Lars Ericson, En folkrörelsens framväxt. Anna Sparre, Unglottorna då och nu. Samtliga i: SKL historiekommitté (red.), Lottorna i samhällets tjänst, Stockholm 1984, s. 26 ff, 69 ff, 125, 143 ff, 175 ff, 209, 269 ff. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 186 ff, 199. Riksförbundet Sveriges lottakärer arkiv förvaras i KrA. Jfr Disa Byman (red.), s. 20 f. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 7 f.

²⁹ SOU 1950:38, s. 23. Klaus-Richard Böhme, Svenska vingar växer, Stockholm 1982, s. 12, 14 f. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 165 f. Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbunds arkiv förvaras i KrA. Göte Åkerman (red.), Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund 75 år 1924–1999, Stockholm 1999, s. 6 ff.

³⁰ Fakta om totalförsvaret 1992–1993, s. 42. Disa Byman (red.), 35.

³¹ Se not 3.

Kustartilleriets reservofficersförbund (KAROF)

Kustartilleriets reservofficersförbund bildades år 1929. Målsättningen var att utveckla reservofficersinstitutionen och att vidareutbilda medlemmarna. Sedan 1980-talet har antalet medlemmar minskat. Under 1990-talet har det legat runt 750.³²

År 2000 gick Kustartilleriets reservofficersförbund ihop med Svenska Arméns och Flygvapnets reservofficersförbund i den nya organisationen Sveriges Reservofficersförbund.³³

Svenska Flottans Reservofficersförbund (SFRO)

Svenska flottans Reservofficersförbund bildades år 1935. Målsättningen är att vidmakthålla medlemmarnas sjömilitära insikter och tjänstbarhet, att tillvarata deras intressen och att stärka deras käranda samt att verka för ett gott förhållande mellan örlogs- och handelsflottorna. Förbundet har sedan början av 1990-talet lyckats öka sitt medlemsantal från cirka 850 till 1 000 år 2000.³⁴

Frivilliga Motorcykelkärernas Riksförbund (FMCK)

Idén om en frivillig motorcykelkår väcktes år 1913 inom Svenska Motorcykelklubben. På grund av mobiliseringen 1914 hann den dock inte förverkligas. Det dröjde sedan till år 1929 innan den bildades, nu på initiativ av dåvarande löjtnanten vid I 2 Stig Hasselrot. Den var då en sorts kamratförening inom Svenska Motorcykelklubben. Först år 1935 blev den en självständig förening. År 1938 blev den erkänd som frivillig försvarsorganisation med uppgift att utbilda och öva för militärtjänst dugliga motorcykelförare. Kåren, i vars styrelse det ingick två av chefen för armén utsedda representanter koncentrerade sig helt på vidareutbildning av män som fullgjort värnplikten och att förbereda manlig ungdom för tjänst som motorcykelordonnans. År 1955 fick flickor tillträde till organisationens kurser och sedan år 1974 får de

³² SOU 1950:38, s. 24. Fakta om totalförsvaret 1992–1993, s. 42. Disa Byman (red.), s. 34. Göte Åkerman, (red.), s. 6. Frivilligorganisationsutredning: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 7.

³³ Se not 3.

³⁴ SOU 1950:38, s. 23 f. Fakta om totalförsvaret 1992–1993, s. 42. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 166. Svenska Flottans Reservofficersförbunds arkiv förvaras i KrA. Disa Byman (red.), s. 35. Göte Åkerman (red.), s. 6. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 9 f.

delta i dess verksamhet fullt ut. Denna verksamhet är numera förutom på förvars- och trafiksäkerhetsupplysning helt inriktat på att utbilda motorcykelordonnanser.

Fram till år 1950 saknade kåren underavdelningar. Sektioner bildades under 1950-talet i hela landet, med början i Helsingborg år 1952. År 1972 företogs en organisations- och stadgeändring. Sektionerna blev kårer som sammanslöt i Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund.

Spridningen över landet och inte minst ett växande intresse bland ungdomen för organisationens verksamhet har lett till att medelåldern bland dess medlemmar är relativt låg, omkring 30 år och att antalet medlemmar sedan år 1949 stigit markant. Då uppgick det till 350. År 2000 finns cirka 5 100 medlemmar.³⁵

Svenska Pistolskytteförbundet (SPSF)

Fram till 1930-talet hade det bildats en rad lokala pistolskytteföreningar i Sverige. År 1933 föreslog ordföranden i Danderyds skytteklubb Olof Reichenberg att ett pistolskyttemärke skulle införas för att höja skjutskickligheten. Detta resulterade i tillkomsten av Svenska pistolskyttekommittén och att ett förslag till pistolskyttemärke utarbetades.

År 1936 bildades Svenska Pistolskytteförbundet genom ett samgående av befintliga pistolskytteföreningar. Förbundet var från början hårt knutet till försvarsmakten. Föreningar som ville ansluta sig till förbundet måste tillhöra försvars- eller polisväsendet eller vara föreningar för statliga och kommunala tjänstemän som hade rätt till tjänstevapen. Andra föreningar som önskade inträde måste ha en tjänsteman inom försvars- eller polisväsendet i sin styrelse.

Svenska Pistolskytteförbundets antal aktiva medlemmar har sedan år 1949 gått ned från drygt 28 000 till 20 000.³⁶

³⁵ SOU 1950:38, s. 18. Sixten Raaf i Frivilliga motorcykelkårens riksförbund 50 år, Helsingborg 1979, s. 11 ff. S. 32 ff i samma publikation följer historiker över de olika kårerna. Disa Byman (red.), s. 14 f. Frivilligutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 3.

³⁶ SOU 1950:38, s. 22. Nationellt Pistolskytte 1986 Nr 2: Svenska Pistolskytteförbundet 1936–1986. Disa Byman (red.), s. 39. Frivilligutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 10. Svenska Pistolskytteförbundets arkiv förvaras i RA. Handlingar om förbundet finns även i Olof Reichenbergs arkiv som förvaras i KrA.

Sveriges Civilförsvarsförbund (SCF)

På initiativ av överståthållare Torsten Nothin bildades år 1937 Sveriges Riksförbund för civilt luftskydd, Riksluftskyddsförbundet. Redan under beredskapsåren stod det klart att verksamheten måste breddas till att gälla hela civilförsvaret, vilket underströks när det genom civilförsvarlagen av år 1944 infördes allmän civilförsvarsplikt. År 1948 permanentades denna lag.

I de stadgar för Riksluftskyddsförbundet som i mars 1945 fastställdes av Kungl. Maj:t stadgades också att förbundet genom upplysning och propaganda skulle främja civilförsvaret och det frivilliga arbetet därför, främst beträffande hemskyddet. Förbundet skulle även utbilda personal för civilförsvarets alla grenar. År 1951 ändrade förbundet namn till Sveriges Civilförsvarsförbund.

Redan år 1943 föreslog den år 1941 tillsatta hemortsförsvaret utredningen en gemensam organisation för civilt och militärt försvar. Detta förslag förkastades emellertid av statsmakterna. Utvecklingen har dock gått i den riktningen. Och behovet av skydds- och hjälpinsatser i kris- och krigssituationer har breddats och ökat.

Förbundet utbildar hemskyddsombud och genomför utbildning i självskydd. Det har under senare år även börjat samarbeta med liknande organisationer i Baltikum, Polen och Ryssland.

Förbundet hade år 1949 drygt 134 000 medlemmar. Antalet har sedan dess sjunkit kraftigt. År 2000 finns knappt 35 000 medlemmar.³⁷

Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund (SKBR)

Redan före krigsutbrottet 1939 bestämde sig Kvinnoföreningarnas Beredskapskommitté i Göteborg för att utbilda kvinnor till lastbils- och ambulansförare. De första 20 förare var färdigutbildade i juni 1939 och de beslöt att bilda en bilkår. Det skedde i november samma år. På andra orter tog man snart efter. Dels bildades kårer, dels anordnades kurser för lastbilsförare. I maj 1942 samlades representanter för dessa kårer och kurser och bildade Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund. Fram till 1950-talet utbildade förbundet förare enbart för det militära försvaret,

³⁷ SOU 1950:38, s. 17 f. Lars Österdahl, Civilförsvarsstyrelsen 1944–1986, Karlstad 1986, s. 1 ff. Jfr Karl-Gunnar Bäck/Magnus Morath, 50 års frivillighet – Sveriges civilförsvarsförbund CDF:s historia, Stockholm 1987.

men sedan 1960-talet även för civilförsvaret. Numera utbildar man förare för alla typer av fordon. Utöver detta verka förbundet för trafiksäkerhet. Under senare år har det inlett samarbete med liknande organisationer i Baltikum och Polen.

Antalet medlemmar uppgick år 1949 till knappt 2 000. Därefter steg det kraftigt och låg under första hälften av 1990-talet kring 12 500. År 2000 har förbundet drygt 10 000 medlemmar.³⁸

Svenska Brukshundklubben (SBK)

Svenska Brukshundklubben bildades år 1940 genom ett samgående av specialklubbar för brukshundraser. Klubben har som målsättning att främja aveln av sådana raser, att ge hundägarna en god kunskap om hunden, att utveckla brukshundsporten och att utbilda tjänstehundar. Sedan beredskapsåren utbildas hundar för spår-, rapport-, sjukvårds-, bevaknings- skydds- och transport-tjänst. Förbundet ställer hundförare och hundar till försvarsmaktens förfogande.

Allt ifrån början har klubben utbildat ledarhundar för blinda. Insatserna på det civila området och inom civilförsvaret har efterhand blivit ett allt starkare inslag i verksamheten, t.ex. kan klubben leta reda på vilsegångna personer. På senare år har klubben deltagit i internationella hjälpinsatser efter jordbävningar utomlands. Vidare har den upptagit instruktörsutbildning i Baltikum, Polen och Ryssland.

Svenska Brukshundklubben hade 1949 drygt 3 000 medlemmar. Sedan dess har antalet ökat – dock med vissa fluktuationer. År 2000 finns det cirka 60 000 medlemmar.³⁹

³⁸ SOU 1950:38, s. 14. Fakta om totalförsvaret 1992–1993, s. 43. Fakta om totalförsvaret 1995, s. 41. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 192. Disa Byman (red.), s. 30 f. Kvinnliga bilkårens hemsida 2000-05-30. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 12.

³⁹ SOU 1950:38, s. 16. Fakta om totalförsvaret 1992–1993, s. 43. Fakta om totalförsvaret 1995, s. 41. Fakta om totalförsvaret 1998, s. 47. Disa Byman (red.), s. 24 f. Svenska Brukshundklubbens hemsida 2000-05-30. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 9.

Svenska Sportskytteförbundet (SSF)

Bildades år 1943 genom ett samgående av de organisationer som bl.a. ägnade sig åt internationellt sportskytte. Med sportskytte avsågs såväl gevärs- och pistolskytte som jakttskytte. Genom att främja skjutskickligheten och delta i sportskyttetävlingar ville förbundet samtidigt skapa respekt för svenskt skytte och försvarskraft.

Förbundet hade år 1949 3 500 medlemmar. Sedan har undan för undan skett en markant ökning ända in på mitten av 1990-talet, då det fanns drygt 168 000 medlemmar. Sedan dess har siffran gått ned till cirka 100 000 år 2000.⁴⁰

Hemvärnsbefällets riksförbund (HBR)

Hemvärnsbefälhavarnas Riksförbund bildades den 25 mars 1942 efter förberedelser sedan oktober 1941. Tanken på ett riksförbund hade uppkommit under de kurser som anordnades för hemvärnsbefälhavarna. Den drivande kraften var rektor Torbjörn Wennerberg. I början var förbundet endast en intresseorganisation för hemvärnsområdesbefälhavare. Först år 1962 öppnades det för allt hemvärnsbefäl.

Vid tillkomsten och under många år framåt betraktade sig förbundet som en intresseorganisation som bl. a. skulle verka för ekonomisk ersättning åt sina medlemmar och deras inordning i det militära systemet. Men förbundet ville även verka för ökad utbildning och bättre utrustning samt för rekrytering till hemvärdet. Först år 1994 erhöll förbundet ställning som frivillig försvarsorganisation. Numera är det framför allt inriktat på kompetenshöjande utbildning och på rekrytering. Dess medlemsantal har mellan åren 1995 och 2000 stigit från drygt 4 500 till drygt 9 000.⁴¹

⁴⁰ SOU 1950:38, s. 22 f. Jfr Rune Kjellström/Britt-Marie Ellis/Karin Fredriksson, Svenska sportskytteförbundet 50 år: 1943–1993, Farsta 1993. Svenska Sportskytteförbundets arkiv förvaras i Riksarkivet. Disa Byman (red.), s. 40. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 11.

⁴¹ KrA: Hemvärnsbefällets riksförbunds arkiv: A I, vol. 1: Riksstämmoprotokoll 1941–1955. Protokoll 11/10 1941 och 25/3 1942. Carl Lindberg, Hemvärnsbefällets Riksförbund 1942–1962, Södertälje 1962. Stellan Bojerud, s. 78 uppger felaktigt att förbundet bildades 1943. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 155 f. Hemvärnsbefällets riksförbunds arkiv förvaras i KrA. Disa Byman (red.), s. 36. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 6.

Frivilliga radioorganisationen (FRO)

Sveriges Sändaramatörer (SSA) beslutade år 1945 att bilda en försvarssektion. Det skedde år 1946. Dess medlemmar utbildades så att de var användbara i militär signaltjänst. Vidare skulle ett för militär radiotrafik lämpligt amatörnät byggas upp. Redan i fredstid skulle organisationens medlemmar och utrustning kunna ställas till det militära försvarets förfogande. Organisationen utbildade fr.o.m. år 1957 även kvinnor och byggde senare upp en ungdomsverksamhet. Dess medlemmar blev krigsplacerade inom alla försvarsgrenar och inte minst i hemvärnet.

År 1952 lämnade Frivilliga radioorganisationen Sveriges Sändaramatörer och bildade en självständig förening.

År 1966 började organisationen äta sig uppgifter inom civilförsvaret, framför allt inom räddningstjänsten.

Frivilliga radioorganisationen samarbeta sedan några år med motsvarande organisationer i Baltikum.

Organisationen hade 1949 450 medlemmar. Antalet steg fram till år 1998 till drygt 8 000. År 2000 finns drygt 7 000 medlemmar.⁴²

Svenska Värnpliktofficersförbundet (SVOF)

Genom 1942 års försvarsbeslut infördes en ny befälskategori, värnpliktiga underofficerare, för att fylla behovet på plutonsbefäl i den under beredskapstiden snabbt växande krigsmakten. År 1947 grundade värnpliktiga underofficerare i Stockholm en intresseorganisation. Under de följande åren bildades liknande föreningar på flera ställen i landet. Dessa sammanslöt sig år 1952 i Värnpliktiga Underofficerares Riksförbund (VUOR). Förbundet fick år 1971 ställning som frivillig försvarsorganisation. I samband med befälsreformen året därpå ändrade förbundet namn till Svenska Värnpliktofficersförbund.

Under 1990-talet har förbundet delvis till följd av energiska värningskampanjer haft en gynnsam medlemsutveckling. År 1991

⁴² SOU 1950:38, s. 15 f. Fakta om totalförsvaret 1995, s. 41. Olle Kandell, När föddes egentligen FRO? Barbro af Gripenstam-Sagnell, De första kvinnorna i FRO. Gunnar Ståhl, Uppgifter för hemvärnet. Kent Ahlqvist, FRO och den civila sjukvården. Samtliga i Olle Kandell (red.), Frivilliga radioorganisationen 50 år, Stockholm 1996, s. 11 f, 27 ff, 122 ff, 195 ff, 195 ff. Evabritta Wallberg (red.), Krigsarkivet, s. 182. Delar av Frivilliga Radioorganisationens arkiv förvaras i KrA. Disa Byman (red.), s. 16 ff. Fakta om totalförsvaret 98, s. 47. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 4.

hade det 663 medlemmar. År 2000 finns det cirka 1 700 medlemmar.⁴³

Försvarets Personaltjänstförbund (FPF)

Bildades redan år 1955 men togs upp som frivillig försvarsorganisation först år 1998. Förbundets målsättning är att rekrytera och utbilda personal som handhar frågor om personaltjänst i ganska vid mening såsom personalfrågor, själavård och sociala frågor, men även fältartistverksamhet. Förbundet satsar bl.a. på krigshantering och hemkomstverksamhet av soldater i utlandstjänst.

Förbundet hade år 1997 drygt 1 200 medlemmar. Men sedan Försvarets Fältartistförening och Totalförsvarets Psykförsvarsförbund med 466 respektive cirka 650 medlemmar år 1999 lämnat det, har det år 2000 endast 467 medlemmar kvar.⁴⁴

Svenska Fallskärmsförbundet (SFF)

Svenska Fallskärmsklubben bildades år 1955. En av initiativtagarna var föregångsmannen i svensk fallskärms hoppning Olle Falkerheim som var utbildad i England och som år 1951 blivit chefsinstruktör vid fallskärmsjägarskolan i Karlsborg. År 1955 kommenderades han och några kamrater till annan militär verksamhet. Att bilda en privat klubb såg de som enda möjlighet att kunna fortsätta hoppa fallskärm.

Fram till 1959 hade klubben lokalavdelningar i Karlsborg och Stockholm. År 1955 hade klubben cirka 15 medlemmar. Antalet växte sakta till omkring 80 år 1959, de flesta yrkesmilitärer. Endast enstaka civila medlemmar fanns.

I slutet av 1960-talet fick klubben ställning som frivillig försvarsorganisation. Som sådan skall den upprätthålla och utveckla de militära fallskärms hopparnas kunskaper. År 1974 bytte klubben

⁴³ SOU 1986:35, s. 184. SOU 1992:132, s. 31. Lars Hägle, Intervju med hedersordföranden i SVOF Gustav Hjertsson. Björn Swärdenhem, Värnpliktsofficerens roll i Försvarsmakten – historik och framtid. Olle Eriksson/Rigmor Persson, Rekrytering. Lars-Inge Hägle, SVOF i Stockholm. Samtliga i Lars-Inge Hägle (red.), Svenska Värnpliktsförbundet. Minnesskrift 50 år 1996 (utan paginering). SOU 1997:70, s. 53 Disa Byman (red.), s. 35 f. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 11.

⁴⁴ SOU 1997:70, s. 49 f. Fakta om totalförsvaret 98, s. 47. Disa Byman (red.), s. 33 f. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 5, 13.

namn till Svenska Fallskärmsförbundet och öppnade sig för civila, inte minst ungdomar, och bildade flera lokalföreningar. Detta har varit gynnsamt för medlemsutvecklingen. År 1968 hade förbundet cirka 400 medlemmar. Fram till år 1992 steg antalet till cirka 3 500 och 1996/97 till drygt 3 700. Sedan följde en viss nedgång. År 1999 finns cirka 2 800 medlemmar.⁴⁵

Flygvapenfrivilligas Riksförbund (FVRF)

Förbundet härleder sitt ursprung från de kamratföreningar som under beredskapsåren bildats vid luftbevakningskompanierna. Den första bildades år 1940 vid luftbevakningscentralen i Göteborg. Under de följande åren tillkom liknande föreningar på flera platser i landet. I slutet av 1940-talet lades dock några av dessa ned. Efter att luftbevakningen år 1948 överförts från armén till flygvapnet och kraftigt upprustats uppstod ett ökat behov av befäl. Tanken uppkom att bilda ett särskilt befälsutbildningsförbund. År 1956 bildades Sveriges luftbevakningsförbund (SLBF). Nya lokalföreningar grundades och gamla reaktiverades. Under 1950-talet utbyggdes även flygvapnets bastjänst med ett ökande behov av befäl till följd. Eftersom den frivilliga befälsutbildningen skulle gälla båda tjänstegrenarna ändrades förbundets namn år 1962 till Flygvapenföreningarnas Riksförbund. År 1992 lade man till Flygvapenfrivilliga.

Förutom befälsutbildning bedriver förbundet även ungdomsverksamhet. Förbundet har sedan länge samarbete med liknande organisationer i de nordiska grannländerna. Under senare år har sådant samarbete inletts med Estland och Polen.

Föreningens medlemsutveckling har sedan 1980-talet varit gynnsam. Då steg antalet medlemmar till cirka 11 500 som det uppgår till även år 2000.⁴⁶

⁴⁵ SOU 1968:5, s. 18. SOU 1992:132, s. 33. SOU 1985:35, s. 185. SOU 1997:70, s. 54. Stig Kernell, Fallskärms historia. Hopp i nöd och lust. Flyghistorisk Revy 1997, s. 50–51, 84. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 9.

⁴⁶ SOU 1968:5, s. 18 (FVRF) redovisas under CFB. SOU 1985:35, s. 184. SOU 1992:132, s. 31 f. SOU 1997:90, s. 49. Disa Byman (red.), s. 33. Björn Moberg t. K-R Böhme (skriftligt svar med bilagor sommaren 2000). Förbundets arkiv förvaras i Bälsta på förbundets kansli. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11m s. 2.

Frivilliga Flygkåren (FFK)

Redan under Första världskriget hade Svenska Aeronautiska Sällskapet planer på att bilda en frivillig flygkår för att stärka luftförsvaret. Liknande planer fanns år 1937 och igen år 1945. I brist på flygförare och flygplan men också till följd av oklarhet vad en sådan kår skulle ha för uppgifter föll tanken.

På chefen av försvarsstabens begäran utreddes frågan på nytt år 1952. När utredningens förslag bearbetades framstod, delvis efter förebild från amerikanska Civil Air Patrol, tre uppgifter som kåren kunde tänkas kunna lösa: rekognoscering (bl. a. Skogsbrandbevakning), indikering av radioaktivitet och transporter. Med dessa målsättningar byggdes kåren upp fram till år 1962, dvs. den var inriktad på att stärka civilförsvaret. Detta är fortfarande dess huvudinriktning, även om sedan efter hand vissa uppgifter för det militära försvaret tillkom.

Kårens uppgifter inom civilförsvaret är rekognoscering, trafikövervakning, person- och materieltransporter, övervakning av kraftledningar, hav och skogar. Inom det militära försvaret är uppgifterna målflygning och fällning av minifallskärmar för att simulera luftlandsättning. Sedan år 1993 ställer den också inom de olika försvarsområdena flyggrupper till hemvärnets förfogande.

Trots att kåren sedan 1960-talet spelat en viktig roll inom civilförsvaret fick den först på 1970-talet officiell status som frivillig försvarsorganisation. Dess medlemsantal har stigit sedan 1980-talet från cirka 1 500 till 2 100 år 2000.⁴⁷

Flygfältingenjörsföreningarnas Riksförbund (FIFF)

På initiativ av dåvarande byrådirektören vid flygförvaltningen Gösta Larsson bildades fr.o.m. år 1960 flygfältingenjörsföreningar i de olika luftförsvarssektorerna Mitt år 1960, Nord år 1962 och Syd år 1966. Deras målsättning var att rekrytera och vidareutbilda frivilliga för krigsbefattningar som flygfältsingenjörer och flygfälts tekniker inom flygvapnet. Verksamheten stöddes finansiellt av flygvapnet, men för att säkerställa ekonomin ansökte föreningarna om status som frivillig försvarsorganisation, vilken de fick år 1985.

⁴⁷ SOU 1968:5, s. 19. Nils Söderberg, Förord till Gösta Eriksson, Frivilliga flygkåren. Flygets årsbok special 83, Uppsala 1982, s. 7 ff. SOU 1985:35, s. 183. SOU 1992, s. 27. SOU 1997:43. Disa Byman (red.), s. 12 ff. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 3.

Föreningarna var fristående från varandra. Först år 1997 sammanslöt de i ett riksförbund. År 1985 uppgick antalet medlemmar till drygt 900. År 2000 finns det 694 medlemmar.⁴⁸

⁴⁸ SOU 1985:35, 184. Christine Malmström-Barke, s. 88. SOU 1992:132, s. 32. SOU 1997:70, s. 43 f. Disa Byman (red.), s. 33. Frivilligorganisationsutredningen: Arbetsmaterial 2000-08-11, s. 1 f. Muntliga uppgifter telefonledes av Håkan Matsson t. K-R Böhme 2000-11-03.

Preliminär indelning av organisationer

Utredningen har försökt gruppera samtliga intervjuade frivilligorganisationer, utifrån den nya definition av begreppet frivilligverksamhet för totalförsvaret som presenteras i kapitel 3.

Organisation	Möjlig främjandeorganisation	Möjlig bemanningsorganisation
Allmänna Försvarsföreningen**	X	
Befälsföreningen Militärtolkar	X	X
Centralförbundet för Befälsutbildning	X	X
Flygfältsingenjör föreningarnas Riksförbund	X	X
Flygvapenfrivilligas Riksförbund	X	X
Fredsbaskrarna Sverige	X	
Frivilliga Automobilkärernas Riksförbund	X	X
Frivilliga Flygkären	X	X
Frivilliga Motorcykelkärernas Riksförbund	X	X
Frivilliga radioorganisationen	X	X
Frivilliga Skytterörelsen	X	X
Förbundet Fältpostbefäl	X	X
Förbundet för Sveriges folkförsvär*	(X)	
Förbundet Sveriges Reservofficerare, SVEROF	X	
Förbundet Sveriges Ungdomsbrandkärer	X	
Föreningen Sveriges Sjöfart och Sjöförsvär*	(X)	
Försvarets Fältartistförening	X	X
Försvarets Personaltjänstförbund	X	X
Försvarsfrämjandet**	(X)	
Hemvärnsbefällets riksförbund	X	X
"Hemvärnsrörelsen "	X	X

Organisation	Möjlig främjande- organisation	Möjlig bemanning- organisation
Kustjägarveteranerna	X	
Riksförbundet Sveriges lottakärer	X	X
Riksförbundet Sveriges Militärkultur- historiska föreningar	X	
Sjöräddningssällskapet	X	X
Sjövärnskärernas Riksförbund	X	X
Svenska Blå Stjärnan	X	X
Svenska Brandförsvarsföreningen*	(X)	
Svenska Brukshundklubben	X	X
Svenska Fallskärmsförbundet	X	
Svenska Flottans Reservofficersförbund	X	
Svenska Livräddningssällskapet	X	
Svenska Pistolskytteförbundet	X	
Svenska Röda Korset	X	X
Svenska Sportskytteförbundet	X	
Svenska Värnpliktofficersförbundet	X	X
Sveriges Civilförsvarsförbund	X	X
Sveriges Hembygdsförbund	X	
Sveriges Kvinnliga Bilkärers Riksförbund	X	X
Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund	X	
Totalförsvarets Hälsoskyddsförbund	X	X
Totalförsvarets Psykförsvarsförbund	X	X
Summa	42	24

* Organisationen kan tänka sig att ingå i kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer.

** Organisationen är tveksam till att ingå i kretsen av frivilliga totalförsvarsorganisationer.

Finansieringskalkyler

Utifrån utredningens förslag om finansieringssystem i kapitel 11 redovisas här beräkningsexempel med bedömda beloppsgränser för respektive bidrag inom organisationsstödet.

Grundbidrag

Utredningen har bedömt att följande beloppsgränser skulle kunna gälla för grundbidrag.

Klass	Antal medlemmar	Intervall inom klasserna	Bidrag per klass (tkr)
1	< 500		50 000
2	501–1 000	500	75 000
3	1 001–2 000	1 000	100 000
4	2 001–4 000	2 000	150 000
5	4 001–7 000	3 000	200 000
6	7 001–11 000	4 000	250 000
7	11 001–16 000	5 000	300 000
8	16 001–22 000	6 000	350 000
9	22 001–29 000	7 000	400 000
10	29 001–37 000	8 000	450 000
11	> 37 000		500 000

Om en frivillig främjandeorganisation har 2 300 medlemmar kommer den att tillhöra klass 4 och få 150 000 kronor i grundbidrag för att stötta organisationen och bl.a. bedriva information om samhällets säkerhet och beredskap samt totalförsvar till de egna medlemmarna.

Ungdomsbidrag

Utredningen har bedömt att följande beloppsgränser skulle kunna gälla för ungdomsbidrag. Ungdomsbidraget omfattar dels en fast del per klass som är 100 000 kronor i den lägsta klassen och som ökar med 100 000 per klass, dels en rörlig del per ungdomsmedlem. Utredningen har uppskattat den rörliga delen till högst 300 kronor per ungdomsmedlem.

Klass	Antal medlemmar	Maxbidrag per klass (fast + rörligt 300 kr/ medlem)
1	< 500	100 000 + 150 000 = 250 000
2	501 – 1 000	200 000 + 300 000 = 500 000
3	1 001 – 1 500	300 000 + 450 000 = 750 000
4	1 501 – 2 000	400 000 + 600 000 = 1 000 000
5	2 001 – 2 500	500 000 + 750 000 = 1 250 000
6	2 501 – 3 000	600 000 + 900 000 = 1 500 000
7	> 3 000	700 000 + 900 000 = 1 600 000

Om en frivillig totalförsvarsorganisation med ungdomsverksamhet har 7 500 medlemmar, varav 800 är ungdomar kommer organisationen att tillhöra klass 6 och få 250 000 kronor i grundbidrag. När det gäller ungdomsverksamhet tillhör organisationen klass 2 och få 440 000 (200 000 + 800 x 300 kr) kronor i ungdomsbidrag. Organisationens totala organisationsstöd blir 690 000 kronor.

Kompetensbidrag

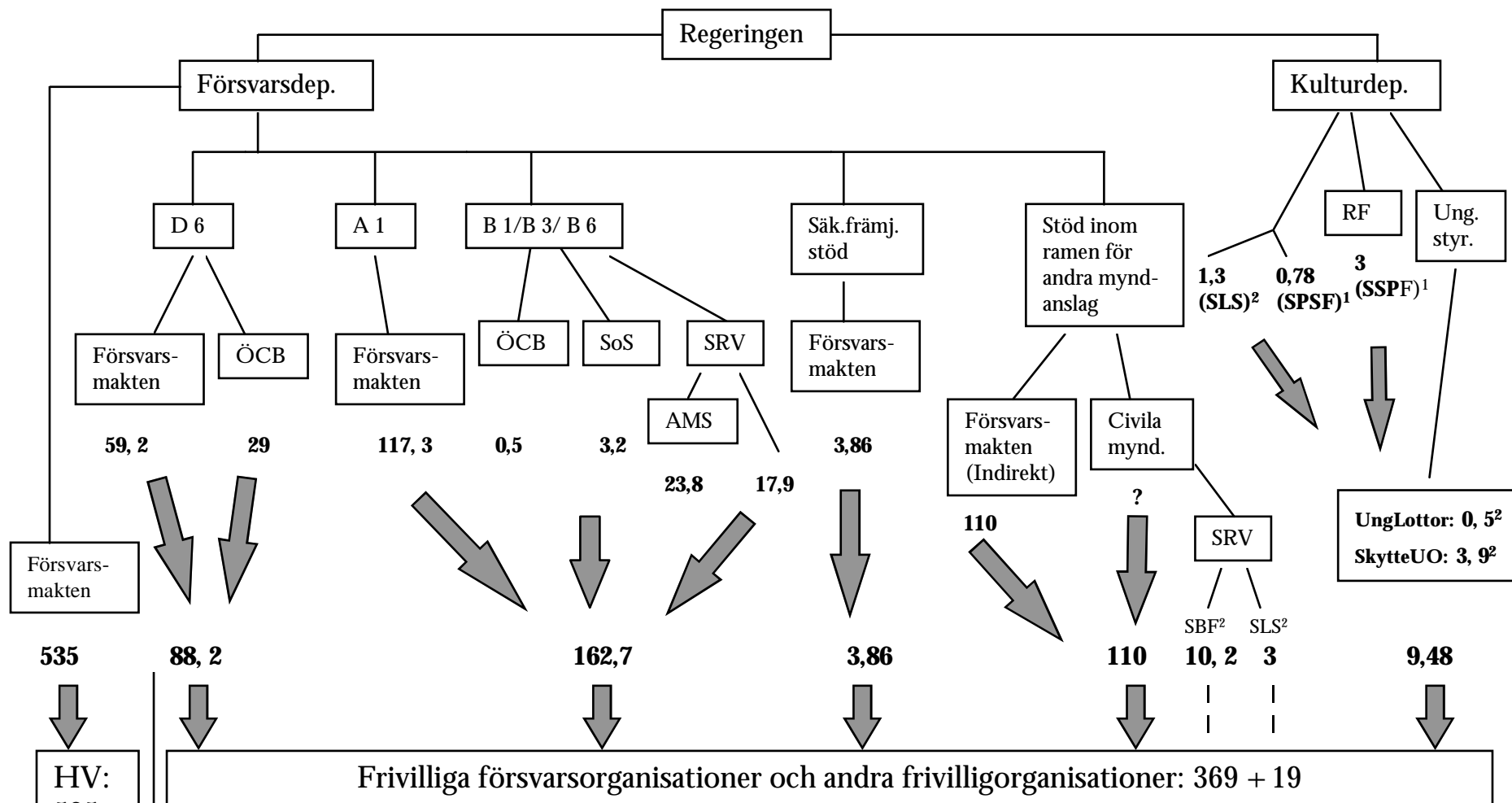
Utredningen har bedömt att följande beloppsgränser skulle kunna gälla för kompetensbidrag.

Klass	Antal medlemmar per klass	Bidrag per klass
1	< 500	500 000
2	501–750	750 000
3	751–1 000	1 000 000
4	1 001–1 500	1 250 000
5	1 501–2 000	1 500 000
6	2 001–2 500	1 750 000
7	2 501–3 000	2 000 000
8	3 001–3 500	2 250 000
9	3 501–4 000	2 500 000
10	4 001–4 500	2 750 000
11	4 501–5 000	3 000 000
12	5 001–5 500	3 250 000
13	5 501–6 000	3 500 000
14	6 001–6 500	3 750 000
15	6 501–7 000	4 000 000
16	7 001–8 000	4 250 000
17	8 001–9 000	4 500 000
18	9 001–10 000	4 750 000
19	10 001–15 000	5 000 000
20	15 001–20 000	5 500 000
21	20 001–25 000	6 500 000
22	25 001–30 000	7 500 000
23	> 30 000	9 000 000

Om en frivillig bemanningsorganisation med ungdomsverksamhet har 7 500 medlemmar, varav 800 är ungdomar kommer organisationen att tillhöra klass 6 och få 250 000 kronor i grundbidrag. När det gäller ungdomsverksamhet kommer organisationen att tillhöra klass 2 och få 440 000 kronor i ungdomsbidrag. När det gäller kompetensbidrag kommer organisationen att tillhöra klass 16 och få 4 250 000 kronor i kompetensbidrag. Organisationens totala organisationsstöd blir 4 940 000 kronor.

Frivilligorganisationernas
finansieringsvägar från staten år 2000
(mkr)

Frivilligorganisationernas finansieringsvägar från staten år 2000 (mkr)

Bidrag härutöver

1. Sponsring och stöd från näringslivet
2. Frivilligorganisationernas egna fonderingar, penninggåvor (motsv.) från medlemmar
3. Visst stöd från kommuner (lokaler, kopiering m.m.)

Fotnoter

1. Frivilliga försvarsorganisationer
2. Annan frivilligorganisation

Förkortningar

- AMS: Arbetsmarknadsstyrelsen
 SoS: Socialstyrelsen
 SRV: Statens räddningsverk
 SLS: Svenska Livräddningssällskapet
 SBF: Svenska Brandförsvars-föreningen
- RF: Riksidrottsförbundet
 SPSF: Svenska Pistolskytte-förbundet
 SSPF: Svenska Sportskytte-förbundet
 SkytteUO: Skytterörelsens ungdomsorg